תוספות יום טוב על מסכת כלים

תוספות יום טוב

geulaquiz.com

הקדמה

א אבות הטומאות. בשמעתא קמייתא דב״ק אמרינן מכלל דאיכא תולדות ותולדותיהן לאו כיוצא בהן. דאילו אב מטמא אדם וכלים ואילו תולדה אוכלים ומשקים מטמא. אדם וכלים לא מטמא. והיינו ראשון ושני דלא מטמא אדם וכלים. דאין אדם וכלים מקבלים טומאה אלא מאב הטומאה. הר״ש:

השרץ. לשון הר״ב החלד והעכבר כו׳. ועי׳ במ״ו פ״ט דחולין. וכתב הר״ב לטמא אדם וכלים. וז״ל הר״ש. אדם נפקא מדכתיב בפרשת אמור או איש אשר יגע בכל שרץ אשר יטמא לו. וכלים מדכתיב בפרשת שמיני מכל כלי עץ או בגד או עור או שק. ע״כ. ומ״ש הר״ב ושיעורן לטמא בכעדשה שכן החומט כו׳ בפ״ז דנזיר דנ״ב [וכן בחגיגה יא]. כל הנוגע בהם יכול בכולן ת״ל מהם. אי מהם יכול מקצתן ת״ל בהם. הא כיצד עד שיגע במקצתן שהוא ככולן שיערו חכמים בכעדשה (שהוא ככולו) שכן החומט כו׳. ומ״ש הר״ב אבל האברים כו׳ כדתנן במ״ז פ״ק דאהלות. ועיין במ״ג פ״ד דמעילה. ומ״ש הר״ב ודוקא כשהוא לח כו׳. כדתנן רפ״ז דנדה:

ושכבת זרע. דמטמא אדם נפקא לן בפ׳ יוצא דופן (נדה דף מג). מדכתיב או איש לרבות את הנוגע. וכלים כתיב בהדיא בפרשת זאת תהיה. וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע. ושאר כלים ילפינן בג״ש דבגד ועור מדאתקש למת ולשרץ. כדאיתא בפרק במה אשה (שבת דף סד). הר״ש. ומ״ש הר״ב דקרויו של עובד כוכבים טהור גמור כלומר אע״ג דפירש במ״ג פ״ד דנדה דרבנן עשאום כזבים לכל דבריהם אפ״ה קריו טהור. כדאיתא התם בגמ׳ דף לד עבוד ביה רבנן היכרא כי היכי דלא לשרוף עליה תרומה וקדשים. ומ״ש הר״ב. וכן ש״ז של קטן כו׳ דכתיב ואיש וגו׳ איש ולא קטן פחות מבן ט׳ שנים ויום אחד הכי דרשינן התם דף לב איש אין לי אלא איש. בן ט׳ שנים ויום אחד מנין ת״ל ואיש. ופרכינן דקרא סתמא כתיב. דכיון דוי״ו לרבויי אתא כל שהוא משמע [אפילו] בן יום א׳. ומסיק דהלכתא הוא ואסמכינהו רבנן אקרא וכו׳. ומ״ש הר״ב ושיעורה לרואה במשהו כו׳ ולנוגע בכעדשה. בפ״ה דנדה (דף מג) ופירש רש״י לנוגע בכעדשה דמנגיעה דשרץ נפקא לן נגיעה דש״ז לקמן מאו איש אשר יגע וגו׳. ועיין לקמן במ״ג ומ״ש שם. ומ״ש הר״ב ומדלא קחשיב תנא דידן בעל קרי כו׳. והכי תנן בסוף זבים במי״א. ושם אאריך בזה בס״ד:

וטמא מת. כתב הר״ב ודוקא ישראל. אבל עובד כוכבים [כו׳] אינו מקבל טומאה כמ״ש בס״ד משמא דגמרא בריש פ״ט דנזיר. ומ״ש הר״ב וכן נפל שנולד בן ח׳ כו׳ בפ״ב דב״ב (דף כ). אבל בר קיימא אפי׳ של יום א׳ מיטמא בטמא מת. כדתנן בפ״ה דנדה מ״ג:

ומי חטאת. עיין בפי׳ הר״ב מ״ג פי״א דפרה:

שאין בהן כדי הזייה. כתב הר״ב דכתיב ומזה וגו׳ ורבותינו למדו שהמזה טהור. בפ״ק דנדה (דף ט) אמרו בגמרא. דקרא לאו במזה. אלא בנושא כו׳. וכתבו התוס׳ וא״ת ומנליה לאפוקי קרא ממשמעותיה וי״ל מדכתיב (במדבר י״ט:י״ט) והזה הטהור על הטמא משמע שהוא טהור לעולם. ואע״ג דדרשינן מיניה. הטהור מכלל שהוא טמא. לימד על טבול יום שטהור בפרה (כמ״ש במשנה ז׳ פ״ג דפרה) תרתי ש״מ (צ״ל א״נ נוגע) ונוגע ונושא דטמא היינו בחנם. אבל כדי להזות על הטמא לא. ע״כ. והרמב״ם במשנה דלקמן מפרש שאינו מדבר במזה על הטמא שאם טיהר את הטמא ק״ו שיהיה הוא טהור. אלא בנושא ונוגע שלא לצורך כו׳ וכ״כ בחבורו ריש פט״ו מהלכות פרה. ועיין במשנה דלקמן. [*ומ״ש הר״ב וחילק הכתוב בין מים למים כו׳. בספרי פרשת חקת. ואי אפשר לומר שבא הכתוב לחלק בין מזה ולא נוגע. למזה נוגע. דק״ו דמזה נוגע מטמא בגדים. כדאי׳ התם. ועמ״ש בסוף מתני׳ דלקמן]:

כדי הזייה. וכמה הוא תנינן לה במ״ה פ׳ בתרא דפרה:

במגע. הוא שיתחבר בדבר אשר יטמא אותו בלא אמצעי וכל מה שיאמר בו שהוא מטמא אדם במגע. הוא שכאשר נגע בשטח גשם האדם [צ״ל השרץ] טמאהו. ואין הבדל בין שנגע בזה הדבר הטמא בידו. או ברגלו. או באיזה חלק מעור גופו וכן אילו נגע בלשונו טמאהו. אולם אם לקח כעדשה מן השרץ והשליך בגרון האדם ובלע אותו הנה לא יטמא. לפי שלא יקרא מגע אם לא שיגע באבריו הנגלים. הרמב״ם:

נבילה. דכתיב (ויקרא י״א:מ׳) והנושא את נבלתה יכבס בגדיו. וכתב הר״ב לטמא בגדים שעליו. או כל בגדים וכלים שהוא נוגע בהן חוץ מכלי חרס. דממעט להן בת״כ גבי נבילה. בפרשת ויהי ביום השמיני מנין לעשות שאר כלים כבגדים ת״ל*) יטמא. יכול יטמא אדם וכלי חרס ת״ל בגד. בגד הוא מטמא ואינו מטמא אדם וכלי חרס. הר״ש. ובריש פ״ה דזבים כתב הר״ב ברייתא כיוצא בזו. ושם אפרש בס״ד. ומ״ש הר״ב אבל לאחר שפירש כו׳ דגבי זב ילפינן הכי. כמ״ש הר״ב בריש פ״ה דזבים. ומינה לכל שאר מטמאי במשא:

ומי חטאת שיש בהם כדי הזייה. ולחטאת מיהא טהור הנושא. דאלת״ה הנושא צלוחית של מי חטאת נטמא ויחזור ויטמא את הצלוחית [ותחזור הצלוחית] ותטמא את המים. ומצינו כל העוסקים בפרה דמטמאים בגדים והפרה טהורה. הר״ש במ״ב פ״ח דפרה. ובפי׳ הר״ב מ״ח פ״ט דפרה. ועוד

בספ״י:

שהם מטמאים כו׳. ותימה דלא חשיב הכא אבר מן החי מן הבהמה. שדינו כדין נבילה לטמא במשא אדם לטמא בגדים. דאין חלוק מנבילה כלל. אלא לענין בשר הפורש ממנו. כדאיתא בפ׳ העור והרוטב (מ״ז). ושמא לכך לא תני ליה משום דבכלל נבילה הוה דמקרא דנבילה נפקא לן אבר מן החי (כדפי׳ הר״ב שם) דכתיב (שם) וכי ימות מן הבהמה וכו׳. הר״ש:

במשא. עיין בפי׳ הר״ב דמ״ג פרק בתרא דזבים [ד״ה חוץ] דצריך שיזיזה ג״כ. ומ״ש הר״ב וכשם כו׳. כך מטמאה בהיסט כיון שהגביה הקצה כו׳. וכן לשון הרמב״ם בפירושו. אבל בחבורו פ״א מה׳ ט״מ כתב כיון שהניד את הטומאה שבקצה השני טמא משום נושא ואצ״ל אם משך כו׳ עד שהגביה הטומאה שגררה על הארץ שזה נושא ודאי. ע״כ. ואם גם דעת הר״ב כן. א״כ לפי מ״ש בזבים דאין משא בלא הזזה לא משכחת למשא בלא היסט. אבל היסט בלא משא משכחת לה. ואפ״ה טמא משום נושא. ומיהו לא לכל המטמאים במשא צריך שיסיט. כמ״ש בזבים פרק בתרא מ״ו:

וחשוכי בגדים במגע. עמ״ש במ״י פרק בתרא דזבים [ד״ה ובמי] [*ומה שכתב הר״ב ובמי נדה נמי כתיב והנפש הנוגעת תטמא עד הערב ואומר אני דאגב חורפיה נשתבש. שבקש למצוא ראיה מן הכתוב. והכתוב הזה לא נאמר אלא על הנוגע בטמא מת כמ״ש הר״ב בעצמו בריש מס׳ אהלות. ולכך הר״ש והרמב״ם לא הביאו שום מקרא לנוגע במי הנדה ומשמע דמדין נבלה נפקא לן. ועוד יראה לי דאיכא למדרש מפשטיה דקרא דלעיל. והנוגע במי הנדה (יכבס בגדיו). [צ״ל יטמא עד הערב] אע״ג דמוקים ליה לעיל באין בהן כדי הזייה מ״מ שמעת מינה נמי לכל נוגע. ושוב מצאתי כדברי בתו׳ פ״ק דיומא דף י״ד [ד״ה אלא]. דקרא דוהנווע במי הנדה משמע אפי׳ נגע בכשיעור יטמא גרידא טומאה קלה בלא כבוס בגדים. וכתבו ג״כ דליכא לאוקמא ומזה. לנוגע בכשיעור הזייה. דאם כן משא לא טימא הכתוב. ולא אשכחן טומאת כבוס שאין בו משא דנבילה כו׳]:

למעלה מהן בועל נדה כו׳. עי׳ מה שאכתוב בדבור למעלה מהן זובו וכו׳:

שהוא מטמא משכב תחתון כעליון. פירש הר״ב כעליונו של זב מה עליונו של זב כו׳. במשנה ו׳ פ״ד דזבים. ומשום לעולם ילמד אדם לתלמידיו בלשון קצרה. לא האריך למתני עושה משכב תחתון לטמא אוכלים ומשקין [*ועי׳ מ״ש בפרק כ״ז משנה ג׳ ובפכ״ח משנה ט׳]:

משכב. והר״ב נקט בלישניה משכב ומושב וכן בכמה מקומות ששנינו משכב ונקט משכב ומושב. ולא קשיא שזהו שכתב רמב״ם במשנה דלקמן כאשר שמעת משכב ומושב בכל מקום הנה לא תחשוב שבין המשכב והמושב חלוק לטומאה כמו שבין המרכב והמשכב. כמו שביארנו. אבל דין המשכב והמושב אחד. אמנם תחלף בתמונה ובשיעור לפי [שיש] מי שיכשר למשכב [ויש] מי שיכשר למושב לבד לא למשכב. ולשון ספרא משכב שהוא מיוחד לשכיבה. ומושב שהוא מיוחד לישיבה. ע״כ:

למעלה מהן זובו כו׳. ל׳ הר״ב משום דהנך דחשיב ואזיל מטמאין בכל שהן במגע ובמשא וכו׳. כ״כ הרמב״ם. ותמיהני דבמשנה ב׳ פ״ה דנדה מפרשים דזוב אינו מטמא בכל שהוא. אלא לרואה. וכמו שפירשו בשכבת זרע לבעל קרי בריש פירקין. ומיהו בל׳ הרמב״ם דהתם יש קצת לדקדק דלא קאמר שצריך כעדשה לנוגע אלא בש״ז בלבד. ודשל בעל קרי ולא דשל זב. אע״פ שהוא דוחק בלשונו. מ״מ נוכל לצדד כן. וכן משמע בחבורו שבפ״ה מה׳ אבות הטומאות כתב דין ש״ז שהוא לרואה במשהו ולנוגע בכעדשה. ובפ״א מה׳ מטמאי משכב כתב רוק הזב וש״ז כו׳ ומטמא בכל שהוא במגע ובמשא. אבל להר״ב שכתב בהדיא התם (בזבים) [צ״ל בנדה מ״ב פ״ה בד״ה ומטמאין וכו׳] דזוב אינו מטמא לנוגע עד שיגע בכעדשה קשיא. ואע״פ שאפ״ל דהכא מפרש כמ״ד בגמ׳ פ״ה דנדה דף מ״ג בש״ז דבעל קרי שאף לנוגע במשהו. דתנאי נינהו כדאיתא התם. מ״מ דברי הר״ב סותרין זה את זה. וכן יש לדקדק מנלן להחמיר טפת זוב או ש״ז של זב שיהא חמור לטמא בכל שהוא אף לנוגע יותר משל ש״ז דאחר שאינו זב. והרמב״ם שכתב בפירושו וז״ל. ובגמ׳ נדה זובו טמא הוא כי אצטריך קרא [לאתויי בכל] שהוא לנוגע ולנושא וכן [האחרים נתרבו] בזוב. ע״כ. ודקדקתי במקומו שהוא בפ״ז דף נ״ה. ולא אמרו שם. אלא כי אצטריך קרא למשא. כלומר דלמגע לא אצטריך דלא גרע מש״ז. כדאיתא התם. ולא מצאתי שיאמרו בכל שהוא כגירסתו של הרמב״ם ומ״ש הרמב״ם והר״ב. ובועל נדה אין מטמא עד שישא את כולו. עיין בפ״ד דזבים מ״ד. ועוד עיין שם פ״ה משנה ב׳ [*ובר״ש מייתי ברייתא דת״כ והיא סיפא דברייתא שכתב הר״ב לעיל דלמדין למשכב בועל נדה שיהא] כעליונו של זב דתני בסיפא נמצאת אומר משכבו כמגעו מה מגעו מטמא אחד ופוסל אחד אף משכבו מטמא א׳ ופוסל א׳ [ע״כ] . והשתא אין לנו לדחוק כלל אלא נפרש למעלה מהן זובו כו׳ שמטמא במגע ובמשא פירוש ששוה מגעו למשאו כדמסיק נמי הר״ב והרמב״ם ואילו בועל נדה אין שוה מגעו למשאו. ובאמת שהרמב״ם כתב בפירושו. וכן בחבורו פ״ג מהלכות מטמאי משכב. דבועל נדה מטמא במגע ובמשא כנדה. ויש לתמוה עליו מזאת הברייתא [עי׳ במל״מ שהאריך] בזה אבל מסקנת הר״ש. דבועל נדה אינו מטמא במשא לטמא בגדים. כמו שאינו מטמא במגע כההיא ברייתא דת״כ. אע״ג דהשתא נמצא בועל נדה קל מנבלה דהנושא נבלה מטמא בגדים אפ״ה קתני שפיר למעלה מהן. אע״פ שהראשון נמי חמור ממנו כיון דבדבר זה מיהו למעלה משלפניו. וכמ״ש ג״כ הר״ב במשנה דלקמן. [*וכן עיין לקמן בסמוך בד״ה למעלה מהן מרכב כו׳]:

זובו של זב ורוקו כו׳. כולו נפקא לן בפרק דם הנדה (נדה דף נה) מקראי. זובו של זב דכתיב (ויקרא טו) זובו טמא לימד על הזוב דהוא טמא. וכתיב (שם) והזב את זובו מקיש את זובו לו. מה הוא לא חלק בין מגעו למשא לטמא אדם לטמא בגדים כו׳. ורוקו נפקא לן מדכתיב (ויקרא טו) וכי ירוק הזב ומרבי ליה התם בין למגע בין למשא. ומימי רגליו יליף התם מרוק שמתעגל ויוצא וחוזר ונבלע. ושכבת זרעו. אע״ג דש״ז דעלמא לא מטמא אלא במגע. הכא בש״ז דזוב דחמיר ולא משום דא״א בלא צחצוח זיבה אלא דמייתי ליה בק״ו מרוקו וכדאיתא בסוף פרק כיצד הרגל. ומה טהור בטהור. טמא בטמא. טמא בטהור אינו דין שיהא טמא בטמא. דם הנדה. דקאמר קרא (שם) והדוה בנדתה הדוה מטמאה כמותה. ונדה מטמאה אדם לטמא בגדים. הר״ש. ותו התם [דף נד ע״ב] אי מה היא עושה משכב ומושב לטמא אדם לטמא בגדים אף דמה עושה משכב ומושב כו׳. דמה בר משכב ומושב הוא כו׳. ואמר קרא (שם) אשר היא יושבת עליו. היא ולא דמה. אי מה היא מטמאה באבן מסמא אף מדוה נמי מטמא באבן מסמא. אמר רב אשי אמר קרא והנושא אותם. אותם מיעוטא הוא:

למעלה מהן מרכב. לא אתא למימר שיהא חמור מן העליון לכל דבר. דהא זובו של זב וחביריו מטמאים אדם במגע לטמא בגדים. ואילו מרכב לא מטמא אדם. כדקתני סיפא למעלה מן המרכב משכב. ששוה מגעו למשאו. ותנן נמי לקמן בפרק כ״ג משנה ב׳ מה בין מרכב למושב מרכב חלק מגעו ממשאו. הר״ש:

מרכב. לשון הר״ב התפוס של אוכף קרוי מרכב וכן פי׳ הר״ש. וז״ל רש״י ברפ״ג דערובין. תפוס דאוכף ארצו״ן בלע״ז שכשרוכב תופס באותו עץ שנקרא ארצון. ולהכי מטמא משום מרכב. ע״כ. וכ״כ בפי׳ החומש בפ׳ מצורע שהארצו״ן מטמא משום מרכב. והאוכף עצמו מטמא משוס מושב. ע״כ. ומצאתי כתוב התפוס הוא מה שאחורי האיש כשהוא רוכב. ומה שהוא לפניו. וצריך לומר שאינו מחובר לאוכף שהוא יושב עליו. שאם הוא מחובר היה כמותו. דהיאך יהיה לאחד ב׳ מיני טומאות. ע״כ. אבל הרמב״ם פי׳ מרכב הוא כל מה שיכשר לרכיבה. כמו הכסא והמרדעת והאוכף וזולתן. ע״כ. וכן יראה פשטא דמתני׳ ב׳ פכ״ג. וכך ג״כ דעת התוס׳ דערובין [ד״ה אי] דאדפריך התם אדתנן כל שנישא כו׳. חוץ מן הראוי למשכב ומושב. והאיכא מרכב. ומהדרינן האי מרכב היכי דמי. אי דיתיב עליה היינו מושב. כתבו התוס׳ תימה דבקרא כתיב מרכב ומושב ודינן חלוק זה מזה וי״ל נהי דקרא מחלק בין ישיבה דרכיבה לישיבה דעלמא. מ״מ התנא כו׳ כל עניני ישיבות קאמר ע״כ. שמעינן דסבירא להו דישיבה דרכיבה היא טומאת מרכב:

שהוא מטמא תחת אבן מסמא. פי׳ הר״ב אם היתה אבן גדולה על גב התפוס של המרכב והזב תופס בה. כלומר באבן הגדולה. אע״פ כו׳ נטמא התפוס. וכן פי׳ הרמב״ם. ואני תמה דכי תנן בכולה למעלה מהן. לא לענין קבלת טומאתן קתני אלא לענין שיטמאו אחרים. ואפשר שדעתם שכיון שמקבל טומאה ממה שעל אבן מסמא. ממילא מטמאים ג״כ אותו דבר שהוא על גבי אבן מסמא. אבל לא היה להם לסתום אלא לפרש. וז״ל הר״ש שהוא מטמא תחת אבן מסמא כגון שהמרכב תחת האבן. ובא וישב הזב על גבי האבן. ואח״כ ירד הזב מעליה ובא הטהור וישב עליה. בעוד שהמרכב תחתיה. נטמא הטהור מחמת המרכב שתחת האבן. דתניא בת״כ בפ׳ זאת תהיה. והיושב על הכלי אשר ישב עליו הזב אין לי אלא בזמן שישב עליו הזב ונגע בו. מנין לעשרה מושבות זו על גב זו אפילו על גבי אבן מסמא. [כלומר ואפילו על ידי אבן מסמא. ושוב ראיתי בתוספות ריש פרק דם הנדה. שהעתיקו ועל גביהן אבן מסמא. אבל בפירוש הרמב״ם משנה ג׳ פרק בתרא דזבים העתיקה ג״כ כגי׳ הר״ש. וגם בת״כ הגי׳ כך היא] תלמוד לומר אשר ישב עליו הזב יטמא. מקום שהזב יושב ומטמא. ישב הטהור ויטמא. ואין לי אלא שהזב יושב והזב שם מנין לעשות ריקן כמלא ת״ל כל כלי לעשות ריקן כמלא. ואין לי אלא משכב ומושב. מרכב מנין. ודין הוא אם מצינו שלא חלק הכתוב בין נישא לנושא במשכב. כלומר דשניהן טמאין הנושא את המשכב. והנישא על המשכב. שישב הטהור על האבן. ומשכב הזב תחת האבן. לא נחלוק בין נושא לנישא במרכב. מה לי [לא] חלק בין נושא לנישא במשכב. שלא חלק מגעו ממשאו. לא נחלוק בין נושא לנישא במרכב. שחלק מגעו ממשאו. ת״ל כלי. לרבות את המרכב. ובדבר זה מרכב למעלה מזובו של זב וחביריו. דלא מטמא באבן מסמא. כדכתיב והנושא אותם. דאותם מיעוט. ודריש הנושא כמו הנישא כדאשכחנא בפרק בנות כותים (נדה דף לג) והנשא כתיב דהכא בנישא ע״ג הדם איירי. שהדם תחת האבן והטהור יושב עליה. דטהור הנושא את דם הנדה טמא. דדם הנדה מטמא אדם במשא לטמא בגדים כדתנן הכא. אבל הנישא ע״ג הדם טהור. והשתא איכא תרי גווני אבן מסמא. אחד שהזב ע״ג האבן. ומשכבות ומושבות תחתיו. דשאר דברים לא מטמא באבן מסמא. דהא מקרא דאשר ישב מתרבי ותנן בפרק בתרא דמסכת זבים (משנה ב) כל שהזב נישא עליו טהור. חוץ מן הראוי למשכב ומושב והאדם. ואחד. שהמשכב ומושב תחת האבן והטהור יושב עליה. ובכה״ג איירי בפ׳ דם הנדה (נדה דף נה) דממעט דמה. ממה דכתיב בפ׳ זב דקאי והנושא אותם אמשכב ומושב ומרכב. דכתיבי בההוא ענינא. ומתרבו לטמאות באבן מסמא. וכתב אותם למעוטי זוב ודם הנדה. ע״כ:

אבן מסמא. פי׳ הר״ב אבן גדולה וכבידה כו׳. אע״פ שאין כובדו של זב ניכר כו׳. כ״כ התוס׳ בריש פרק דם הנדה [ד״ה אבן] בשם ר״ת ורבינו שמואל. ומ״ש הר״ב והזב תופס בה. פי׳ באבן. ועיין [בפי׳ הר״ב] במשנה ה׳ פרק בתרא דזבים דאפי׳ נייר מפסיק. וגם הר״ש מסיק כך. אבל מטעם אחר. ובזבים ראוי להאריך:

למעלה מן המשכב הזב. כל טומאות שבמשכב ישנו בזב. שגם הוא מטמא באבן מסמא כעין משכב דהיינו כגון שהמשכב תחת האבן. והטהור מלמעלה. כדפרישי׳ לעיל. וכהאי גוונא אצבעו של זב תחת הנדבך. והטהור מלמעלה טמא. כדתנן במס׳ זבים (פ״ה מ״ב)ובמגע נמי מטמא בגדים כדכתיב

(ויקרא ט״ו:ז׳) והנוגע בבשר הזב יכבס בגדיו. ובמשא נמי מטמא בגדים. דילפינן בק״ו ממשכבו בת״כ בפרשת זאת תהיה במגע נדה שתטמא בגדים בק״ו ממשכבה. ומהאי ק״ו יש ללמוד הנושא׳. וכן יש ללמוד בזב. הר״ש:

למעלה מן הזב זבה. שהיא מטמאה את בועלה. כתב הר״ב דגבי נדה כו׳ ואין הזב מטמא את מה שבועל. וכן מי שבעל [זב] לא יהיה אב וכן ביאר בספרא. אבל יהיה הבועל. כמו שנגע באב בלבד. הרמב״ם:

למעלה מן הזב מצורע. פירש הר״ב דמצורע עושה משכב ומושב כזבה. בספרי באמרו הש״י שהמצורע מוחלט כאשר נרפא מהצרעת. וכבס המטהר את בגדיו. אמרו מה זה בא ללמדנו. אם ללמד שמטמא בגדי׳ במגע והלא ק״ו הוא. אם בימי ספרו שאינו מטמא בביאה. מטמא בגדים במגע. בימי גמרו שמטמא בביא׳ אינו דין שיטמא בגדים במגע. א״כ למה נאמר וכבס המטהר את בגדיו. מלטמא משכב ומושב. הרמב״ם. וכתב עוד הרמב״ם. דמצורע מטמא נמי במשא. כמו הזבה. אבל מפני שהוא לא כתב כן אלא מהא דתנן. למעלה מזבה מצורע. ש״מ דבמשא שוה לה. והר״ב אינו סובר שיש לדקדק כך מדקתני למעלה מהן. שסובר שאעפ״כ יכול להיות שיש חומרא באותו שלמטה ממנה. ולפיכך השמיע הר״ב. ולא כתב שמצורע מטמא ג״כ במשא. אע״פ שכתב שמטמא משכב ומושב. כמו הזבה. לפי שלזה יש ראי׳ מהספרי משא״כ למשא. זה ברור לי שהיתה כך דעת הר״ב. אבל אני תמה מהרמב״ם. שכמו שהביא לו ראי׳ אחרת למשכב ומושב מהספרי. ואע״ג דשמע לה מדתנן למעלה מזבה. כמו כך היה יכול ג״כ להביא ראי׳ אחרת למשא. ממשנה שלימה ששנינו בששית מפ״ה דזבים הנוגע כו׳ במצורע וכו׳ ואחר הנושא. וא׳ הנישא. וכן הר״ב. אדכתב שמטמא משכב ומושב. לפי שכך שנו בספרי. כמו כן ה״ל לכתוב. שמטמא במשא שכך שנינו במשנה דזבים אלא דאשתמוטטיה להר״ב ורהטא תלמודיה דהכא בתר פי׳ הרמב״ם. דלמשא לא שמע ליה אלא מדתנן למעלה מהן. ולדידי׳ ליכא למשמע מהכא כמו שכתבתי:

שהוא מטמא בביאה. כתב הר״ב דכתיב מחוץ למחנה מושבו מלמד שמושבו טמא. בת״כ פרשת כי תזריע. ויראה לו שנלמד מיתור דמושבו מיותר דהא כתיב בדד ישב. שוב מצאתי כך בספר קרבן אהרן. ולשון הרמב״ם ספ״ו מהל׳ צרעת מחוץ למחנה מושבו. מה הוא טמא. אף מושבו טמא. ומ״ש הר״ב מכאן [אמרו] מצורע שהוא יושב כו׳. עיין בזה במשנה ז׳ [*וח׳] פי״ג דנגעים. ומ״ש הר״ב ודוקא מצורע בימי חלוטו. אבל בימי ספרו כו׳ לא אתא אלא לאפוקי ימי ספרו. אבל ימי הסגרו לענין זה כמו ימי חלוטו. שכן שנינו במשנה דלקמן. מצורע מוסגר מטמא בביאה. ולשון הרמב״ם בפירושו. וזה הדין במצורע בימי גמרו לבד ר״ל בזמן הצרעת לא בימי ספורו:

עצם כשעורה שהוא מטמא טומאת שבעה. כתב הר״ב דכתיב וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם כל טומאות וכו׳ בסוף פרק כיצד הרגל (דף כה). הר״ש. ולא הבינותי. היאך מפקינן ליה מהך קרא לרבות עצם כשעורה לטומאת שבעה. והתם בגמ׳ לא אמרו אלא למפץ במת. ומפץ נוכל לרבות בכלל בגדיכם שהוא כעין בגד. עוד מצאנו למדרש זה לענין כלים שנגעו באדם שנגע בכלים שנגעו במת כמ״ש הר״ב במשנה ג׳ פ״ק דאהלות. וזה ג״כ מפורש בכלל בגדיכם. אבל לרבות עצם כשעורה. זו לא ידעתי מנין שיהא בכלל הזה של וכבסתם בגדיכם. וכן נ״ל דלאו מהכא ילפינן לה אלא כדכתב הר״ב במשנה ג׳ פ׳ ב׳ דאהלות. מדכתיב בפ׳ חקת ועל הנוגע בעצם. וכ״כ הרמב״ם שם ספ״ק. ומדרש ספרי הוא. והוא מ״ש הר״ב בסוף משנה דלקמן ומ״ש הר״ב דעצם כשעורה אינו מטמא באהל. כדתנן במשנה ג׳ פ״ב דאהלות:

חמור מכולם המת וכו׳. כתב הר״ב יש מהן חמורים ממת שזב וזבה עושין משכב ומושב ומטמאין באבן מסמא ומת אינו וכו׳ דין משכב במשנה ו׳ (פ״ד) דזבים. ודין אבן מסמא במשנה ד׳ פ״י דנדה. ומ״ש הר״ב א״נ יש חלוק בין מצורע יושב כו׳ והר״ש כתב עוד חלוק. דבעינן שיעור שהייה לבית המנוגע. לענין בגדים שהוא לבוש. עד שישהא בכדי אכילת פרס. כדתנן במס׳ נגעים פי״ג משנה ט׳:

חמור מכולם המת. ולא זכר הנה לאבות הטומאות. על דרך ההגעה למנינו. ואמנם. זכר מדרגות. אלו האבות קצתן על קצתן. ולזה לא הזכיר פרה אדומה (דתנן סוף פ״ד ממסכת פרה) ושעיר המשתלח (דתנן במשנה ו׳ פ״ו דיומא) ופרים ושעירים הנשרפים (כדתנן התם במשנה ז׳ ובפי״ב דזבחים משנה ה׳) לפי שאין בהן לא מגע ולא משא [ואין מטמאים אלא למתעסקין בהן בלבד] כמו שיתבאר במקומן. ואין לו קשור עם אלו האבות. ולא סדר במדרגותם. הרמב״ם:

עשר טומאות פורשות כו׳. לשון הר״ב עשר מעלות זו למעלה מזו וכו׳. וכ״כ הרמב״ם ועל רובן הוא שכתבו כן. דהא התשיעית. שהוא פירש ממנו אבר שאין עליו בשר כראוי. אין לו מעלה על הרבה שנמנו לפניו שגם הם מטמאים במגע ובמשא. ואולי דמשום שאינו אלא אבר. ומטמא במגע ובמשא. קרו ליה מעלה:

מחוסר כפורים. כתב הר״ב כגון מצורע מוחלט וזב וזבה ויולדת. לא שיש עוד אחרים [חוץ] מאלו. אלא ה״ק כגון אחד מאלו. והר״ש לא כתב אלא כגון זב ומצורע. והרמב״ם שכתב לארבעתן לא כתב כגון:

אסור בקדש וכו׳. טבול יום אסור בתרומה כו׳. בעל קרי אסור בשלשתן. כולהו תנינן להו בהדדי. במשנה ג׳ פי״ד דנגעים. ושם אפרש בס״ד:

חזר להיות טבול יום כו׳. כתב הר״ב ופוסל אותם כדתנן סוף זבים. [*במשנה ד׳ פרק י״א דפרה]:

חזר להיות בועל נדה כו׳. כתב הר״ב והא דלא תני חזר להיות טמא מת וכו׳ וזו טומאת מגע היא. והא דתני בועל נדה כטומאת גופו חשיבה [כיון דעל ידי מעשה רב דגופו. בא לו טומאה זו. נ״ל] אי נמי בטומאות הפורשות מחי איירי. הר״ש:

חייב קרבן. כתב הר״ב וכל זמן שלא הביא כו׳. גם הרמב״ם כתב כן. ואגב אורחא הוא שכתבו כך. ולא דנ״מ מידי לנדון דהכא:

חזר להיות מצורע מוסגר כו׳ ואם היה מוחלט כו׳. עיין מה שכתבתי במשנה ז׳ פ״ק דמגילה. גם שם בפי׳ הר״ב:

פירש ממנו אבר. ופלוגתא דתנאי היא במסכת עדיות [פ״ו] [משנה ג] בכזית בשר הפורש מן החי ובעצם כשעורה הפורש מן החי. הר״ש:

מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל. כתב הר״ב דבמגע כתיב ועל הנוגע. כך הגהתי שכן כתוב בתורת משה. ופליאה הוא שגם בפירוש הרמב״ם דהכא ודספ״ק דאהלות וכן בפירוש הר״ש דהכא. ועוד להרמב״ם והר״ב במשנה ג׳ פ״ו דעדיות. עוד להר״ב במשנה ג׳ פ״ב דאהלות. בכולן נמצא כתוב וכל. ועוד ראה זה מצאתי כך בגמרא פ״ז דנזיר דף נד. תניא וכל הנוגע בעצם. וכן העתיקו שם רש״י ותוס׳. ושוב ראיתי כמו כן בספרי בפסקא וכל אשר יגע. דתני נמי כשהוא אומר וכל הנוגע בעצם. אבל בפסקא וטבל במים. תני תלתא זמני ועל הנוגע בעצם. ומ״ש הר״ב ובטומאת אהל כתיב או בעצם אדם. דרישיה דקרא וכל אשר יגע על פני השדה ודרשינן ליה במסכת נזיר פ׳ כהן גדול (נזיר דף נג) על פני השדה. זה המאהיל על פני המת. הר״ש. ופירש״י על פני המת המוטל בשדה מדלא כתיב יגע במת בשדה. ע״כ. ובריש פ״ב דאהלות מפרש הר״ב. דאבר מן החי נפקא לן מחלל חרב. וכן הוא בזו הברייתא דנזיר. ועצם אדם מפיק ליה לרובע עצמות. אבל בספרי תניא בהני תרי פסקות שהזכרתי או בעצם אדם. זה אבר מן החי. ובמשנה ג׳ פ״ו דעדיות מפרשים הר״ב והרמב״ם לתרווייהו. דמעיקרא כתבו דחלל חרב. מלמד על אבר מן החי שמטמא במת. ואדתנן שיש עליו בשר כראוי למדו מאו בעצם אדם. וראיתי שהתוס׳ דנזיר (שם) אדתניא התם או בעצם אדם זה רובע עצמות כתבו והלכה למשה מסיני הא דבעינן רובע. וקרא אסמכתא בעלמא. והא דהר״ב מביא גם כן מה שאחריו במקרא. או בקבר. מפי׳ הרמב״ם העתיק כן והוא ללא צורך. ובנוסחאות א״י נמחק מפירוש הרמב״ם:

כדי להעלות ארוכה. והוא פחות מכזית. כך פי׳ הר״ב ברפ״ז דנזיר ומוכרח. שאם הוא כזית תיפוק ליה משום כזית בשר עצמו. למ״ד כזית בשר הפורש מן החי טמא. ועיין מ״ש ברפ״ק דטהרות [ד״ה והאוכל] :

בחוט ערב. כתב הר״ב שהוא יותר עב מחוט השתי כפלים. מדתנן בפרק אע״פ (בסופו) גבי מלאכות שהאשה עושה לבעלה ועושה לו משקל ה׳ סלעים שתי. או עשרה *)משקל סלעים ערב. הר״ש. וכ״כ הר״ב במשנה ב׳ פי״ז. ובצמר מיירי התם. ובהדיא כתבו הר״ב והרמב״ם כן במשנה ח׳ פי״א דנגעים:

עשר קדושות. כתב הר״ב איידי דאיירי לעיל במעלות של טומאות כו׳ תני נמי הכא מעלות של קדושות כו׳. וז״ל הרמב״ם לקח ג״כ במדרגות המקומות הטהורים. אשר הם ג״כ מסיבות הסרת הטומאות:

ארץ ישראל מקודשת כו׳. עיין בפירוש הר״ב דסוף פרקין אי קדושת ארץ ישראל ממנין העשר קדושות:

עיירות המוקפות חומה. לשון הר״ב מימות יהושע בן נון. כ״כ הר״ש דמסתברא (מהא) [צ״ל דומיא] דבתי ערי חומה דתנן בהו מימות יהושע בן נון במשנה ו׳ פרק בתרא דערכין. ובתחלת *)ספרא בפרשת נשא וקדש יהושע כל עיירות המוקפות חומה בקדושת מחנה ישראל. אבל לא כל ארץ ישראל ושאר עיירות שאין מוקפות חומה. ע״כ. ועיין במשנה דלקמן מ״ש בדבור שאין זבים וכו׳:

שמשלחין מתוכן את המצורעים. כתב הר״ב דבמצורע כתיב מחוץ למחנה מושבו חוץ למחנה ישראל. עיין בפירושו למתניתין דלקמן. וקצת קשיא לי דלתני בתחלה עיירות שאינן מוקפות חומה מקודשות שמוציאין מהן אבנים המנוגעות. דבקרא אל מחוץ לעיר כתיב. וכן לא תנינן בהו בסוף פרק י״ב מנגעים עיירות המוקפות חומה כדתנן הכא אלא מייתי קרא כדאיתא. ומשמע מדלא כתיב חוץ למחנה דלאו בקדושת מחנה תליא אלא מכל עיר ועיר מוציאים. והכי מייתי הר״ש מת״כ פ׳ זאת תהיה דדרשינן והשליכו (אותם) [אתהן] אל מחוץ לעיר. אתהן מחוץ לעיר ולא אדם חוץ לכל [עיר] אלא חוץ לעיירות המוקפות חומה ע״כ. ולמאי דפי׳ הר״ב בסוף פרקין בשם הגאונים. דקדושת א״י לאו ממנינא. יש לי לומר דלהכי לא נקט קדושה זו דעיירות שאינן מוקפות תומה. לפי שאינו מונה אלא הקדושות השייכים בחי. בכיוצא בזה שכתבתי בשם הר״ש במשנה ה׳. והא דתנן ומסבבין לתוכן מת. אגב גררא תנא ליה. ועיקר קדושה שילוח המצורעים:

ומסבבין לתוכן מת כו׳. לשון הר״ב מותר לנשאו בעיר ממקום למקום עד מקום שירצו כו׳. והוי מצי למתני ומכניסים כו׳ עד שירצו. והראב״ד פרק ז׳ מהלכות בית הבחירה. פי׳ אם רצו לסבבו בעיר כדי להרבות בהספדו ובכבודו עד שירצו קרוביו להוציאו מסבבין. ע״כ. וגי׳ הרמב״ם כפי מ״ש שם

הכ״מ. ומשכיבין לתוכו מת. ופי׳ דהיינו שמניחין אותו במשכבו ואין קוברין אותו בעיר. עד שירצו בני המדינה כו׳. [*ומ״ש הר״ב לנשאו בעיר ממקום למקום. כלומר בכל עיר ועיר מעיר לעיר]:

לפנים מן החומה מקודש מהם שאוכלים שם קדשים קלים. כתב הר״ש ועוד מקודש לכמה דברים. דלא תנן הכא כגון לענין שוחט את התודה לפנים מן התומה [ולחמה] חוץ לחומה לרבי יוחנן דאמר פרק התודה (מנחות דף עח) חוץ לחומת בית פאגי. וכדפי׳ שם הר״ב במשנה ג׳. ועוד נפקא מינה לענין שוחט על חמץ וכו׳ ולענין המראת זקן כו׳:

שאוכלים שם קדשים קלים. פי׳ הר״ב דכתיב ובאת שמה והבאתם שמה. וכן לשון הר״ש. ובחנם נקטי ובאת שמה שאינו תחלת המקרא. אבל הוא סופו דשל לפני והבאתם שמה. ושיטפא דלישנא דפ״ק דר״ה דף ד ודף ו נקטי. והתם אצטריך משום בל תאחר. וכן נמי בפ״ק דחגיגה דף ד. לענין טמא שפטור מן הראיה. שכל שישנו בביאה ישנו בהבאה כו׳. אבל הכא אין צורך להביא ובאת שמה וכן לא כתבו הר״ב בספ״ה דזבחים ובעיקר הראיה ממקרא זה דוהבאתם שמה. יש עליה קושיות וכתבתי שם בס״ד:

הר הבית כו׳. כתב הר״ב משם מתחיל מחנה לויה כו׳ לשון התוספתא כשם שהיו במדבר ג׳ מחנות. מחנה שכינה ומחנה לויה ומחנה ישראל. כך היו בירושלים. מפתח ירושלים כו׳. הרמב״ם. ומ״ש הר״ב משער נקנור ולפנים ואין השער עצמו בכלל. כמ״ש במשנה ה׳ פ״ק דסוטה [ד״ה ומטהרין] :

שאין זבים וזבות כו׳. כתב הר״ב דכתיב וישלחו מן המחנה וכו׳. ומה מצורע שטומאתו חמורה כו׳ ולפיכך משולח חוץ לירושלים. וכתב הרמב״ם. דהא דתנן לעיל שמשולח חוץ לכל עיר מוקף חומה שאינו בזה הלאו ללקות עליו. א בחבורו לא ראיתי שכתב כן. לא בפ״ז מהלכות ב״ה. ולא בפ״י מהלכות טומאת צרעת. ובפי״ט מהלכות סנהדרין שהוא מונה שם כל חייבי מלקות. כתב זב וכיוצא בו שנכנס להר הבית. וזה תימה שלא כתב ומצורע שנכנס לירושלים אי נמי לעיירות מוקפות חומה. ומ״ש הר״ב אף זבים וזבות כו׳ שטומאתן חמורה. וכך אמרו בתחלת ספרי והביאה הרמב״ם מצורע היה בכלל ויצא מן הכלל ולימד על הכלל מה מצורע שהוחמרה טומאתו וכו׳. ומ״ש הר״ב טמא מת ואפילו מת עצמו מותר בהר הבית בתוספתא שנא׳ (שמות י״ג:י״ט) ויקח משה את עצמות יוסף עמו [עמו] במחנה לויה. הרמב״ם. ומייתי לה בגמרא פ״ג דסוטה דף כ. ובפ״ו דפסחים דף סו: [וכן בנזיר מח.]:

החיל. לשון הר״ב לפנים מחומת הר הבית [היה] כותל כו׳. והוא נקרא סורג. במשנה ג׳ פ״ב דמדות. ושם פירש הר״ב מחיצה העשויה נקבים נקבים כו׳. עשויה מדפי עץ כו׳:

שאין עובדי כוכבים וטמאי מת נכנסים. כ׳ הר״ב אע״ג דרבנן גזור על העובדי כוכבים שיהיו כזבים לכל דבריהם. כמ״ש הר״ב במ״ג פ״ד דנדה:

שאין טבול יום נכנס לשם. כתב הר״ב יהושפט ובית דינו גזרו על טבול יום שלא יכנס לעזרת נשים. דכתיב וכו׳ ואמרו בגמרא מאי החצר החדשה כו׳. בפ״ק דיבמות דף ז. וכתבו התוס׳ וא״ת מנא לן שחדשו מטבול יום. דלמא חדשו ממת עצמו. וי״ל דמשמע ליה שלא חדשו אלא על החצר וחצר היינו עזרת נשים. כדמוכח ביחזקאל. ואילו טמא מת אסור אף בחיל. ע״כ:

עזרת ישראל. כתב הר״ב לפנים מעזרת נשים וכו׳ וראשי פספסין היו מבדילין כו׳. כת״ק ספ״ב דמדות וראב״י חולק שם. וכוותיה מפרש הר״ב שם משנה ד לענין גבהות קרקע פתח ההיכל. כמו שפירשתי שם בס״ד. והר״ש הביא גם דברי ראב״י:

וחייבים עליה חטאת. לשון הר״ב הטמאים שנכנסו שם בשגגה. וז״ל הר״ש. דליכא חיוב כרת אלא במחנה שכינה. דמשכן ומקדש כתיב. ובפרק הקומץ רבה (מנחות דף כז) תנא מחוסר [כפרה] שנכנס לעזרה שוגג. חייב חטאת. במזיד ענוש כרת. ואצ״ל טבול יום. ושאר כל הטמאים ע״כ. ובפ״ו דנזיר דף מה. טמא יהיה לרבות טבול יום. עוד טומאתו בו. לרבות מחוסר כפרה:

שאין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסים לשם. כתב הר״ב בגמרא בהקומץ רבה [דף כז] מוכיח דכל הני מעלות דתני השתא כו׳. כולהו מעלות דרבנן הן וכו׳. אבל רמב״ם סבירא ליה וכו׳. חשתי לכבודו של הרמב״ם ז״ל ולא התמהמתי לדקדק בפ׳ הקומץ רבה. ולא ראיתי אשר יכשר עליו לומר כי הוא זה אשר מוכיח מתוכו דכל הני מעלות דרבנן. ואם נתכוין הר״ב למחלוקתן של ר׳ יהודה ורבנן בדף כז. בטהורים שנכנסו לפנים ממחיצתן להיכל כולו בארבעים. מבית לפרכת אל פני הכפרת. במיתה. רבי יהודה אומר כל היכל כולו ומבית לפרכת [בארבעים] אל פני הכפרת במיתה. ובעי הר״ב למידק דאין אזהרה לכולי עלמא אלא בהיכל. ולא בקדושות שלפני ההיכל. וברור הוא דליכא למידק הכי כלל דפלוגתייהו בטהורים שהם תמימים ואינם פרועי ראש ורחוצי ידים ורגלים. והכי פסקה הרמב״ם. כמו שיורה לשונו רפ״ב מה׳ ביאת המקדש. ומ״מ שם בפ״א השיג הראב״ד עליו. וס״ל נמי דכל הני מעלות דרבנן הן. וכ״כ הכ״מ בשם הרמב״ן. וגם הר״ש מסיק דלא כהרמב״ם. ואפי׳ שלא רחוץ ידים ורגלים לא מחייב אפילו בהיכל בלא עבודה:

ופרועי ראש. הרמב״ם כתב ג״כ בפ״ז מהלכות ב״ה וקרועי בגדים וכן עוד בפ״א מהל׳ ביאת המקדש. ועמ״ש בזה כבר בספ״ט דסנהדרין. ומ״ש הר״ב דשתויי יין ושלא רחוץ דפסולן מחמת דבר אחר. הילכך לא החמיר בשלוחן. כ״כ הר״ש. וכתב דמה״ט נמי לא חשיב מחוסר בגדים. אע״פ שהוא ג״כ

כיוצא בהן כמ״ש הר״ב בספ״ט דסנהדרין. אבל קשיא לי לסברת הרמב״ם. דכולהו מדאורייתא מנליה לתנא לחלוקי בהכי. ושלא לחייב שלא רחוץ אלא בהיכל וכן בפרק א מהלכות ביאת מקדש. כתב שתויי יין בהדי פרועי ראש. ואילו שלא רחוץ ידים לא משום דלא מחייב אלא בהיכל. כדתנן הכא. וכן פסק בפ״ז מהלכות בית הבחירה. אם כן ש״מ דליכא לחלוקי בסברא זו [דפסול מחמת ד״א] לדידיה. כ״ש שסובר שהכל מדאורייתא. דקשיא מנלן לחלק כלל. ועוד קשיא לי דשתויי יין דאע״ג דלא תנינן ליה. קא חשיב ליה. ואילו מחוסר בגדים לא קחשיב כלל. וראיתי בכ״מ [*פ״א מהלכות ביאת מקדש] [הלכה ט״ו] שכתב בשם הרמב״ן. דסברא זו של הרמב״ם לחייב אף בלא עבודה. יצא לו מדתניא בספרא. מנין שאינו חייב אלא בשעת עבודה. ת״ל (ויקרא י׳:ט׳) אתה ובניך אתך. [*דמפרש בשעת עבודה. היינו ביום. בשעה שהעבודה כשרה] ע״כ. ומעתה נוכל לומר דהואיל ובפ׳ שתויי יין הוא דכתיב. הלכך צריכא ליה למנקט שתויי יין. אבל מחוסר בגדים לא נקט. הואיל וגם במשנתינו לא נשנה. ועיין מ״ש לקמן בשם הר״ש. ומ״מ קושיא הראשונה במקומה עומדת אמאי מקילין כשלא רחוץ. שלא לחייבו אלא בהיכל. דבבעל מום נמי כתיב (שם כא) אך אל הפרוכת לא יבא ואל המזבח לא יגש. ואפשר לומר דכל איש אשר בו מום לא יקרב. ס״ל דקרא יתירא הוא. לאתויי אפילו מבין האולם ולמזבח. ובפרועי ראש לא נאמר כלל. לא פרוכת. ולא מזבח:

ההיכל. מקודש ממנו. כלומר האולם וההיכל. דקדושת אולם והיכל. חדא קדושה הוא. כמ״ש במשנה ג פ״ד דיומא ובמשנה ה פ״ב דתמיד:

שאין נכנס לשם שלא רחוץ ידים רגלים. ואילו מחוסר בגדים ושתויי יין לא חשיב. תנא ושייר. אבל קשה מדרבי יוסי דסיפא. דלא משייר אלא חדא. מחוסר בגדים לחודייהו. ועוד דתני מנינא. ויש לומר משום דפעמים נכנסים לתקן. כדתניא בתוספתא דכלים פ״ק. הכל נכנסים לבנות ולתקן ולהוציא את הטומאה מצוה בכהנים. אין כהנים נכנסים לוים. אין לוים נכנסים ישראלים. והשתא כשהכהנים נכנסים לתקן אסור. בבעלי מומין. ושתויי יין. ופרועי ראש. ושלא רחוץ ידים ורגלים. דבתוספתא נמי קתני מצוה בתמימים. אבל בגדי כהונה אסורים בלבישה שלא בשעת עבודה. דלא [הותר] כלאים שלא בשעת עבודה. [כמ״ש הר״ב בריש מסכת תמיד. ועיין מ״ש שם] [ד״ה תחת]. הר״ש:

קדש הקדשים מקודש מהן כו׳. וא״ת ליתני עליית קדש הקדשים. שאין נכנסים שם אלא אחת בשבוע כמו שהעתקתי דברי אבא שאול במשנה ה פ״ד דמדות [ד״ה וראשי]. תירץ הר״ש דבתוספתא דפרקין קאמר. אמרו לו אין זה מעלה. פי׳ דלאו משום קדושה נמנעים אלא לפי שלא היו צריכים: ע״כ. ולפי זה מתני׳ דהכא דלא כההיא דמדות. דשם תירצתי לאותה משנה. דוקא אליבא דאבא שאול. עוד עיין בדברי הר״ש אמאי לא קתני אחד עשר. ולחשוב בתחילה סוריא:

אמר רבי יוסי בה׳ דברים בין האולם ולמזבח שוה כו׳. ופורשים וכו׳. פי׳ הר״ב בין בשעה שמקטירים קטרת במזבח הזהב שבהיכל. בין בשעה שכ״ג מקטיר קטורת לפני ולפנים כו׳ ות״ק פליג כו׳. משום דקשיא ליה להר״ב דהא משכחת להו לר״י ג״כ שיהיו י״א. אי ס״ל דחלוקים בזה. ובסמוך מסיק דמתניתין דקתני עשרה. ר׳ יוסי היא לאית דמפרשי. אבל כבר כתבתי במשנה ג פ״ד דיומא. דסוגית הגמרא דהתם לא כך היא. אלא שאף לר׳ יוסי יש חילוק זה ביניהן. ולא אמר ר׳ יוסי הכא ששוים. אלא בהקטרה דהיכל. וכתב הר״ש דלהכי לא חשיב אחד עשר לרבי יוסי. דיש לומר דכי קחשיב במתניתין קדושה דממילא. אבל קדושה דע״י עבודה לא קחשיב לחלק לקדושה ע״כ. וכתב עוד דלא אמר רבי יוסי שיהיו שוים מן התורה דמדאורייתא חלוקין בכמה דברים. ע״כ. נ״ל שר״ל שכן הכלים מזבח שלחן ומנורה דוקא בהיכל ולא באולם. וכן כל עבודות שבהיכל מהזיות הדמים. ומ״ש הר״ב דגאונים פי׳ דא״י אינה ממנין קדושות וכו׳. ואית דמפרשי דת״ק דקא חשיב עשר קדושות ר״י הוא. דברי הר״ש כאית דמפרשי. ובפי׳ הרמב״ם ראיתי ג״כ כאית דמפרשי. אבל דבריו שבחבורו פ״ז מהלכות בית הבחירה כדברי הגאונים. ומ״ש הר״ב והבאת בכורים כו׳ ולחם הפנים. לפום ריהטא הוא שכתב כן ולא דק. דהא לעיל לא תנן ללחם הפנים וכן ברפ״ח דמנחות לא תני ליה ולא נמצא בו מעוטים. כמו בבכורים ובשתי הלחם:

ב וכלי עצם. פי׳ הר״ב דמרבינן מוכל מעשה משנה ד ומ״ש במשנה ד פ״ג דמסכת עדיות. ומ״ש הר״ב אבל טמאים טומאת משכב כו׳. וכלי חרס אינן בזה הכלל כמו שכתב בריש מתניתין ג:

וכלי נתר. פי׳ הר״ב כלים העשויין מאדמה שחופרין ממנה צריף אלומ״י בלע״ז ובמשנה ו פ״ט דנדה כתב שהוא בערבי שי״ב וכתב הרמב״ם שכך כתבו כל המפרשים שכלי נתר כלי האלום (אלשאב״ו) ושהוא נפלא מאומר זה איזה דבר יחשב שהוא דבר לא מושכל ולא מקובל איך תעשה כלי מאלום ואין ספק שהאומר זה לא ראה אלום מימיו. ואם אמרנו שהוא חפר במקור האלום אבן אלום גדולה ועושה ממנו כלי הנה לא יצלח לקבל כל דבר לענין מהענינים ואם יהיה זה הנה לא יקבל טומאה. לפי שהיא כלי אדמה אשר לא יקבל טומאה כמו שיתבאר. ומפרש כלי נתר הוא כלי (וא״ל טפ״ל) והיא אבן רכה מאוד. בדקות המראה [כעין תכלת] יותך במים במהירות ירחצו בו השער והבגדים. וכן מנוהו החכמים בכלל המנקים אמרו נתר ובורית קמוניא ואשלג (במסכתא נדה שם) ועשיית אלו הכלים נמצא אצלנו בקצוי המערב ומלאכתו קשה מאד והאריך בעשיית מלאכתו ע״ש. וכתב עוד. ואשר ראוי שתבינהו שכל הטינים (כאלטפ״ל) וא״ל אנגב״ר וא״ל טי״ן ארמונ״י ואל מחניו״ם וזולתן מן הטינים. כאשר נעשה מהן כלים כל זמן שהם נאים

(פי׳ לשון נא ומבושל) ולא נקלו באור הנה הן כלי אדמה ולא יקבלו טומאה. וכאשר נקלו ואע״פ שלא יסבלו האש עד שיבושל דפנותם כמו החרם הנה הן דומים לחרס והוא אשר יקרא כלי נתר:

מיטמאין ומטמאין באויר. פי׳ הר״ב אם נתלית כו׳ חזר ותלה אוכלים באוירן מטמאין את האוכלים כו׳ ואפי׳ מלא חרדל שאינו נוגע בדופני הכלי אלא במה שסמוך לדפנות והאמצעיים מיטמאין מן האויר ואי אתה יכול לומר שזה מטמא את זה. שהרי אין כביצה בכל אחד (ועיין מ״ש רפ״ב דטהרות). ועוד אין אוכל מטמא אוכל ועיין ספ״ק דפסחים ועוד אם כן זה שני וזה שלישי. והשלישי לא יעשה רביעי לטמא את האמצעיים. רש״י ספ״ק דחולין ריש דף כה. ולשון אפילו מלא חרדל בברייתא. וכתבו התוספות (דף כד:) דהוי מצי למימר ואפי׳ מלא ביצים ונקט חרדל משום דמדרבנן מקבל טומאה בכל שהוא. והקשו מנלן דהיינו מטעם אויר. דלמא הוי מטעם שכלי חרס מצרף כשכולן נוגעים זה בזה ונוגעים בכלי. אבל נתלים באויר לא. וכ״ת אם כן צירוף דכתיב גבי קדשים למה לי. דדרשינן כף אחת הפסוק עשה לכל מה שבכף אחת (כמ״ש הר״ב במשנה ב פרק ג דחגיגה. ועיין מ״ש בס״ד בר״פ בתרא דעדיות) איצטריך משום כלי שטף. וי״ל מדכתיב הכא כל משמע אפי׳ נתלה באויר. ועוד דהתם דרשינן צירוף מדכתיב אחת. משמע שהכף מצרף ועשה לכל אחת. אבל הכא לא כתיב אחת ע״כ. ועי׳ בפי׳ הר״ב במשנה הפ״ח:

הדקין שבכלי חרס כו׳. שיעורן מכדי סיכת קטן. פירש הר״ב בין שהן עצמן כו׳ והא דבמס׳ מקואות (פ״ד משנה ג) תנן החוטט בצינור לקבל צרורות בשל עץ כל שהוא בשל חרס רביעית. לקבל צרורות שאני. והתם נמי פליג ר״י ואמר אף בשל חרס כל שהוא. הר״ש. ועי׳ בפירוש הר״ב ריש מתני׳ דלקמן:

ודפנותיהן. ברפ״ד פליג רבי יהודה בהא. והדר סתים לן תנא כמתני׳ דהכא שם משנה ג:

יושבין שלא מסומכים. עי׳ בפ״ד משנה ג׳:

שיעורן כו׳. בספרא מניין לרבות שברי כלי חרס. ת״ל וכל כלי חרש. הרמב״ם:

מכדי סיכת קטן. כתב הר״ב כלומר כדי סיכת אצבע קטנה כו׳ והכי מפורש במסכת שבת פ״ח דף עז ומיהו לאו אהך דהכא. אלא אדהתם תנן בכה״ג לשיעור הוצאת שבת. ובפ״ד דעדיות משנה ו לא פירש הרמב״ם אדהתם כמו שמפורש בההיא דשבת. וכתבתי שם לפי שהגמרא לא פירש בה דבר ומיהו גם בכאן לא פירש כן אבל נראה שיש לו גירסא אחרת. שכן בפירושו גם בחבורו פרק י״ח מהלכות כלים העתיק כדי סיכת אדם קטן אבל הר״ש פירש כדברי הר״ב. וכ׳ ומסתברא שהוא אחד מתשעים ושש בלוג כשאר השיעורים שכולם אחד מצ״ו חוץ מן האחרון שהוא אחד ממאה ועשרים. ע״כ:

מכדי. בנוסחת מהר״ם בכדי:

עד לוג. פי׳ [*הר״ב] דאם היה תחלתו יותר מלוג דהכי תניא בפ״ג דחולין דף נה לוג כלמטה סאה כלמטה סאתים כלמטה וכתבו התוספות [ד״ה שיעור] דאפי׳ יחדו בטלה דעתו אצל כל אדם ואין יחודו יחוד. דאין דרך ליחד שברים הבאים מכלי גדול לצורך סיכת קטן. ומייתי ראיה מהא דלקמן ע״ש בפירש הר״ב:

מלוג ועד סאה ברביעית. כבר בארנו [פעמים] שסאה ששה קבין וקב ארבעה לוגין ולוג ארבעה רביעיות ושיעור הרביעית הם אצבעיים באורך ואצבעיים ברוחב ובגובה אצבעיים ושבעה עשיריות אצבע. והאצבע אשר בו יהיה המדה מהיד היא הגודל מהיד וכן בארנו המדה אשר זה מדתו יחזיק מהמים כ״ז דרהם מצריים בקרוב. הרמב״ם:

מסאתים ועד שלש ועד חמש. מה שהזכיר חמש ושלש ולא זכרן מסאתים ועד חמש סאין בלוג משום דרוב *)היתרים בני שלש וחמש הוו. הר״ש:

הפכים הגלילים. דברי רבן יוחנן בן זכאי הן. כך פירש הר״ש:

שיעור קרקרותיהן כל שהן. לפי ששוליהן מחודדין כמו שולי קצת כלי הזכוכית. וכאשר נשאר מה שיקבל שיעור [מועט] הנה הוא יטמא. לפי שהוא ישאר תמונת כלי קטן. יעשה מתחלה ענינו כזה. הרמב״ם:

ואין להם דפנות. לפי שלא יהיה בצדם קערורית כמו הכדים והקדירות אבל צידיהן שוה השטח כל מה [שנשבר] מהן. נשאר דומה ללוח פשוט. הרמב״ם:

הטהורים שבכלי חרס. פי׳ הר״ב פשוטי כלי חרס שהן טהורים כו׳: כדדרשינן מקראי מקיש משכבו לו מה הוא יש לו טהרה כו׳ כמ״ש הר״ב בספכ״ד:

לזביו. עיין מ״ש בשם הרמב״ם בסוף פ״ד:

אע״פ כפופין. לשון הר״ב אע״פ שכפופין. וכ״כ הר״ש ומשמע דאע״פ מקבלין אינו אלא תוספת ביאור אבל הרמב״ם פי׳ אע״פ שהן כפופין כזאת הצורה אשר אפשר שישאר מעט בשוליו או יהיה בו ג״כ ב״ק. על זאת הצורה והדומה לה שהם לא יטמאו לפי שלא נעשה לקבלה לפי שהכוונה מאלו

הקנים [החלולות] שיגר עליהן המים לא שיתקבצו וינוחו בו ע״כ. ומה שכתב הר״ב והוא שלא חקק בהן בית קבול צרורות עיין במשנה ג פרק ד דמקואות:

[*וככבכ כו׳]. מה שכתב [*הר״ב] שכל המשמש כפוי כו׳. עיין בפירושו דמתניתין ה:

וטפי. זה שמו. מפורש בפירוש הר״ב משנה ב פרק דלקמן:

שייטין . (ישעיה כה יא) כאשר יפרש השוחה לשחות מתרגמינן כמה דמפרש שיאטין למישט. הר״ש:

דפונה. פי׳ הר״ב טמונה מלשון דופן שהוא בצד היקב. ובלשון ישמעאל קורין לטמון דפין. הערוך:

המחץ. בערבי שמו א״ל מחגי״ר. [הרמב״ם]. כ״כ הר״ב במשנה ה פרק ה דפרה:

והספינה. לשון הר״ב [אף על פי] שעשויה לקבלה ואפילו היא של חרס. דלא מיבעיא דשל עץ. דפשיטא דטהורה שאינה מיטלטלה מלא [ומה שמיטלטלת בים לא חשיב ליה טלטול כיון דעיקר הילוכה מחמת המים ומשום מדרס לא מיטמאה. אע״פ שכל שעה יושבין בה בני אדם. מכל מקום עיקרה עשויה לפרגמטיא. ואומר בה עמוד ונעשה מלאכתנו. תוספות (ד״ה נלמד)]. אבל ספינה של חרס אע״ג דאינה מיטלטלה מלא וריקם טמא. דלא אתקש לשק עי׳ בריש פרקין וריש פרט״ו. קמ״ל דאפילו של חרס אינה טמאה. מאניה בלב ים. גמרא פ״ט דשבת דף פג:

זה הכלל כל שאין לו כו׳. משונה זה הכלל. שבכל מקום בא לכלול הפרטים שנשנו לעיל מיניה. והכא אינו ענין למה שכבר נשנה. ועוד מאי זה הכלל כיון שאין בכלל אלא אותו הפרט שהוא מפרש בהדיא. ומיהו מצאנו זה הכלל דלסימנא בעלמא משנה ב פ״ד דמגילה ועוד אחרים [*במשנה ג פכ״ז (דאהלות) [דמכילתין] ומ״ג פ״ח דטהרות]:

[*כל שאין לו תוך כו׳. פי׳ הר״ב חכמים גזרו על משקין כו׳ והשתא קמ״ל דאין טומאת אחוריים נוהגת אלא בכלי חרס שיש לו תוך וכו׳ זה הלשון איכא למטעי ביה. ולומר שכונתו שצריך שיהיו שני תנאים בטומאת אחוריים שיהיה כלי חרס (שיחסר) [ויהיה לו תוך ואם יחסר אחד מהתנאים] אין בהם טומאת אחוריים. ואין הדבר כן. שכל הכלים יש להם אחוריים כדתנן ברפכ״ה וע״ש גם במשנה ו אלא הכא בכלי חרס מיירי. מש״ה קאמר אלא בכלי חרס. והרמב״ם בפירושו נשמר מזה בכאן וברפכ״ז. והר״ש כתב. בפ׳ על אלו מומין. מפרש דה״ק. כל שאין לו תוך בכלי חרס כנגדו בכלי שטף אין לו אחוריים כו׳. ובהנך דחזי למדרסות דבכלי שטף טמא. ובכ״ח טהור. ע״כ. וכן הוא שם בפרק הנזכר דף לח. ודתלי בכ״ח משום דהתם גלי רחמנא דתלי בתוך ובטומאת משקים דרבנן עבדו היכרא כדכתב הר״ב אע״ג דכלי שטף חזו למדרסות וטמאים מדאוריי׳ בלא תוך. והשתא איכא למידק איפכא דהיאך כתב הר״ב כלל כלי חרס דהא מתניתין כ״ח לדוגמא נקטה ועיקר דינא דמתני׳ בכלי שטף וכן קשה על הרמב״ם שדברי הר״ב הם דבריו. ול״ק שיש להרמב״ם והר״ב במה לתלות בלישנא דההוא סוגיא ואין לי מקום להאריך. והרוצה יעיין בהלכות שאר אבות הטומאות פרק ז (הלכה ג) בהשגת הראב״ד ובכ״מ והראב״ד השיג עליו שם ורמז עוד על זה בפי״ג מהל׳ כלים ואשתמיט שם להכ״מ להראות מקום ההשגה ודי מזה. ופי׳ כלי שטף כתבתי במשנה ב פ״ה דזבים]:

ושאין בו טהור. פי׳ הר״ב שאין לו בית קבול שמן כו׳ אלא הנר מונח עליו ויש בו מחיצה כנגד השלהבת והופכה לצד הרוח שלא יכבה. הר״ש. ועיין בסוף פרקין:

מגופת היוצרים. לשון הר״ב כעין אבנים של חרס כו׳ מלשון וארד בית היוצר והנהו עושה מלאכה על האבנים דירמיה יח (ג) ולשון הרמב״ם ומגופת היוצרים אבני היוצרים ובנא״י סתימת היוצרים מלשון יגיפו הדלתות כו׳ (נחמיה ז ג) ומ״ש הר״ב ומתני׳ ר״מ היא דאמר כו׳ בפ׳ המביא [במסכת ביצה דף לב] הר״ש. ומ״ש ולא כרבנן דאמר כו׳ לקמן ספ״ד:

משפך של בעלי בתים טהור. שאע״פ שאפשר שיטה על צדו כמו של רוכלין הואיל ושל בעלי בתים אינו עשוי להטות טהור. דומיא דסילונות דמתני׳ דלעיל ולא דמי לחבית שאין לו שולים דריש פרקין:

כסוי כדי יין כו׳. לשון הר״ב וכל המשמש כסוי כו׳ ולעיל משנה ג (ד״ה כבכב) נקט כפוי. וכן הגי׳ בתוספתא פ״ב. וכך העתיקה הר״ש. גם הרמב״ם בפ׳ י״ח מהלכות כלים [הלכה ה] :

ניירות. נ״א והניירות. ופי׳ הר״ב כלומר הניירות שמכסים כו׳. ול׳ הר״ש קלף שמכסים כו׳ וזה נראה בעיני. לפי שקלף של עור הוא וראוי לקבל טומאה אלא מפני שהוא כסוי אינו מיטמא וכבר הביא הר״ש ברייתא דת״כ פרשת שמיני. דכסוי כלי עץ נמי טהורים. מה שאין כן נייר שהוא עשוי מעשבים על ידי דבק. כדפירש הר״ב במשנה ב פ״ב דמגילה. לא ידענא מאי טומאה שייכא ביה. אפילו כשאינו של כסוי ומיהו י״ל מידי דהוי מחצלת דסוף פרק ד:

רבי אליעזר ב״צ אומר מפני שהיא הופכת עליו את הרונקי. נראה דלא פליג. אלא מר כי אתריה. ומר כי אתריה. וראיה לדבר שהרמב״ם והר״ב לא כתבו פסק ההלכה. ואילו בפ״ה משנה ה. פליגי נמי בטעם. ופסקו הלכה [כרבנן דר׳ יוחנן הסנדלר]. לפי דהתם נפקא מינה לענין דינא משא״כ הכא:

עד שלא נגמרה מלאכתו. שהוא צירוף בכבשן לרבנן שכתב הר״ב במשנה ד. ומ״ש הר״ב אם היו שבריה כו׳ בידוע שנגמרה מלאכתו ואח״כ נשברה. וכן לשון הר״ש בשם התוספתא. ולפי הסברא מה שמאדים מתוכו מראה שכבר נשבר. ולכך עשאו הצרוף שמאדים. וראיתי התוספתא בפ״ב ושנוי בידוע שעד שלא נגמרה מלאכתו נשברה. ומהר״ר וואלף וורמייז״א הגיה מלשון הרמב״ם פי״ט מהלכות כלים [הלכה ח] שכצ״ל בידוע שעד שלא נגמרה מלאכתו נשברה. אין שבריה שוים ואין תוכה מאדים. בידוע שנגמרה כו׳:

טיטרוס. וכן העתיק הרמב״ם בפירושו ובחבורו פי״ח. וכן העתיק הר״ש והערוך דלא כהר״ב שהעתיק סיטרוס. ומה שכתב הר״ב וכשממלאים כו׳ ואדם משים אצבעו כו׳ שלא ישלוט בו הרוח. ואין ריקות נמצא. לכך א״א שיצאו המים. אחרי שאין הרוח שליט לכנס למלאות הריקות אם יצאו המים. לפיכך בהכרח ישארו המים במקומם:

רבי אליעזר בר צדוק מטהר. פי׳ הר״ב מפני שהוא נקוב בכונס משקה. שכך שיעורו לטהר. בר״פ דלקמן:

מפני שהוא כמוציא פרוטות. לשון הר״ב כמוציא פרוטות מעט מעט. טיפה אחר טיפה. ומש״ה לא חשיב נקוב בכונס משקה. וז״ל הרמב״ם. מפני שהוא כמוציא פרוטות ר״ל כי המים כאשר יצאו מאלו הנקבים לא יצאו במהרה. אבל יצאו מעט מעט באיחור גדול. ובנוסחאות ארץ ישראל הוגה פי׳ כסמדר גרעין. מלשון ופרט כרם. ע״כ. ואם זה הפירוש מדברי הרמב״ם. לא שהמגיה כתב כן מלבו לפרש. או שהעתיק מדברי הראב״ד שמפרש כך [פרק י״ח מה״כ הלכה ו]. הרי זה מכריח מ״ש הכ״מ בפי׳ דברי הרמב״ם שבחבורו. לפרשו שאין דעתו בפירוש מוציא פרוטות לשון פרוטה קטנה. (דמתניתין ב פרק דלקמן) אלא מעט מעט באיחור. ובתבורו הוסיף וכתב. שהרי המים מתכנסים בצדדים והן עשוין לקבלה. וכתב הכ״מ שגם זה בכלל מפני שהוא מוציא פרוטות. שמתוך שהנקבים דקות. ואין המים יוצאים אלא מעט מעט באיחור גדול. המים מתכנסין בצדדים. שאילו היו הנקבים גדולים. לא היו המים מתכנסים. ונמצא שלא היה נעשה לקבלה. ע״כ. ובנוסחת מהר״ם. נקוד הפ״א בשו״א והרי״ש והטי״ת שתיהן בחול״ם ופירש בפרוטרוט. טפה אחר טפה:

טבלא שיש לה לזביז כו׳. כתב הר״ב ומרישא דהטהורים כו׳. הוה שמעינן וכו׳. אלא ארחיה דתנא הכי כדתנן בפ׳ ואלו טריפות ואלו כשרות. כ״כ הר״ש. ומיהו התם כתבתי בשם התוס׳ והר״ן דצריכי. ומ״ש הר״ב והכי איכא טובא במשנה. מסיים הר״ש בפרק אין מעמידין (עבודה זרה דף לה). ובפרק אלו מציאות (בבא מציעא דף כה) ובפרק במה בהמה (שבת דף נא) ובפרק במה אשה [דף מ] :

שיש לה לזביז. עיין בפירוש הר״ב משנה ב׳ פ״ד דמקואות (ד״ה אם). ועמ״ש לקמן פי״ב משנה ו (ד״ה ומודים) :

טבלא. פי׳ הר״ב של חרס שהיא מלאה קערות כו׳ והקערות הן מגופה ומחוברים בה. דאילו אין מחוברים אפילו לזבז עודף לא היו הכלים שבתוכה טמאין כדאמר [בפ״ק] דחולין (דף כה) דאוכלין ומשקים מיטמאין מאויר כלי חרס. ואין אדם וכלים מיטמאים מאויר כלי חרס. דלא חזינן האי תנור כמאן דמלי טומאה כ״כ הר״ש. ועקרא דמלתא ליתא בחולין. אלא בפ״ק דפסחים דף כ (ע״ב) ובפ״כ דשבת דף קלח (ע״ב) ועיין בפירוש הר״ב משנה ה פ״ח:

ובית תבלין של עץ שנטמא אחד במשקה. פי׳ הר״ב דרבנן גזרו על המשקים הבאים מחמת שרץ לטמא כלים כו׳ בי״ח דבר דתנן בפ״ק דשבת (דף יד) . וע״ש:

רבי יוחנן בן נורי אומר חולקים כו׳. פי׳ הר״ב דופן עב כו׳ וחצי עובי דופן של צד הטהור טהור. ואין הלכה כריב״ן ועמ״ש במשנה ג פרק ו (ד״ה האמצעית) ובמשנה ה פרק כ״ה ובאהלות ריש פרק ד ופרק ו משנה ד:

אם יש לו לזביז עודף כו׳. אתאן לכולי עלמא:

ובית שקעו של נר מטמא באויר לא ידעתי למאי דייק הכא למתני באויר. ושוב מצאתי כיוצא בזה. בדברי הר״ש בסיפא. אדמייתי תוספתא מסרק של צרצור. רבי אלעזר אומר אין מטמא באויר וחכמים אומרים מטמא באויר. שכתב ועל חנם נקט אויר דאם טהור באויר טהור במגע:

המסרק של צרצור. פי׳ הר״ב כלי חרס שעושים על פיו שבכה כו׳. מהטעם שמפרש [הר״ב] [*במשנה ב] פרק דלקמן:

רבי אליעזר מטהר. פי׳ הר״ב אם נתלה שרץ באויר אותן שינים שאין זה תוך כלי חרס מפני היות מקיפו [מופגם] מכל צד. הרמב״ם:

ג שיעורו בזיתים. סתמא כר״מ דלקמן הר״ש. ועי׳ שם בפירוש הר״ב. ומ״ש שם:

העשוי לכך. פי׳ הר״ב כגון קדירה כו׳. כדתנן במתני׳ דלקמן. ועיין מה שכתבתי שם:

חבית שיעורה בגרוגרות דברי ר׳ שמעון רבי יהודה אומר באגוזים ר״מ אומר בזיתים. מצינו שהגרוגרת יתירה מכזית בפ״י דשבת דף צא דאמרינן מהו דתימא כל שהוא לאפוקי מגרוגרת ולעולם עד דאיכא כזית ומצינו גם כן שהאגוז יתירה מזית. בפ״ח דשבת דף פא. דאמרינן כזית כאגוז. כביצה.

*)ורש״י פירש שם בהדיא דמוסיף והולך. ואף לשאר הפוסקים דלא פירשו כן. מ״מ מסתבר ששיעורן בדרך הוספה דהא שיעור ביצה ודאי גדול מכזית כדמוכח מפלוגתייהו דר״מ ור״י בעד כמה מזמנין במשנה ב׳ פ״ז דברכות וא״כ מסתמא אגוז זוטר מביצה ונפיש מזית. והשתא הני תנאי כל אחד מיקל על דברי הקודם וכך עולה סידורן יפה ולפיכך במשנה ה פ״ד דבבא מציעא דנשנו בסידורן בהפך רבי מאיר ורבי יהודה ורבי שמעון דהתם נמי כל אחד מיקל על הראשון לומר שאין כאן אונאה עד כדי כו׳ ומכל מקום צריך עיון בטעמן של מחלוקתן:

רבי מאיר אומר בזיתים. לשון הר״ב כסתם מתני׳ דלעיל והוי סתם ואח״כ מחלוקת כו׳ והלכה כר״י. ויש לתמוה. דהא מיד תנן סתמא כר״מ אחר המחלוקת הלפס והקדירה שיעורן בזיתים. וכן עוד במשנה ג פרק [דלקמן ובמשנה] ב פ״ח וספ״ט. איברא דהר״ש נמי פירש בדר״מ דכסתם דלעיל. א״נ דלקמן. אבל לא כתב כלום בפסק ההלכה. ועמ״ש במשנה דלקמן בס״ד. והרמב״ם בחבורו פי״ט מה׳ כלים לא פסק כרבי יהודה אלא בחבית בלבד וטעמו ודאי משום דקי״ל דהלכה כר״י לגבי ר״מ ור״ש ואפשר נמי דהוא שיעור הבינוני כמו שכתבתי לפי שראיתי למהרי״ק בתשובה שרש קפ״ה שכתב דהנהו כללות דהלכה כמר לגבי מר. לא אמרו על הדינים הבלתי נהוגים בדורינו:

הלפס והקדרה כו׳ שיעורן בזיתים. מדרבנן. כמ״ש בשם התוס׳ במשנה ה פי״א דזבחים:

הפך וכו׳ בשמן. פי׳ הר״ב דשל שמן דק שהרי כלי כו׳. צ״ע בפירוש משנה ב פ״ג דמכשירין ועוד לפי מ״ש במשנה ד פ״ח דשבת ועיין לקמן ספ״ט. ובלשון התוס׳ שהעתקתי בספ״ט דזבחים:

בזרעונים. פירש הר״ב כגון האפונים לשון הרמב״ם הזרע הממוצע בשיעור. כמו הזרעונים והאפונים ודומיהן:

רבי אליעזר אומר. והר״ב העתיק ר״ש. ולא מצאתי כך בשום נוסח אך בנא״י כתוב בגליון יש גורסין ר״ש. ואפשר שעל הר״ב כתב כן:

ושל אדמה. לשון הר״ב כל זמן שלא נצרף דזוהי גמר מלאכתו לקבל טומאה. כדתנן בס״פ דלקמן:

שהוסק פיו. הוא התוספת היוצא מן הנר. אשר יחזיק הפתילה. הרמב״ם:

חבית שניקבה. פי׳ הר״ב במוציא זית. וכן לשון הר״ש. ומיהו לדידיה אפשר לומר דפסק בכל כלי חרס כר״מ. אף בחבית. לפי שסובר דהוי מחלוקת ואח״כ סתם ועל הדרך שכתבתי לעיל. אבל הר״ב שפסק לעיל דלא כרבי מאיר. לא ה״ל לפרש כאן בחבית שנקבה אלא כר״י דבמוציא אגוז. וכן מה שפירש עוד דבחבית המחזקת מלוג ועד סאה. נמשך ג״כ בזה אחר ל׳ הר״ש. ולדידיה שפסק בפרק דלעיל משנה ב כר״ע. ה״ל למימר מהדקות עד לודיות:

טמאה. בדין דהוי ליה למיתני טמא. לשון זכר. דאחרס קאי ולא אחבית אלא משום דתחלת הדבר וסופו לשון נקבה דאחבית קאי תנא באמצע לשון נקבה. הר״ש:

וטפלה. לשון הר״ב שטח פניה כו׳. והיא מלה עברית. ותטפול על עוני [איוב יד יז] ר״ל החזקת בו והחלקת עליו כדי שיתקיים וישאר על צד הדמיון. וזה על דרך משל. הרמב״ם:

בגללים. בגללי הבקר. הרמב״ם:

וטפלן בגללים. לשון הר״ב וה״ה טפלן בטיט. כל זמן שלא חזר וצרפה בכבשן. דחבית גמר מלארתו בצרוף כבשן וכשנתרועעה וטפלה. אין מחזירין אותה לכבשן הר״ש:

היה בה חרס מחזיק רביעית. פי׳ הר״ב וכגון שהחרס בא מחבית המחזקת מלוג ועד סאה. כדפרישנא לעיל. הר״ש. וכבר כתבתי בזה לעיל ע״ש:

כולה מטמא במגע. פי׳ [הר״ב] דכולן נעשו יד. ומרבינן יד מטמאים יהיו לכם. לכל שבצרכיכם. כדפי׳ הר״ב במ״ב פ״ה:

וכן בחידוק הקרויה. וכן העתיק הר״ב. ולשון הרמב״ם והר״ש חידוק. כמו הידוק. ע״כ. ובס״א גרסי׳ הידוק:

מגופת חבית. מגופה כסוי פי החבית. ואע״פ שמדבקין אותה בטיט. לא חשיב ככלי אחד. הר״ש:

הגוגע בטפילה של תנור טמא. כלי חרס אין מקבלין טומאה מגבן. והכא בתנור טמא שנגעו אוכלים ומשקים בטפילה. הר״ש:

ובחרסית. לשון הר״ב דק כחרס. ר״ל טיט דק כחרס. ובמקומות אחרים מפורשים בענין אחר. והראיתים במ״ז פ״ו דחולין:

קומקום. פי׳ הר״ב יותר גדול ממיחם. ולא כן בשל מתכות כמו שאפרש לקמן ריש פי״ד:

כלי נחושת שזפתן טהורים. פירש הר״ב אם היו הכלים טמאים ונגע אדם כו׳ לפי שכבר יהיה כלי הנחושת אב הטומאה (כדאיתא בפ״ק דאהלות) ויהיה הנוגע בזפת טמא. ואע״פ שהוא אדם הרמב״ם [*וא״כ ה״ה כלים כדתנן התם באהלות]:

ואם ליין. פי׳ הר״ב ואין דעתו להשתמש בהן בחמין כלל. ויין דנקט. כלומ׳ שכשזפתן ליין אינו נותנו לתוכו אלא בצונן. דסתם יין צונן הוא. ול׳ הר״ש. ואם עשויין ליין צונן:

הנוגע. ירצה אוכלים ומשקין. הרמב״ם:

זפת שנטפה כו׳. זו ואין צריך לומר זו קתני:

רבי אליעזר מטמא. פי׳ הר״ב דחשיב ליה סתימה. בין בשל עץ בין בשל חרס. ומסיים הר״ש. א״נ גזר בשל חרס אטו של עץ:

ד **[*חדוד**. פי׳ הר״ב שהוא חד בתחתיתו כו׳ ולשון הרמב״ם בולט בקרקעיתו. וימנעהו לנוח בשוה. וכאשר ישב על הארץ נוטה לצד אחד מפני חדודו מכריעו *)נוטה אותו ע״כ. וקשיא לי לישנא דמכריעו שבחדוד דבאזנו הוה שייך טפי. והר״ש כתב ואית דגרסי הדד. דדרך היוצרים לעשות דד לכלי כדי לשתות. ע״כ]:

ניטלה האזן כו׳ טהור. פירש הר״ב דכלי חרס כיון שטהר כו׳ תוספתא ופירש הר״ש בפרק דלעיל מ״ג. דדוקא אחרס שפירש מן החבית כו׳. אבל חבית עצמה אפי׳ ניקבה בשוליה למטה מרביעית במוציא זית. אם סתמה בזפת טמאה. וכך פירש עוד בפ״ב מ״ב:

רבי יהודה מטמא. שכשניטל האזן ונשבר החדוד יושבת על שוליה:

חבית שנפחתה. בשוליה. והיא מקבלת כשמטה על דפנותיה. מהר״ם:

או שנחלקה כמין שתי עריבות. פי׳ הר״ב ואינה יכולה לישב על תחתיה. ואם תשב לא יכולה לקבל דבר. הרמב״ם:

בחצי קב גרוגרות. פי׳ הר״ב דהוא שיעור סעודה אחת כו׳. כדמוכח סוף פאה. ומסיים הר״ש. ואמרינן בפרק בכל מערבין (עירובין דף כט) וכן לעירוב ע״כ. וצריכא דשיעור סעודה דעירוב פחותות הן משאר סעודות. כדלקמן פי״ז משנה יא. ובעירובין פ״ז מ״ח. מפרש דשתי סעודות עירוב הן י״ח גרוגרות. ואילו שאר סעודות גדולות שליש מלבר. כמ״ש הר״ב שם פ״ח משנה ב:

גיסטרא שנתרועעה. דוקא בנתרועעה. אבל ניקבה אם מקבלת זיתים טמאה הואיל ומיוחדת לאוכלין. כדקתני לקמן גבי היו בה חדודין וכו׳. הר״ש:

[*היו בה חדודים. לשון הר״ב סתם חרס הנשבר יוצאים ממנו חדודים. ומסיים הר״ש כעין שינים בולטין מן הגיסטרא. והגיסטרא מקבלת כשיעורה. והשינים הבולטין הוא החידוד. ע״כ. ומ״ש הר״ב כמו חדודי חרס. וכ״כ הר״ש. והוא פסוק באיוב מא] [כב]:

כל המקבל. כלומר כל שני חידודים שמקבלים ואין יוצא זית מביניהם:

בזיתים. הכא נמי סתם כרבי מאיר דריש פ״ג ועיין מ״ש שם במשנה ב:

מטמא במגע וכנגדו מטמא באויר. עיין בפי׳ הר״ב פ׳ דלעיל מ״ד:

[*קתדרא. פי׳ הר״ב כסא וכו׳ על העגלה. לפי שראה בלשון הרמב״ם שכתב סתם בהליכתן בדרכים. הוסיף הוא לבאר על העגלה. אבל בנוסחאות ארץ ישראל נתוסף על הגמלים. ועיין עוד בפי׳ הר״ב בפכ״ד משנה ב]:

קוסים. פי׳ הר״ב לשון קשות הנסך. ובסנהדרין. סוף פרק ט. והרמב״ם כתב שנמצא בקצת הנוסחאות כוסין. וכן בחבורו פרק י״ח העתיק כוסות:

שלכך נעשו מתחלתן. והתנאי אשר התנינו בשברי כלי חרס. בפרק השני שיהיו יושבין שלא מסומכים אמנם הוא לכלים שנעשו בעת עשייתן להיות יושבים שלא מסומכים. הנה יצטרך שיהיו שבריהם כן. ואז יקבלו טומאה. הרמב״ם:

שפיות. דע ששפיות. וזר. ולזביז. ודופן. ענין כולם בזאת המסכתא שוה. אמנם הן אוגנים גבוהים על שטח הכלי. ר״ל שטח הקיתון. ויתחלפו שמותן [כפי] התחלת תמונת הכלי. כמו שתמצאם [שקורין] שפת הכלי המרובע. לזבז. [והעגול] תמונת האסטומכא שפה. וזולתן מהתמונות. דופן. והשפה הקטנה [בגובה] זר. הרמב״ם. [*ונ״ל שיש ט״ס שמ״ש האסטומכא. צ״ל האסטוונא. והיא עגולה רחבה בשטח מה הנזכרת בס׳ המורה פ׳ ל״ו מחלק א׳ ובפי׳ להמורה. המיוחס לאפוד״י בפ׳ ע״ג [בהקדמה י׳ בההערה בד״ה ונקדים הקדמה]:

רי״א חולקים האמצעית. עיין בסוף פ״י. ומ״ש שם:

משיצרפו בכבשן. משיחזקם על ידי צירוף האור בכבשן. מצרף בלשון חכמים מחזק ומקשה כלי חרס וכלי מתכות בין מים בין אור. רש״י פרק ד׳ דביצה דף לב [וז״ל רש״י שם מחזיק מקשה כלי חרס וכלי מתכות בדבר המחזקן בין ביד בין באור]:

ה **תנור**. פירש הר״ב סתם תנור עשוי כו׳ ומחברים אותו בטיט על גבי קרקע. וכך כתב הר״ש וכן פירש הר״ב במשנה ח פ״ב דעדיות. אבל יש שעושין על בסיס וכדפי׳ הר״ב ברפ״ב דב״ב ועיין לקמן רפ״ז:

במה דברים אמורים בגדול כו׳. עיין מ״ש במשנה ח פ״ב דעדיות:

אבל בקטן תחלתו כל שהוא. כתב הר״ב ולאו דוקא כל שהוא דבציר מטפח לא הוי. בפרק העור והרוטב (חולין דף קכד.) וכתב הר״ש שצריך לומר שהקטן משונה בעשייתו יותר מן הגדול. או בגובה או ברוחב או בכתלים דקים. דאי לא תימא הכי. גדול כשתחלתו ארבעה. כשהוא פחות מד׳. יהא דין קטן עליו דתחלתו כל שהוא ע״כ. וכיוצא בזה כתבו התוס׳ פ״ג דנדה דף כ״ו:

משיסיקנו. פי׳ הר״ב אע״ג דשאר כלי חרס סגי להו בצירוף כבשן תנור דבעי לדבק כו׳ לא נגמרה מלאכתו עד שיסיקנו. וצירוף כבשן לא בעי. כך מסיק הר״ש בתחלת המשנה. אע״ג דהכא כתב לא נגמרה מלאכתו עדיין עד שיעשה לו טפילה (פירוש דיבוק הטיט קרוי טפילה) ויחזור ויסיקינו צ״ל דויחזור לא קאי על צירוף שהיה קודם. דלא בעי צירוף. אלא כלפי עשיית טפלה הוא דקאמר. ויחזור עוד ויסיקנו:

כירה. עיין מה שכתבתי בסוף פרקין:

שבביצים. מהר״ם ל״ג לה. ועיין במשנה ה פ״ט דשבת:

שיעורו כתנור. פירש הר״ב כדי לאפות סופגנים. וכ״פ הר״ש. ויראה דה״ה לענין שיעור גובה. וחדא מתרתי נקטי ובהדיא פסק כן הרמב״ם ברפט״ו מהלכות כלים:

האבן היוצא מן התנור טפח כו׳ חבור. פי׳ הר״ב מפני שהוא יד לתנור. ועיין בפירוש הר״ב במשנה ד פ״ג:

היו שני תנורים סמוכי׳ זה לזה. ואבן אחת מחברן. נ״ל דאתאן לת״ק. מהר״ם:

[*טירת התנור. פי׳ הר״ב חצר כו׳ וכ״כ הרמב״ם. וצריך לי עיון א״כ אמאי לא נשנו גם כאן חילוקי הדינין השנויין במ״ג וד פרק ז לענין חצר הכירה. ואף הרמב״ם בחבורו פי״ז מהלכות כלים לא כתב אלא כסדר המשנה. ומיהו הא ל״ק אמאי קרי הכא טירת. די״ל דטירה שם חשוב יותר מחצר. שהחצר שם לכל חצר. וטירה שם לחצר שלפני בית השרים וכיוצא בזה. וכן התנור גדול וחשוב מכירה. והר״ש מפרש טירת התנור שהוא כמו עטרת כירה. אלא דבתנור מקרי טירה. ושבתוספתא קרי נמי לשל כירה טירה]:

מטמאה במגע ובאויר. משום בית הפך ואינך דתני להו בסיפא דמחלק בהו בין טומאת מגע לטומאת אויר. קתני הכא ברישא דמטמא במגע ובאויר. אע״ג דלא אצטריך וה״מ למיתני סתמא מטמאה:

ואין מטמאין באויר. כתב הר״ב אם נתלה שרץ באויר כירה כו׳. אבל באויר עצמו מיטמא הוא עצמו. דכלי חרס הוא. הר״ש.

דברי ר״מ. כתב הר״ב והלכה כר״מ. וכ״כ הרמב״ם. וכתב הכ״מ בפי״ז מהל׳ כלים. ואע״ג דר״ש פליג עליה [כלומר ובפ״ד דערובין דף מ״ו קאי בתיקו היכא דפליגי ר״מ ור״ש] פסק כר״מ משום דבפ׳ במה טומנים (שבת דף מח) אמרי׳ מאן תנא [הא מלתא דאמור רבנן] כל המחובר לו הרי הוא כמוהו [כדתנן במ״ב פי״ב] ר״מ היא דתנן בית הפך כו׳ ועוד דר״מ מחמיר. עד כאן:

רבי ישמעאל. נ״א רבי שמעון. וכן העתיק הר״ב והר״ש והכי מוכח במ״ה פרק ז והכי מייתי לה בגמ׳ דשבת שם:

טמא. לשון הר״ב יש ספרים שגורסין טהור ושבוש הוא. טעמו כדכתב הר״ש דקשה דהוי מעשה לסתור. ומיהו כתב די״ל דהכי מייתי וטימאן ר״ג מכלל דרבנן פליגי עליה מדלא קתני ובא מעשה לפני ר״ג ליבנה וטמאן. וכל הני גוונא דנקט בית האומן ומאחוריו [*דהיינו שעשה אש מבחוץ לצלות בשר. או לשאר צורך. וממילא הוסק התנור שלא נתכוין לכך] לא הוי אלא לפרש כיצד שלא לדעת. *)דהא היסק מאחוריו ע״כ מהני כדתנן בסמוך נתנו על פי הבור [*וכה״ג אשכחן פ״ב דחולין (סוף משנה ג)] ולא נתברר לי מנא לן הא דבעינן לדעת. ע״כ:

כיוצא בו מוסף היורה כו׳. שכן העיד מנחם בן סגנאי במשנה ח פרק ז דעדיות. ועיין מה שכתבתי שם:

אם מסיק מלמטן והוא נסוק מלמעלן. פירוש הר״ב אם כשמסיק האור מלמטה בתוך הבור התנור נסוק מתוכו למעלה דרך שוליו. דשוליו קרובין לשולי הבור שאם מסיקי׳ כו׳ ודפנותיו מלמעלה קרובים לדופני הבור שלא הוצרך לתת בינתים אלא אבן דקה ואין אויר ניכר בין דופן התנור לדופן הבור שיעכב את היסק התנור שלא יועילו לו דופני הבור להחזיק את חומו. או שהתנור בתוך חלל הבור באויר וההיסק עולה סביב דפנותיו וניסוק. כגון פיו קצר מלמטה ורחב מלמעלה או הבור רחב מלמטה ופיו קצר מלמעלה. טמא. ואם לאו. אלא ניסוק כשאר תנורים מתוכו. טהור. הר״ש. ואל תטעה בלשון דרך שוליו שכתב. שר״ל שיש לו לתנור שוליים. ודלא כמ״ש הר״ב והר״ש בריש פרקין. אלא ר״ל דרך מקום שוליו עולה לו האור לתוכו. וכן רש״י שלשון הר״ש דהכא מועתקים מפירושו פרק י״ז דשבת דף קכה. הקדים שם וכתב תנורים שלהם עשויין כקדירות גדולות ואין לה שוליים כו׳:

וחכמים אומרים הואיל והוסק מ״מ טמא. פי׳ הר״ב דאמר קרא טמאים יהיו לכם מכל מקום. ורבנן נמי הכתיב יותץ. ההוא לאידך גיסא. ולאו לאגמורי קולא אתי ולמימר דאי ליכא לקיומי ביה נתיצה כגון זה שאינו בנוי ומחובר וממילא הוא נתוץ דליהוי טהור. דהדר תנא ביה קרא וטמאים יהיו לכם לרבויי. אלא לאגמורי חומרא אתא דסד״א כיון דחבריה בארעא כגופא דארעא דמי ולא לקבל טומאה קמ״ל יותץ דאע״ג דשייכא ביה לשון נתיצה

כלומר דמחובר הוא טמא. וכ״ש דאינו מחוסר נתיצה [רש״י] [*כדלקמן סוף משנה י]. ואידך נמי הכתיב טמאים יהיו לכם ההוא להיסק שני דמודה ר״י כדכתב הר״ב. גמ׳ שם במס׳ שבת. ועיין לקמן ברפ״ז. והא דאמרן היסק שני. לא שצריך היסק שני אלא כלומר לאחר היסק ראשון:

תנור שנטמא. פי׳ הר״ב עשוי כקדירה גדולה כו׳. עיין מ״ש בריש פרקין:

חולקו לשלשה. דעבדי׳ גיסטרא. שחולקו לארכו בגובהו ומש״ה לא סגי להו לרבנן כשממעטו בפחות מארבעה כמו לר״מ אלא בעינן דלא ליהוי רובא. דלא דמי לשיריו ד׳ דריש פרקין. דהתם דצלקיה מצליק לרחבו [פי׳ הערוך שצלחו ומבקעו] [גמרא] פ״ט דחולין דף קכד:

לשלשה. כתב הר״ב דאי לשנים הגדול טמא דאיכא רובא. דבתנור שהוסק קיימי׳ דהא תנן שנטמא. וכי הוסק יש בו גומות. ואי אפשר לצמצם כמ״ש הר״ש. ועיין מ״ש במשנה ו פי״ב:

[*וגורר. היה נ״ל שהגירסא וגורד בדלית וכן לקמן לגרור. שצ״ל לגרוד. כמו *) ויקח חרש ויגרוד דאיוב [ב ח] אבל גורר ברי״ש. הוא כמו גוררין כסא וכו׳ דמס׳ שבת [דף כט:] ואינו כענין שבכאן. אלא שלא ראיתי כן בשום נוסח. ואף בפי׳ הר״ש והרמב״ם מועתק ברי״ש. וכן בחבורו פי״ז מהל׳ כלים. איתא ברי״ש. ועי׳ בכולה סוגיא דחולין שם]:

עד שיהא בארץ. אהא דכתב הר״ב אי נמי אחולקו קאי כו׳ מסיים הר״ש וניחא השתא הא דקא פליג ר״מ. דא״צ לגרר כו׳. ולא לחלק כו׳:

ר״מ אומר א״צ כו׳. אלא ממעטו כו׳. דלא חייש לחלים. פי׳ שהוא חזק ועומד. כדאיתא התם בחולין:

הרחיק ממנו את הטפלה. פי׳ זה התנור שנעשה מחוליות ומרחו בטיט. וקאמר השתא שאם עשה זה המירוח טפילה מרוחקת כו׳. וכ״כ הרמב״ם בהדיא בפירושו. ובחבורו פט״ז מהל׳ כלים:

ונתן חול או צרור בינתים. קתני חול דומיא דצרור שהוא יבש. תוס׳ פ״ד דב״מ דף נ״ט:

למודין. פי׳ הר״ב מסגרות כו׳. וכן פי׳ הר״ש. ולמודין כמו עמודין. על שם שהם מעמידין הדבר. כך פי׳ הראב״ד במשנה ז פ״ז דעדיות. וכן בערוך (ערך למד ב׳) כתב כן אמתני׳ דהכא שהוא כמו עמודים. אלא שחיבר עמו הא דעשאן כלמודים בגמ׳ פ״ו דברכות דף לח. והא דתנן במ״ב פ״ב דמ״ק עושה לו למודים כ׳ בערך אחר (ערך למד ג׳). ולרש״י למודים דברכות כלמודים דמועד קטן שהם נסרים בעלמא:

חתכו חוליות. פי׳ הר״ב שחתכו לתנור ברחבו לחוליות. פחות מארבעה טפחים. הר״ש:

ונתן חול בין חוליא. פי׳ הר״ב וטח כו׳. כדרך שעושין לתנורים. ולא הרחיק את הטפילה. הר״ש:

עכנאי. פי׳ הר״ב נחש כו׳ בפ״ד דב״מ דף נט. בגמ׳ מאי עכנאי שהקיפוהו דברים כעכנא זו כו׳. וכתבו התוס׳ יש דגרס חכנאי. וכן בירושלמי. וחכן זה נחש. ושמא בעל התנור שהיה עושה שמו כן. ע״כ. כלומר דלעולם עכן זה נחש. והא דגרס חכנאי שמא לפי שכן היה שמו של בעל התנור. וכן מצינו ר׳ חנינא בן חכינאי במ״ד פ״ג דאבות. ועוד חנינא בן חכנאי במ״ח פ״ד דכלאים. אך בערוך כתב שתי הגירסאות. עכנאי וחכנאי. והביא פסיקתא דכי תשא באריסה של חכנאי. פי׳ ארס של נחש. ולפיכך יש לפרש דושמא בעל התנור כו׳. כלומר שמא גם כן בעל התנור כו׳. ובנוסחת מהר״מ חכנאי:

יורות הערביין. פי׳ הר״ב לאפות פת הן עשויין. ועיין בפ״ח מ״ט:

הערביין. של אותו מקום. הר״ש:

וזה תנורו של בן דינאי. והאי דקרי ליה הכא תנור. ובפ׳ כל המנחות באות מצה [בסופו] תנן הרי עלי כו׳ מאפה יורות ערביין. משום דעיקר שמייהו יורות. הר״ש:

של בן דינאי. כתב הר״ב רבותי פירשו שם אדם. וכן מצינו אלעזר בן דינאי במ״ט פרק בתרא דסוטה. ומ״ש הר״ב שהיה עושה תנורים הללו. לשון הר״ש שהיה רגיל לעשות תנור כעין הערביים. ע״כ. ומ״ש הר״ב ואני שמעתי על שם שדנו בו דינים הרבה. לשון הרמב״ם [והודו] אחר זה [כאחד] והסכימו על הדין שנזכר בכאן. לזה תקרא זאת התמונה תנורו של בן דינאי. מיוחס אל דין:

תנור של אבן ושל מתכות טהור. כדתניא בת״כ בפ׳ ויהי ביום השמיני. יותץ טמאים הם את שיש לו נתיצה יש לו טומאה את שאין לו נתיצה אין לו טומאה פרט לתנור של אבן ושל מתכות. ולכירה של אבן ושל מתכת. הר״ש:

טמא משום כלי מתכות. פי׳ הר״ב ונעשה אב הטומאה כאשר נגעה בו כזית מן המת. לפי [מה] שהתבאר בתוספתא. הרמב״ם. ועיין בפ״ק דאהלות:

עשה לו טפלה. פי׳ הר״ב לסתום הנקב והפגם והסדק. אבל עשה טפלה לשלם טהור מדין כלי חרס כדמוכח בתוספתא. הר״ש:

עשה לה פטפוטין. כתב הר״ב הכא לא תני ועשה לה טפלה כו׳. אלא כשניקב כו׳ במקום מושבה כו׳. וכ״כ הר״ש. וא״כ משונה כירה מהתנור. שהתנור אין לה שולים כדפי׳ הר״ב לעיל מ״ז. וריש פירקין. מיהו כתב הר״ש דבמשנה דוקנית גרסי׳ ועשאה בטיט ועשה לה פטפוטין. והכי פירושו עשה לה

בטיט לתקנה. ועשה לו פטפוטים לאותו הטיט ולשון טפלה שייך בתנור. ולשון עשאה בטיט שייך בכירה. ותרוייהו לתיקון התנור והכירה. והשתא כשניקבה ועשאה בטיט. ועשה לה פטפוטין. טמאה נמי משום כלי חרס. והפטפוטין מטמאין מאויר. אבל טיט ופטפוטין בלא נקב טהורה. כדמוכח בתוספתא. ולאשמועינן דין פטפוטין תנא בבא זו. אע״ג דתנא וכן בכירה. ע״כ. אבל הרמב״ם מפרש שפטפוטין הם קצוות מטיט שעומדת עליהם הקדירה כמו היסודות ע״כ. ובפ״ז [משנה ד] מתישב ביותר פירושו זה שבפטפוטין. כמו שאכתוב שם בס״ד:

מרחה בטיט כו׳ טהורה. פי׳ הר״ב שאין מירוח של טיט מועיל אלא בתנור שאופין הלחם בתוכו. לשון הרמב״ם שהמירוח לא יועיל לכירה בשום פנים שהיא אמנם תעשה לאפות עליה לא בה. כמו שקדם. והיא סובלת האש. שהיא של מתכות ואין עזר לה במירוח. אולם מירוח התנור של מתכת ושל אבן. והיא הטפלה. הנה [יש] תועלת לה בו לפי שהן יאפו מבפנים הלחם. וזה המירוח ישאיר חומו. וימנע ממנו האויר אשר יקרר גשם התנור. ע״כ. ולמשנה דוקנית שכתבתי בשם הר״ש. מירוח הטיט נמי מהני לכירה. וכתב הר״ש דהא דתנן הכא מרחה בטיט. דלאו אניקבה קאי. והך פלוגתא דר׳ יהודה ורבנן הוה מצי למתני לעיל גבי תנור. דהא בתוספתא קתני לה הכא והכא. אלא נטר עד לבסוף. ואתרוייהו קאי. אכירה ואתנור. ע״כ:

ו **העושה שלשה פטפוטים בארץ.** פי׳ הר״ב שלשה רגלים יושבים בארץ. כלומר והן של טיט:

וחברן בטיט. פי׳ הר״ב למעלה בראשם. וכ״פ הר״ש. ולפי זה סיפא אחת בטיט כו׳ אתאן לר׳ יהודה דוקא. כדפי׳ הר״ב שם. אבל הר״ש כתב דא״נ יש לפרש דחברן בטיט שחברן בארץ בטיט. ואתאן סיפא לרבנן. וכמ״ש שם בס״ד. וכן נראה שמפרש הרמב״ם בחבורו. וכמו שאעתיק ג״כ מפירושו במתני׳ דלקמן:

להיות שופת כו׳. ועושין אש תחתיה. הר״ש:

שופת. שפיתה המורגל בכל המשנה. היא מלה עברית. שפות הסיר שפות (יחזקאל כד ג). הרמב״ם בפי׳ משנה ג:

טמאה. דנעשו ככירה לטמאות באויר. כנגד גובה הפטפוטים. הר״ש:

אף ע״פ שעשה בראשו מקום כו׳. נראה לפרש כפי׳ השני של הר״ש. דהיינו שהדביק בטיט בראש כל אחד ואחד. שתהא הקדירה יושבת. ולא חברן יחד. אבל פירושו הראשון שמפרש שעשה מקום. היינו שתיקנן בראשם. הרחיבן שלא יהיו חדים. ושיפן יפה שלא יקלקלו את הקדירה היושבת עליהן. ומפרש דקמ״ל דטהורים לגמרי. דאין להם תורת כלי. כיון דכל אחד לחודיה לא חזי ואינם מחוברים זה לזה. עכ״ד. זה הפי׳ אינו מסכים כלל לפי׳ הר״ב שמפרש דטהורה משום דמחובר לקרקע כו׳. ועוד נראה יותר פי׳ השני. דהשתא כולה מתני׳ בדיני טיט קמ״ל. וכ״כ הרמב״ם ג״כ בחיבורו. אע״פ שעשה בראשן מקום בטיט שתשב הקדרה כו׳. ומפרש שחברן בטיט כשני הפירושים דהר״ש שחברן בראשן או בארץ. כמ״ש במתני׳ דלקמן משנה ג בס״ד. [*ועיין לקמן]:

בראשו. מהר״ם הגיה בראשן:

טהורה. לפי שנעשו לקדירה תחת כירה. נקט טהורה לשון נקבה. הר״ש. ומהר״ם כתב טהורה מדין כלי חרס. והול״ל טהורין. אלא משום דמעיקרא נקט טמאה בכירה. נקט הכא טהורה:

העושה שתי אבנים כירה. דמתוך שהאבנים רחבות סגי בתרי להיות ככירה. הר״ש:

וחברן בטיט טמאה. לשון הר״ב ככירה של חרס. שהטיט שבראשן נותן לה תורת חרס. וה״ה במסמרים אם חברן בטיט טמאים. אלא הכא רבותא קמ״ל דאפי׳ בשנים סגי:

אחת בטיט. פי׳ הר״ב אחת חבר לחבירתה בטיט כו׳. ור׳ יהודה היא. וגריעה הך שלישית מכותל. אי נמי סמך לכותל בעי שחיבר שתיהן בראשן לכותל. הר״ש. ולפירושו השני שכתבתי דמפרש חברן בטיט. פי׳ בארץ. כתב אחת בטיט כו׳. שהאחת חיבר בארץ בטיט. ואחת לא חיבר בארץ. וטהורה אפי׳ לרבנן. ע״כ:

עליה ועל האבן. לשון הר״ב היינו אחת בטיט ואחת שלא בטיט. וכ״כ הר״ש. ומיהו לדידיה הא אמרן. דלפירושו האחד ההוא דאחת בטיט אתאן לרבנן. אלא לפי׳ הר״ב דלעיל. שמפרש דלר׳ יהודה היא והוא פי׳ השני של הר״ש. קשיא לומר דמתני׳ ר׳ יהודה היא. ומיהו לא קשיא למאי דפסק הר״ב לעיל דאין הלכה כמותו והא הוה מחלוקת ואח״כ סתם דהלכה כסתם. דכמה סתמות בסמוך דשתי אבנים הוו כירה:

ועל הסלע. [*פי׳ הר״ב] המחובר משׁשׁת ימי בראשית. כדתנן [סוף פ״ג דשביעית] עד שמגיע לסלע. הר״ש:

שכנגד הסלע. ר״ל אבן כנגד הסלע. ובהר ההוא היו הנזירים מבשלין עליהן השלמים ושורפים שם שעריהם בלשכת הנזירים אשר היתה בעזרת נשים כמו שהתבאר במדות [פ״ב מ״ה]. הרמב״ם:

בזמן שהוא נותן אבן בצד אבן. בתנאי שיהיו האבנים כולן מרוחות בטיט כמו שקדם בראש הפ׳ אבל האבנים בלתי מרוחות בטיט הנה לא יטמאו.

הרמב״ם. ובמתני׳ דלקמן אעתיק לשונו דמירוח ר״ל חיבור בין בראשן בין בארץ:

אבן בצד אבן. לשון הר״ב מסדרים אבנים הרבה כו׳ שנמצאת אבן אחת לשתי קדירות חוץ מן החיצונות. הר״ש:

שלש אבנים. שחברן בטיט ועשאן שתי כירות בין שחברן זו לזו ולא חברן לקרקע. בין שחברן בקרקע ולא חברן זו לזו. הרמב״ם פרק ט״ו מהלכות כלים:

האמצעית המשמשת את הטמאה טמאה כו׳. פי׳ הר״ב חציה של אמצעית המשמשת כו׳. דמסתמא האבן האמצעית היא לא גדולה ולא קטנה. אלא כדי שימוש לשתי האבנים שבצדה שהחצי ממנה צריכה לשפיתה זו והחצי לשפיתה לזו ואם היתה גדולה מכך ודאי שדינה כדין המפורש בגדולה דסיפא. אלא שנ״ל דאף אם היתה קטנה הואיל וכשמשמשת לטמאה אין בה עוד מקום להשתמש בה הטהורה. דג״כ הכל טמא כמו בסיפא. ועיין בסמוך. ומשום דמסתמא לוקחין אבן באמצע שהוא ממוצע ובינוני. שהחצי ממנה צריכה לתשמיש זו וחצי לזו להכי תני המשמשת כו׳ ובסיפא הא קמ״ל דכשהאבן גדולה אע״פ ששתי האבנים שבשתי צדיה טמאות מ״מ נותן לזו כו׳. והשאר טהור. והר״ש כתב המשמשת לטמא היינו מקום שפיתה. ע״כ. וא״ת דבסוף מתני׳ דלעיל בכירת הטבחים בזמן שהוא נותן אבן בצד אבן מדמה להו הר״ב לקלמרין המתואמות דבפ״ב מ״ז. והתם ר׳ יוחנן בן נורי אמר דחולקין דופן האמצעית כו׳. וכתב הר״ב שאינו הלכה. וכן בפי׳ הרמב״ם דהתם בנא״י שבידי וכן לא העתיק דבריו בחבורו ספי״ג מהלכות כלים. וי״ל דהכא שאני דכיון דתשמישן הוא ע״ג האבנים לשפות עליהן לפיכך המשמש לטהור טהור. שמתחלה לוקחים אבן שנוכל לשמש לשניהם אף כשיחלק לשנים משא״כ בקלמרין אין רגילין לעשות דופן עב ביניהם הראוי ליחלק. ומש״ה ה״נ בקטנה כולה טמא כמו התם וכדכתבתי ועי׳ במשנה ה פכ״ה:

הוחלטה. התקיים [ובנא״י נצמת] דינה תרגום לצמיתות לחלוטין ולזה נקרא האיש אשר נדין עליו בצרעת וקיים הכהן בו דינו מצורע מוחלט. הרמב״ם:

[*לטומאה. נ״ל שצ״ל לטמאה וכמו שהעתיקו הר״ב והר״ש וכבסיפא דתנן לטהורה ולא תנא לטהרה. אלא שהרמב״ם בפט״ו מה״כ העתיק לטומאה ובסיפא כתב טהורה האבן האמצעית כולה]:

עליה. הוא כינוי הכירה ההווה מן [שתי] האבנים הנשארים. הרמב״ם. והר״ב העתיק עליהם נראה שגירסתו כך היתה וכ״נ שהיתה גו׳ הר״ש:

מרחה בטיט. ל׳ הרמב״ם חיברה בארץ בטיט. ע״כ. וכבר כתבתי לשונו שבחבורו דה״ה חברן זה לזה ולא חברן בקרקע:

מקבלת טומאה משיסיקנה כו׳. ל׳ הרמב״ם הנה היא תטמא בעתיד ר״ל הכירה ההווה מן האבן הראשונה והאבן המוחזרת. וז״ל בחבורו מקבל טומאה מכאן ולהבא והוא שיסיקנה לכל אחת מהן כדי כו׳:

את הביצה. קלה שבביצים וכו׳ כדתנן פרק דלעיל משנה ב [ואפשר שלז״א הביצה בה״א הדעת] :

שתי אבנים שעשאם כירה [*ונטמאו] סמך לזו אבן אחת מכאן וכו׳. ואלו האבנים כולן ממורחין בטיט כמו שקדם בראש הפרק. [*באמרו] אחת בטיט. ואחת שלא בטיט טהורה. הרמב״ם:

ז **הקלתות של בעלי בתים**. פי׳ הר״ב בסיס העשוי לכירה כו׳. וכ״פ הרמב״ם. ויראה לי שיש להן בית קבול. ולפיכך קרויין כך כמו קלתות דמשנה ג פט״ז וכאותן ששנינו במשנה ח פ״ג דבכורים העשירים מביאים בקלתות כו׳ וכן ברפ״ח דגיטין לתוך קלתה. ומה שאין כן בתנור אע״פ שגם לתנור עושין בסיס. כמ״ש הר״ב ברפ״ב דב״ב. אבל שמו *)כלאי. לפי שאין לו בית קבול כמו בסיסו של כירה. והר״ש פי׳ הקלתות הן כלי חרס כעין קופות קטנות דומה לקלתות שלנו ועיקר תשמושן לשפות עליהן קדרה והגחלים בתוכן כעין כירה. ושם אותו כלי קלת ונפחתה הקלת שנרחב מקום מושב הקדירה פחות מג״ט טמאה הקלת. אבל ג׳ טפחים או יותר. דאין ראוי לתשמיש שהחום יוצא ואין הקדירה מתבשלת. טהורה הקלת. נתן אבן או צרור למעט הפחיתה. אינה חיבור אא״כ מרחה בטיט. ולא ממעט ליה. ע״כ:

יתר מכאן. לשון הר״ב אם היה הפחת עמוקה יותר מג״ט. וכן ל׳ הרמב״ם. גם מהר״ם כתב וז״ל אם נפחתה יותר מג״ט החום יוצא דרך הנקב. ואין ראוי לבשל עליה הקדרה. ע״כ. ולא דייקי. דהא פחות מג״ט תנן דטמאה. משמע הא ג״ט טהורה. וכן מסיק הר״ב בסמוך. כדי שלא יהיה עומק הפחת ג״ט ולשון הרמב״ם בחבורו ספט״ז היה הפחת עמוק ג׳ או יתר אינה מקבלת טומאה:

זו היתה תשובת ר׳ יהודה בתנור כו׳ ותמהתי שלא ראיתי להמפרשים שיפרשו מאי אהדרו ליה רבנן ועוד קשיא לי דא״כ הא דהכא נמי בהיסק הראשון. דאילו בהיסק שני. הא אמרן התם דאף ר׳ יהודה מודה שאפי׳ בצואר הגמל מיטמא. וג״ז לא פירשו המפרשים. ולכך נ״ל דהכא ודאי כשמטהרים היינו לגמרי ולאו דוקא בהיסק ראשון בלבד וכדמשמע מהמפרשים. שהרי לא חילקו בכך. ומש״ה נמי תשובתו של ר׳ יהודה אינה תשובה דע״כ הכא שאני שהרי בכל ההיסקים אנו מטהרים. אלא היינו טעמא דכיון שעשוי על קלת כשנפחתה הוי כנתוץ שטהר מטומאתו ואע״פ שהוא עצמו אינו נתוץ אפ״ה קרינן נתוץ בכירה זו העשויה על קלת כשהקלת נפחתה. וכ״ש לפי׳ הר״ש דקלת היינו הכירה עצמה. וא״ת ודקארי ליה מאי קארי ליה דהא איהו גופיה

דמודה בהיסק שני ואילו הכא מטהרינן אף בהיסק שני י״ל דכשהשיב ר׳ יהודה תשובה זו לא היתה בסוף מחלוקתן. אלא בתחלת מחלוקתם שחלקו ר׳ יהודה וחכמים בתנור שנתנו ע״פ הבור ולא הוו קמיפלגי בקרא אלא בתחלה חלקו בסברא בעלמא שסבר ר׳ יהודה דבנתון ע״פ הבור בעינן שיהא נסוק מלמטה כו׳. ואה״נ דכשחלקו בסברא שהיתה מחלוקתם ג״כ בהיסק שני. ולעולם טיהר ר״י דס״ל דקרא בסתם תנור וכירה מיירי והם מחוברים בקרקע. כדפי׳ הר״ב רפ״ה. ולפיכך על החכמים שחלקו עליו וטמאוהו לעולם השיב עליהם תשובה זו דהכא. והוו מהדרי ליה דשאני הכא דטהרתו ע״י שנפחתה הקלת וכנתוץ כירה גופה דמי. משא״כ בנתון ע״פ הבור שאין כאן נתיצה ומהדר ליה ר׳ יהודה מסברא. ודייק מקרא מדכתיב יותץ ולא ישבר ש״מ דכל שאינו מחובר לא מיירי ביה קרא. ומהדרי ליה רבנן מטמאים יהיו לכם מ״מ. ור״י מוקים ליה להיסק שני. ואע״ג דבגמ׳ פי״ז דשבת דף קכה. אמרי׳ במאי קמיפלגי בקרא כו׳ [מסדר] הגמ׳ לא חש להאריך בתחלת מחלוקתם. אלא קאמר מסקנת המחלוקת כך נ״ל בשיטה זו:

דכון. פי׳ הר״ב לשון מקום כמו דוך פלן וכ״כ הר״ש. כתב הרמב״ם שדכון ודוכן [דבס״פ דמדות] א׳ לפי שתמונתו תמונת הדוכן והוא האיצטבא ע״כ. ועיין לקמן:

שיש בו בית קבול קדירות. ל׳ הר״ב ופעמים יש לו בית קבול ב׳ קדירות או ג׳. מסיים הר״ש שיכול להיות שאותה בליטה הוא סביב לכירה. ויש לו בית קבול קדירות הרבה. והרמב״ם כתב שהוא תמונת מרובע ארוך. אבל נ״ל כסברת הר״ש. מדסיפא וכן הכופה את הסל. שהוא ג״כ מקיף לכירה. [*עוד כ׳ הרמב״ם. שהוא חלול מתוכו ושטחו העליוני נקוב [נקבים עגולים] א׳ לפני השני. וימלא מתוכו באפר החם [ושופתים הקדירות על אותן הנקבים והוא מטלטל עם האש והקדירות] ע״כ. ועי׳ לקמן]:

טהור משום כירה. כתב הר״ב דאם נטמאת הכירה כו׳. א״נ אינו מטמא במחובר כו׳. וכן כאשר נקב עד שיצא ממנו מה שעשוי לקבלו לא יטמא כמו שהתבאר בפ״ג. הרמב״ם:

ולרחבה טמאה. פי׳ הר״ב דשתי שפיתות קיימות זו לבדה וזו לבדה. שאע״פ שכשנחלקה נמצא שאין לכל שפיתה אלא שלש כותלים. אפ״ה יכולה הקדרה לשבת עליה שעיקר כירה אינה עשויה לתוכה. שהרי תחלתה שלש אצבעות. ועי׳ מ״ש במשנה ו פי״ב:

חצר הכירה. כתב הר״ב כעין מחבת כו׳ מחוברת לחצר מבית האומן הר״ש. ועיין במשנה דלקמן:

מטמא במגע ובאויר. ר״ל כי כאשר נטמאת הכירה במגע או באויר. נטמא עמה חצר הכירה. וכן כאשר נטמא החצר במגע או באויר. נטמאת הכירה. הרמב״ם:

פחותה מכאן מטמא במגע. ולא באויר. פי׳ הר״ב במגע מדרבנן. כההיא דמתני׳ ג פ״ה ומה שכתב אי נמי משום דהוה כמו יד כו׳ כההיא דמתני׳ ד פ״ג:

כיצד משערים אותה. אפחותה מכאן. פירשה הראב״ד בפי״ז מה״כ:

נותן את השפוד. או בדומה לו. הרמב״ם:

מלמעלן למטן. לשון הר״ב נותן השפוד ראשו אחד על כותל הנמוך וכו׳ וכן לשון הר״ש. נראה מזה שגירסתם מלמטן למעלן. וכן הוא בנוסחת מהר״ם. אבל בפי׳ הרמב״ם כגירסת הספר:

מטמא במגע ובאויר. הרי זו חיבור לה בין לטומאת מגע. בין לטומאת אויר. הרמב״ם פי״ז מהלכות כלים:

או שהיתה חלקה. כתב הר״ב זו ואצ״ל זו קתני. ומסיים הר״ש. ושמא חלקה [חזיא] טפי מהיכא דכותליה פחותים משלשה אצבעות. ועוד יש לפרש או שהיתה חלקה. כלומר שנבנית בחבור ואח״כ נחלקה לגמרי. כדפי׳ בתוספתא. ע״כ:

טהורה. אין חבור לה ואם נטמאת הכירה בין מאוירה בין במגע. החצר טהורה. וכן אם נטמאת החצר. הכירה טהורה. הרמב״ם שם:

פטפוטי הכירה. פי׳ הר״ב רגלי הכירה. וכן פי׳ הר״ש. ולשיטתייהו אזלי דבפירושם [סוף] פ״ה. ושם כתבתי פי׳ הרמב״ם דפטפוטים הם קצוות הבולטים אשר תעמוד עליהם הקדרה. והרי הם למעלה על הכירה יוצאים ובולטים. ושפיר מלתא לדידיה במתני׳ דלקמן היו גבוהים כו׳. וכן עוד בסוף פירקין:

ר׳ שמעון מטהר. כ׳ הר״ב ואין הלכה כר״ש. עיין [מ״ש] בזה בשם הכסף משנה בפ״ה משנה ג:

עשה שנים כו׳. מטמא במגע ובאויר. וכן העתיק הר״ב. וכן נראה שהיא גי׳ הר״ש. אבל הרמב״ם בסוף פי״ז מהלכות כלים. העתיק במגע ולא באויר:

היו גבוהין כו׳ ר״ש מטהר. ל׳ הר״ב אותו העודף על ג׳ אצבעות ולמעלה בין במגע בין באויר. דכל פטפוט למעלה מג׳ אצבעות לא חשיב ככירה. ולשון הר״ש העודף מג׳ אצבעות היה מטהר ר״ש דלא חשיב ככירה. אי נמי כל הפטפוט היה מטהר דכיון דגבוה יתר מדינו לא חשיב ככירה כלל. ע״כ. וקרוב לשמוע שבדברי הר״ב חסר וצ״ל בין באויר דלא חשיב ככירה. א״נ כל הפטפוט היה מטהר דכל פטפוט [*הגבוה למעלה] כו׳. ולפי׳ הרמב״ם

שהפטפוטין הן קצוות שלמעלה מן הכירה יוצאין ובולטין. ניחא טפי. ודייק שפיר דקתני מג׳ ולמעלן מטמאין במגע ואין מטמאין באויר. (דממש) [דמשמע] מג׳ ולמעלה יש להם דין זה. לאפוקי לפי׳ הר״ב ולפי׳ ראשון דהר״ש לא דייק ולמעלה. ודו״ק. ומ״ש הר״ב. בכולהו הלכה כר״מ. עמ״ש בזה בשם הכ״מ פ״ה משנה ג׳:

היו משוכים מן השפה. פי׳ הר״ב כמין בליטות כו׳. וכן פי׳ הר״ש. ויהיה פי׳ שפה. היא שפה תחתונה של הכירה. אבל לפי׳ הרמב״ם ניחא טפי דסתם שפה הוא פיו העליון. ובהכי מיירי נמי הכא:

כיצד משערין כו׳. פי׳ הר״ב כשנמצא שרץ ביניהם כו׳. וכ״פ הר״ש. ותמיהני דלדבריהם שיעור שמשמיענו רשב״ג הוא דבר מפורסם ונודע. ואע״פ שהיה האומר כן הוא רשב״ג לא היה לרבינו הקדוש המחבר (ליחסהו) [ליחס] לו זה המאמר אחרי שאין כל חדש הוא כי מי לא ידע בכל אלה שע״י הסרגול נעשה קו ישר. ומקום הכנה שהוא טמא. זה ג״כ מפני שכך דרך המסרגל להניח הכנה לפנים מקו הסרגול. אשר אליו יכוין. וכל אלו דברים פשוטים אשר לא יצטרך ליחס לרשב״ג. גם רבינו הקדוש אילו כעת לא השמיענו כזאת. לא היתה משנתו חסרה כלום. כי כח המשער הזה דבר מובן מעצמו הוא. אבל לפי׳ הרמב״ם שמפרש דפטפוטים הם קצוות עליוני הכירה. מפרש למשנתינו זאת בענין אחר. וז״ל אמר איך נשער אלו הפטפוטים עד שנדע אם הוא קרוב מג׳ אצבעות משפת הכירה ותתחבר אליה. כמו שאמרנו. או בינה [ובין] שפת הכירה מרחק רב. ולא [תחשב עמה] וכו׳. ואמר כי כאשר נקח בסיס הכירה. והוא באין ספק מותיר על רחב [אויר] הכירה שיעור ג׳ אצבעות ונרכיב הבסיס על הכירה למעלה מן הפטפוטים ואם הגיע הבסיס למעלה מן הפטפוטים שטח גובהו על שטח גובה הפטפוטים [קו] אחד או יהיו הפטפוטים בתוך הבסיס. הנה הוא נחשב מכלל הכירה ויטמאו בהטמאות הכירה על איזה פנים שיהיה. ואם הגיע הבסיס במה שבין הפטפוטים. ויהיו הפטפוטים חוץ ממנה. הנה לא יתטמאו בהטמאות הכירה. אע״כ נטמא הכירה במגע. לפי דעת ר״מ במה שקדם. ונקרא הבסיס כנה. והוא שם עברית את הכיור ואת כנו. ע״כ. ואחשוב שכוונתו לשער ע״י הבסיס שאם יהיה הבסיס פחות מכשיעור ג׳ אצבעות. או קצת יותר שנחשבהו לג׳ אצבעות. ר״ל לשיעור ג׳ אצבעות שאמרנו בשיעור משיכותן מן השפה. והטעם לפי שזה שקצבנו שיעור המשיכה בג׳ אצבעות. הוא מפני שכך רגילות הכירות לעשות פטפוטים משוכים כמו מרחב הבסיס. ושיעור סתם מרחב הבסיס ג׳ אצבעות. ואתא רשב״ג לאשמועינן הא. שג׳ אצבעות שאמרנו. הוא מפני שכך רגילים לעשותן משוכים כך כדי שיהא בערך ויחס מרחב הבסיס ולפיכך נקח הבסיס לשער זה. ונ״מ בפחות ויתר קצת כשיעור הבסיס שנלך אחריו. ואם אי אתה אומר כן. יש תימה למה צריך כלל לבסיס לשער בו הג׳ אצבעות. שעד שאתה לוקח בידיך את הבסיס. קח אצבע שבידך ומדוד בו. אלא כדכתיבנא דאלו שלש אצבעות אין קפידא בהן בפחות ויתר קצת. ולפיכך צריך הבסיס ומהטעם שכתבתי. אבל הא ודאי שאם הבסיס הוא רחב הרבה יותר או פחות מהג׳ אצבעות. שלא נלך אחריו. שבטלה [הבסיס] אצל הכל. ואע״פ שלפי מה שכתבתי יש חדוש בדברי רשב״ג ואין חולק עליו. ושנשנה בלשון פלוגתא. לא קשיא שכן הרבה כיוצא בו כמ״ש בפ״ג דבכורים. אפ״ה לא העתיקו הרמב״ם בחבורו. לפי שסמך על מה שכתב בדרך כלל על כל דיני אותו הפרק. וז״ל ואין מדקדקים בכל השיעורין האלו. שכולן הן מדברי סופרים. ע״כ. ומ״מ רשב״ג השמיענו דבר חדש בזה השיעור של משיכת הפטפוטים שתחלת דינם הוא נערך ונקצב על שיעור מרחב הבסיס ולפיכך משערין על ידו:

ח **כוורת פחותה כו׳.** כתב הר״ב להכי נקט פחותה דלאו כלי הוא כו׳ דאפי׳ כלי שטף מציל. כלומר לא מבעיא כלי חרס דמינו הוא. דפשיטא דמציל דלאו תוך הוא שהרי זה הוא תוך אחר אלא אפילו כלי שטף דלאו מינו הוא אימא דתוך דכלי חרס הוא וליטמא. אפ״ה מציל. מיתורא דוי״ו דתוכו לומר תוכו ולא תוך תוכו. הכי מסקי התוס׳ פ״ק דזבחים דף ג. ועוד פ״ק דחולין דף כה [ד״ה ואפילו]:

ומשולשלת לאויר התנור. אע״פ שפיה למעלה מאויר התנור. כדפי׳ הר״ב במתני׳ דלקמן ועמ״ש שם בס״ד:

אמר ר״א אם הצילה במת החמור. כדתנן בפ״ט דאהלות:

[*בכלי חרס הקל. פי׳ הר״ב שאין מטמא אלא אוכלים ומשקים ומצינו שבחבורים מטמא כלים בספ״ט דאהלות ע״ש. ואולי ג״כ אדם דמאי שנא ולא עוד אלא דטומאת חיבורים עיקרה באדם]:

שכן חולקים אהלים. פי׳ הר״ב שדרך בני אדם לחלוק אהלים במחיצה הלכך הויא כוורת כמחיצה כו׳. משמע דלא פליג ר״א אלא בכוורת אבל במחיצה מודה וא״כ היינו כפי׳ האחר שכתב וכן הוא בהדיא בדברי הרמב״ם ז״ל ולפי שאין מדרך האדם שיחלקו הכלי כמו שאמר בתחלת ההלכה. תנור שחצצו כו׳ הכל טמא אולם בטומאת המת הנה אמר [בט״ו] מאהלות. בית שחצצו כו׳. ע״כ. ושוב מצאתי בפ״ק דזבחים דף ג דמייתי לה התם למתני׳ דהכא ופי׳ רש״י שכן חולקים. דרך בני אדם לחלוק אהלים במחיצה וכתוב הגה״ה בתוס׳ וז״ל משמע לפירושו דפליגי אף בתנור שחצצו בנסרים או ביריעות. ובת״כ בפ׳ ויהי ביום השמיני משמע דבכוורת פחותה ופקוקה ומשולשלת לאויר התנור דווקא פליגי. ולא כשחצצו בנסרים. וטעמא משום דכוורת שיש לה ד׳ מחיצות חייצה דדמיא לכלי ולכך מטהר [ר״א]. אבל מחיצה אחת בתנור. מודה ר״א דלא חייצה וטמא וכו׳. לכן נראה לרבינו הקדוש לפרש הכי

אם הציל כוורת כו׳ שכן תולקים אהלים פי׳ שכן מחיצה אחת המפסקת מצלת תאמר כלי חרס כו׳ שאין חולקים אהלים. פי׳ שמחיצה אחת המפסקת בתנור אינה חוצצת ע״כ:

התנור טהור. פי׳ הר״ב דכתיב אשר יפול מהם אל תוכו ולא אל תוך תוכו. עיין מ״ש לעיל בשם התוס׳. ומ״ש הר״ב ובפיהן למעלה מן התנור איירי דאי כולה משוקעת כו׳. כלומר שקועה בתוך התנור. דאילו שוה לשפת התנור נמי טהור. כדאשכחן בכלי חרס שיש לו ג׳ שפיות בספ״ד. וז״ל הרמב״ם אולם אם היה השרץ בכלי. וזה הכלי פתוח הפה [בתוך] אויר התנור כו׳:

ניקבו. פי׳ הר״ב שוב אין תורת כלי עליהן. ואין חוצצים בין התנור ובין מה שבתוכן. ועיין בפירושו לספ״י ומ״ש שם בס״ד:

שיעורן בזיתים. עיין מ״ש במשנה ג פ״ג:

מטילים אותו לחומרו בכונס משקה. ואמרו בראש הפ׳ הג׳ מטילין אותו לחומרא בזיתים לפי שאופן החומרא בכאן שנאמר אע״פ שלא יהיה בו נקב כי אם בכונס משקה. יטמא הדבר אשר בו בהטמאות התנור. וכן יטמא התנור וכו׳. ואופן החומרא שם שנאמר [שהוא] יטמא עד שינקב נקב גדול יצאו ממנו זיתים ואז לא יקבל טומאה. הרמב״ם:

בכונס משקה. לשון הר״ב כשמשימין הכלי מצד הנקב כו׳. כך לשון הרמב״ם לפנינו. אבל בנא״י הכלי הנקוב כו׳:

סרידה. פי׳ הר״ב כמין עריבה כו׳ מלשון ואת בגדי השרד (שמות ל״א:י׳). ועיין בפי׳ הר״ב משנה ב פט״ו:

ושוקעת לתוכו. כדפרישי׳ לעיל דכשהפיות שוים חשיב נמי תוך תוכו:

[*אלא כלים. עיין (שם) במשנה דלקמן ומ״ש שם בס״ד]:

חבית שהיא מלאה משקים כו׳. ה״ה אוכלים. ומשום סיפא שבשולי חבית. שאין רגילות האוכלים שישארו בשוליו נקט נמי ברישא משקין ואי נמי משום מתניתין דלקמן דדוקא משקים:

משקה טופח. לשון הר״ב על מנת להטפיח. לא ידעתי מה הכריחו לפרש כן. וז״ל הרמב״ם משקה טופח [שבשולי החבית]. ר״ל המימיות אשר בו כדי לטפוח היד וזהו תכלית מה שאפשר שישאר בקרקע החבית מהמשקין. והיא כפויה על פיה. ע״כ. ועיין סוף פ״י:

שאין כלי חרס מטמא כלים. וזה לאמרו יתברך וכל כלי חרס אשר יפול מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל אשר יאכל. [וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא] הנה לא ייחד בטומאה. זולת לאוכלים ומשקים. ואמר בת״כ יכול אף כלים מיטמאים באויר כלי חרס. ת״ל אוכל יטמא. אוכלים מיטמאים מאויר כלי חרס [ואין כלים מיטמאים מאויר כלי חרס] מאיזו מין שהיו ממיני הכלים. הרמב״ם:

הפת שבתוכו שניה. פי׳ הר״ב דלא חשבינן לתנור כמאן דמלי טומאה. ומפקינן לה בפ״כ דשבת דף קלח מהברייתא דלעיל. דאין כלים מיטמאים מאויר כלי חרס. ואי איתא דכמאן דמלי טומאה הוא. אם כן אם כלי שטף הוא הפנימי. שמיטמא מגבו יהא טמא דהא נוגע בטומאה:

בית שאור. פי׳ הר״ב בכלי חרס עסקינן כו׳. אבל כלי שטף כו׳. דמרבה אני כלי חרס. ומוציא אני כלי שטף. דומיא דטומאת מת. כמו שיתבאר בפ״י:

מוקף צמיד פתיל. על הפנים אשר יתבאר בעשירי מזאת המסכת. הרמב״ם:

[*התנור טמא. פי׳ הר״ב שאין צמיד פתיל כו׳ עיין מה שכתבתי בסוף משנה א פ״ד דאהלות]:

אם יש שם פותח טפח. לענין טומאת מת וכן פי׳ הרמב״ם בהדיא. אבל לענין טומאת שרץ. אין עירוב האויר מועיל לטמא כדתנן לעיל משנה ג׳. ומהר״ם כתב. הקשה ר״י מסימפונט. מאי איריא פותח טפח אפי׳ כל שהוא נמי. דתו לא ה״ל מוקף צמיד פתיל. ותירץ כגון שנפרץ מענמו. כדאיתא בספרי זוטא היה טח בתנור ושייר. הרי זה כל שהוא. כלומר אם שייר בו כל שהוא לא הוי מוקף צמיד פתיל להציל. ובזמן *)שפרע מעצמו שיעורו בפותח טפח. ע״כ. וכך הם דברי הר״ש. [*וקאי נמי אטומאת מת בלבד]:

בעין של תנור. לשון הר״ב הוא חור. כעין עין כו׳. וכשמכניסים כו׳ סותמים כו׳. ויהיה זה הנקב פעם סתום. פעם פתוח. ויקרא עין. כמו שהעין יפתח ויסגר תמיד. הרמב״ם:

ואם היה באויר. פי׳ הר״ב במקום מגולה כו׳. וקאי אתנור וכן פי׳ הר״ש והראב״ד בפי״ג מה״כ. אבל הרמב״ם מפרש שאם היה השרץ באויר העין. וכתב הכ״מ משום דקשיא ליה לפרש אתנור דמלתא דפשיטא הוא. אבל לפירושו קמ״ל שאין אויר העין ואויר התנור נחשב לאחד. [*ולי קשה טפי שאם הפי׳ שהתנור הוא באויר א״כ סיפא ביש פותח טפח דטמא. אמאי כיון שהתנור אין עליו אהל מי יביא הטומאה. וכמ״ש בשם התוס׳ במ״ב פי״ח ועיין בפ״י דאהלות]:

אפילו כזית מן המת טהור. עיין מ״ש ברפ״ה דאהלות:

מן השפה החיצונה ולפנים. פי׳ הר״ב דעובי כותל הכירה נחשב כלפנים. ונ״ל דהתנור עשוי כזה ושפה חיצונה עודפת על הפנימית. מהר״ם:

מכנגד שפיתת הקדרה. לשון הר״ב ממקום שמתחיל לסתום כו׳. פירוש ממקום שמתחיל הקדרה לסתום כו׳ ומיקל טפי מדרבנן:

בור שיש בה בית שפיתה. פירש הר״ב החופר בקרקע וטח כו׳. וכ״כ הר״ש. וצ״ל דהכא לא נעשה לאפות בו הפת כההיא דבן דינאי:

ושל עושי זכוכית כו׳. צריך עיון אמאי לא כללינהו לבור ולשל עושי זכוכית בחד בבא:

כבשן של סיידין כו׳. הם גם כן חפירות בקרקע:

ושל זגגין. בפ׳ כ״ד מ״ח פי׳ הר״ב כלי זכוכית:

פורנה. כתב הר״ב דטהור משום דמשמש עם הקרקע כו׳. וז״ל התוספתא שלא נעשית אלא לשמש עם הקרקע. ע״כ. שלכך פתחו בצדו להכניס שם הקדרות ולהעמידם על רצפת הקרקע. משא״כ בתנור וכירה שמעמיד הקדירה על גבן ג״כ ולא טימאה התורה במחובר לקרקע שאינו משמש אלא עם הקרקע. וכ״פ עוד לקמן בפ״כ משנה ד וצריך עיון במ״י פ״ו דמקואות:

אם יש לה ליזבז טמאה. דאז חשובה כלי דלפעמים מטלטלים אותה ואינה עשויה לשמש את הקרקע. מהר״ם. [*ומה שכתב הר״ב שחייב אדם כו׳. משנה היא בפ״ק דעדיות. וע״ש]:

שהיו אוכלים ומשקים לתוך פיו. כתב הר״ב אוכלין דנקט הכא כרי נסבה כו׳ אמנם תנא רישא משום סיפא. לפי שאמר [בסיפא] אוכלים ומשקים ירצה בו או אוכלים או משקים. לפי שכלי טמא יטמא האוכלים ויטמא המשקים. הרמב״ם:

טמאוהו. כתב הר״ב ואע״ג דהוא עצמו כו׳ כדתנן במסכת פרה. פ״ח. ומ״ש כדאמרי׳ במסכת שבת. בפ״ק במשנת י״ח דבר ע״ש. [*ומ״ש כדתנן לעיל. במ״ו. ומ״ש ובר מן דין כו׳ הילכך טהור כו׳. לישנא קטיעא קא חזינא הכא שמ״ש ובר מן דין משמע שרוצה להביא ראיה על הרישא. וכי מסיים הלכך כו׳. ראייתו קאי על הסיפא וכן הר״ש הביאה על הסיפא בלחוד גם בפי׳ הרמב״ם הכי איתא בהדיא. אלא צריכין לומר ליישב דברי הר״ב. דה״ק דהואיל ואינו מציל מלקבל טומאה כ״ש שאינו מציל להוציא הטומאה ולטמא אחרים. שהרי צמיד פתיל שמציל מלקבל טומאה ואפ״ה אינו מציל להוציא טומאה. וא״כ עיקר חסר מן הספר ולישנא קטיעה הוא. עוד יש לי לתפוש עליו שמ״ש הלכך כו׳ ש״מ דמנפשיה הוציא זה. וליתא שכן הרמב״ם הביא התוספ׳ דמסיימ׳ כיצד טהור שהיו אוכלים כו׳. וכן הר״ש הביאה ג״כ כך בפרקין לעיל במ״ג]:

היה אוכל דבילה בידים מסואבות. פירש הר״ב ידים שהם שניות לטומאה ופוסלות את התרומה. וכן לשון רש״י בפרק בתרא דעירובין דף צ״ט. דהתם מייתי לה למתניתין דהכא. והוא מפרש דדבילה נמי דתרומה היא. אבל הר״ב דמסיק שהיא של חולין שהרי כתב דראשון עושה שני בחולין וכן פירשו התוספות שם. לא הוה ליה להעתיק דברי רש״י דפוסלות את התרומה:

ר׳ מאיר מטמא. אית ספרים דגרסי רבי מאיר מטהר. תוס׳ שם:

רבי יוסי אומר אם הפך כו׳. כתב הר״ב והלכה כר״י וכ״כ הרמב״ם. וכך פסק בחבורו פרק ט״ו מהלכות טומאת אוכלים שאם הפך וכו׳ ואני תמיה ממה שהוכחתי בפ׳ בתרא דעירובין משנה ה. דגרסינן רבי יהודה אומר אם הפך כו׳. וא״כ לא לפסקו כמותו שאם הפך כו׳. דהא קי״ל הלכה כר׳ יוסי לגבי ר׳ יהודה. וכל שכן לגבי ר׳ מאיר בפ״ד דערובין דף מו. ועיין מ״ש בפ״ג משנה ב. בשם תשובת מהרי״ק:

אם לצמאו. מתוך שהפונדיון בפיו מצוי הרוק ואין צמא לשאות. ורוק הבא מהפונדיון חשוב משקה. הר״ש:

האשה שנטף חלב מדדיה. פירש הר״ב והיא טמאה וחלב כו׳. הוי כמשקה כו׳ וכדתנן במסכת טבול יום רפ״ב:

והכתה. כך העתיק הראב״ד וכן הגיה מהר״ם:

נטמא. פי׳ הר״ב כלומר נטמא התנור מחמת הרוק והדם. ותימה דהא מפרש היתה גורפתו התנור הטמא. אבל עירוב פירושים הם. דהא דכתב כאן דקאי אתנור. הוא פי׳ הר״ש. וכ״כ הראב״ד בפט״ו מה׳ טומאת אוכלים. ומ״ש היתה גורפתו התנור הטמא הוא פי׳ הרמב״ם וגרס נטמאה. ומפרש אתרומה שבפיה. וכן ג״כ הערוך. ערך גרף. גרס נטמאת. ומפרש אדבלה תרומה שבפיה:

ט מחט או טבעת. פי׳ הר״ב טמא במת אשר הוא מאבות הטומאות (כדתנן בפ״ק דאהלות) והוא יטמא כלי חרס. הרמב״ם:

אם אופה את הבצק כו׳. וקצת קשה למה משערין בבצק. והלא לא היו [רגילים] להדביק את הפת. אלא [בכותלו] של תנור. והאש והגחלים והאפר הם היו בנחושתו של תנור. הר״ש:

אם בטמא טמאין. פי׳ הר״ב אם התנור טמא כו׳. כלומר שהצמיד פתיל שעליו אינו כראוי ונטמא התנור כך פי׳ הרמב״ם. ועיין עוד מזה מה שאכתוב במשנה דלקמן ובמ״ו:

ובטהור טהורים. לשון הר״ב דכיון שהתנור מוקף כו׳. כלומר שהיה הצמיד פתיל כראוי. וכן לשון הרמב״ם בהדיא בפי׳ המשנה כאשר העתיק הכ״מ בפ״כ מה׳ טומאת מת. ומ״ש הר״ב דבטילי לגבי טפילה כלומר דאי לא תימא הכי הא קי״ל דאין צמיד פתיל מציל על כלי מתכות. כמ״ש הר״ב לקמן בסמוך:

מצדיה. כלומר שלא על פיה של החבית. ופי׳ הר״ב שאין צדי החבית צריכים לטיט. וכן לשון הרמב״ם וכלומר למגופה. וכן בהדיא לשון הראב״ד שם:

מכנגד פיה טהורים. ה״נ טעמא משום דבטילי לגבי מגופה וכדמסיק הר״ב לקמן בסמוך. ומגופה אינה כחבית ואינה כלי טמא אבל היא נחשבת לגבי החבית כמו הטפילה לגבי התנור:

שוקעים בתוכה ותחתיהם כקליפת השום. ה״נ ה״מ למתני הכי ברישא גבי נחושתו של תנור. אלא דהתם לא שכיח שיהיה עליו כקליפת השום. משא״כ הכא במגופה שכיחא מלתא שהמחט או הטבעת נגבלו בתוך הטיט ותחתיהם כקליפת השום:

טהורים. כתב הר״ב דבטילי כו׳ אבל אם נכנסים כו׳ שאין צמיד פתיל כו׳. עיין במשנה הסמוכה בר״פ דלקמן. ומ״ש הלכך אם נכנסים בתוך אויר החבית כו׳. עיין בפירושו למשנה ג פ׳ דלקמן ומ״ש שם בס״ד:

ומניקת בתוכה. פי׳ הר״ב כמין קנה חלול. עשוי ממתכות כו׳ ומיירי שהמניקת היא כולה תחת צמיד פתיל. וכן פי׳ הר״ש. והראב״ד פרק כ״ב מהל׳ טומאת מת. ודמתניתין דהכא דומיא דההיא דתנן משנה ג פ״ה דאהלות. וכתב הכ״מ דלהרמב״ם הוקשה לו לפרש כן. דא״כ תרתי למה לי. ולפיכך מפרש דמניקת היא של חרס ושקצתה האחת בתוך החבית המוקפת. והקצה השני פתוח לאהל המת ואינו סתום. ואע״פ שהיא עמוקה. [צ״ל עקומה] ומפני כן חשובה חבית כסתומה וניצלת היא והמשקים דאין העקום כסתום לענין המניקת עצמה. ולפיכך טמאה. וא״ת והרי אין לה בית קבול ופשוטי כלי חרס טהורין [כדתנן פ״ב מ״ג] י״ל שמניקה זו היא עמוקה [צ״ל עקומה] ובמקום העיקום היא זקופה ביותר ומפני כך מתעכבים שם טפות יין וה״ל בית קבול. ע״כ:

החבית והמשקין טהורים ומניקת טמאה. כתב הר״ב דאין מציל כו׳ אלא כלי חרס הטהור. כדתנן סוף פ״ק דעדיות. ומ״ש אבל בכלי שטף ובגדים. כמ״ש ר״פ דלקמן [*כלי שטף ברפ״ה דזבים] ומ״ש דאיכא למיחש שמא ישאל החבר כו׳ עשו דין שוה לכל כו׳ כלומר בין בשל חבר בין בשל ע״ה. וכ״כ בהדיא בספ״ק דעדיות. ואין נראה כן מדבריו שבמ״ג פ״ה דאהלות. אלא דבשל ע״ה לחוד גזרו ולא בשל חבר. וכבר הארכתי בזה במס׳ עדיות. ולאותו פי׳ דלא אמרו אלא בשל ע״ה. יש לפרש במתניתין דלעיל דתנן אם בטמא טמאין. דהיינו שהוא של ע״ה שהוא טמא. ואם בטהור שאינו של ע״ה. וכ״כ הר״ש במתני׳ דהכא ואין צריך לטעם דבטהור טהורים משום דבטילי כו׳. אע״ג דהר״ש עצמו מפרש כך במתני׳ דלעיל:

השרץ שנמצא למטה מנחושתו כו׳. דאי בנחשתו כדתנן ריש פרקין. צריך לשער בבצק כדתנן התם:

מחט או טבעת. הטמאה במת. הרמב״ם בפירושו. ובחבורו פי״ג מהל׳ כלים כתב שכל הכלים הנמצאים טמאים. וכדתנן במשנה ה פ״ד דטהרות:

באפר מקלה. כ׳ הר״ב משום דאשכחן עפר. דאקרי אפר. כדפרישית בשם רש״י ברפ״ב דתענית:

וכן חתיכה של לפת ושל גמי. לשון הר״ב לפי שבגמי בודקין כו׳. כך שנוי בתוספתא. ואע״ג דלא נקט בתוספתא אלא גמי. ה״ה והוא הטעם ללפת גס כן. וכך פי׳ הראב״ד בפ׳ י״ד מהלכות כלים:

חרסין שנשתמש בהן משקים טמאים. פי׳ הר״ב כגון עביט של מימי רגלים של זב וזבה שנשבר וחרסים בלעו מימי רגליהם. ואיכא למידק אמאי דייק לפרושי הכי במשקין חמורין שהם אב הטומאה. ולא דייק לפרושי הכי במתני׳ דלעיל והרי כל המשקים מטמאים כלים בגזירת י״ח דבר. ועוד דומיא דסיפא דוכן בגפת כו׳ דמסתמא בכל טומאת משקין איירי. ובפ״ט דמסכת נדה דף סב פליגי ר״ל ור״י בפי׳ משנתינו. ופסק הרמב״ם בפי״ד מה״כ כר׳ יוחנן. וכדאסיק רב פפא דמתניתין אחד משקין קלין ואחד משקין חמורין. אלא דבמשקין חמורים דוקא כשאינו מקפיד עליהן שיצאו. הוא דבעינן הוסק התנור. אבל הקפיד עליו ויכול לצאת הרי זה מטמא התנור אע״פ שלא הוסק. דאלת״ה תקשה אמתניתין ב פ״ג דאהלות דתנן כל הבלוע שאינו יכול לצאת טהור. הא יכול לצאת טמא. ואע״ג דלא נפיק וע״ש:

וכן בגפת חדשה. הבאה ממשקים טמאים. שהוסק בה התנור נטמא שסוף משקה לצאת. הרמב״ם שם:

אפילו לאחר ג׳ שנים נטמא. רבותא דג׳ שנים נראה בעיני דהיינו לאפוקי מהני תנאי דבתוספתא דתניא התם אבא יוסי בן דוסאי ור׳ יוסי בן משולם אומר נגבה לאחר ל׳ יום לא נגבה לאחר ג׳ שנים וטעמייהו דלאחר ג׳ שנים אע״פ שלא נגבה לא חשיב שוב משקה כלל. וקמ״ל תנא דידן דכל שלא נגבה אפי׳ לאחר ג׳ שנים חשיב משקה:

נטמא התנור. כשיוסק. הרמב״ם שם:

הגפת והזגין כו׳ ואח״כ יצאו מהן משקים טהורים. שמתחלתן נעשו בטהרה. ומסיים הרמב״ם בפ״ט מהל׳ טומאת אוכלין. שאם נעשו מתחלה בטומאה ויצאו מהן משקים טמאין וטעמא שכיון שהיו טמאין לא פרחה טומאתן אבל כשמתחלה נעשו בטהרה ולא היה עליהם שם טומאה. אין הלוך הטמאים שעליהם מטמאן למשקה שיוצא אח״כ שאע״פ שכבר הוכשרו במשקים שיצא מהן כשנעשו בטהרה. מ״מ הואיל ובטהרה נעשו לא נקרא עליהן שם טומאה מעולם כל׳ התוספתא [רפ״ג] דטהרות שהביא הר״ש הלכך טהורין הן המשקים היוצאים אח״כ. ואין הלוך הטמאין מטמאן. לפי שגפת וזגין אינן עומדין להיות משקה יוצא מהן. ובתוספתא דמכילתין בפ״ו שנויי׳ לענין הוסק התנור כי ההיא מתני׳ דלעיל. וז״ל הגפת שנעשה בטהרה ונפלה לאויר התנור אפי׳ בשעת הסיקו טהור ושנעשית בטהרה ונטמאת פי׳ הר״ש כגון שהלכו עליהם טמאים. ע״כ. ונפלה לאויר התנור בשעת הסיקו טמא. שלא בשעת הסיקו טהור ור״ש מטהר. ר׳ אליעזר בר׳ שמעון אומר ב״ש מטמאין וב״ה מטהרין בד״א בחדשה אבל בישנה הכל מודין שהיא טהורה:

והזגין. קליפת הענבים. הרמב״ם ועיין במשנה ב פרק ו דנזיר:

לבינה שבלעה את הטבעת. פי׳ הר״ב שגבל הטבעת בטיט הלבינה כו׳. וכן פי׳ הרמב״ם אבל לפי לשון המשנה משמע שהיתה כבר לבינה קודם שבלעה. ומהר״ם כתב וז״ל דרך השרים שקובעים טבעת באבני גזית כדי שיקשרו שם סוסיהם. וכן עושין גם כן תוך בנין של לבנים ע״כ:

נכנסו לאהל המת נטמאו. פי׳ הר״ב שאין מציל באהל המת וכן מיד כלי חרס אלא כלי שיש לו תוך כו׳. כך כתב הר״ש ולשטתו דס״ל דכלי מתכות ניצול בצמיד פתיל כשהוא של חבר כמו שכתבתי במ״ב הוצרך לפרש כן. אבל לשטת הרמב״ם וכמו שפי׳ הר״ב שם. דאף בשל חבר אמרו אין כלי שטף נצול בצמיד פתיל. אין צורך לסברא זו לומר דדוקא בכלי שיש לו תוך מציל. והרמב״ם כתב בפ״כ מהלכות טומאת מת בטעם משנתנו שאין הבלועים בכלים מצילים אלא בצמיד פתיל ע״כ. וכלומר דבצמיד פתיל יש לו הצלה ע״י אגב היכא דבטיל כמו בטפילה. ומגופה דריש פירקין וכן מוכח מהמשך דבריו שם:

נפלו לאויר התנור טהור טמאוהו. פי׳ הר״ב לפי שהתנור כו׳ וטומאה בלועה כו׳ כדפרישנא בפרקין דלעיל משנה ה:

טהור טמאוהו. לא המ״ל טמא נטמאו כסדרא דרישא. משום דאין כלים מיטמאים מאויר כלי חרס. מהר״ם:

נגע בהן ככר של תרומה טהור. כתב הר״ב לא אמרי׳ נעשה העץ המכסה אותו ראשון או שני כו׳. וא״ת והא לאו פשוטי כלי עץ הוא. דהא כלי המקבל טומאה חשבינן ליה ברפט״ז דאהלות וכמ״ש שם בס״ד. תירצו בתוס׳ בפ״ק דשבת דף יז בשם ר״י דאיכא לאוקמי בכה״ג שא״א להוציא הדרבן. אלא א״כ ישבר בית קבולו ולכך לא חשיב תו בית קבול:

סרידה. פי׳ הר״ב כמין עריבה קטנה כו׳. וכן כתב במשנה ה פ״ה דאהלות ובפרק דלעיל משנה ג מפרש ג״כ לפי׳ הרמב״ם שכתב שהוא שבכה כו׳ ובפי״ב דאהלות מפרש לפי׳ הרמב״ם בלבד:

נסדק מן התנור לסרידה. לשון הר״ב היינו שנסדק המרוח כלומר מה שהוא בין התנור לסרידה. ולשון הרמב״ם שנסדק מעצם התנור בגבהו עד השבכה ע״כ. ועיין במתניתין דלקמן:

מלא פי מרדע. כתב הר״ב ויש בהיקפו טפח ועביו שליש טפח כו׳ עיין מ״ש בשם הרמב״ם במשנה ה׳ פ״ק דערובין:

היה עגול. הנקב כ״כ הר״ש. וכן לשון הרמב״ם בפרק כ״ב מהלכות טומאת מת היה הסדק עגול ולא יכולתי לעמוד על פי׳ משנתינו. דקתני אין רואין אותו ארוך. דמהיכי תיתי לראותו כאילו הוא ארוך. והרי פי המרדע שבו משערין עגול הוא כלשון הר״ב שיש בהיקפו וכו׳ ומשנה שלמה היא בפי״ז ועוד בפכ״ה משנה ב׳ לשון הר״ב מרדע הוא מקל ארוך עגול ועב שליש טפח ע״כ. ולשון מהר״ם ואם באת לרבעו *)הוי כפי המרדע ע״כ. וצ״ע:

תנור שניקב מעינו. פי׳ הר״ב הוא הנקב שעושין כו׳ ועיין בפ׳ דלעיל משנה ז:

[*שיעורו מלא כוש. עיין מ״ש ברפ״ה דאהלות]:

שיפון. [כ׳ הר״ב] ויינ״א בלעז. ותמיהני דבריש כלאים ליעז כן שבולת שועל. ולשיפון מפרש סיגל״א. וכן בפי׳ רש״י בפ״ב דפסחים דף לה. ובפי׳ הרמב״ם דהכא. מפרש ג״כ דשיפון הוא ויינ״א. ובמקצת ספרים מסיים בה והוא מין ממיני השעורה. כמו שבארנו פעמים. ע״כ. וקשה דבהדיא כתב בריש כלאים דשיפון מין חטים ושבולת שועל מין שעורים. אך בפ״י דמנחות מ״ז כתב דשבולת שועל ושיפון שני מיני שעורים. ושם מפורש ג״כ בפי׳ הר״ב דשעורים מצטרפים עם הכל. חוץ מן החטים לפי שכולן מין שעורים הן. וכן בריש מסכת חלה:

וכן היה אומר בחצבים גדולים. לכאורה תמונתן משונה. שיש להן נדדים בולטים. וא״נ יש לפרש דה״ק במגופת חצבים גדולים:

לשאר משקין. פירש הר״ב כגון שמן דבש וחלב לשטתו דבמ״ב פ״ג. דשל שמן דק משל יין וה״ה לדבש וחלב לפי שהיין במקצת הארצות עב יותר. [*ומכאן מוכח שהדבש הרצון בו לפעמים המשקה שעושה ממנו [שקורין מעד] שהרי בכאן מוכרח לפ׳ כן ותסייען למ״ש בפ״ב דקדושין מ״ב]:

אפי׳ כל שהן. פי׳ הרמב״ם בכונס משקה:

שיעורן בזיתים. פי׳ הר״ב אם נפחת במוציא זית בעי מירוח ובפחות מכאן לא בעי מירוח ויש ליתן טעם משום דכתיב (במדבר י״ט:ט״ו) וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו. ודרשינן שטומאה משכמת לפתחו [*כמ״ש הר״ב רפ״ב דלקמן וכן ע״ש מ״ש בס״ד] וכי ניקב כדי טהרתו חשוב כפתח ובעי צמיד פתיל עליו פחות מכאן לא. הר״ש. ומ״ש הר״ב ובגמ׳ מס׳ שבת. ספ״י:

בזיתים. עמ״ש בפ״ג מ״ג:

העשוי לכך ולכך כו׳. ושנינו שלש משניות בענין אחד. חדא דלעיל בפ״ג. ואידך בפ״ח [ועיין מ״ש בשם הרמב״ם] והך הכא. וכולהו צריכי דקמייתא מתני לענין שיעור ליטהר. ואידך להציל באהל השרץ. והך דהכא להציל באהל המת. הר״ש:

לחומרו בצ״פ ובכונס משקה. פי׳ הר״ב ואם ניקב בכונס משקה אינו מציל בצ״פ. וז״ל הרמב״ם ר״ל שכאשר ינקב בכונס משקה יטמא ואע״פ שהוא מוקף צ״פ. ולא יציל כל מה שבתוכו. ע״כ. וכת׳ הר״ש דמתני׳ דלא כב״ה. ודלא כר״ע דהא קדרה עשויה לכך ולכך [כדפי׳ הר״ב ברפ״ג] ותנן במס׳ אהלות פ״ה [מ״ב] ארובה שבין הבית לעלייה וקדרה נתונה עליה ונקובה בכונס משקה. ב״ש אומרים הכל טמא. וב״ה אומרים הקדרה טמאה ועלייה טהורה. ר״ע אומר אף הקדרה טהורה. והא דקדרה טמאה לב״ה חומרא בעלמא. ע״כ. אבל ראיתי להרמב״ם שהעתיק משנתנו זו בפי״ד מה׳ כלים. ואותה משנה דאהלות. העתיקה כמו כן בפכ״ג מה״ט מת. לכן נראה לי לחלק. דהכא יוצא מתורת צמיד פתיל כשניקב משא״כ התם דבתורת אהל מציל אין הנקב מוציאו מאהל. והרי כל המציל בתורת אהל א״צ לצמיד פתיל וכמ״ש הר״ב במ״ז פרק דלקמן. [*ואתי שפיר דדייק הכא למתני בצמיד פתיל] וגם שם לא נחית הר״ש לחלק בין מציל בתורת צמיד פתיל. למציל בתורת אהל ולפיכך כתב שם דלא נתברר לו מאי שנא אין פותח טפח וכו׳. ועמ״ש ברפ״ה דמס׳ אהלות בשם מהר״ם:

י **[*כלי גללים**. פי׳ הר״ב של צפיעי בקר. וכן כתב הרמב״ם ודחה למי שפירש שהן כלי שיש ומרמר. לאמרו אבן גלל [בעזרא]. שכל האבנים נכללים במאמר כלי אבנים. ע״כ. וראיה יותר מוכרחת מדתנן בספ״ב דעוקצים דכלי גללים השרשים יכולים לצאת בהם. וכתב שם הר״ב דלא תני כלי אבנים. לפי שאין השרשים יכולים לצאת בהם. והר״ש כתב שם דמינה שמעינן שפיר דכלי גללים אינו כלי אבנים כו׳]:

כלי גללים כלי אבנים כו׳. כתב הר״ב ואע״ג דכל כלי פתוח בכלי חרס משתעי קרא בכלי שטומאה קודמת לפתחו. בכלי שהרגילה התורה את הטומאה להשכים ולמהר לבא דרך פתחו. רש״י פ״ק דחולין דף כה. ומ״ש הר״ב מ״מ שאר כלים נמי מרבינן שמצילים. מדכתיב וכל. ומיהו לא מרבינן אלא אלו שהן טהורים. וז״ל הרמב״ם וכבר ביארנו [רפ״ב] שכלי [חרס וכלי] נתר טומאתן שוה. מטמאין מאיריהן [נתאמת מזה] שכלי חרס וכלי נתר מצילין. ולמדו שאר הכלים הנמנין בזאת ההלכה מק״ו והוא אמרו אין לי אלא כלי חרס. כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה מניין. ודין הוא ומה כלי חרס שהן עלולין לקבל טומאה. הרי הן מצילין בצמיד פתיל באהל המת. כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה שאינן עלולין לקבל טומאה אינו דין שיצילו בצמיד פתיל. וביאור עלולין. מוכנים ומזומנים. ע״כ. ומאמרם זה הוא בספרי פר׳ חקת ושנויה בלשון הזה. וכל כלי פתוח. אין לי אלא כלי חרס וכו׳. עד אינו דין שיצילו צמיד פתיל באהל המת. ומסיים ת״ל וכל כלי פתוח. וצריך לומר דאע״ג דאתאן בק״ו טרח [וכתב] ליה קרא ורבינהו ולא נראה לחכמינו ז״ל לרבות בו כל הכלים. אפילו אותן שאין באין בק״ו:

כלי אדמה. עשוי מטיט. אלא שאינו מצרפו בכבשן מעשה ידי יוצר דנהוי קרוי כלי חרס. רש״י פ׳ במה אשה (שבת דף נח.) ועיין לעיל סוף משנה בפ״ג:

וכלי נתר. מפורש רפ״ב:

עצמות הדג. כתב הר״ב. [*לפי שאין מקבלין טומאה כדתנן לקמן פי״ז משנה יג. ושם שנינו חוץ מכלב המים. ואע״ג דדברי ר״ע הן. הא פסקו כמותו הר״ב והרמב״ם שם. והטעם נראה לפי שאין חולק עליו. וממתניתין דהכא אין ראיה דכיון שאין אלא כלב המים היוצא מן הכלל. ל״ק דלא קתני לה חוץ. והרי אף במקום שנאמר [בו] חוץ אין למדין ממנו כמ״ש בפי״ד משנה ג׳. ועוד דאע״ג דאפשר דפליגי. הא הוי סתם ואח״כ מחלוקת. אבל בחבורו של הרמב״ם פ״א מהלכות כלים. לא כתב החוץ מכלב הים כלל. נראה ודאי שחזר בו ממה שפסק בפירושו דהלכה כר״ע. ומשנתינו דהכא כתב הרמב״ם כלשונה בפרק כ״א מהלכות טומאת מת. ומן התימה דהכ״מ לא הרגיש בזה. וגם ה״ל לכתוב שפסק דלא כר״ע משום דיחידאה הוא. וגם להסתייע לו ממתני׳ דהכא. ומכל מקום אנא מסתייע. מהא דהרמב״ם בחבורו אינו פוסק כר״ע. למה שפירשתי במשנה ט׳ פ״ו דנזיר. אדאמרינן סתם ואח״כ מחלוקת אין הלכה כסתם. שפירושו וחזר כאילו אין הלכה כסתם. אבל לא לומר שהלכה מוכרעת כהחולק על הסתם. ומ״ש הר״ב] וכל כלים מעצמות העוף טהורים: דכתיב וכל מעשה עזים פרט לעופות. כמו שכתבתי בריש פ״ב משמא דגמ׳ דחולין סוף פ״ק. ויש לדקדק אמאי שייריה. ונ״ל דכיון דלא כולן טהורים שבמקצתן גזרו. כדתנן לקמן פי״ז מתניתין יד. הלכך כיון דלאו מלתא דפסיקא היא לא תני ליה. ושייריה:

ועורו. שעור הדג לא יטמא. מאמרו או בגד או עור. ובאה הקבלה לומר מה בגד מן הגדל בארץ. אף עור מהגדל בארץ. הרמב״ם:

וכלי עץ הטהורים. פי׳ הר״ב כגון כלים גדולים וכו׳. כדתנן לקמן ריש פט״ו. ועיין מ״ש בריש פ״ד דאהלות והרמב״ם כתב. ואפשר שתציל פשוטי כלי

עץ לפי מה *)שאפשר. וזה כשנקח לוח פשוט מעץ. ונשימהו על פי כלי מאלו הכלים עוד יקיפו בו צמיד פתיל. הנה יציל כל מה שבתוך החבית. ע״כ. וכדתנן לקמן במשנה ו. נסר שהוא נתון על פי התנור וכו׳. ולזה הוא שנתכוין בחבורו ריש פרק כ״א מהלכות טומאת מת. ולא כמ״ש שם הכ״מ שהוא ממשנה ו פ״ה דאהלות. דהתם לענין אהל המציל שנינו. ודברי הרמב״ם בהצלת צמיד פתיל הן [*ומ״ש הר״ב הבאים במדה. לשון משנה ג בפרק כד]:

היו כפויים על פיהם. וכשיש בגובהן טפח. כמ״ש בשם הרמב״ם במ״ו פ״ה דאהלות. ועיין במ״ש במשנה יג פ״ט דאהלות:

רבי אליעזר מטמא. פי׳ הר״ב קסבר כפוי כו׳ שנאמר צמיד פתיל עליו. ולא על גבו. כך שנוי בספרי פרשת חקת. וכן העתיק׳ הרמב״ם בפירושו ובחבורו. ויש לפרש על גביו. שאינו מוסב על הכלי. אלא על הצמיד פתיל עצמו. וכלומר שהוא מהופך מכדרכו. שדרכו להיות על הכלי. ועכשיו מהופך שהכלי עליו. ונמצא כאילו הצמיד מוטל על גבו. כלומר ולא על פניו שהוא כפי דרכו:

חוץ מכלי חרס שאינו מציל כו׳. כתב הר״ב משנה זו לאחר חזרה כו׳ הר״ש. ומסיים ובכלי של ע״ה. וזה לפי שיטתו שכתבתי בפרקין דלעיל [משנה ב ד״ה החביות] אבל לשטת הרמב״ם והר״ב. אף בשל חבר גזרו. כמ״ש שם. והארכתי בס״ד בספ״ק דעדיות:

ובגפסים. פי׳ הר״ב מין סיד כו׳. (א) ובלע״ז ייס״ו. כ״כ בספ״ה דפרה:

ובצואה. הוא מיני הלכלוכין כולם. הרמב״ם:

ובחרסית. פי׳ הר״ב כתישת חרסית כו׳. כבר כתבתי בזה בספ״ו דחולין:

ובכל דבר המתמרח. כל מה שימרח ביד ויתפשט על מקום הדבק [בו] מהכלים. כמו מיני החמר. ומיני השרף. והלעיסות כאשר יולשו במים. הרמב״ם:

אין מקיפין לא בדבלה שמנה כו׳. כתב הר״ב ואע״ג דמצילים שהרי לא הוכשרו כו׳. גזירה שמא יוכשרו כו׳. [*והיינו דתנן שלא יביאנו לידי פסול. וכ״כ הר״ש בהדיא. וקשיא לי לישנא דשלא יביאנו. דמשמע מיניה דאיסורא קעביד אם יביאנו כו׳. והל״ל שמא יבא כו׳. אבל] לשון הרמב״ם. וזה כולו משנה ראשונה אשר אמר אסור לגרום טומאה לחולין שבא״י והשורש האמתי הוא משנה אחרונה מותר לגרום טומאה לחולין שבא״י. כמו שבארנו בסוף [פ״ד ממסכת] ע״ז. ולזה יהיה הדין מקיפין בדבלה שמינה שאינו מוכשר. והדומה להן מן האוכלים ע״כ ועיין מ״ש שם [ד״ה לא בוצרין]. ובסוף פ״ה דשביעית [ד״ה אבל]:

מגופת החבית המחולחלת. פירש הר״ב מתנענעת כו׳. ר׳ יהודה אומר מצלת דחשיב לה צמיד פתיל הואיל ואינה יוצאה כו׳. וכ״פ הרמב״ם והר״ש והקשה הראב״ד בפכ״ב מהל׳ ט״מ [הלכה ט]. שאם כדבריהם ה״ל לומר מירוח שנתחלחל. כי המירוח לא נקרא מגופה אלא ה״פ המגופה חלולה ופי החבית נכנס בה והיא מהודקת שאינה נשמטת מאליה. ר׳ יהודה אומר מצלת בלא מירוח וחכ״א אינה מצלת. שדרך תשמישה הוא זה. כך נ״ל האמת. ע״כ. והכ״מ השיב על קושיתו. די״ל דלהכי לא תנן מירוח משום דלאו בכל מירוח שנתחלחל אר״י דמצלת אלא במגופת החבית שפי החבית נכנס בתוכה ואינה נשמטת מאליה עכ״ד. ובחנם הוסיף לבאר שפי החבית נכנס כו׳. שזה פירוש מחולחלת להראב״ד. ואין כן להרמב״ם וסייעתו:

ר״י אומר מצלת. פי׳ הר״ב דחשיב לה צמיד פתיל דהא דתנן במה מקיפין בסיד ובגפסים כו׳ ובכל דבר שהוא מתמרח. לא אתא אלא למימרא דקשה ע״ג קשה לא. דכוותייהו דבעץ ועופרת דממעט לקמן. ודומיא דפקקה בזמורה וכו׳ [*דלקמן מ״ו]. דכולהו קשה ע״ג קשה ואינן מתחברים יפה כדאמרי׳ במסכת שבת פ׳ במה אשה (שבת דף נז) ואע״ג דרך ע״ג קשה נמי אמרי׳ התם דאינו חוצץ בטבילה דאינו נדבק יפה. ה״מ ע״ג בעלי חיים שאינו רשאי להדקו יפה שיעשה לו צער כו׳. תדע דלאו דוקא נקט התם סיד וגפסי׳ וכו׳. דהתנן התם [בב״ק דק״ה] חבית שניקבה וסתמוה שמרים הצילוה ומיבעיא לן עלה התם כו׳ ואמרי׳ הכא במידי דקאי. אלמא דכל מידי דקאי מהני לענין סתימה כשסותם יפה. ותנן נמי בפ״י דכלים גבי ב׳ נסרים כו׳ [במ״ו] עשאן בסינין ובשגמים כו׳ דמדבק וסותם יפה. כ״כ מהר״ם בפ״ט דאהלות מ״ג. ומש״ה כתב בפקיקת קש דהתם מהני נמי:

טמאים. לשון הר״ב דמגופת החבית כחבית דמיא. ויש לתמוה ע״ז דהא בריש פרק דלעיל אמרינן איפכא. דבמקום שצריכה. כל הנמצא בה ואינו נכנס לאויר החבית מגולה. לא נטמא עם החבית. ואף משנתינו לא אמרה אלא בשוקע לתוכה. וז״ל הרמב״ם ואם היה זה המקום עמוק [עד] שמגיע בתוך אויר החבית. הנה הוא [חשוב כאילו הוא דבוק באויר] החבית. כמו שזכר. ע״כ:

הכדור. ל׳ הר״ב פלוט״א בלע״ז. ששוחקים בו הנערים. הר״ש:

חבית שנתקלפה כו׳. פירש הר״ב חבית זפותה מבפנים וניטל חרס ממנה וכו׳. וכן פי׳ הר״ש. והקשה הראב״ד בסוף פ׳ כ״ב מהלכות טמא מת שלא מצינו בחרס לשון קילוף אלא לשון שבירה ובזפת הוא שמצינו לשון קלוף בסוף ע״ז גבי גת של כותים יקלוף את הזפת. ולפיכך פי׳ שאין כאן שבירת חרס אלא שנתקלפה הזפת מן החרס ועומדת לעצמה ר״י סבר כיון שנעשה הזפת דופן החבית. ועכשיו כשזפתה עומדת לעצמה. אין מירוח החבית חשיב בלא מירוח הזפת. וחכ״א מועיל. והכסף משנה תירץ די״ל דמדקתני והזפת שלה עומד. ממילא משמע שהחרס שלה אינו עומד אלא נשבר קצת

והלך לו. ולשון קילוף שייך שפיר כשנקלף החרס מהזפת. כמו כשנקלף הזפת מהחרס ע״כ. וגם הרמב״ם [בפי׳ ובחיבורו] מפרש שנתקלף החרס. אלא שמפרש דמיירי שנתון הכסוי על הזפת ודחקו עד שדבק בזפת. ונמצא הזפת עומד בין הכסוי ובין קרקע החבית. וכן בכלי המורייס וכיוצא בהן מדברים המתמרחין. שהיה המתמרח בין הכסוי ובין הכלי. כמו זר. ור׳ יהודה אומר אחר שאין זה הכסוי מושם על חרס החבית. והזפת עומד ביניהן לא תציל. וחכמים אומרים [הואיל והזפת חבור [דבק] עם החבית] והכסוי [דבק] בזפת הציל. ע״כ:

חבית שנקבה. חבית המוקפת צמיד פתיל שנקבה מצדה. הרמב״ם פכ״ב מהל׳ ט״מ [הלכה ח׳]:

הצילוה. עיין מ״ש במ״ו פ״ד דעדיות [ד״ה ומודים]:

עשאן בסינין. פי׳ הר״ב שנתן בין נסר לנסר קליפות דקות כו׳. כעין שאנו עושין בשולי חבית של עץ נעורת של פשתן. הר״ש. והרמב״ם מפרש שחבר שני הנסרים במסמרים של עץ וכיוצא בהן. או שלפף עליהן שוגמים. והוא שעם שהוא מין גמי. גם הר״ש פי׳ דשגמין הוא שעם ופי׳ הערוך שהוא עץ כפול שהן כופלין אותו ולא ישבר והוא עץ רך. ולא ישתבר בין לח ובין יבש. ע״כ. ועיין בסוף פ׳ כ״ב [ד״ה ששיגמן]:

וסרידה על פי הישן. כן גירסת הר״ב והר״ש. גם בפי׳ הרמב״ם. ויש לדקדק דלא דמיא ממש לסיפא. דסרידה על אותו התנור החיצון. ואילו הכא על הפנימי. אבל בנא״י לפי׳ הרמב״ם גרסינן על פי החדש. וז״ל אם היתה הסרידה עומדת על החדש ונסמכת אל הישן. אם כשינטל הישן סרידה נופלת כו׳. גם בחבורו פכ״א מהל׳ ט״מ [הלכה ט׳] כתב כנוסחא זו:

הכל טהור. כתב הר״ב דכל המציל משום אהל. א״צ צמיד פתיל כמ״ש במשנה מ״ג פ״ה דאהלות [ד״ה היתה]:

לפסין. פי׳ הר״ב כמו אלפסין מחבות גדולות של ברזל כו׳. אבל הני דאיירינן בהו במתני׳. בשל חרס דדיני כלי חרס מתפרשין באלו הפרקים עד הכא. וכן העתיקה הרמב״ם גבי כלי חרס בפ׳ יג מה״כ. והר״ב עצמו בפ״ח דפאה משנה ד פי׳ לפס קדירה ופרור. ועיין מ״ש במשנה ד פי״ד:

וכולן טהורות. לשון הר״ב אם השרץ בעליונה אוכלים שבתחתונה טהורות. ואין צריך לומר הלפס עצמה. שאין כלי מיטמא מאויר כלי חרס. וכתב הר״ש דאפילו ר׳ יהודה דפליג לעיל בסוף פ״ד בכלי חרס שיש לו שלשה שפיות. דאמר חולקים את האמצעית הכא בג׳ כלים מודה:

היו בכונס משקה. פי׳ הר״ב כלומר נקובים בכונס משקה דהיינו כדי טהרתן כו׳. כלומר בכלי העשוי למשקין בלבד. נקובת כונס משקה מטהרתו. ואלפסין דעשוין לכך ולכך מטילין אותו לחומרו והכא לענין הצלה הוי חומרא דנקובת כונס משקה מוציאו מידי כלי שלא יציל. וכדתנן בפ״ח מ״ב:

השרץ בעליונה כולן טמאות. כתב הר״ב דרואין את השרץ כאילו הוא בכל אחת כו׳. כלומר דטומאה עצמה יורדת ולפיכך כולן טמאות היינו מה שבתוכן והלפסין עצמן כמו כן. וכן פי׳ הרמב״ם במ״ב פ״ח. בכלי המשולשל בתנור ופיו למעלה מן התנור וניקבה בכונס משקה. שכ׳ וז״ל. אם היה בו שרץ נטמא התנור וכל מה שבתוכו מהאוכלים והמשקים. ע״כ. וכן פסק בחבורו פרק י״ד מהלכות כלים. ולפיכך אני תמה על מה שפירש במשנתינו שענין אמרם כולן טמאות. ירמוז אל טומא׳ מה שבתוכן. וכ״כ ג״כ בחיבורו שם פי״ג. ועיין עוד לקמן:

וכולן טהורות. כתב הר״ב ומיהו אם היו אוכלים ומשקים בפנימית נטמאו כו׳. כדמוכח לעיל בפ״ח משנה ב׳ בכלי המשולשל בתנור וכו׳. וכך כתב שם הרמב״ם וז״ל. ואם היה בתנור שרץ. נטמא כל מה שבתוך הכלי מהאוכלים והמשקים ע״כ. וכ״כ בחבורו פרק י״ד. וגם בזה אני תמה שבכאן ובפי״ג מחבורו כתב דכולן טהורות כל מה שבתוכן. ודע דלהר״ב ושיטת הרמב״ם דלעיל. ה״נ הכלי מתטמא מהמשקים. וכמ״ש בסוף מתני׳. ומ״ש הר״ב כיון דלא מירח כו׳ לא ידעתי למה הוצרך לכך. וגם שם בפ״ח משנה ב לא הזכיר זה. כי אם בספ״ט. דהתם מיירי בענין צמיד פתיל:

כל שיש בה משקה טופח טמאה. פי׳ הר״ב נטמא משקה כו׳. וחזר המשקה וטמא את הכלי דרבנן גזרו כו׳. כמ״ש בפ״ק דשבת גבי י״ח דבר כו׳. ומ״ש והוא הדין דהוה מצי לאשמעינן כו׳ ברישא. כשהשרץ בעליונה כו׳. והכי נמי דהוה מצי למכתב דהוה מצי לאשמעינן ברישא דרישא. בתחתונה היא טמאה וכולן טהורות. וכמ״ש לעיל. אלא הכא כיון דבסיפא איירי בכך. כתב דהוי מצי לאשמעינן ברישא דהך סיפא:

טופח. יטפיח היד כאשר יגע בה. הרמב״ם:

יא כלי מתכות פשוטיהן כו׳ טמאין. פי׳ הר״ב דלא אתקוש לשק. עיין בפי׳ ריש פ״ב:

חזרו לטומאתן הישנה. עיין במשנה ג. ופירש הר״ב חכמים גזרו כו׳. גזירה שמא יאמרו כו׳. אף טבילתן אינה טעונה הערב שמש. ולא סגי להו דלגזור ששבירה צריכה הערב שמש. דבטומאת הנפש בעי הזאה ג׳ וז׳. להכי גזרו בסתם ואמרו חזרו לטומאתן הישנה. ובגמרא פ״ק דשבת דף טז אמרי׳ מעשה וכו׳ ואמרו חכמים. חזרו לטומאתן הישנה. מ״ט משום גדר מי חטאת נגעו בה. הניחא למ״ד לא לכל הטומאות אמרו אלא לטומאת המת בלבד אמרו. שפיר. אלא למ״ד לכל כו׳. גזירה שמא יאמרו טבילה בת יומא עולה לה. מעיקרא קאמר גמרא טעמא משום גדר מי חטאת. משום דלכ״ע האי טעמא שייכא. אלא דפרכינן עלה דלמ״ד לכל הטומאות לא סגי לן בהך טעמא. ומשני גזירה שמא כו׳ כלומ׳ ומש״ה גזרו על כל הטומאות. ומיהו גם משום

גדר מי חטאת היתה הגזירה ומש״ה לא סגי להו דלגזר על השבירה שצריכה הערב שמש. כך נ״ל. והא דלא גזור טומאה ישנה אלא בכלי מתכות פירש הר״ש לעיל רפ״ב דלטעמא משום גדר מי חטאת. טעם זה לא שייך בשאר כלים. דכלי מתכות הדבר קשה להמתין להן הזאה ג׳ וז׳. משום דחרב הרי הוא כחלל. ועוד משום דשאר כלים מתקלקלות בשבירה. ויתכן נמי טעם זה למאן דמפרש דשמא לא יקבנו בכדי טהרתו. [כמ״ש לקמן מ״ג] ושמא יאמרו טבילה בת יומא עולה. דשאר כלים אין דרכן לישנן. [*נ״ל שצ״ל לשברן] ועוד דכלי מתכות איידי דדמיהן יקרים חיים עלייהו טפי. ושייך למגזר בהן שמא לא יקבנו בכדי טהרתו. ע״כ. [*ופי׳ עולה כתב רש״י בשבת שם. מועלת]:

והציר. הוא ציר השער אשר יסובב בעצם הפותה. והוא יהיה מברזל בשערי המדינות והשערים הגדולים מאד. והוא שם בעברי שנאמר (משלי כ״ו:י״ד) והדלת תסוב על צירה. הרמב״ם:

והקורה. לא מצאתי פירושו. ועיין בר״פ דלקמן [בפי׳ הר״ב]:

שנעשו לקרקע. פי׳ הר״ב להשתמש בקרקע וכל המחובר כו׳. ויש לדקדק דא״כ למאי נ״מ קא פריט להני דוקא. הא כל המחובר כו׳. וראיתי להרמב״ם ברפ״ט מהלכות כלים. שכתוב בהני שאינן מקבלין טומאה. ואפילו קודם שיקבעו. וכן מצאתי בפירושו בנא״י כל המחובר כו׳ הואיל ועיקר עשייתו להיות דבק בארץ הנה היא לא תקבל טומאה. ואפילו קודם חבורם. ע״כ. ובענין כל המחובר כו׳. עיין בפי׳ הר״ב פ״כ מ״ד. גם מ״ש במשנה י פ״ו דמקואות:

מן העשת. פי׳ הר״ב חתיכה של ברזל כו׳. והוא מלשון ברזל עשות (יחזקאל כ״ז:י״ט) (יט) הרמב״ם:

ומן הצפויין. הן החפויין [שיחפו] הכלים בלוחות זהב ודומיהן. הרמב״ם. והר״ב וכן הר״ש לא פירשו כלום. אפשר משום דסברי דלא איצטריכו להו. א״נ שלא היה בנוסחאותם. שכן גם בנוסחת מהר״ם ליתא:

ומאוגני כלים. והר״ב העתיק הוגני ומפרש כעין ענק כו׳ והוא מפי׳ הרמב״ם אבל הוא העתיק אוגני. ובערוך יש ששונין הוגני פי׳ כמו אזנים יש לכלי. אלא שהאוזן יוצא מגוף הכלי. והוגן. הוא דבר שאינו מן הכלי. אלא מסובב עליו ויוצא פי׳ מן מחולות דמתרגמינן חינגין. ויש הרבה דברים הפוכים. והוא גג הכלי. שהאזנים קבועין בו. וי״מ הוגניהן שפתותיהן. וי״מ מסגרת של כלי. וכולן ענין אחד הם. ע״כ:

ומן הגרודות. עיין מ״ש במשנה ו פרק יב:

טהורה. פי׳ הר״ב דלא חיישינן וכו׳. והכי תניא בתוספת׳ כל שעתיד לשוף כו׳. וכה״ג שנוי׳ ג״כ בתוספתא פ״ב דב״מ ממכילתין לענין כלי עץ דגולמיהן טמאים. וכדתנן בס״פ דלקמן. ומייתי לה גמ׳ בפ״ק דחולין דף כה. ופירש״י לשוף. לשפשף בדבר המחליקן *)ומצחצח [ועיין בפירוש הר״ב רפט״ז] לשבץ לשון משבצות מרמצן עשויין כמזלגים קטנים [וכן פי׳ הרמב״ן בפירוש החומש] כמו ומפקי לי׳ ברמצא דפרזלא במסכת נדה [סב] כלומר שמחוסרים לתקוע בהן מסמרות משבצות לנוי. ע״כ. לגרד. פי׳ הרמב״ם כמו שיגרדו כלי מתכות אחר השיפה. לכרכב שיחסר הלימא״ר כמו שיעשה בברזל אחר הגרידה. ולשון רש״י שם בחולין. לכרכב שחוקק בהן חקיקות גדולות וכרכוב:

רבי יוחנן בן נורי אומר אף מן הקצוצות. פי׳ הר״ב אם קצץ כלים לחתיכות וכו׳. לא חזרו לטומאתן הישנה. ויראה לי דטעמיה דס״ל כאביי דאמר התם בפ״ק דשבת [דף טז] דטעמא דגזרו שיחזרו לטומאתן הישנה. דחשו שמא לא יקבנו בכדי טהרתו. והשתא שקצץ הכלי לחתיכות. ליכא למיחש להכי. אבל להרמב״ם שטה אחרת בכולה מתני׳ שמפרש בטומאה דמכאן ולהבא. והעושה מן העשת וכו׳. לא שיתיכם ויעשה מהן כלים. אלא שיחקוק בהם ויעשה אותן כלים. ומן הגרודות. שיקבצנו וידבקם במסמרים. עד שיעשה מהן דמיון כלי. וכן מן החתיכות דר׳ יוחנן בן נורי. אבל הראב״ד [פ״ח מה״כ הלכה ב] והר״ש מפ׳ כפי׳ הר״ב:

וכן מן החלמא. פי׳ הר״ב טיט הדבק כלובן ביצה. ולזה נקרא חלמא כמו אם יש טעם בריר חלמות [איוב ו ו]. הרמב״ם:

ומצופה טהורה. פי׳ הר״ב אם היתה של ברזל טהור כו׳. דבתר עיקרא אזלי׳. כך פי׳ הר״ש. ומפר׳ דציפוי. היינו שהוא כמו שמזה בין כלי כסף לנוי. ובמ״ו דתנן נמי כה״ג מצופה. ומפרש אם היא של עץ כו׳. והיא שיטת הרמב״ם שמפרש דבכלי עץ מחופה במתכת איירינן. ולא יטמא אפי׳ יהיה לו בית קבול. כחכמים דבסוף חגיגה ושם [ד״ה ומצופה] הארכתי בזה בס״ד. ולקמן במ״ו מרכיב הר״ב ב׳ הפרושים ואינם עולים יפה. כמ״ש שם בס״ד:

הפין והפורנא. לשון הר״ב שיניים הקבועים בפותחת. והפין נכנס בתוך הפורנא מצד אחד וננעל ונסגר. ומצד אחר יש בפורנא נקב. שמכניסים בו את המפתח ומדחין את הפין לחורו. ונפתח ויוצא הפין מן הפורנא. לשון הר״ש בשם הערוך. [*ונ״ל שיש חסרון בלשון. שהיאך מתחיל בלשון רבים שינים כו׳. ומסיים בלשון יחיד והפין נכנס כו׳. ובערוך ערך פן כתוב בזה הלשון הפין והפורנא טמאים איכא דאמר חפין ופי׳ אלו שינים הקבועות בפותחות ונכנסים בתוך הפורני. וי״מ הפין והפורני. הוא הקלוסטרא. ובלשון ערבי וכו׳ והפורנה נכנס לתוכה הפין מצד א׳ וכו׳. עוד מ״ש בלשון הר״ש לחורו. כתוב בערוך לחוץ. והרמב״ם בפירושו כתב. וז״ל חפין. הן השינים הקבועים בפותחת. והפורני הוא המקום עצמו אשר תכנס בו הפין. ע״כ. התחיל

בחי״ת וסיים בה״א. וכן התחיל בלשון רבים וסיים בלשון יחיד. ובחבורו פ״י מהלכות כלים [הלכה י״ב] הפין בה״א. ושם העתיק הכסף משנה לפירוש הרמב״ם תחלתו ג״כ בה״א. ואם כן אין לחשוב חסרון בלשון הר״ב והר״ש ועיין [מ״ש] בפ׳ י״ג מ״ו. ועוד בסוף פי״ד [מ״ח] שהגירסא חפין. וע״ש]:

ולחיים טהורים. פי׳ הר״ב דתכשיט בהמה נינהו. ותכשיטי בהמה וכלים אין מקבלים טומאה. כדתנן בריש פרק דלקמן:

וחכמים אומרי׳ אין טמא אלא עקרב. צריך עיון. חכמים היינו תנא קמא:

פיקה וכו׳ וחכמים מטהרים. פי׳ הר״ב דאין לו שם בפני עצמו. ואפילו יאמר האדם הפיקה. לא ידע לאיזה דבר. כיון שזה השם נופל על כל פילכה עגולה או קרובת העגול. עד שיאמר פיקה של כוש כו׳. הרמב״ם. ולכך בחבורו ריש פ״ט כ׳ כל שיש שם לווי אינו מתטמא. מפני שהוא כמקצת כלי. וכ״כ בפי׳ מ״ב פרק י״ב. והר״ש לעיל במ״ב כתב בברייתא דספרי זוטא. דדריש ליה מקרא למעט כלי מתכות שאין לו שם בפני עצמו. עיין שם. והא דחכמים ורבי עקיבא פליגי. קשה לכאורה. דנלך ברחובות קריה. ונשאלה את פיהן של יושבי העיר היאך הם קורים. ולכן יראה לי דמר כי אתריה ומר כי אתריה ולא פליגי. אלא שאם אתה אומר כן. לא הו״ל להר״ב והרמב״ם. לפסוק הלכה כמאן. וכיוצא בזה במ״ז בפלוגתא דרבי טרפון וחכמים. וצריך עיון:

ומצופה. לשון הר״ב אם של עץ ומצופה במתכת טמא טהורה. דבתר עקרא אזלינן וכו׳. וכן פירש עוד לקמן גבי מצופין דחליל. ולא פירש כן לעיל מ״ד במצופה דקלוסטרא. ושם הראיתיך לדעת שהם שני פירושים מורכבים דלפי מה שמפרש שהוא של עץ ומחופה במתכות. לא הו״ל לפרש טעמא דבתר עקרא כו׳. אלא משום דכל החפויין טהורים. כדברי הרמב״ם לעיל ולמאי דמסיק דבתר עיקרא אזלינן כו׳ *)אבל היא גופא של מתכות טהור. נמי טהורה. וכדפי׳ לעיל והוא שיטת הר״ש ז״ל. ועיין עוד בסמוך. וגם עיין מ״ש ברפ״ב:

והאימה. מפורש בפי׳ הר״ב ריש פ׳ כ״א. ועיין מ״ש שם [ד״ה והאימום]. ומהר״ם כתב בכאן האימה. צינורא כלי תשמיש למשי:

ומצופין טהורין. פי׳ הר״ב אם של עץ כו׳. דבתר עיקר כו׳. כבר כתבתי לעיל בזה. ומ״ש עוד הר״ב ולא חשיב יש לו בית קבול. אפרש בסמוך:

אם יש לה בית קבול כנפים. פי׳ הר״ב דחשיב בית קבול. כבר כתבתי שהר״ב הרכיב ב׳ פירושים בפי׳ מצופה. ולפי׳ לא דק ג״כ הר״ב בזה שמפרש אם יש לו בית קבול שמשום שחשוב בית קבול מתטמא. שאין זה לשטת פירושו שהיא של עץ וכו׳ שהיא שיטת הרמב״ם. שהרי כבר כתבתי לעיל במ״ד. דהרמב״ם שסובר שסבת הטהרה הוא החפוי סובר הוא שאפילו יש לו בית קבול החפוי מטהרו. אבל הרמב״ם מפרש אם היתה בית קבול כנפים תטמא. ואפי׳ היה מצופה. מפני זה הבית קבול אשר הוא בלתי מצופה. לפי שאלו המקומות א״א שיחופו. ואמנם החפוי מחוץ הכלי ע״כ:

כנפים. פי׳ הר״ב כלים דקים כו׳ מסיים מהר״ם כזה* ? באמצע:

קרן עגולה כו׳. לשון הר״ב חצוצרות מקרני הבהמות. ועיין מ״ש בסוף מסכת קנים. דקרנות נקראו חצוצרות. ולשון הר״ש כלי שיר עשויין מקרן. כדכתיב (דניאל ג׳:ה׳) קל קרנא משרוקיתא:

וקרן פשוטה טהורה. פי׳ הר״ב שאין לה בית קבול. וקרנים דין כלי עצם יש להן כו׳ כדתנינן בר״פ:

[*מצופית. פי׳ הר״ב מקום הנחת הפה. והוא הקצר שבה. כלומר מקום הצר. שהרבה פעמים נמצא בלשונם שמשתמשים בל׳ קצר. והמכוון בו צר. ולפי שאינו רחב. קראוהו קצר. ומ״ש הר״ב מלשון עומדים צפופים. שבמ״ה פ״ה דאבות]:

הקב שלה. והר״ב העתיק הקו וכן נמצא במשנה שבדפוס הגמ׳. גם הרמב״ם העתיק כן. אבל הר״ש העתיק כגי׳ הספר. ופי׳ בשם הערוך שהוא נרתק שלה וכלי הוא. כמו קב הקטע בפ׳ במה אשה [משנה ח] שהוא כלי ונרתק לרגל. וגם בנוסח מהר״ם הקב. וכן במשניות ישן ומנוקד:

רבי טרפון מטמא וחכמים מטהרין. נ״ל דמדתנן ובשעת חבורן הכל טמא. דהא דמטהרים החכמים ה״ט דאין לקו שם בפני עצמו. ופלוגתייהו כפלוגתת ר״ע וחכמים דלעיל [*ועיין שם]:

הכידון. פירש הר״ב רומח קטן שביד השרים ומלכים. כמו נטה בכידון אשר בידך דיהושע (ח). והר״ש כתב. כדכתיב וכידון נחושת דגלית (שמואל א י״ז:ז׳) משום דביה כתיב שהוא של מתכות:

הכידון וכו׳. כלומר כגון הכידון וכו׳. ועיין בסמוך:

תכשיטי נשים טמאים. כתב הר״ב מרבינן להו מקרא דכתיב וכל וכו׳. וכ״כ הר״ש בשם ספרי זוטא [*ונשים לאו דוקא. שהרי מונה אף של אנשים. אלא נקט דשכיחי טפי] עיין מ״ש ברפ״ פ דלקמן:

עיר של זהב כו׳. הובא מהן קצתן מתכשיטי הנשים על צד המשל. כמו שעשה בכלי [המלחמה]. הרמב״ם:

נזמים. לשון הר״ב יש מהן נזמי האף ויש מהן נזמי האזן. ומיהו הכא בנזמי האזן. דהא נזמי האף תני להו בסיפא. ועיין רפ״ו דשבת. ובמשנה ו פ״ק

דסוטה [מש״ש]. ולשון הרמב״ם נזמים שני מינים. מהן שיתלו באזן כמו שעושין היום. ומהן יתלו באף. כמו שהיו עושין כן בזמן ההוא ע״כ:

וטבעת בין שיש כו׳. כלומר וטבעת שאמרנו בין שיש עליה כו׳. רש״י פ״ו דשבת דף נט:

שיש עליה חותם. בגמ׳ פ״ו דשבת [שם] רמינן ממתני׳ דהתם דלא תצא אשה בטבעת שיש עליה חותם ואם יצתה חייבת חטאת. שמע מינה דלאו תכשיט הוא לה. ואילו הכא קתני לה בהדי תכשיטי נשים. ומשני רבא דהא דקתני הכא וטבעת בין שיש כו׳. לאו אריש דאיירי בתכשיטי נשים קיימי תרווייהו. אלא לצדדין קתני. יש עליה חותם תכשיטין דאיש. אין עליה חותם תכשיטין דאשה:

שחוליות שלה. פירש מהר״ם לשון וחלי כתם (משלי כה יב):

שירי קטלא כמלא צואר קטנה. תימה האי שירי קטלא היכי דמי אי בחוט של פשתן וחוליות של מתכות. למה לי מלא צואר. הא כל חוליא בפני עצמה טמאה. ואי בחוט של פשתן וחוליות של מרגליות. כיון דחוט לאו בר קבולי טומאה משום מרגליות לא נחתא ליה טומאה. דה״ל כלי אבנים. ואי בחוט של מתכות שנפסק איירי. דבעינן שישתייר מן החוט מלא צואר בת קטנה. מאי קא מהדר ר״א אפי׳ טבעת אחת. הר״ש. ויש ליישב דר׳ אליעזר ה״ק. אפי׳ כמלא טבעת אחת. כלומר שאם שייר בחוט כמלא טבעת. שכן תולין בצואר כטבעת מחוט של מתכת כך נ״ל. אח״כ מצאתי בדברי מהר״ם שכתב וז״ל. מיהו נ״ל דמיירי בקטלא של פרקים. שאין מכניסין אותן בחוט אלא כזה*.? ומשער ת״ק כמלא צואר קטנה. ור׳ אליעזר קאמר אפילו טבעת אחת. דרך לתלות בצואר. ע״כ:

כקדירה טמא. פירש הר״ב שהרי יש לה בית קיבול. דאי לא תימא הכי אף על גב דכלי מתכות פשוטיהן טמאין כדתנן בריש פרקין. זו לאו כלי הוא:

יב טבעת בהמה וכלי׳ וכו׳ טהורות. כת׳ הר״ב דלא רבי קרא לטומאה אלא תכשיטי אדם כו׳. וכ״כ הר״ש. וצ״ל דמסברא לא מרבינן מוכל. שכתבו בפרק דלעיל משנה ח [ד״ה חכשיטי נשים] אלא טבעת אדם. משום דתפסת מועט תפסת כו׳. אבל ברפ״ה דמסכת שבת דף נב. מפרש רש״י טבעת אדם טמאה דתכשיט הוא. וממדין ילפינן דמנה בהן תכשיטין אצעדה וצמיד וגו׳. ואכולהו קאי תתחטאו אתם ושביכם. טבעת בהמה כו׳ טהורות. דלאו משום תכשיט מיטמו. דאין תכשיט לכלי. וכלי נמי לא הוי אלא תכשיט כלי. ומיהו בעודם מחוברות לכלי מטמו עם הכלי. דהוי יד לכלי. דכל המחובר לו הרי הוא כמוהו ע״כ:

סיטונות. פירש הר״ב סוחרים גדולים. עיין מה שכתבתי במשנה ד פרק ב דדמאי [ד״ה הסיטונות]:

אונקליות. כתב הר״ב דהכי גרסי׳ ול״ג אונקיות. אבל הרמב״ם והר״ש גרסי אונקיות. וזה לשון הר״ש אונקיות הם כף של מאזנים ויש להן בית קבול שעשויין כמין כוס קטן. ע״כ. גם גירסת מהר״ם כך היא:

ושל בעלי בתים. ל׳ מהר״ם תימה לי מ״ש של בעלי בתים. של סרוקות נמי אינו טמא אלא כשיש בו אונקיות. ונ״ל דס״ל סרוקות כולן יש להן אונקיות. פי׳ כפות של בית קבול אבל של ב״ב שאינן רגילים לשקול כל כך. יש שיש להם מאזנים שאין בית קבול לכפות מאזנים. כעין אותן ששוקלים בהן חלב להכי נקט אם יש בהן אונקיות [אע״פ שאין להם בית קבול] טמאה. ע״כ:

נקליטין. מפורש במשנה ג פ״ק דסוכה:

ושל אקון. לשון הר״ב תיבה שעושים הציידים כו׳. כ״כ בפי׳ הרמב״ם שלפנינו. אבל בנא״י אקון הוא סל הציידין ותמונתה מפורסמת אצלם. והיא כמו תיבה מעץ בו אונקליות *)יתלו בו כיס יכנס הדג בו. ולא יוכל לצאת ממנו:

טני. פי׳ הר״ב הוא כלי של מתכות מחזיק ג׳ קבים. וכ״כ הרמב״ם אבל הר״ש הביא מתניתין דתמיד פ״ג מ״ו הטני דומה לתרקב גדול מחזיק קביים וחצי [*ולפי מה שכתב הר״ב שם [ד״ה תרקב] ניחא]:

וחכמים מטהרין. פירש הר״ב דסברי אין כסוי כו׳. כדסתם לן תנא במשנה ג פי״ד. ועיין מ״ש [סוף] מ״ו פ״ה דאהלות:

והפרכין. כ׳ הר״ב בתוספתא מפ׳ אלו הן פרכין הקבועים בכירים ורבותי לא פירשוה לי. ולכאורה נראה שהוא כירים דס״פ שהוא ג״כ מכלי בית הבד כמ״ש הר״ב שם. והיינו דסמיך ליה עקרב בית הבד והרי הוא דבר הלמד מענינו. אבל הרמב״ם מפרש וז״ל ברזלים קבועים במוקד לשמור [אותו מן] השריפה במהירות זמן ע״כ. והכ״מ [פ״י מה״כ הלכה יו״ד] כתב שנ״ל שהם ברזלים התלויים במוקד. ובסופן מזלגים שהקדרה תלויה בהם על האש כדי שלא תהיה יושבת על האש ממש ותשרף וכבר ראיתי ברזלים אלו בבית קצת בני אדם עכ״ל. והראב״ד בפ״י מהל׳ כלים גורם הקבועים בקירוס וכתב שבעל הערוך מפרש מלקחיים שתופסין בהן אורגי היריעות הקנים או השתי והוא מורדו״ר (א) בלע״ז [והם] עומדים קבועים לנירים ולקירוס וקורא אותם פרכים על שם שכובשים הקנים והארוג מלשון בפרך כך נ״ל והם כמו טבעת כלים ע״כ ובערוך שבידינו מפרש חתיכי בגד שמקנתים בהן את הקדרה. וי״א אבנים שהקדרה יושבת עליהם וי״א הקבועים *)בכורים כדתנן כו׳. ע״כ. ובכף נחת כתב. שנראה לו שהוא כלי ממתכות או מעץ. עשוי

לפרך ולשבר הגחלים הגדולים ולרדדן. שיהו נוחין לתשמיש ע״כ. ובדברי מהר״ם והפרכים נראה שהם כעין יתיכים. אלא שהם קבועים **)בקיר. והכי תניא בתוספתא:

עקרב בית הבד. פי׳ הר״ב ברזל עקום כו׳ הקבוע בקורת בית הבד. לתלות בו כלים. הר״ש:

טהורה. פי׳ הר״ב דאין תשמישן אלא עם הקרקע. ועמ״ש במ״ב פרק דלעיל:

[*ושל אבן השעות. פי׳ הר״ב אבן שיש בה קוים וכו׳ ומסמרים תחובים בה וכו׳. הרכיב בזה ב׳ לשונות שתחלתו מפי׳ הרמב״ם וסיומו ומסמרים וכו׳ לשון הר״ש הוא שכתב לפי׳ הערוך תרגום צל [המעלות טולא] אבן שעיא. ויש בה מסמרים לכוין השעות ע״כ. ולדבריו אפשר אין צריך לקוים. אבל לפי׳ הרמב״ם והוא תחלת לשון הר״ב שיש בה קוים כו׳ אין מהצורך אלא מסמר אחד וכן לשון הר״ב עצמו פ״ג דעדיות מ״ח. וז״ל הרמב״ם אבן השעות אבן תבנה בארץ וירשום בה קוים ישרים כתובים עליהם שמות השעות והיא עגולה. ובמרכז זאת העגולה מסמר נצב על זוית נצבת כל מה [שינטה] בשיווי צל זה המסמר לקו מאלו הקוים. ידע כמה שעות עברו מהיום. ע״כ. ובעדיות שם באר יותר שזה המסמר הוא נעשה על הרוב פחות מרובע האלכסון באורך ע״כ]:

[*מסמר הגרדי. פי׳ הר״ב מסמר ארוך כו׳. ומחבר על הקנה את המטוה. וכך פי׳ הרמב״ם. ולא פירשו מסמר זה למה הוא צריך ולכן נ״ל שיש ט״ס וכצ״ל ומחבר עליו המטוה. ופירושו על המסמר. וכן ראיתי אצל אומני האריגה]:

וארון של גרוסות. פי׳ הר״ב של עץ. וכן פי׳ הר״ש. וכתב דעוד יש לומר דבמסמר של ארון מיירי שיש מסמר בריחים של גרוסות. ומטהרי רבנן משום דאינו עשוי אלא לחזוק. ע״כ. וכך הוכיח הראב״ד בפי׳ מסכת עדיות פ״ג מ״ח. דמה טיבו של ארון להבליעו בין המסמרים. היה לו להקדים או לאחר [ולא] לחוץ במחלוקת המסמרים דרבי צדוק וחכמים. ועוד כי אין טעם למחלוקת הארון. ומאי שנא ארון של גרוסות משאר ארונות והחכם יבין. ואם יאמר האומר למה לא הזכירו מסמר כמו שהזכיר באחרים. נשיב ונאמר מפני שהמסמר של שולחני [כדתנן במשנה דלקמן והיא שנויה שם] והארון לענין אחד הם עשוים. שאינם אלא לחזוק. ולכך הוציא את שניהם במסמר אחד. ויש מפרשים מחלוקת רבי צדוק וחכמים בארון עצמו והטעם מפני שדרכו לעשות לו עגלה להוליכו עליה לשוק ולהביאו מן השוק. ר׳ צדוק סבר אע״פ שדרכן של גרוסות לעשות כך. *)כמו שלא חשב לעשותה. טמא משנגמר מלאכתו. ורבנן סברי כיון שדרכן בכך כמי שהוא עתיד לעשותה דמי. והוא טהור עד שיעשנה [ויחברנה] לו. וגם העגלה טהורה בפני עצמה לפי שאיננה מקבלת כלים. אלא שמניחין עליה הארון להוליכה. ואם העגלה של מתכות טמאה. מפני שהיא כלי לעצמה. ופשוטו כלי מתכות טמאים. וזה הפי׳ יש לו פנים. מדתניא בתוספתא דכלים פ״ה עריסה מאימתי מקבלת טומאה משתגמר מלאכתה. ואם עתיד לעשותה עגלה טהורה עד **)שיעשנה לה עגלה. מ״מ קשה לי למה הבליעו בין חשבון המסמרים. ואפשר מפני שהם חולקים בו ובמסמר שלו המחברו עם העגלה. כמו שפירשתי. ומפני כך נבלעים ביניהם. ע״כ. [*ומ״ש כמו שפירשתי. שכך כתב שם לעיל מהא. וז״ל וכן בארון של גרוסות מוליך ארונו מלא גריסים לשוק ע״ג עגלה ונועץ מסמרים בעגלה בצד הארון. כדי להדקו שלא ימוט ולא יפול ע״כ. ובזה מחולק עם הר״ש שלפי׳ הר״ש המסמר מחבר הארון בעודן בריחים]:

[*רבי צדוק מטמא. דחשיב ליה ככלי. וחכמים מטהרין. שאינו חשוב ככלי הראב״ד בפירושו למס׳ עדיות פ״ג מ״ח]:

וחכמים מטהרים. פי׳ הר״ב דכלי עץ העשוי לנחת הוא. עמ״ש בסוף חגיגה:

היתה עגלה של מתכת טמאה. כבר כתבתי בשם הראב״ד מאי איריא של מתכת. ומהר״ם כ׳ דאם היא של מתכת אע״ג דמחזקת הריחים מ׳ סאה. טמאה. דבתר עגלה אזלינן שהיא של מתכת. וכלי מתכות לא אתקשו לשק. ולא בעינן בהו מיטלטל מלא וריקן. ואפילו הרחים של עץ מקבלת טומאה דבתר עגלה גרירא. ע״כ:

מסמר שהתקינו וכו׳. לשון הרמב״ם בריש פ״י מהל׳ כלים. מסמרות שמחזיקין בהם התקרה העשויין לתקוע אותן בעצים. אינן מקבלין טומאה וכו׳. ואם התקינו להיות כלי בפני עצמו מקבל טומאה. כיצד מסמר שהתקינו וכו׳:

להיות פותח בו את החבית. לנקב את החבית ולהוציא ממנו יין. הר״ש:

עד שיצרפנו. פירש הר״ב עד שיצרפנו באש לצורך הזה וכ״כ הר״ש. וז״ל הראב״ד רפ״י מהל׳ כלים לפי שהמסמר שנוקבין בו את החבית צריך שיהיה חזק הרבה משאר מסמרות. הלכך בהתקנה לבדה אינו מטמא עד שיצרפנו באש ובמים. ע״כ. והרמב״ם מפרש עד שיצרפנו. עד שיכהו בפטיש ויחדד אותו וישיבהו בדמיון המקדח. וצורף שם לאומן המתכות. ע״כ:

מסמר של שולחני. פי׳ הר״ב מסמר קבוע בעמוד כו׳. ובפ״ג דעדיות מ״ח מפרש גם פי׳ הרמב״ם:

[*כסוי טני. מפורש לעיל משנה ג]:

ותלוי המגרדות. מסמרים שתולין בהם המגרדות כ״כ הר״ב במ״ט פ״ג דעדיות. ולפי שהם משונים בצורתן משאר מסמרות התקיעה. לפיכך מטמא ר״ג. כך הבנתי מדברי הרמב״ם פ״י מה״כ [הלכה ב]:

המגרדות. לשון להתגרד בו דאיוב (ב). וכמ״ש הר״ב במשנה ג פרק יא:

וגולמי כלי מתכות. ושמא טעמא דר״ג. כיון דחזי לתשמיש טמא. כי היכי דפשוטים טמאים. ה״ה גולמי כלי מתכות. נ״ל מהר״ם*):

וטבלא שנחלקה לשנים. כתב הר״ב טבלא של חרס שיש לה לבזבזים. כדתנן במ״ז פ״ב:

שנחלקה לשנים. פי׳ הר״ב לשתי חתיכות שוות. ויש לתמוה למה חכמים מטהרים. דמאי שנא מתנור דכשחלקו לשנים אמרינן א״א לצמצם. כמ״ש במ״ז פ״ה. ושמא בטבלא אפשר לכוין. וכן יראה מלשון הרמב״ם בפט״ז מהל׳ כלים [הלכה ב] והוא דוחק:

ומודים כו׳ שהגדול טמא. וא״ת כיון שנחלק אע״פ שהאחד גדול מחבירו מ״מ אינו מגופף לבזבזים מד׳ רוחותיו. ויראה לי דבטבלא נמי ליכא קפידא כולי האי שיהא מגופף מכל הד׳ רוחות דומיא דכירה. כמ״ש במ״ג פ״ז דה״נ אין עיקר תשמישה לבית קבול. וסגי ליה בלבזביז שבג׳ רוחות כדי להחזיק מה שמניחין עליה. ומצאתי להראב״ד בפי׳ משנה ט פרק ג דעדיות. שהקשה מהא דתנן לקמן פט״ו מ״ב. סרוד של נחתומים כו׳ גפפו מד׳ רוחותיו טמא. נפרץ מרוח אחת טהור. והאריך הרבה בזה ועי׳ [מ״ש] במ״ב פ״ד דמקואות אבל נראה מדבריו שמפרש לטבלא דהכא בשל עץ. והר״ב מפרשה בשל חרס וכ״פ הרמב״ם:

וכן סלע שנפסלה והתקינה כו׳. אם צריכה מעשה כמו חתוך. אתי שפיר דנקט התקינה. דמידי דמחוסר מלאכה אין טמא במחשבה [כדתנן במ״ד פכ״ו] ואי אינה צריכה חתוך. הוי התקינה ל״ד. דכל הכלים יורדים לידי טומאתן במחשבה. תוס׳ פ״ד דב״מ דף נב:

פחות מכאן יקוץ. כ׳ הר״ב וכן אם הוא יותר משקל נמי יקוץ. והא דתנן שהוא רשאי לקיימה עד ב׳ דינרין. מוקי בגמ׳ דב״מ שם בדנפלה לנורא ופחתה לה בחד זימנא:

והכורים. ל׳ הר״ב כלי ברזל שבו תוחבים הזיתים וכו׳. נמשך אחר לשון הרמב״ם בפירושו שבידינו. שז״ל הוא כלי מברזל יתקעו בו הזיתים במעצר. אבל בנא״י כותשים בו הזיתים במעצר. וזה נכון ומסכים למה ששנינו במשנה ה פ״ד דב״ב המוכר את בית הבד וכו׳. לא מכר את העכירים ומפרשים בגמ׳ עכירים. כבשי. וכ״כ הר״ש בכאן בשם הערוך. דכירים דהכא היינו עכירים דהתם. ומה שפי׳ שם הר״ב והרמב״ם שהם נסרים כו׳. שאני הכא דבכלי מתכות איירינן. אבל מן הסתם עושים נסרים של עץ למלאכת הכתישה הזאת. ולפיכך פרשו שם נסרים כו׳:

והכן והכנא. כתב הר״ב האמה וכו׳. כ״כ הר״ש [*ולעיל ספ״ז מסיים ונראה דהאמה נקרא כנה. והלוח שמסרגלים עליה. היא הכן. ולפי אחד מן הפירושים שכתב מהר״ם במס׳ אהלות ברפ״ח. הכנה מדה. והכן מחק. כמו שאכתוב שם בשמו בס״ד. [ד״ה והעושה]. ונ״ל לשיטת הר״ב והר״ש דהכא שהכנה הלוח. והכן האמה] וכתב עוד די״מ הכן זה כלי גדול. וישקלו עליו את הכספים. והכנה היא המאזנים. ע״כ. [*ובערוך שלפנינו במקום כלי גדול. כתוב עץ גדול. ואותה הנוסח׳ נ״ל עקרית. שכן יש בהרבה מקומות אצל הסוחרים עץ ארוך תקועה על לוח ובו מאזנים שישקלו בהם הזהובים]. ולשון מהר״ם והכן והכנה. נ״ל מדה גדולה ומדה קטנה. כמו כנא בפרוטה. בכתובות פ׳ אלמנה [דף צט] . ועיין במסכת אהלות ריש פ״ח. ע״כ. והרמב״ם נראה שמפרש כמו הערוך:

גרופית של זית. כת׳ הר״ב ענף של זית קרוי גרופית כו׳ וכ״כ הר״ש. ועיין מ״ש במשנה ג פרק ה דב״ב:

יג הסייף. תליך וקשתך. מתרגמינן סייפך וקשתך. הר״ש:

והשחור. כתב הר״ב. [*והכי אמרי׳ כו׳ משחילין כו׳. איבעא דהכי איתא התם. ומייתי לה מדתנן השחול והכסול כו׳ בפ״ו דבכורות מ״ז. אבל הר״ש הביא הא דאמרינן התם. מאן דתני משחירין לא משתבש. והוא הנכון דמייתי לה ממתני׳ דהכא השחור וכו׳ ומ״ש הר״ב] י״מ תער. כ״פ רש״י רפ״ה דביצה. וטעמיה נמי משום דמשחיר השער. ומ״ש הר״ב שאין בית יד שלו מחובר כו׳. כ״כ התוס׳ שם בשם הקונטרס. והקשו דבית יד למאי חזי לעצמו. ומפרשי׳ דשחור. היינו מספרים קטנים וכו׳:

שנחלקו. כולה פרקין מיירי בשבר שישבר בו הכלי ולא יקבל טומאה. או יטהר מטומאתו. כך הבינותי מהרמב״ם רפי״א מה״כ [הלכה ח]. ועיין בפי׳ הר״ב ר״פ דלקמן. ומ״ב:

הסמוך ליד טמא וכו׳. פי׳ הר״ב דחזי למלאכה טפי. אבל הסמוך לראש כו׳. כ״כ הר״ש. ואין תמונת אלו המספרים ידוע ומובן אצלי:

מספרת. והר״ב העתיק מספורת. וכן העתיק הר״ש. אבל הרמב״ם העתיקה בפירושו כגי׳ הספר. אך בחבורו פי״א מה״כ [הלכה ט] העתיק מספרים:

מספרת שנחלקה כו׳. לשון הר״ב הם מספרים של נשים. טס של ברזל ארוך וכפוף לאמצעיתו. ובשני ראשים כאורך שני סכינים וכשנחלקה אכתי. וכו׳ הר״ש:

של מעדר. מלשון וכל [ההרים] אשר במעדר יעדרון (ישעיהו ז׳:כ״ה). הר״ש. ופירשו הר״ב במ״ב פ״ב דפאה:

רובו. מה שפי׳ הר״ב חסומו עיין בפירושו בסוף מתניתין דלקמן:

מגריפה. פי׳ הר״ב עשויה לגרוף כו׳. את היעים מתרגמי׳ ית מגרופיתא. הר״ש:

מגירה. פי׳ הר״ב היא משור כו׳. מליאה פגימות כשרוצים לחתוך קורה לשנים. מוליכה ומביאה על גבה והפגימות חורצות אותה עד סופה. ונקראת מגירה על שם שחותכת דרך גרירה. הר״ש:

המעצד. פי׳ הר״ב כלי ברזל שהחרש מנסר כו׳. וכ״כ הר״ש ועיין מה שכתבתי במשנה ה פ״ג דמכות:

חיסומן. כתב הר״ב בפי החרב וכו׳ נותנים ברזל טוב ונחש׳ אצאל״ו בלע״ז והוא בשם יכונה אצל רז״ל פרזלא הנדוואה. הרמב״ם. וכתב עוד וזאת הדבקה יקרא חיסום להיות על פי הכלי מחזיק לו ומונע אותו מהחזרה והבקיעה. מלשון לא תחסום שור בדישו (דברים כח):

וכולם שנחלקו לשנים טמאים. וכך העתיק הרמב״ם בפי״א מהל׳ כלים. אבל לשון הר״ש וכולם שנחלקו לב׳ אין עושין מעין מלאכתן חוץ מן המקדח. ע״כ. נראה שגורס טהורים. וכך הגיה מהר״ם:

למתוח. כתב הר״ב דרך הארוגים וכו׳. ועיין בלשונו בסוף פרקין. ובמשנה ד׳ פרק קמא דערלה:

צינורא. פי׳ הר״ב [*מזלג]. מזלגותיו. מתרגמינן צנורייתא. הר״ש ומ״ש הר״ב ויש מהן קטנות שמוחטין כו׳. גמ׳ בפרק בתרא דמנחות דף קו. ופירש״י שמוחטין בהן פתילות. מפילין ראשי פתילות כשהן שרופין. (א) ובלע״ז ממוק״ר. ומקנחים בהן נרות של מנורה מאפרם שבתוכן:

חזרה לטומאתה. הישנה. הרמב״ם פ״א מהל׳ כלים [הלכה. יז]:

[*והפין. הרמב״ם גורס. חפין בחי״ת. וכן העתיקו התוס׳ פ״ח דשבת דף פא. וכבר כתבתי בזה בפי״א משנה ד בס״ד. ע״ש]:

אפילו אחת טמאה. כתב הר״ב ואע״ג דהשינים בפני עצמן בלא פותחת טהורים קבען בפותחת טמאין הכי תניא בפ״ח דשבת דף פא ומסקי התוס׳ [ד״ה חפוי] שאף על פי שהם ראויין קצת קודם שנקבעו. [דאלת״ה מאי קמ״ל] אפ״ה טהורין. דגולמי כלי מתכות טהורין. קבען בפותחת טמאין. שנגמר מלאכתן. ע״כ:

טבעת של אלמוג וחותם שלה של מתכת טהורה. וא״ת והא יש בה בית קבול מקום מושב החותם וי״ל דאין זה בית קבול. דאמרי׳ בית קבול העשוי למלאות לא שמיה בית קבול תוס׳ פ״ה דשבת דף נב [ד״ה היא] :

השן שבטס. כתב הר״ב לא דמי לפין שבפותחת כו׳. לשון הר״ש דשמא יש קבועין ויש שאינן קבועין:

הכדומין. פי׳ הר״ב עץ גדול כו׳ ותולין כו׳ צלוחיות של מים. כלומר צלוחיות מלאים מים. וכן הוא בפי׳ הר״ש. והערוך ערך אונקליות:

והמגוב. כן הנוסח בכל הספרים וכן העתיק הר״ש. גם הרמב״ם בפירושו. ואע״ג שבדפוס ישן נמצא בפי׳ הרמב״ם המגוג. וממנה העתיק הר״ב המגוג. אבל גירסא זו אינה נכונה שהרי גם בחבורו [פ״ד מה״כ הלכה ז] העתיק המגוב. וכן הגי׳ עוד במשנה סוף מס׳ טבול יום [מ״ו] וכך העתיק שם הר״ב:

ושל צמר שנטלו שיניו אחת מבינתיים טהור. בגמ׳ פ״ד דיבמות דף מג פרכינן הא נשתיירו בו ב׳ במקום א׳ טמא והדר תני נשתיירו בו ג׳ טמא ג׳ אין ב׳ לא. ומשני הא בגויית׳ הא בברייתא פירש״י ב׳ שורות שינים יש למסרק של צמר חיצונות ופנימיות החיצונה עיקר המלאכה והפנימית לקלוט הצמר שלא יפול. והלכך בחיצונות צריך ג׳ במקום א׳ והפנימיות דיין בב׳:

[*למלקטת. פי׳ הר״ב ללקט בהן את השער כמו ששנינו בפ׳ אלו הן הלוקין (מכות דף כ) ר״א אומר אפי׳ לקטן במלקט וברהיטני חייב. הר״ש]:

אחת והתקינה כו׳. הכא בעי תיקון דלא חזיא לכתוב בלא תיקון שאלו המחטים קטנים הם. משא״כ ברישא שאותן המחטים עבים וחזיין לכתוב וא״צ תיקון כך פי׳ הר״ש [אליבא דרב פפא] אמאי דאמרי׳ התם בגמ׳ דיבמות הא בקטינתא הא באלימתא:

יד כמה הוא שיעורן. פי׳ הר״ב ויהיו חשובים כלים ליטמא. כלומר לקבל טומאה וכן שאם היו טמאין שישארו בטומאתן. כמ״ש בר״פ דלעיל [ד״ה שנחלקו] בשם הרמב״ם ועיין בפי׳ הר״ב בסוף מתני׳ דלקמן:

כדי למלאות בו. מים לשתות. וכן כדי ליחם בו. לשתות. תוספתא הביא הר״ש:

מיחם. כתב הר״ב שהוא גדול מקומקום. וכך כתב הרמב״ם. וצ״ל דבכלי מתכות הוא שקורים *)למיחם לכלי הגדול וקומקום לכלי הקטן. דאילו בכלי

חרס פירש הר״ב איפכא במשנה ז פ״ג:

לקבל קיתונות. של מתכת. הרמב״ם רפי״א מה״כ:

חטיפה. והר״ב גורס הגפה. וכן הוא בדפוס ישן. ומ״ש הר״ב מלשון כו׳ כדי שיפתח כו׳. דמסכת ע״ז פרק בתרא [מ״ג]. וגי׳ הר״ש כגי׳ הספר. ומפרש ג״כ כסוי. וכתב חטיפה מלשון חמס דמתרגם חטופין. שנגזלה הכיסוי. ע״כ. ולא הבינותי דבריו אלו. דא״כ העיקר חסר מן הספר דכסוי עצמו מאן דכר שמיה. ועוד מחוסר וחטיפה שהוא ג״כ מענין גזל וחסרון תרתי למה לי. עוד כתב הר״ש. די״מ חטיפה כמו טפיחה. וכדתניא בתוספתא. עד שיטפח פיו. פי׳ כגון שפיו עגול ומשפע פיו לצד א׳ ומכה בקורנס ונעשה כעין צנור. שמתוך כך כשמערה ממנו מים יוצאים ומקלחים דרך אותה שפה. וטפוח מל׳ טפח ליה בסנדליה [ב״ק דף לב ב״ב כב] ע״כ:

חזינא. כתב הר״ב נוהגים לעשות כו׳ ופעמים שנועצים כו׳. כלומר ואין עושין חזינא אבל נועצים כו׳. והיינו סימרו:

עשאן לנוי. לשון הר״ב כגון שעשאו במסמרים דקים מצוירים. מלובנות בבדיל. הרמב״ם בנא״י:

בה״א משיחבר. לשון מהר״ם נ״ל לפרש אף יחבר דטמאה עד שיחבל ויחבר. דאי חבור לחודיה א״כ רישא דקתני וחברה טמאה אתיא כב״ש אבל השתא ניחא דאתיא כב״ע. תניא בתוספתא בש״א משיחבל ובה״א משיחבר דברי ר״מ. ר״י אומר בש״א משיחבל ויחבר. ובה״א משיחבל או משיחבר. וסתם מתני׳ ר״מ והא דלא חשיב לה בהדי קולי ב״ש וחומרי ב״ה. משום דלר״י ב״ה לקולא עכ״ל [*ואע״ג דבפ״ה דעדיות שנינו הרבה מקולי ב״ש וחומרי ב״ה בשם יחיד שאמר כן. ס״ל למהר״ם כפי׳ רש״י שכתבתי שם בריש הפרק. שאותם היחידים העידו על אלו. והיינו שאין חולק עליהם. ואילו הכא נחלק ר׳ יהודה. ומיהו גם שם הראיתי הרבה סתמות דלא כאותן יחידים. וא״כ כ״ש הך דהכא דסתם לן כר״מ שהיה לו לרבינו הקדוש לשנותה במס׳ עדיות. ובהדי הני סתמי דבית שמאי לקולא ובית הלל לחומרא שבפ״ד]:

הקנטר. כתב הר״ב פירשו בו שהוא שבט וכו׳ שהבנאים חותכים בו את הכותל. כך הוא הלשון בערוך. אבל הר״ש העתיק בשמו והיא עשוי לחתוך בו את הברזל:

ושל קטן עשרה טפחים. הרמב״ם ספ״ט מה״כ:

וכל הכסויין. ר״ל כסויין של מתכות. הרמב״ם:

חוץ משל מיחם. כתב הר״ב וכל כיוצא בזה כו׳. דאין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בהן חוץ. הר״ש:

העול של מתכות. העץ הנמשך בין שתי הבהמות אשר יוליכו העגלה יקרא עול. והוא מדובק בעגלה. ואם היה ממתכות כו׳ הרמב״ם. ועמ״ש בדבור והתמחויות:

והקטרב. פי׳ הר״ב שני עצים כו׳ ומכניסים כו׳ עץ ושמו קטרב. כך פי׳ הר״ש בשם הערוך. וצריך לומר בין לפי׳ זה. בין לפי׳ הרמב״ם. דקטרב דמתניתין בשל מתכות וכה״ג דתנן בספ״י לפסין כו׳ ופי׳ הר״ש של ברזל. והיינו שכן רגילין. אבל דמתניתין מירי בשל חרס. ומשום שהוא דבר הלמד מענינו לא הוצרך לפרש. ואף בכאן כך הוא. ועיין [מ״ש] בפרק דלקמן משנה ג:

והברזל שתחת צואר הבהמה. לשון הר״ב קושרים על צואר הבהמה ברזל כו׳. וכן ל׳ הרמב״ם. ור״ל שהקשירה היא על צואר הבהמה. אבל הברזל מונח מתחת הצואר:

המחגר. לשון הר״ב חבל שקושרים תחת צואר השור. כ״כ הר״ש. וצ״ל דהכא בשלשלת [של מתכות] היא כדלעיל. ומ״ש הר״ב ואית דגרסי המסגר והוא יתד וכו׳ בפי׳ הרמב״ם הוא שמפרש יתד וכו׳ אבל גירסתו ג״כ המחגר. וכן העתיק בחבורו פ״י [הלכה ה] ומצאתי כתוב שהוא מלשון חגר. ע״כ. ויקרא כן על שהוא מונע העוות ויהיה השם המחגר. כמו מסעף פארה (ישעיהו י׳:ל״ג) שפירושו מסיר הסעיפים:

והתמחויות. ל׳ הר״ב קערות קטנות של עול. והוא ראש העול והוא חלק על צואר השוורים. ערוך. אבל נראה שלפי דבריו העול דמתני׳. הוא עול שעל צואר הבהמה. לא העץ הנמשך בין שתי הבהמות. כמ״ש לעיל בשם הרמב״ם. [ועיין במ״ב פכ״א]. והוא מפרש תמחויות הן מקום הקערורית אשר ישימו בו האבנים וזולתו:

הטהורים שבעגלה. של עץ. נ״ל. מהר״ם:

העול המצופה. עיין מה שכתבתי במ״ד פי״א [ד״ה ומצופה] :

ושפופרות המשמיעות את הקול. כיון שאינן משמשות כלום. אע״ג דמשמעת קול בכלי מתכות טמא. ה״מ היכא דעביד ליה לקלא. אבל הכא אינו אלא לנוי בעלמא. וכן האבר שבצד וכו׳. לנוי בעלמא תולין אותו. וכן הסובב של הגלגל. אע״פ דשל מתכות הוא מ״מ בטל הוא אצל הגלגל. וכן כולם דבתר

הכי. מהר״ם:

סנדלי בהמה. שלא ליזק בפרסותיה באבנים. רש״י פ״ו דשבת דף נט:

של שעם טהורין. שאין חשוב מכלי הקבלה. הרמב״ם פ״ב מה״כ [הלכה ז]:

רבי יהודה מטהר. ל׳ הר״ב דס״ל מראה לא משוי ליה מנא. וז״ל מהר״ם. ר״י סובר לא נתבטל הכסוי לגבי מראה. ולרבנן נתבטל לגבי מראה. ע״כ:

הזה עליהן נשברו בו ביום. ר״ל ביום השלישי מטומאתו. הרמב״ם:

ר׳ יהושע אומר אין הזאה פחות מג׳ וז׳. פי׳ הר״ב דתקון כעין דאורייתא. כלומר ואין שבירתן עולה להם במקום ימים. והוא הדבר שאמר בתחלה אינן מיטהרין אלא שלמים. כ״כ הראב״ד בפי״ב מה״כ [ה״ג]. ודלא כהרמב״ם שמצריך לר״י הזאה ג׳ וז׳ כשהם שלמים קודם השבירה או כשהם שלמים אחר ההיתוך:

מפתח של ארכובה. פירש הר״ב שמתקפל כארכובה עם השוק וכו׳. כ״כ הר״ש בשם הערוך. וז״ל רש״י בפ״ג דמנחות דל״ג וחבור השוק והרגל הוי השוק זקוף מלמעלה והרגל שוכב כזה ? [*ועיין לקמן]:

ושל גם. פי׳ הר״ב כמין גם יונית שהיא כמין נון הפוכה דהיינו כזה ? [*וכן ראיתי בכתב מרובע של יוונית. וכמו שהזכרתי כבר ברפ״ג דמדות [ד״ה כמין גמא] אבל קשיא לי טובא שאם כן ליכא בינייהו דשל גם דהכא לשל ארכובה דלעיל. דכל שיש למפתח שני קוים דבוקים. שוב אין הבדל בין זה לזה אלא כפי שיניחו האדם זה לצפון ומערב או דרום ומערב. או דרום ומזרח. ואין בזה הבדל במפתחות עצמם. וראיתי בפירוש הרמב״ם. בנא״י שמצייר של ארכובה דלעיל כזה ?. ושל גם דהכא מצויר. כזה* ? ונ״ל טעמו שבכפיפת הרגל והשוק יש ג׳ קוים הירך והשוק והרגל. וק״ל] ובריש פ״ק דפסחים כתב הר״ב שתי שורות כמין גם יונית. שורה א׳ בזקיפה ושורה א׳ בשכיבה. התם נמי כדמות צורה זו. אלא שכל קו הוא ממלא כל השטח. אחד ברוחב מרתף. הוא קו העליון. וא׳ באורכו הוא קו הזקיפה [*ועיין [בפי׳ הר״ב] במ״ז פרק כ״ח]:

והאפרכס. פי׳ הר״ב כלי של רחיים כו׳ ונותנים בו חטים כו׳. וכ״כ הרמב״ם. וכן פירש עוד הר״ב והרמב״ם גם הר״ש בסוף מכילתין. וקשה לי על הר״ב שבמ״ג פ״ד דב״ב פי׳ הקלת. אפרכסת שעושין סביב לרחיים לקבל הקמח כו׳. וכ״כ עוד בקלת דתנן במ״ג פ״ד דזבים. אבל שם לא כתב שהוא אפרכסת. וראיתי שהרמב״ם [שם] מפ׳ קלת כפי׳ הר״ב. ומשמיט אפרכסת. ולפיכך אני אומר שהר״ב הרכיב שני פירושים ואינם עולים כאחד. דמה שפי׳ שם על קלת אפרכסת. לשון הרשב״ם הוא. ואינו מפרש שהוא לקבל קמח כהרמב״ם אבל פירש מרמויי״א בלע״ז. וכן פירש״י בריש חגיגה דף ג על אפרכסת דהתם. שהביאו הר״ב והר״ש לק׳ בסוף מכילתין לראיה לפירושם שהאפרכסת הוא כלי כו׳ ונותנים בו חטים כו׳:

של מתכות טמאה. שיש לו שם בפני עצמו. הרמב״ם ספ״ט מהלכות כלים:

טו **כלי עץ כלי עור כו׳ פשוטיהן [*טהורים**. מדין תורה אבל מד״ס יש שגזרו עליהן. ועיין [בפי׳ הר״ב] במשנה ב׳. וכן [מ״ש משנה ג׳] בפכ״ו. גם] עיין מ״ש בשם התו׳ ברפכ״ז:

[*כוורת הקש. עיין ברפ״ח דאהלות בפי׳ הר״ב. ומ״ש שם בס״ד]:

שיש להם שולים. עיין מ״ש במשנה יג פ״ט דאהלות [ד״ה היתה] :

שהם כורים ביבש. שהגודש מחזיק שליש בכלי שלהם. שהיו עשוין כים שעשה שלמה גבהן כחצי רחבן והן עגולים. רש״י פ״ב דשבת דף לה:

ושאר כל הכלים בין מקבלים כו׳. לפי שהסכימו עליהן בשעת עשייתן שיטלטלו אותן מלאין. אם בהיות אפשר להן שיתנועעו [ונ״א שיתגלגלו. וכן לשונו בפ״ג מה״כ] או שיהיה להן בית אחיזה שיוכלו למושכם. או שהיו עומדים על עגלה והדומה לזה. הרמב״ם:

שאינן עשוין. מתחלתן אלא להתטלטל מלאין. ל׳ הרמב״ם שם. ולשון מהר״ם שאינן עשוין לטלטל אלא מה שבתוכן. פי׳ זימנין שאינן מלאין אלא יש בהן קצת ומטלטל שפיר. וכן דרך כל אלו לטלטל וקסטות מלכים אין רגילים למלאותן ומטלטל כשיש בו קצת וכן עריבות העבדן. ובור ספינה קטנה. שאין נכנסים בה הרבה בני אדם. על כן אין נותנים בו מים בבור כי אם מעט. והיינו דקאמר דאין עשוים ליטלטל אלא במה שבתוכו. דהיינו דבר מועט. ע״כ:

המקבלים. ויש להם שולים חזקתן שאינן עשוים להתטלטל במילואן. הרמב״ם שם:

עריבת בע״ה. כאשר תחזיק מ׳ סאה בלח. הרמב״ם:

ארובות של נחתומים. לשון הר״ב לוחות שהנחתומים עורכים כו׳. ונראה דגריס בכ״ף וכן העתיק במ״ז פ״ז דעדיות. ובערוך כתו׳ ג״כ גירס׳ הספר ומפ׳ אריבות. עריבות שלשים שם הלחם:

טמאות. ל׳ הר״ב לפי שעשויין בצורת כלי. כ״כ הרמב״ם. דאילו לא נעשו בצורת כלי אפי׳ מדרבנן לא היו טמאים:

סרוד של נחתומים. כ׳ הר״ב היא סרידה כו׳. כ״כ הר״ש. ומיהו להרמב״ם סירוד דהכא לא זו היא סרידה דלעיל. דאיהו מפרש בסרידה. שהוא לוח נקוב מל׳ מעשה רשת. דמתרגם עובד סרדתא. כמ״ש הר״ב בשמו במ״ג פ״ח. ואילו הכא מפרש. שהוא כלי ישתמשו בו בעת הלישה לרחוץ את הידים ויטוחו ממנה פני הלחם זה ממה שיצטרך אליהן ותרגום בגדי שרד. לבושי שמושא. ע״כ:

אם התקינו כו׳. אף על פי שלא גפפו. הר״ש:

וכן המערוך טמא. אתאן לת״ק להרמב״ם [ריש] פ״ה מה״כ. ולהראב״ד מדברי ר״ש הוא:

המערוך. פי׳ גאון וכן ערוך. עץ ארכו אמה ומרדין בו את הרקיקה. הר״ש:

ים נפה. פי׳ הר״ב יריעה ארוגה משער כו׳. כ״פ הר״ש בשם גאון וערוך והראב״ד כתב על זה [בריש] פ״ה מה״כ. וז״ל וכן משמעותו בכ״מ אלא שזה הפרק כולו אינו מדבר בארוג. אבל נראה כי הוא של עור כמו אותן של רופאים ובו דברה המשנה תחלה [כלומר דבריש הפרק קתני כלי עור. הכ״מ] ע״כ. והרמב״ם מפ׳. ים נפה. יעשה סהר מרובע מעץ ינופו בו הקמח כו׳. ואפשר לי לומר דסתם ים נפה. משער עשויה. כדברי הגאון והערוך אבל בכאן מיירי בשל עץ דדבר הלמד מענינו הוא. וכיוצא בזה שכתבתי כבר בפרק דלעיל מ״ד [ד״ה והקטרב] ובספ״י [ד״ה לפסן]:

ושל בעלי בתים טהור. ואין ספק שתמונת זה של בעלי בתים [היא גורם לו] שיהיה טהור. הרמב״ם:

טמא מושב. אם ישב עליו זב כו׳ כדפי׳ הר״ב בסוף פרקין ולא ידעתי למה לא הקדים לפ׳ בכאן. ופסקו הר״ב והרמב״ם כר״י. ויראה דס״ל דליכא פלוגתא. ושנשנה בלשון מחלוקת לא קשיא שהרבה כיוצא בזה הם וכתבתי קצתן בסוף בכורים. ועיין מ״ש בסוף פרקין:

טמאין. פי׳ הר״ב דהוו חבור לכלי. דכל המחובר לטמא טמא. כדתנן במ״ב פי״ב:

חוץ מתלוי נפה וכברה של בה״ב. יראה שאותן התלוין אינן מחוברים תמיד. ובתוספתא ב״מ פ״ה והביאה הר״ש. מסיימא בה הכי. בזמן שהוא משל שני ראשין מצד אחד:

כברת [גרנות]. הוא הקרבל בו נקבים גדולים מהנפה. הרמב״ם:

רחת. פי׳ הר״ב שזורין בה כו׳. כדכתיב ברחת ובמזרה (ישעיהו ל׳:כ״ד). הר״ש:

של גרנות טהורה. שאין להם ב״ק. מהר״ם:

השרה. וכן גירסת הר״ש שכתב השרה כמו השירה:

ומשקה בית מטבחייא טהורין. עיין מ״ש במ״ד פ״ח דעדיות:

כל הספרים מטמאין את הידים. עיין בפ״ג ממסכת ידים [מ״ב]:

מרכף. פי׳ הר״ב סוס של עץ כו׳. ועוד מפרש פירוש אחר בפ׳ דלקמן משנה ז:

אנקטמין. פי׳ הר״ב מין כלי של נגון עשוי בצורת רגל כו׳. וכ״פ הרמב״ם והיינו אנקטמון דתנן בפ״ו דשבת מ״ט אלא שאותו הוא צורת רגל עשוי למי שנחתכה רגלו. ודהכא הוא כלי נגון. ומש״ה אע״ג דשל הכא טמא דשל התם טהור. ואזדה לה קושיית הראב״ד בפ״ה מה״כ. דהכא טמא והתם טהור. אבל רש״י הקשה שם בשבת דף סו דנהי דטהורין מטומאת מגע דפשוטי כלי עץ נינהו. אבל מן המדרס למה טהורין. ותירצו התוספ׳ בשם ר״י דכיון שאינה עשויה אלא ללכת דרך העברה בטיט: אינו טמא מדרס. [*ומאי דמשמע בדברי רש״י שאף ע״פ שמטמא במדרס. טהור במגע טמא מת. יש לפרש דלא היא אלא ה״ק מן המדרס למה טהורין. וא״כ יטמא בכל אף בטמא מת. ועיין על זה במ״ש בפכ״ד מ״ד בס״ד. דאפשר שאין לדחוק בל׳ רש״י וכדהרמב״ם ס״ל]:

רבי יהודה אומר האירוס טמא מושב. כתב הר״ב ואין הלכה כר״י. וכ״כ הרמב״ם לפי שזה הכלי לא יעשה לישב עליו. ע״כ. לאפוקי ממתני׳ ג דפסקו כר״י דהתם. כמ״ש שם:

מפני שהאלית יושבת עליו. ונ״ל שמרוב צער יושבת עליו להראות סימן אשר בשיר לא ישתו יין עוד. על כן יושבת על כלי שיר. מהר״ם:

טז טהור. בשבירתו אם נטמא. ואם נשברו כשהן טהורין. שבריהן אינן מקבלין טומאה. הרמב״ם רפ״ו מה״כ:

והאפיפורין. פי׳ הר״ב כסא של פרקין. ועיין בלשון הרמב״ם שכתבתי במשנה ז פרק כד:

והעריסה. ערסת תינוקות. ברייי״ץ. רש״י פ״ב דסנהדרין דף כ׳:

משישופם בעור הדג. כתב הר״ב דגולמי כלי עץ שעתיד לשבץ כו׳. עיין מ״ש במשנה ג פי״א:

גמר שלא לשוף. פי׳ הר״ב גמר בלבו כו׳ שלא ישוף עוד. וכ״פ הר״ש. ומשמע דמיהו עכ״פ צריך שישוף. אבל למהר״ם פי׳ גמר בלבו להשתמש בו בלא שיפה טמאה מיד. נ״ל משום דכל הכלים יורדים לידי טומאתן במחשבה. א״נ י״ל גמר השיפה שא״צ עוד לשוף. עכ״ל:

משיחסום. פי׳ הר״ב כשאדם עושה קופה או סל וגומר את שפתו. אשר תחבר האריגה כולה ותמנענה מלהפסד ולהתפרד. והוא מענין לא תחסום שור (דברים כ״ה:ד׳). הרמב״ם:

משיעשה שני דורים לרחב שלהן. עד סוף מתני׳. ומסיים בהו הרמב״ם ברפ״ה מה״כ. אע״פ שלא גמר גביהן. מקבלים טומאה שהרי נראו למה שנעשו. וצורת הכלי עליהן. הא למה זה דומה לבגד שנארג מקצתו:

ים נפה וכברה. מפורשים בפ׳ דלעיל מ״ג ד:

וכף של מאזנים. הר״ב העתיק וכן. ופירשו מל׳ ויכוננך. אבל הרמב״ם העתיק וכף. גם בתוס׳ שהביא הר״ש כתב וכף. וכן גורס מהר״ם במשנה:

צפירות. פי׳ הר״ב סבובים. והוא מענין אמרו באה הצפירה יחזקאל ז (ז) ר״ל הגעת סבוב האדנות לאלה הפקידים. הרמב״ם:

והערק. מ״ש הר״ב כתיבה של רצענים. כך הוא בפי׳ הרמב״ם ומצאתי שם מוגה דומה לארון המתים:

התורמל. פי׳ הר״ב כיס של עור כו׳ ובילקוט מתרגמינן ובתורמילא. הר״ש:

משיחסום. ענין יחסום בכלי העור שיכפלו קצתו ויתפרו אותו עד שיהיה שפה לכלי ויקנב שיחתוך קצוות העור היוצאין לחוץ. והן קצוות קטנות דומות לשער. הרמב״ם:

קיחותיו. פי׳ הר״ב מסגרותיו. כמו ולאסורים פקח קוח [ישעיה סא]. הר״ש:

קטבליא. פי׳ הר״ב עור שמציעים כו׳. ובספ״ג דשקלים כתב שהוא עור שלוק. ומ״ש בשם הרמב״ם. כך כתוב בפירושו דהכא. אבל ברפ״ח דאהלות לא פירש כן כמ״ש שם בס״ד. וכן *)בסקורטיא:

הכר והכסת. פירש הר״ב כר קטן מכסת כו׳ וביש מקומות שפירש בהפך. ואכתבם במסכת מקואות פ״י מ״ב [ד״ה הכר]:

וחסינה. פי׳ הר״ב כמין קופה. תרגום ונהרסו ממגורות [יואל א] אתפגרו חוסניא הר״ש. והרמב״ם הביא גם הוא זה התרגום ומפרש חסינה קופה גדולה דומה לבית ויעשה מערבה ברוב ימלאו אותה מחטה כאשר ירצו [לאצור] אותה. ע״כ. וזה יותר נכון לענין המקרא דמיירי באוצרות תבואה כדמסיים כי הוביש דגן.

טהורה. שאין תורת כלי עליה. הרמב״ם פ״ה מה״כ. והראב״ד כתב מפני שאינה עשוי לטלטל כלל:

חותל. פירש הר״ב כלי שעושים מחריות כו׳. והוא מלשון והחתל לא חותלת [יחזקאל. הרמב״ם:

קסיה. פי׳ הר״ב בית יד של עור וכו׳ כדי לאחוז כו׳. וכ״כ הרמב״ם בפירושו. ובחבורו פ״ז מה״כ (הלכה ה). ואיכא למידק של הולכי דרכים למאי עבידתיה לקבלה. ויתכן בעיני לומר שעשוי ג״כ לאחוז בידו יפה את המקל אשר נשען עליו בהלוכו. א״נ לפעמים הולך במקום ברקנים וקוצים. וצריך שידחה אותם מן הדרך שלא ישרטו בגדיו ופניו. ונמצא שהקסייה מועיל לו שלא יתחוב לו קוץ בידו. ושוב מצאתי להראב״ד בפי״ג מהל׳ טומאת אוכלים [הלכה יא] שמפרש קסייה. שהוא עור שהזורה הגורן חוגר על כל בגדיו שלא יתחברו בהם הקיסים והקסמין והמוץ שבגורן והולכי דרכים מפני האבק. ועושי פשתן בשביל הקסמים והרקתא [*מה שמנערים מן הפשתן. כך פירש״י בפ׳ לא יחפור (בבא בתרא דף כ״ו)] וכל אלו עושין לקבלה שהם מקבלים הפסולת [ומבלאי] הבגדים. אבל של צבעים של נפחים שהם מזיעים תמיד והם מקנחים בהם הזיעה טהורה. ע״כ ואי הכי לא קשיא נמי בפרק כד משנה טו ע״ש. ופרק כו מ״ג. ומהר״ם כתב. וז״ל ול״נ שהוא כובע של קליפי עצים כעין אותן של כפריים וקסיא מלשון תרי קיסי רטיבי דפרק חלק. שמשימים זורי גרנות בראשן מפני שלא יזיק האבק לעינים. כן הולכי דרכים ועושי פשתן שלא תזיק להם הרקתא. וכן קסיא של שולחנות [*במשנה ח פרק ה דמכשירין] כשאדם מיסב על השלחן יש לו כובע של קש בראשו להנאתו. אבל של צבעים ונפחים אינו עשוי לכך וטהור וכדמפ׳ בסיפא בזה הכלל. עוד נ״ל קסיא שולחנות יש לו בראשו שלא יכאב לו לעינים מה שמונה מעות תדיר. העשוי לקבלה. פי׳ לקבל האבק שלא יזיקנו חשוב כלי. מפני זיעה. כגון של צבעים ושל נפחים ושל גרוסות שיש להן טורח נדול. ומזיעים מן המלאכה. ומשימים אותו בראשם להקר טהור. ע״כ:

המלקט. פי׳ הר״ב עור שמשימין כו׳. וכן פי׳ הר״ש בשם הערוך. והרמב״ם פי׳ כלי מעור [ילקטו] בו רפתי הבקר כדי שלא יפסיד החטה בעת הדישה. ע״כ. ובנוסחת מהר״ם כתוב המקלוט. וכן במשניות ישנים מנוקדים:

והמדף של דבורים. לשון הר״ב כלי שמשימים בו אש כו׳. וכ״כ הר״ש. ולשון הרמב״ם בנא״י מדף הוא לוח פשוט משימין בו אש כו׳:

[*הרי אלו טהורים. שכל אלו אין עליהם צורת כלי. הרמב״ם פ״ז מה״כ [הלכה ב]]:

כסוי של קופסא טמא. שהוא משמש את הכלים בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה [*ככללא דר״י בסיפא דמתני׳]. הרמב״ם פ״ד מה״כ. [*ועיין בסיפא דמתני׳]:

כסוי קמטרא טהור כסוי תיבה כסוי טני כו׳ הרי אלו טהורים. מפני שהן משמשי הכלים בשעת מלאכה בלבד. הרמב״ם. ועיין בפי׳ מ״ב פי״ח. ולשון מהר״ם כסוי קמטרא טהור. דכל הכסויין טהורים כיון דאין משתמשים בו אלא לכסוי. נ״ל ע״כ:

קמטרא. פי׳ הר״ב תיבה וכו׳. ועי׳ עוד [בפי׳ הר״ב] במשנה ט״ו פ״ט דאהלות:

[*טני. פירשו הר״ב במשנה ג פי״ב]:

והקמרון. פי׳ הר״ב המכסה כו׳. כעין קובה שש עגלות צב אמרו בספרי קמורות ר״ל קערורות. הרמב״ם. ועיין בפי׳ הר״ב במשנה ב פי״ח:

ובית המזוזה. לשון הר״ב קנה של מתכות. צ״ע דאנן בשל עור ושל עץ קיימין. ולשון הרמב״ם בית מעץ כמין קנה יכניסו בו המזוזה וישימו אותו בשער:

ותיק נבלים ותיק כנורות. עיין מ״ש במשנה יד פכ״ה:

והמרכוף. במשניות ישנים מנוקדים והמרכיב [*והכף בצירי]:

זה הכלל אר״י כל משמשי כו׳. לשון הר״ב והאי כללא דרבי יוסי אפשוטי כלי עץ כו׳. וכן פשוטי כלי עור שדיניהן שווין. כמו שכתב הר״ב במשנה ד. והרמב״ם בנא״י מפרש אנגלים של ספר. וכל הנרתקים שהם של עץ:

[*הסיף. הוא הסייף דבריש פרק יג. וכן העתיק הרמב״ם בריש פ״ד מה״כ. אבל מפני שלא ראיתי כן בשום נוסח משניות לא שלחתי בו יד להגיהו]:

מספרת. מפורש רפי״ג:

תיק טבלא וסקורטיא. בערוך ערך סקורטיא מפרש כמו סקורטיא דלעיל מ״ד. וכ׳ בעל כף נחת וז״ל וא״א לפרש כן לפי שהתיק נעשה לשלא יפסד או יתלכלך הכלי החשוב שבתוכו ולא שייך תיק לדבר מאוס ומוסרח כסקורטיא לפי פירושו. אבל מה שנראה לפרש שזאת הטבלא היא שעושין בעלי חכמת התכונה ממתכות. ובה שרטוטין ורשמים שבהם מכירים מהלך החמה והכוכבים בגלגל המזלות. ונקראת היום אצל בעלי המלאכה אסטורל״ב(ג). ופעמים עושין אותה *)עץ וסוקרין בסיקרא ורושמין השריטות על הסיקרא ולרוב חשיבות זאת הטבלא עושין לה תיק. ויהיה פי׳ המשנה כך. תיק טבלא של מתכות. וסקורטיא או של עץ סקורה ושרוטה. עכ״ל. ואני מביא סעד לפירושו ממ״ח פ״ב דר״ה דמות צורות לבנות היו לו לר״ג בטבלא:

בית הפגושות. פי׳ הר״ב חצים רחבים. ומחי קבלו [יחזקאל כו] מתרגמי׳ ומחת פגושוהי. וכ״ה בפי׳ הרמב״ם. אבל בתרגום שלנו פגוזהי. ובחבורו פ״ד מהל׳ כלים העתיק ובית הפגוזות. [*והר״ש כתב וז״ל פגושות חצים רחבים. וי״א הפוגיות. ומחי קבלו תרגום ומחת פגזוהי עכ״ל. והוא מהערוך]:

הרי אלו טמאים. שהרי הכלי צריך להן בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה [*כדתנן במתני׳ דלעיל]. הרמב״ם שם:

תיק תלילין ר׳ יהודה מטהר. מפני שהוא נותן מצדו. ומשמע דלת״ק טמא ואע״פ שהוא נותן מצדו שא״א שיחלקו במציאות. וגם הרמב״ם העתיק בחבורו שם. תיק תלילין בין הטמאין. וצ״ע מאי שנא תיק חלילין שיהא טמא לת״ק. והרי ת״ק נמי מטהר בנותנו מצדו:

האלה. פי׳ הר״ש שבט של ברזל כו׳. ובמ״ד פ״ו דשבת מפרש עוד פירוש אחר:

לחפוי טהור. עיין במשנה ו פכ״ו:

יז כל כלי בעלי בתים שיעורן ברמונים. בעלי בתים חסין על כליהם. הלכך ניקב כמוציא קטנית מצניעו לזיתים. ניקב כמוציא זית משתמש לאגוזים. ניקב כמוציא אגוז משתמש בו רמונים. אבל של אומן העומד לימכר לא הוי שיעוריה בהכי רש״י פרק ו דבורכות דף מא. ובפ״ק דסוכה ד״ו פירש דשל אומן טהור בנקב כל שהוא:

שעורן ברמונים. פי׳ הר״ב אם נקבו במוציא רמון טהורים אם היו טמאים נטהרו בנקיבה זו ואם הם טהורים אינם מקבלים טומאה. הרמב״ם רפ״ו מה״כ. ודייק הר״ב לכתוב כמוציא רמון אע״ג דרמונים תנן דלא בעינן אלא כמוציא רמון א׳. כמ״ש בס״ד לקמן משנה ד:

קופות הגננים. כתב הר״ב ובהא מודה ת״ק כו׳. ומסתברא דבשל בלנים נמי מודה. ובדברי ר׳ יהושע שהזכיר גם כן הר״ב של גננים. וה״ה לשל בלנים. והרמב״ם מפרש דקופות הגננים כו׳ דברי ת״ק הן. וכן העתיק בחבורו פ״ו מה״כ [הלכה ז]:

שעורה בפקעיות של שתי. יש לתמוה למאי נ״מ דהא מסיק שאם מקבל של ערב טמאה. וכן תימה על הרמב״ם שבפ״ז מה״כ העתיק המשנה כלשונה. גם לשון אע״פ אינו מדויק שפיר והר״ש הניח לשון אע״פ בקושיא. אבל מהר״ם כתב וז״ל נ״ל לפרש דכולה הא בבא. מלתא דר״ג היא. וה״פ החמת שעורה לטהר בפקעת של שתי ואם אינה מקבלת [של שתי אע״פ שמקבלת] של ערב טמאה לרבנן. וכן בית קערות שאין מקבל קערות אע״פ שמקבל

תמחוין. טמא לרבנן. וכן בית הראי שאין מקבל משקין אע״פ שמקבל רעי טמא לרבנן. אפ״הר״ג מטהר בכולן מפני שאין מקיימי׳ כו׳ וכה״ג ר״פ בא סי׳ העליון עד שלא בא התחתון אע״פ שא״א ופריך גמ׳ [נדה דף מח] והרי בא. ומשני. בא לר״מ. אע״פ שא״א לרבנן. וגרם אותן בנו״ן ופליג *)האי בבא אכל כנ״ל עכ״ל. ומיהו התם בפ׳ בא סימן איכא טעמא דקתני הכי כדאיתא בגמ׳. ושם העתקתיה:

של שתי. כתב הר״ב מטוה השתי דק כו׳ כדמוכח בכתובות. כמ״ש כבר בפרק א משנה ה [ד״ה בחוע] :

טמאה עד שתנקב רובה. הרמב״ם שם [פ״ז מה״כ הלכה ז] :

אפיפריות. לשון הר״ב כלי ארוג מקנים או זמורות. כמין סריגי חלונות [ימתח עליו סריגי הדליות של הגפנים] כמו שביארנו בכלאים [פרק ו משנה ג]. הרמב״ם:

טמאה. אע״פ שכולה [נקובה] כמוציא רמון. הרמב״ם פ״ו מה״כ מהתוספתא:

הרמונים שאמרו שלשה אחוזין זה בזה. פי׳ הר״ב הא דתנן בריש פרקין כל כלי ב״ב שעורן ברמונים כו׳ ויצא האחד כו׳. ולהכי צריך ג׳ אחוזים. שצריך נקב יותר רחב. מאילו היה האחד לבד. כ״כ התוס׳ בפ״ק דעירובין דף ד. ובפ״ק דסוכה דף ו׳. ומשמע מדבריהם דבעינן שיצאו שלשתן זה אחר זה. והכריחו להוציא המשנה ממשמעותה. מדאמרינן בגמ׳ בסוף המצניע כמוציא רמון. וכדנקט הר״ב בלישניה בריש פירקין עוד הכריחו מהסוגיא. ע״ש. ועוד פירשו דה״ק שלשה אחוזים כו׳. לומר דרמון בינוני דאמרינן לקמן דהיינו בינוני. בג׳ האחוזים זה בזה וגדילין יחד. אבל הרמונים הגדלים אחד אחד. או שנים. הם גדולים. ואותן שגדילים ארבעה יחד הן קטנים. כן לשונם בפרק טו דשבת דף קב. וכן פירש הראב״ד בפרק ו מהלכות כלים דמשערין בבינונית שבאלו השלשה הגדלים ביחד. [*ועיין מ״ש בשם הרמב״ם במתניתין דלקמן]:

רבי שמעון אומר. כתב הר״ב דהלכה כר׳ שמעון וכ״כ הרמב״ם. ובפ״ו מה״כ כתב הכ״מ טעמו בשם הר״י קורקוס [*דאף על גב דדרכו לפסוק כמחמיר [עי׳ במסכת נגעים פ״ד מ״ד] הואיל ולא אפסיק הלכתא בפרק מי שהוציאוהו בין ר׳ מאיר ור׳ שמעון. הכא סמך על סוף המצניע דלא אמרי׳ רובו אלא בצמיד פתיל אבל לענין טומאה בזיתים]:

נפרצו בדפנותיהן. עד השתא מיירי שנקבו בשוליהן. מהר״ם:

אלא בינוני. לפי דעת הרואה [כדתנן במתני׳ דלקמן] הרמב״ם פ״ו מה״כ [*ועמ״ש במתני׳ דלעיל]:

הוזכרו. בבית המדרש. מהר״ם:

שיהו מקדשין כל שהן דברי ר״מ. פי׳ הר״ב שאם א׳ מרמוני בדאן של ערלה כו׳ כדתנן בפ״ג מערלה משנה ז. אגוזי פרך ורמוני בדן כו׳. וכתב הר״ש ואע״ג דר״מ לא מני להו. אלא רבנן. מ״מ גם ר״מ מודה דשאר רמונים לא מקדשין דאין דרכן להמנות:

א״ר יוסי. והר״ב העתיק ר׳ יהודה וכן הוא במקצת ספרים. וכן העתיק הר״ש ג״כ מהתוספתא. אבל הרמב״ם העתיק ר׳ יוסי:

כביצה שאמרו. פי׳ הר״ב גבי טומאת אוכלים. וכ״כ הר״ש אבל הרמב״ם כתב. וז״ל ידוע שיש מן השיעורים של הענינים התוריים. מה שנשערהו בכביצה. כמו שאמרו שכביצה מטמא טומאת אוכלים:

זה אגורי. ל׳ הר״ב ששמנו אגור בתוכו. גמ׳ פ״ו דברכות דף לט. ופירש״י מזומן לצאת ממנו שאינו נבלע בפרי כמשקה תפוחים ותותים. אלא אגור כמשקה ענבים:

כל המטלטלים מביאים את הטומאה בעובי המרדע. עיין רפט״ז דאהלות:

שעל קרן מזרחית צפונית היתה יתירה על של משה חצי אצבע. והיא לכספא ודהבא כדפי׳ הר״ב. והתוספות בפי״א דמנחות דף צח. יהבי סימנא מצפון זהב יאתה:

[*של משה. לפי מדת ארכו של משה. דהיינו אמתו. כך פירש״י בפ״ד דערובין דמ״ח]:

ולמה אמרו כו׳ אלא שהאומנין כו׳. עיין כיוצא בזה הלשון ומ״ש בו. בספ״ק דב״ק:

כדי שלא יבואו לידי מעילה. לאו דוקא. דהקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל. [כמ״ש הר״ש במשנה ה פ״ה דתמורה] אלא שלא היו רוצין ליהנות משל הקדש. תוס׳ שם. ולמאי דתנינן התם בתמורה וצריך לעשות דמים. מעיקרא לא קשיא ולא מידי:

רבי מאיר אומר כל האמות היו בינוניות חוץ ממזבח הזהב וכו׳. בגמרא פי״א דמנחות [דף צז] דריש ליה מקרא דיחזקאל (מג יג) ואלה מדות המזבח באמות אמה אמה וטפח. וחיק האמה. ואמה רוחב. וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד. וזה גב המזבח. חיק האמה. זה יסוד. אמה רוחב. זה סובב. וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד. אלו קרנות. זה גב המזבח. זה מזבח הזהב. זהו באמה בת חמשה. הא כל אמות כלים באמה בת שש. ופירש״י בגמ׳.

וביחזקאל. ואלו מדות המזבח. מדות מזבח העולה. באמות אמה אמה וטפח. באמה בינונית בת ששה. שהיא אמה וטפח באמה בת חמשה. וחיק האמה. כלומר באלו אמות אני אומר שיהיו בנות חמשה בחיק האמה זה יסוד. חיק לשון חיקוי קביעות והוא היסוד בגובהו ולא בכניסתו. ולהרמב״ם אף הכניסה בבת חמשה. ונתלה בפי׳ הסוגיא. ואין להאריך. אמה רוחב זה סובב. כלומר אמה כניסתו. וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד. אלו הקרנות. זרת דמאמצעית האבן מודד. והוה זרת לכל רוח דהיינו אמה על אמה. וזה גב המזבח. כלומר באמה זו יהא נמי מזבח הזהב:

והקרן. ל׳ הר״ב של מזבח הנחשת. וכ״כ עוד לקמן. והסובב והיסוד של מזבח הנחושת. ונמצא כמו כן בכתוב מלכים א ח [סד] כי מזבח הנחושת אשר לפני ה׳ קטן מהכיל. ופירש״י מזבח אבנים שעשה שלמה תחת מזבח הנחשת של משה. אף בכאן ירצה הר״ב מזבח אבנים. שבמקום מזבח הנחשת. והר״ש כתב והקרן של מזבח העולה. וכן לשון רש״י במנחות פי״א דף צז. והקרן של מזבח העולה. וכ״כ עוד היסוד והסובב של מזבח העולה. ומ״ש הר״ב ואותה אמה היתה באמה בת ה׳. לא שנא גובהן ולא שנא רחבן באמה קטנה. כ״כ רש״י בפ״ק דערובין דף ד. אבל הרמב״ם מפרש בפי׳ רפ״ג דמדות. דגובה כל קרן חמשה טפחים. אבל ריבוע הקרן הרי הוא ו׳ על ו׳:

אמת בנין. לשון הר״ב חומת הבית ומזבח העולה. שהמזבח מחובר לקרקע בסיד וכו׳ כמפורש ברפ״ג דמדות:

ושל כלים חמשה. דסבר ר׳ יהודה וזה גב המזבח [זה] מזבח הזהב. וכזה יהיו כל אמות כלים. גמרא במנחות:

באיטלקי. ל׳ הר״ב מדה של איטליאה כו׳. ואין לתמוה על הקו״ף. כדאשכחן בעזרא שושנייכא. ע״ש שושן. תוס׳ ריש קדושין:

והחופן את הקטרת. והר״ב העתיק וחפני קטורת. וכן הוא בנוסחת מהר״ם ז״ל. ובספרים ישנים:

כמלא לוגמיו. עיין מ״ש ביומא פ״ח מ״ב:

וכמזון שתי סעודות לעירוב וכו׳. שנויה כבר בערובין פ״ח מ״ב. ושם מפורשה בס״ד והנני יוסיף בכאן. שנתעוררתי ע״פ מה שכתבתי לעיל פ״ג מ״ב שהגרוגרת יתירה מזית שיש מקום תימה דבפ״ז דעירובין מ״ח פי׳ הר״ב די״ח גרוגרות ב׳ סעודות ובפ׳ בתרא דיומא בגמרא דף פ. שאין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת ובגמ׳ פ״ג דכריתות די״ד. דשיעור שני זיתים מחזיק בית הבליעה. ונמצינו למדין דלשתי סעודות שהם ו׳ ביצים יהיו י״ב זיתים. ואיך אפשר א״כ שהגרוגרת יתירה והרי הם י״ח בב׳ סעודות. אח״כ ראיתי בתוס׳ דיומא שהקשו זה. אבל תירוצם אינו עולה לפסק הר״ב [*ועי׳ המחלוקת שבין ת״ק ור״י בפרקין משנה ז]:

אלו ואלו מתכוונין להקל. וכן העתיק הר״ב. אבל בעירובין גרסי׳ וזה וזה מתכוונים להקל וכן העתיק הרמב״ם בכאן:

כפיקה גדולה שלהן. פירש הר״ב שמשימים בפלך כו׳. נראה בעיני דל״ג שלהן וכן לא העתיק אלא כפיקה גדולה ולכאורה יש פנים לכך מהגמ׳ פ״ג דבכורות דף כב א״ר יוחנן ג׳ פיקות שמעתי. אחת של שתי ואחת של ערב ואחת של פיקה גדולה של סקאין. ומדלא חשיב הא דהכא. ש״מ שהיא אחת מכלל אלו והיינו או דשתי או דערב. אבל הר״ש כתב בהפך דהכא לא מיירי בהנהו. דשלהן קתני. וגם הרמב״ם גורס שלהן. וז״ל כפיקה גדולה שלהן. כמו הפלך הגדול אשר יקשרו בו לפי שבזה יקשרו פלך בקצה הנוד. וכאשר ינקב נקב רחב [יכנס] ממנו [הפלך] ההוא [יטהר] ע״כ. ולא ידעתי למה השמיט הרמב״ם בבא זו בפ״ז מה״כ:

מאור שלא נעשה בידי אדם. פי׳ הר״ב כגון חור שחררוהו מים כו׳. כדתנן ברפי״ג דאהלות. וע״ש:

כמלא אגרוף גדול. דכיון דלא נעשה בידי אדם. בציר מהכי לא חשיב. רש״י רפ״ו דבכורות:

ישנו. לאותו אגרוף. רש״י:

של לשכה. שמונח בלשכה לקדוח את הצריך לבדק הבית. רש״י:

כפונדיון האטלקי. בפ׳ הזהב משנה ה מפרש הר״ב דפונדיון שני איסרין. ובפ״ט דמקואות משנה ה׳. דשיעור איסר אטלקי ד׳ גרגרי שעורות:

וכמלא נקב שבעול. שעושין בו נקב ותוקעים בו יתד לקשור רצועות העול. רש״י:

[*כל שבים כו׳. כתב הר״ב דכתיב או בגד כו׳. מה בגד כו׳. עיין בפ׳ י״א דנגעים מ״ח]:

[*חוץ מכלב המים. כתב הר״ב והלכה כר״ע וכ״כ הרמב״ם בפירושו וכבר כתבתי בזה לעיל רפ״ו וע״ש]:

וחבר להם מן הגדל בארץ. סיומא דברייתא בת״כ. דכתב הר״ב רישא. מה בגד מן הגדל כו׳. יכול שאני מוציא את שחיבר לו מן הגדל בארץ כל שהוא ת״ל או עור להביא את שחיבר לו מן הגדל בארץ כל שהוא אפי׳ חוט ואפי׳ משיחה. הר״ש. [*ונראה לי דמתיבת או דריש. שהרי היה הכתוב יכול לומר בכולן בוי״ו. וא״נ בלא וי״ו ועכ״פ בלא תיבת או. שאין מקום לטעות לחשוב שיהיה דוקא כלי המחובר מכל אלו מעץ ובגד ועור ושק אלא למדרש שיש במשמע עוד עור והיינו המחובר משל ארץ לשל ים. ועיין מ״ש במ״ג ממסכת פרה ובת״כ ראיתי ת״ל בעור. אי בעור יש להביא את שחיבר כו׳ ובעיני נראה שהוא ט״ס. וכצ״ל ת״ל עור. או עור. וה״פ ה״מ למכתב עור. וכתב או עור. והיינו כדפירשתי. ועיין במס׳ נגעים רפי״א. ומ״ש הר״ב ובלבד

שיחבר כו׳. עיין ג״כ שם]:

אפי׳ משיחה. היא השפה אשר יוציא החייט בעת הבדל הבגד. הרמב״ם. ועיין מ״ש במ״ח פ״ג דסוכה:

ויש במה שנבראו ביום הראשון טומאה. כתב הר״ב ה״ק יש דברים שנבראו ביום א׳ שהעושה כלים מהם כו׳. דאי במינים עצמן שהם טמאים כעין הארץ שנבראת ביום הראשון ואיכא ארץ העמים ובשאר ימים [אפשר דצ״ל ובששי] נבלות וטריפות. אם כן בחמישי איכא נמי נבילת עוף טהור בבית הבליעה. כ״כ הר״ש. אכן הרמב״ם כתב דזו אינה קשיא דנבלת עוף טהור הוא חדוש ר״ל שהוא לא יטמא במגע כמו שאר הטומאות כמו שהתבאר בריש טהרות ומפרש ביום הראשון נבראו המים. והן מקבלין טומאה. כמו שנתבאר בטומאת משקין. וביום הג׳ נבראת הארץ והצמחים וקצת הצמחים יטמאו והן הנאותים לאכילה בלבד. לפי מה שהתבאר בטהרות. ולזה אומר בג׳ יש בו טומאה ר״ל בקצת שנברא בו יש בו טומאה. ע״כ. ואתי שפיר טפי לדידיה שהרי היבשה לא נראית עד יום הג׳ וכן טומאת ארץ העמים מדרבנן:

חוץ מכנף העזניה. ל׳ מהר״ם נ״ל נוצות העזניה כמו נמרטו כנפיה דאלו טרפות דפירש״י נוצות הגדולות. ה״נ נוצות העזניה גדולות מאד וחותכים אותן ועושין מהם כלים. ע״כ. [*והא דקתני חוץ לאו דוקא דהא כלב שבים תנן לעיל דטמא. ועיין במ״ג פי״ד]:

המצופה. לפי׳ הר״ב נראה דקאי אביצת הנעמית בלבד. ומהר״ם כתב דקאי נמי אנוצות העזניה ושכן משמע בתוספתא:

העושה כלי קבול מ״מ טמא. פי׳ הר״ב מ״מ ואפי׳ לא עשאו ראוי לקבל אלא משהו. וקצת קשה דהוה ליה למתני כלי קבול מ״מ טמא מהו העושה דקתני ועוד אמאי לא קתני משהו בהדיא. ול׳ מהר״ם נ״ל לפרש ליקט מ״מ מן הטמאים ומן הטהורים ועשהו כלי א׳ טמא והיינו הא דתנן לעיל העושה כלי מן הגדל בים וחיבר להן מן הגדל בארץ כו׳ והאי דהדר תנייה משום דבעי למתני העושה משכב ומושב מ״מ טמא וה״פ אם עשה משכב ומושב מבגד ושק ועור ומפץ טמא. כדאמרינן בפ׳ כלל גדול [ומתני׳ היא בסוף פ״ד דמעילה] הבגד והשק. השק והעור. העור והמפץ. מצטרפין לטמא כקל שבהן וא״ש מה טעם הואיל וראויה לטמא מושב ופי׳ ריב״א משום דשוו בשיעורייהו לענין מושב דתניא [מתני׳ היא לקמן פרק כז] קיצע מכולן טפח טמא ואמרי׳ טפח למאי חזי. למושב. פי׳ דבמושב שיעורן שוה דכולהו שיעורן בטפח להכי מצטרפין במשכב. אע״ג דאין שיעורן שוה במשכב. ואמרינן במעילה כל שאין שיעורן שוה אין מצטרפין. כיון דשיעורן שוה במושב מצטרפין. ועוד נראה דאפי׳ עשה מן הטהור ומן הטמא כגון מן עור חיה שבים שהוא טהור וחיבר עמו עור אחר המקבל טומאה אם יחדו למשכב ומושב מצטרף לטמא משכב ומושב. כדאמרינן פרק על אלו מומין בהנך דחזו למדרסות. וכן העושה כיס מעור המצה. שהוא טמא כשעשה בו מלאכה כדפי׳ ומן הנייר שהוא טהור. טמא. ואצטריך לאשמעינן דמצה מקבל טומאה. אע״ג דלא מליח ולא קמיח. ע״כ. נ״ל. עכ״ל:

העושה כיס מעור המצה כו׳. הואיל והוא דבר של קיימא שאפשר שיעמוד. הרמב״ם רפ״ב מה״כ. ועיין בפי׳ הר״ב דס״פ [*ומ״ש שם בס״ד]:

מן הנייר. פי׳ העשוי מעשבים ע״י דבק. כן פי׳ הר״ב בפ״ב דמגילה מ״ב:

האלון. פרי הוא. שקורין גלאנ״ץ. רש״י פ״ק דחולין דף יב:

שחקקום. נקב קטן בצדיהן והוציאו האוכל מתוך הנקב. רש״י:

למוד בהם את העפר. כדרך שהתינוקות עושים לשחוק. רש״י:

[*טמאים. עיין בפי׳ הר״ב מי״ח ומ״ש שם בס״ד]:

ואין להם מחשבה. פי׳ הר״ב אם חשבו למוד כו׳. משמע דאילו מדדו הוי מעשה. והא דסיים ולא עשו בהן מלאכה. היינו שלא מדדו. אבל רש״י כתב שאפי׳ מדדו בה אלא שלא עשו בה מעשה לשם כלי:

ואין להם מחשבה. שאם בן דעת חשב עליהן טמאים במחשבה דתנן [ספכ״ה] כל הכלים יורדים לידי טומאתן במחשבה. רש״י [שם דף יג]:

והמחוק. כתב הר״ב עושים אותה כו׳ ושל אשכרוע. מפורש בס״פ יב:

והאסל. פי׳ הר״ב מוט כו׳. ועיין עוד בפירושו למשנה ה׳ פ״ז דפרה ומ״ש שם:

בית קבול מים. מהר״ם הגיה בית קבול שמן:

ומקל שיש בו בית קבול מזוזה ומרגליות. לשון הר״ב ועושין כך כדי לגנוב את המכס. וכלומר שמניח בו המזוזה שאין נותנין ממנה מכס ותחתיה טומן המרגליות אבל לשון הרמב״ם בפ״כ מה״כ מקל שיש בו בית קבול מזוזה או מקום מרגלית. ע״כ. ולפי זה בית קבול מזוזה אורח ארעא ולא משום גניבת מכס ואפשר שהיו האנשים בזמן המשנה נושאים מזוזה עמם וחשבו זה למצוה. ולשמירה להם:

ועל כולן אמר ריב״ז אוי כו׳. כתב הר״ב ולמה אמרה משום דכתיב כי ישרים דרכי ה׳. דברי תורה. צדיקים ילכו בם. יזהרו בם שלא לרמות הבריות. ופושעים יכשלו בם. ילמדו לרמות. הרשב״ם פ״ה דב״ב דף פט:

משחזת. פי׳ הר״ב של עץ. ואינה של אבן לפי שכלי אבנים לא יטמאו כלל. ואינה ג״כ משחזת ברזל. לפי שכלי מתכות פשוטיהן טמאים. הרמב״ם:

שיש בה בית קבול שמן. פירש הר״ב שמושחין בה שמן להשחיז. כמו שאנו עושין במשחזת של אבן במים. הר״ש:

[*מחצלת הקש ושפופרת הקש. שכל הגדל מן הארץ בכלל כלי עץ. כ״כ הרמב״ם בספ״א מה״כ. וזה דלא כהר״ש. ואין להאריך]:

קש. פי׳ הר״ב זנבות השבלים וכ״כ רש״י*) פ״כ דשבת דף ק״מ. ועיין מ״ש ברפ״ט דב״מ:

[*רבי עקיבא מטמא. כתב הר״ב ואע״פ שקיבולו מועט וכו׳. ואף לפי׳ מהר״ם דלעיל שאינו מפרש לענין שיעור הקיבול אפ״ה מצי סבר דדינא הכי אפילו כלי קבול כל שהוא טמא. וילמדהו מסיפא דמתני׳ דהתם שחקקום התינוקות כו׳ ולתינוקות פשוטא שאין להם שיעור ואף כל שהוא מספיק להם למדידתן. ומ״ש הר״ב. וקמיפלגי אי הוי דבר העומד כו׳ כ״כ הר״ש מהתוספתא שהביאה שז״ל העושה כלים מדבר שהוא של מעמיד טמא מדבר שאינו של מעמיד טהור. הלפת ואתרוג ודלעת שחקקום תינוקות למוד בהן עפר טהורים הרמון והאלון כו׳. ע״כ. ואף הרמב״ם בחבורו רפ״ב מה״כ כתב שיהיה דבר של קיימא שאפשר שיעמוד ע״כ. אבל צריכין עדיין למודעי דבשלמא שפופרת של קש ניחא שאינה אלא שפופרת וקמ״ל שהוא דבר של קיימא לר״ע. ולריב״ן לא. אבל מחצלת של קש קשיא לי. ול׳ הר״ש מחצלת הקש זנבות השבלים שעושים מהם מחצלאות וסל קטן כמו שפופרת. ע״כ. ויכולני לפרש שר״ל שהם קטנים מאד ומפני שנעשים הזנבות שבלים מחוברים קצת. לכן לר״ע מקרו יכולים לעמוד ואפ״ה לריב״ן לא. ונ״ל דמתני׳ הכי דייקא דאילו לקמן קתני מחצלת קנים ולא הקנים אלא כלומר של קנים וכדתניא ושל חלף ומשמע שהיא מחצלת גדולה שראויה להקרא עליה שם מחצלת והיא נעשית משל קנים או של חלף. משא״כ הכא קרי לה מחצלת הקש שמשמע שהקש הוא העיקר כי אין ראויה להקרא מחצלת סתם שהיא קטנה במאד ונ״ל ג״כ פשוט דלפי׳ זה של הר״ש הקש בפני עצמו כל אחד לבדו אף לר״ע לא יהיה יכול לעמוד. והרמב״ם בפירושו כתב ומחצלת הנקרא בערבי א״ל הצי״ר ושפופרת הקש קנה התבן היא ג״כ כלי קבול. ואע״פ שהוא קטן הנה כבר התבאר לך שכלי קבול אין לו שיעור כו׳. ע״כ. והוי יודע שאע״פ ששפופרת הקש כתב הרמב״ם בפ״ב הנה מחצלת הקש כתב בפכ״ה אצל מחצלת הקנים ועיין לקמן]:

מחצלת כו׳ טהורה. פי׳ הר״ב מטומאת שרץ אבל לא ממשכב וכו׳. אם אינה עשויה לסכך. עיין ספ״ק דסוכה. [*ולפי מה שאפרש בס״ד במ״ד פכ״ד דפשוטי כלי עץ הראוי למשכב טמא אף בשאר הטומאות צ״ע. ופי׳ הר״ב הוא מפי׳ של הרמב״ם. ומצינו לו שחזר בו בחיבורו פכ״ה מהלכות כלים שכתב טהורה מן המדרס וכתב הכ״מ שכן עיקר וכתב שהטעם י״ל מפני שמתוך שהיא קשה אינה ראויה לשכיבה. ע״כ]:

יח ובניהם. אותו אויר שבין הרגלים מתחת אינו נמדד דלא אמרינן רואים כאילו שולים יורדים עד סוף הרגלים. רש״י פ״ג דמנחות דף לא:

רבי שמעון שזורי אומר כו׳. פסקו הר״ב והרמב״ם דלא כוותיה. והייתי תמה דבהדיא פסק כמותו רב פפא בגמ׳ דמנחות שם. ועוד אתמר התם דבכ״מ ששנה רש״ש הלכה כמותו. אך בסוגיא דחולין פ׳ בהמה המקשה (חולין דף עה.) א״ר יונתן הלכה כרש״ש במסוכן ובתרומת מעשר של דמאי אהך סמכו וכ״כ התוס׳ שם. ויש ט״ס במימרא דהתם בחולין דגרסי׳ כ״מ ששנה ר״ש שזורי במשנתינו. ואין לגרוס משנתינו דבהדיא קאמר במנחות מי קאמר במשנתינו. כ״מ ששנה קאמר. וגם בתוס׳ דהתם מוכח דל״ג במשנתינו דהא מייתי עלה פלוגתא דרש״ש דבפ׳ במה מדליקין ואינו אלא בברייתא:

טפח. מקום חשוב הוא. רש״י:

מוכני שלה. פי׳ הר״ב אופן כעין אופני העגלה וכו׳. כ״כ הר״ש וכ״פ רש״י בפ״ג דשבת ד׳ מד דהתם מייתי לה למתני׳ בגמרא ומשמע דהשידה היא עגלה שרוכבין עליה. וכן פירש״י בהדיא התם. וכן מפרש הר״ב במ״ג פ״ט דב״ק וכן משמע ברפ״ג דערובין בפי׳ הר״ב. והקשו התוס׳ דא״כ חזיא למדרס ולא שייך בה מדידה. כדפירש הר״ב בפ׳ כד משנה ד׳. וכתבו דשידה אינה עשויה אלא לכלים. אך בפ״ג דמנחות דף לא כתבו דעי״ל שאע״פ שהיא עשויה למרכב לא חשיב מדרס כיון דלא עבידה להיות נשען עליה אלא ללכת ממקום למקום מידי דהוה אנקטמין לפי׳ ר״י שכתבתי בספט״ו. ומיהו הר״ב כבר פי׳ ברפט״ו דשידה הוא ארון. וכ״כ עוד בפכ״ב מ״ח ובריש פ״ח דאהלות ובמ״ה פט״ז דשבת:

מוכני. פי׳ הר״ב אופן. וכן פי׳ הר״ש ורש״י. וכ״כ עוד הר״ב בספ״ד דאהלות. אבל התוס׳ דשבת כתבו בשם ר״ת דאין נראה לו לפרש כן דאין דרך להניח מעות על האופן. דקתני ואין גוררין אותה בשבת בזמן שיש עליה מעות. ומפ׳ דמוכני היינו כן של שידה. כמו את הכיור ואת כנו. וכמו מכונות במלכים. פי׳ בסיס שהשידה מונחת עליו. והראב״ד בפ״ג מה״כ מפרש שהוא גלגל כמו ששנינו [ביומא פ״ג מ״י] אף הוא עשה מוכני לכיור כו׳ אבל זה הגלגל אינו אלא למעלה או על שפתו שמעלין התבואה לשידה באותו גלגל לפי שיש טורח גדול במלואו או בהריקו ומשתמשים בהן דרך הגלגל. ואילו היה הגלגל להתגלגל עליו. שתי קושיות בדבר האחת שהרי אינם עשוים להטלטל כלל ומה צורך למוכני וא״כ עשוין הם להטלטל. ועוד מה בין מוכני לעובי הרגלים שאין נמדדין עמה ואע״פ שהרגלים אינם נשמטים אלא ודאי כמו שפירשתי ונמדד עמה מפני שכל תשמישה ע״י המוכני ע״כ:

ואינה מצלת עמה באהל המת. פי׳ הר״ב שאם השידה בבית הקברות כו׳. וז״ל רש״י בפ״ג דשבת [דף מד] ואינה מצלת עמה באהל המת ולא שנכנסה לבית שהמת בו דא״כ אין כאן הצלה שהרי הגג מאהיל על הטהרות מלמעלה אלא כגון שנכנסה לבית הקברות וכו׳ [*וזה שהגהתי גובה במקום עובי

שהיה כתוב בפי׳ הר״ב מפירש״י זה הגהתיו] והקשו התוס׳ דמי יביא טומאה על הכלים ומפרש ריב״א דמיירי שפיר דקיימא השידה באהל המת ומוקפת צמיד פתיל. ואע״ג דכלי עץ אינו מציל בצמיד פתיל [כדפי׳ הר״ב בפ״ט מ״ב] היכא דמקבלת מ׳ סאה מציל כדתנן לעיל רפ״י. ואין צ״ל דמוכני יש לה בית קבול אלא פשוטי כלי עץ הוא ויש נקב בשידה בצדה והכלים בתוך השידה והמוכני תופסת שם וממעטת אותו נקב עד שאין נשאר פותח טפח. וקאמר כיון דנשמטת אינו ממעט דדוקא כי מבטלו שם ממעט וכו׳ ומיירי שאינו סותם כל הנקב דאם סותם כל הנקב אפי׳ אינו מבטלו שם סותם. כדתנן בסוף פרק בתרא דשבת. בימי אבא שאול פקקו את המאור בטפיח והתם לא בטלוהו שאם בטלוהו בשבת היה חייב משום בונה דהא מוסיף על הבנין אלא ודאי בלא ביטול מיירי ואפ״ה סותם. ולר״ת דמפרש מוכני בסיס שהשידה מונחת עליו. מיירי דיש בשידה נקב מתחתיה כנגד המוכני והיא בבית הקברות והטומאה נכנסת דרך נקב בשידה ואין המוכני מצלת כיון שהיא נשמטת ואין מבטלים אותה שם ומיירי נמי שאין סותמת כל הנקב כו׳ וצ״ל דמיירי שאין הטומאה כנגד הנקב דכשהטומאה נגד הנקב אפי׳ אין בו פותח טפח בוקעת ועולה וכו׳ [*ועיין פ״י דאהלות מ״ב]:

הקמרון. פי׳ הר״ב כעין קובה כו׳. ועיין במשנה ז פט״ז ומ״ש שם:

ראש תור. פי׳ הר״ב רואין כאילו חוט נתון באלכסון כו׳. ועיין בפירושו מ״ג פ״ז:

ושאינן. וגירסת הר״ב כנוסחא אחריני שאינן. וכן בנוסחת מהר״ם נמחק הוי״ו:

ונקליטי המטה. עיין מ״ש במשנה ג׳ פ״ק דסוכה:

וחמור. נקרא כך לפי שהמלבן והמטה נישאין עליו. מהר״ם:

[*ומלבן]. פי׳ הר״ב לוחות כו׳ ומיטלטלין עם המטה דמחוברת במסמרות או בסיכי. כדמוכח בפרק המוכר את הבית (בבא בתרא דף ס״ט) ועיין בפי״ב דפרה משנה ח]:

מטה שהיתה טמאה מדרס. פי׳ הר״ב ששכב עליה זב. וכן זבה נדה יולדת ומצורע. ואמנם לקחו הזב דרך משל. הרמב״ם. ומ״ש הר״ב או נתלה או נשען. ויש עוד שני פנים כדתנן לכולהו בספ״ב דזבים:

רבי נחמיה מטמא. כדאמרינן בפ״ק דסוכה [דף טז] ארוכה ושתי כרעים קצרה ושתי כרעים חזו למסמך אגודא ומסמך אשלי לקרבה אל הכותל [הרחב] כמלא רוחב המטה ונותן עצים מן הכרעים לכותל למראשותיה ומרגלותיה ונותן חבלים ומסרג וראויה לשכב שהכרעים נקובים משתי רוחות שארוכה נכנסת בו וקצרה נכנסת בו פעמים נשארים עם הארוכה ופעמים עם הקצרה ובנקב שנתרוקן מכניס עץ ממנו ולכותל. כ״כ הר״ש. וכך כתבו התוס׳ שם סוף דף טו. וכתבו עוד דלא מטמא רבי נחמיה אלא דוקא כשכל המטה קיימת וכולה של אדם אחד שסופו לחזור ולחברה. אבל אם נאבד מקצתו או [שהוא] של שני ב״א. הואיל ואין סופן לחזור ולחברה טפי אפי׳ איכא ארוכה ושתי כרעים קצרה ושתי כרעים טהורה כדתנן בס״פ מטה שנגנב חציה כו׳:

גדד ב׳ כרעים לוכסן. לשון הר״ב טפח על טפח לוכסן. ובתוספתא דמכילתין ב״מ פ״ח גרסינן לתרוייהו שגדד שתי כרעים לוכסן או שגדד בה טפח על טפח. וכן העתיקה הר״ש. אבל בנא״י מצאתי מוגה במשנה שתי כרעים טפח על טפח לוכסן. וכן העתיק הרמב״ם בפכ״ו מה״כ. וכן בפירושו בנא״י כתב או שנחתכו שתי הרגלים כו׳. עד שיחזירם טפח על טפח ע״כ. ויצא לנו ג״כ מזו הנוסחא שבפירושו דלא תקשה סיפא או שמעטה פחות מטפח שמשמעה שכל רגליה נתמעטו בפחות מטפח. והכא הא לא בעינן אלא שתים לוכסן. אבל לפי הנוסחא שכתבתי אלו השנים שנגדדו לוכסן נשאר בהם טפח על טפח. [*ולפירוש הר״ב ל״ק ולא מידי]:

נשברה שנייה ותקנה. לאו דוקא ותקנה אלא אגב דנקט ברישא ותקנה. נקט נמי בסיפא. תוס׳ פט״ו דשבת דף קיב [*אמתני׳ ד׳ דבפכ״ו. וה״ה הכא]:

[*אבל טמאה מגע מדרס. פי׳ הר״ב משום דארוכה כו׳ שהרי נגע במטה הטמאה מדרס. וכן פי׳ הר״ש. ולא רצו לפרש שטמאה מגע מדרס שנגעה בעצמה וכדתנן בפכ״ז מ״ז ח׳ ט׳ י׳. דהכא רוצים לפ׳ אפי׳ לרבי יוסי דפליג התם. וכ״כ התוס׳ פרק ט״ו דשבת דף קיב. וטעמייהו דקי״ל טומאת בית הסתרים אינו מטמא וכדמוכח מתני׳ ג פ״ד דחולין ועיין לקמן [פכ״ז] שם]:

[*לא הספיק כו׳ טהורה. כתב הר״ב ול״ד להיכא דנתפרקה כו׳. כבסוף פרקין ובר״פ דלקמן ועוד שם משנה ו]:

היתה טמאה טומאת ז׳. לשון הר״ב כגון שנגע במת. וכן לשון הר״ש והיא שטת ר״ת דלא אמרי׳ חרב הרי הוא כחלל אלא בכלי מתכות. וכתבה ג״כ הר״ב ברפי״ב דאהלות ולא דק לפ׳ הכא דלא כשטתו דבפ״ק דאהלות מ״ב שהיא שטת הרמב״ם דבכל כלים אמרי׳ הרי הוא כחלל והרמב״ם כתב בכאן וז״ל וכבר ביארנו בפתיחת דברינו שכלי שטף כאשר נטמא במת טומאת ז׳ הנה הוא יהיה אב הטומאה ויטמא אדם וכלים טומאת ערב וכו׳ נתכוין לומר

כשנטמא במת בענין זה שהוא יהיה אב הטומאה. ויטמא אדם וכלים טומאת ערב וזה כשלא יגע במת עצמו. ובמת דקאמר היינו בטומאת מת:

כולה טמאה טומאת ז׳. ואם הזה על המטה טהרה והכרע בכללה ואם פרשה קודם הזייה (היא) [הכרע] טמאה כו׳ הרמב״ם ספכ״א מה״כ:

[*תפלה. עיין מ״ש בריש פ״ד דמנחות. למה נקט כן]:

קציצה. לשון הר״ב וכל בית נקראת קציצה לפי שהיא קצוצה מחברתה הערוך [ערך קץ י״ב] [*עוד בערוך פירוש אחר קציצה היא הטבלא. ונ״ל שהוא ג״כ כמו הפי׳ הראשון במשמעות שם קציצה אבל איכא בינייהו דלפירוש הראשון על שם שקצוצה ונפרדת מחברתה נקראת כן ולפי׳ השני ע״ש שקצוצה ונפרדת מן התיתורא שהוא העור המכסה פי הבתים שהוא כעין דף של גשר ולכן נקרא תיתורא ונקרא ג״כ טבלא וב׳ השמות בהקומץ רבה דף ל״ה]:

ואין מגע עושה מגע. שאין הראשון מטמא כלים מפני שהוא ולד. הרמב״ם פ״ז מה״כ [הלכה יב]:

מקבלת טומאה מכאן ולהבא. הרי זה דומה למי שעשה כלי אחד משברי כלים שנטמאו שהוא טהור ומקבל טומאה להבא [כלומר בכלי עץ וכדתנן ברפ״ב] הרמב״ם ספכ״ו מה״כ:

[*ומיטהרת איברים. פירש הר״ב כשבא להטבילה מטביל הכרע בפני עצמה. עמ״ש בספכ״ד בס״ד]:

יט והנוגע בחבלין. כן גי׳ הר״ב. אבל גי׳ הרמב״ם בפירושו ובחבורו ס״פ כ״ו הנוגע וכן היא גירסת הר״ש. וכלומר שאחר שנתפרקה המטה. שוב אין לחבלים חבור:

והנוגע מן הקשר ולפנים. והקשר בכלל שהרי נומי הקשר כל שהוא לצורכו מטמאין. ולשון הרמב״ם בפכ״א מה״כ [הלכה ו]. מן הקשר ולחוץ עד ג׳ אצבעות טמא. מפני שהן צרכיו של קשר. הרי הן מכלל המטה. וחוץ לג׳ אצבעות טהור. שאינו לצורך הכלי. שאפילו פסקו אין הקשר ניתר:

נימי הקשר כו׳ ר״א כו׳. כדדרשי׳ בת״כ. בפ׳ זאת תהיה. במשכבו ולא בנימין היוצאים מן הקשר חוץ משלשה אצבעות. או יכול שאני מוציא מג׳ ולמטה. ת״ל טמא. הר״ש. וכן כתבה הרמב״ם במשנה דלקמן וממנה נ״ל שלמד הרמב״ם. דדברי ר״י אמת. ושאין חולק עליו מדסתמה הברייתא. ודתנן ר״א בלשון פלוגתא. ל״ק. כמ״ש הרבה כיוצא בזה בפרק בתרא דביכורים. ומ״מ כתב דשיעורן זה בחבל המטה אשר עביו ידוע אצלם. דלפי מה שיהיה החבל יותר עבה. יצטרך להשאיר ממנו יותר [חוץ] הקשר. ע״כ:

עד חמשה טפחים טהור. וחמשה כלמעלה. תוספתא כתב הר״ש. ויש ט״ס בדבריו שכתב דלא מייתי לה בסוף אלו טריפות. וצריך להיות ומייתי לה. שכן היא בסוף אותה סוגיא דף נה:

טהור. דדרשינן בת״כ בפרשת זאת תהיה. במשכבו ולא בחבל היוצא מן המטה פחות מה׳. או יתר על י׳. או יכול שאני מוציא מה׳ ועד י׳. ת״ל טמא. [*ע״כ. ודתנן שבו קושרים כו׳. אה׳ ועד י׳ קאי. הר״ש]:

מחמשה ועד עשרה. ועשרה כלמטה הימנו תוספתא. מייתי לה התם בפרק אלו טריפות:

[*חבק. כתב הר״ב י״מ בגד עב וכו׳ וי״מ וכו׳. ודבריו תמוהין בעיני. שהרי המיזרן מפרש הר״ב כמו אזור ואבנט. ושניהן אינן בגד לכסות כשיעור האוכף. או כשיעור המשוי שעליו. שהרי אינם רחבים כידוע. אבל דברי הר״ב מורכבים משני פירושים. שמ״ש בכאן על חבק. כתב כן הר״ש מהערוך. והוא כתב ג״כ על מזרן בשם גאון ובשם הערוך שהוא בגד צמר שנותנים בני אדם גדולים וחשובים תחת המצעות ובלע״ז טפי״ט. ועוד כתב הר״ש שי״מ שהוא עור הכרוך על המטה וכו׳ אבל זה שפי׳ הר״ב על מיזרן. כ״כ הרמב״ם. והוא כתב על חבק וז״ל חבק הוא [האזור] אשר ישימו אותו לחמור על המרדע. כדי שיעמוד על גבו. וזה החבק ברחבו כמו טפח. וארכו יותר מזה השיעור. ובקצהו [שנצין] יחברו בהן המשאוי [נ״א הקשירה] ע״כ]:

מטמא שנים. כתב הר״ב כל זמן שלא פירש מן המטה כדתנן במ״ב פ״ה דזבים:

היתה טמאה טומאת ז׳. שזאת המטה היא נלקחת ממי שנטמא טומאת ז׳ מן המת והמזרן מן הבגדים וכאשר היתה המטה אב במת והוא סוף אב לא תשים הבגדים והוא המזרן הנוגע בה אב ג״כ אבל ראשון. הרמב״ם ועיין בפ״ק דאהלות [מ״ב]:

תיבה שפתחה מלמעלה טמאה טמא מת. עיין בפי׳ הר״ב מ״ט ומסתבר דל״ג לה הכא וכן ראיתי בדפוס ישן שבגמ׳:

נפתחה מלמעלן כו׳. וה״נ תנן לקמן משנה ט ועיין בפכ״ב מ״ח:

נפתחה מלמטן טהורה. פי׳ הר״ב בטל בית קבול שלה כו׳. אע״פ שאפשר לישב עליה *)בכסא. מפני שעיקר מעשיה לקבלה וכבר בטל העיקר הרמב״ם

פכ״ו מה״כ [הלכה ו׳] ועיין [מ״ש] לקמן מ״ט [ד״ה מפני]:

ואינם חבור לה. כאותן ששנינו במ״ג פרק דלקמן:

התורמל. פי׳ הר״ב כיס גדול של עור שהרועה כו׳. ועיין מ״ש [הר״ב] במ״ד פט״ז:

שבצים שלה מקבלות עמה. כתב הר״ב כשמפשיטין עורות האילים והתישים הזכרים נשאר העור שבמקום הבצים כמין כיס קטן. ולשון הרמב״ם כמו שני נודיים קטנים:

טהורות שאינם מקבלות כדרכן. לשון הרמב״ם כאשר נקרעו אלו הנודים הנה היא טהורה לפי שאי אפשר שתקבל כמו שהיה דרכה לקבל. ר״ל מצד פיה אשר תמשך בתוך הנוד ע״כ. אבל בנא״י הנה הם טהורות לפי שא״א שיקבלו כמו שהיה דרכם לקבל ר״ל מצדדי פיותיהן אשר הם בתוך הנוד. ובחיבורו פ״ז מה״כ [הלכה ח] העתיק המשנה כלשונה:

רבי מאיר מטמא. הואיל ופתחה מצדה. ולא נפחתה למעלה ראויה למדרס כשהיתה וכל המיטמא טמא מדרס מיטמא טמא מת כדתנן במשנה ג פ״ו דנדה:

מפני שבטל העיקר בטלה הטפלה. ושיהיה כלי שיטמא טומאת מת הוא העיקר. וזה הולך על השרש אשר התבאר בששי מנדה והוא אמרם כל הטמא מדרס טמא טמא מת ויש שטמא טמא מת ואינו טמא מדרס הנה כבר התבאר שטומאת מת עיקר. הרמב״ם בסוף פרקין:

כ **[*הכרים והכסתות**. עיין מ״ש בפ״י דמקואות משנה ב בס״ד]:

והשקין. ארוגה משער ונוצה של עזים. וכן כתב הר״ב ברפכ״ב:

הרי אלו טמאים מדרס. פירש הר״ב דכל הני עבידי נמי לשכיבה. וכיון שמתחלת ענינם נעשו לשני דברים יחד להיותן מכלי קבול. ולישב עליהן. ולזה כאשר נפחתו ויצאו מדין כלי קבול ונטהרו מטומאת שרץ הנה נשארו בדין המשכב ויטמאו במדרס. הרמב״ם. ותניא בתוספתא מודים חכמים ור״מ [דפ׳ דלעיל] בכר וכסת של עור. הר״ש. [*ועיין מ״ש בפ׳ כ״ד מ״ד]:

כריתית. פי׳ הר״ב שק של עור קטן וכן הוא בפי׳ הרמב״ם בנא״י. כריתית שק קטן מעור ע״כ. וכלפי שתמונתו כתמונת השק הרי הוא קטן אע״פ שהוא גדול מהתורמל שהוא בתמונת כיס. שהרי התורמל שעורו חמשת קבין. והכריתית סאה שהוא ששה קבין והרמב״ם בספכ״ד [הלכה יא] מה״כ כתב שהכריתית מערין בה מים:

המזודה. ובנוסחת מהר״ם *)והמזדה. המ״ם בחיר״ק והדל״ת בפת״ח ובמשניות ישנים מנוקדים ומזדא. והמ״ם בשו״א והזי״ן והדלי״ת קמוצים:

חמת חלילין. פי׳ הר״ב חמת מלא רוח כו׳ ומוציא כו׳ קול של שיר. כשנופח בפיו. הר״ש. [ובארץ רוסיא שכיחי הרבה זאקווייף בל״א]:

טהורה מן המדרס. פירש הר״ב דלא חזיא לשכיבה. דכיון שאינה מלאה מתגלגלת. הר״ש:

עריבת פיסונות. של עץ. הרמב״ם פרק כ״ו מה״כ:

פיסונות. פי׳ הר״ב לשון שקל פיס׳ דאמרינן בגמרא בסנהדרין. פ׳ ארבע מיתות (סנהדרין דף סד:)

עריבה. שלשין בה את הבצק. הרמב״ם שם:

שנסדקה. לשון הר״ב ומוציאה משקין. וכ״כ הר״ש. ובמשנה דלקמן העתיק ת״כ דתניא שנסדקה ואינו יכול לרחוץ בה רגלו אחת. וכן העתיק הרמב״ם בחבורו שם. ולשון התוספתא מהרגלים. ועיין בפי׳ הר״ב רפ״ד דידים:

טמאה מדרס. כתב הר״ב שאינה ראויה אלא לשכיבה שכופתה על פיה כמ״ש הרמב״ם וכדתני כפה סאה וישב עליה שכתב הר״ב בסוף משנה דלקמן. ומ״ש הר״ב ואם לא נסדקה אינה טמאה מדרס כו׳ אבל אם נגע בה גופו יהיה דינה דין כלים שנגע בהן הזב. אשר הן ראשון ולא אב. הרמב״ם. [*ומ״ש הר״ב ופחותה מב׳ לוגים וכו׳. טעמא כתב הר״ש בשם התוספתא שהרי היא כקערה ושיעורה בזיתים וביתר מט׳ קבין לקמן במשנה ד]:

מקבלת מדרס. בכולי דוכתי תני טמאה מדרס ולא ידענא אמאי משני הכא למתני מקבלת מדרס:

שיתחסמו. עיין מ״ש במשנה ב פט״ז:

דיוסטר. לשון הר״ב דיו שנים סטר צד כדמתרגמינן לסטר חד. ולשון הר״ש כדכתיב (בדניאל ז) ולסטר חד הקימת:

קבעו בכלונס. כתב הר״ב דהיינו עץ ארוך ותרגום נס כלונסא כמ״ש בפי׳ מ״ג פ״ב דר״ה ואע״פ שהנס הוא כמין מקל ארוך שאינו עב. הכא מיירי שהוא עב כמו קורה דהא תנן בסיפא כסא שקבעו בכלונס. וכן העתיק הרמב״ם בפ״כ מה״כ לענין דיוסטר קבעו בקורה וכן עוד לענין כסא בפכ״ה קבע הכסא בקורה גדולה:

כסא שקבעו בכלונס. עיין מה שכתבתי בזה במשנה ד פכ״ב:

מפני שאומרין לו עמוד ונעשה מלאכתנו. כתב הר״ב ותניא בת״כ אשר ישב עליו וכו׳ יכול אפי׳ כפה סאה כו׳ ת״ל אשר ישב המיוחד לישיבה. מדלא כתיב גבי משכב. אשר שכב. וגבי מושב אשר ישב [בקמ״ץ ופת״ח] וכתיב ישכב ישב. משמע שישכב עליו תמיד במיוחד לשכיבה ולישיבה. וגבי משכב נמי דריש ליה התם הכי. רש״י פ״ו דשבת דף נט. ועיין מ״ש ברפ״ד דידים. [*ועריבה מב׳ לוגין וכו׳ במתני׳ דלעיל] ותרקב מפורש בפי׳ [הר״ב] משנה ו פ״ג דתמיד:

עריבה גדולה. יתירה מתשעה קבין. הר״ש וכ״כ הרמב״ם בפכ״ו מה״כ:

[*רבי עקיבא מטמא וחכמים כו׳. וכה״ג פליגי בפ׳ כ״ז משנה ה]:

אע״פ שקבעה בכותל. כתב הר״ב ולא אמרינן כו׳. או שנעשה כדי לשמש את הקרקע. וכן בפ״ח מ״ט [גבי פורנא]. עיין מ״ש במשנה י פ״ו דמקואות:

כופת שקבעו כו׳. עיין מ״ש במשנה ד פכ״ב:

קבעו. במסמרים ובנה עליו. הרמב״ם רפכ״ו מה״כ והכ״מ כתב על לשונו זה שאינו במשנה. אבל נלמד הוא מסברא דעדיף מקבעו בבנין ע״כ. ואין נ״ל דא״כ לא ה״ל לכתוב כלל במסמרים. אבל נראה מדכתב כן. שסובר דדוקא במסמרים הוי קביעות ליטהר. ובלאו הכי לא. ועי׳ בסמוך:

מפץ. עיין מ״ש במשנה י פכ״ד:

המעזיבה. פי׳ הר״ב טיט וצרורות כו׳. עיין לשון רש״י שכתבתי במשנה ז פ״ק דסוכה [ד״ה מעזיבה]:

נתן עליו את המעזיבה ולא קבעו. במסמרים. בפי׳ הרמב״ם בנא״י:

קערה שקבעה בשידה תיבה ומגדל כו׳. לכאורה אורחא דמלתא נקט. אבל הרמב״ם בפ״ה מה״כ כתב בבבא דטהורה. וז״ל. הרי זו מכלל השידה וטהורה. נראה שדעתו דמיירי דוקא בשידה תיבה ומגדל הבאים במדה שהם טהורים. כדתנן בריש פרק ט״ו:

סדין שהוא טמא מדרס כו׳. כתב הר״ב שראוי לטמא מדרס קאמר וכו׳ דא״כ אדתני סיפא כו׳. וכ״כ הר״ש. אבל הרמב״ם השוה שתי המשניות. ומפרש למשנתינו דה״ק. אבל טמא טמא מת. כלומר שהוא ישוב כמו כלים אשר נטמאו בטמא מת. כאשר נגעו במדרס ישובו ראשון. וזה ל׳ התוספתא בזה. סדין שהוא טמא מדרס ועשאו וילון הרי הוא כטמא מת המקבל טומאת מדרס. וב׳ המאמרים יחד אמתיים. לפי שזה הוילון הוא יקבל טומאת מת בעתיד. והוא ג״כ בדמיון כלים שנגעו במדרס. ע״כ. ומ״ש עוד בפירוש הרמב״ם ואשר יתוקן וכו׳ מצאתי בנא״י שנכתב בגליון שלא נמצא בהעתק. ומ״ש הר״ב כדתני בהקומץ רבה. דף כד. וגם הר״ש הראה מקום זה. ולא ידעתי למה לא הראה על מקומה של המשנה במקום שהיא קבוע במכילתין פרק כז משנה ט׳. דאילו בהקומץ אין מקומה. אלא מייתי לה בגמ׳:

ועשאו וילון. כתב הר״ב ודוקא שעשה בו שינוי כו׳ כדתנן ספכ״ה:

אבל טמא טמא מת. ולא עשאוהו כאחד ממחיצות הבית שאינן מקבלות טומאה. רש״י פ״ק דביצה סוף דף יד. ומה שפירש הר״ב מפני שהשמש מתחמם כנגדו כו׳. עיין מ״ש במ״ד פ״ח דשקלים:

משיתבר ובס״א משיתפר. ועוד להר״ב גירסא שלישית *)בפכ״ז משנה ט. ועיין רפכ״ה. ובמשנה נא״י מצאתי מוגה משישבר:

כמין כי. פי׳ הר״ב כי יוונית כמין כ״ף הפוכה ולכאורה נראה שצ״ל כפופה וכלומר לאפוקי כ״ף פשוטה [*שהרי] במנחות פרק ו משנה ג כתב הר״ב כמין כי יוונית שהיא כמין ט שלנו כהפרש גודל מן האצבע [*אבל ראיתי שתי אלפא ביתא של היוונים האחת גדולה ומרובעת. והאחת קטנה והאות העשרים שבקטנה היא קרובה בצורתה לטי״ת שלנו שצורתה של האות ההיא כזה? ט אך בהגדולה האות השש עשרה היא כזה? ח ולפי זה אין להגיה בלשון הר״ב אך שתי תשובות בדבר הא׳ למה לו לומר כמין כ״ף הפוכה הל״ל כמין חי״ת. הב׳ דהשתא דבריו דהכא ודמנחות סתרי אהדדי שזו דלעיל יש לה כמו שולים מתחת ואין לה גג וזו דהכא יש לה גג ואין לה שולים ומיהו בתשובה הראשונה יכולני לומר שבימי הר״ב לא היו נוהגין לכתוב הח׳ אלא כזה ? וכן עדיין סופרי זמנינו כשכותבין בכתב שקוראין כתיבה תמה עושין החי״ת בזו הצורה דוקא]:

[*והיא גמר מלאכתה. וכן העתיק הרמב״ם בפ״ה מה״כ ולכאורה ק״ל דל״ל למתני הכי דהא בכ״מ שנשנה המלאכה שבה מיתטמא הכלי טעמא לפי שבו נגמרה מלאכתו ויש לי לומר דבמחצלת יש שעושין עוד מלאכות אחרות אחר זו המלאכה וה״א דעדיין לא נגמרה מלאכתה מקרי קמ״ל דומיא דאשכחן במטה ועריסה דברפט״ז. כדפי׳ הר״ב שם]:

כא הנוגע בכובד העליון כו׳. פי׳ הרמב״ם [פ״כ מה״כ הלכה ט״ו] דמיירי שהבגד בעת אריגתו היה באהל המת והרי נטמא. ואין מיטמא בשאר הטומאות זולת הצרעת אם לא הארוג לבד שנאמר או בגד עד שיהיה בגד שהוא טווי וארוג ואמרו בכאן כי כאשר יגע האדם בכובד העליון כו׳ טהור.

שכל אלו אינן חבור לבגד אבל הנוגע בנפש המסכת כו׳ טמא. שכל אלו חבורין לבגד ועיין בפירוש הר״ב רפכ״ג:

[*בכובד העליון וכו׳. פי׳ הר״ב כובד העליון הוא שלפניו כו׳. וכ״פ הר״ש. וק״ל דהא הוה זו ואצ״ל זו. דאם בשלפניו טהור אע״פ שהבגד הטמא כרוך עליו. כ״ש בשל רחוק ממנו שאין עליו אלא השתי המחוברת לבגד ועוד דלשון עליון ותחתון אינו צודק כלל דהא איפכא הוא שאותו שהוא רחוק הוא גבוה. ואותו שלפניו הוא נמוך ואם נפרש כן שהעליון הוא הרחוק. והתחתון הוא שלפניו אתי שפיר הל׳. וגם דהשתא הוה לא זו אף זו. ועוד בה שלישיה דיגיד עליו ריעו שכן הנירים והקירוס שפי׳ הר״ב וכן הרמב״ם הנירים הוא הרחוקים. והקירוס הוא שלפניו יותר וכן פי׳ הרמב״ם ג״כ בכובד כו׳ וז״ל האורגים יעמידו להן שתי קורות אחד [למעלה] ועליה כרוך השתי. והשנית קרובה לארץ. וכל מה שיארגו מן הבגד כרוך עליה. והשתי נמשך בין שתי הקורות. שם הקורה עליונה נקרא כובד העליון. ושם השפלה כובד התחתון. ע״כ]:

בנירים. ל׳ הר״ב הן חוטין וכו׳. ובעבורן כו׳. כן לשון הרמב״ם. ובנא״י ובהמשכתן כו׳ [*וכבר כתבתי מעשיהן מבואר יותר במ״ב פ״ז דשבת. ע״ש. וכן תקנתי שם ל׳ הר״ב והרמב״ם שכתבו שילך בו הארג בחוט. שהוא ל׳ מגומגם. והראוי היה שיהיה הלשון שילך בו חוט הערב:

[*ובקירוס. פי׳ הר״ב מסרק שבו מכים וכו׳. וכ״כ הרמב״ם. ואע״פ שמתחת יש לכלי זה גם כן קנה ע״פ כולו. משא״כ למסרק שאין לו מתחת קנה. כי השינים צריכין להיותן מובדלים בסופן שזולת כן אין נעשית מלאכתן כלל. מ״מ מפני שהשתי כל חוט וחוט ממנו נכנס לבין כל ב׳ שינים ואין הקנה שמתחת נראה לעין מפני השתי הזה. הלכך דומה למסרק כפי מביט עין הרואה. ועל כן קרו ליה מסרק. אבל הא קשיא לי ודאי שזה הכלי הוא בכלל הנירים. לפי מה שפירשתי במ״ב פי״ג דשבת. ושם נשנה ג״כ בקירוס. ופי׳ הר״ב והרמב״ם יריעה ארוגה וכו׳. וכבר העירותי על זה שם. וגם כתבתי שם שבהלכות שבת להרמב״ם בפ״ט השמיט בקירוס. ולכך נ״ל דאדרבה משם ראיה על מה שפירשתי. שהנירא הוא מה שהם ז״ל מפרשים כאן על קירוס. ולפי׳ שם לא פי׳ על קירוס כמו בכאן לפי ששם הוא בכלל נירים. שכן מפרש אביי התם [שבת דף ק״ה] דנירין הוא בתי נירא ונירא ולכך הוצרכו לפ׳ קירוס יריעה כו׳. ודוגמא דנפה וכברה דתנן התם לגביה. אבל כאן שא״א לפרש יריעה כו׳. דמה ענינה לכאן. לכך מפרשים שהוא המסרק וכו׳. דהיינו הנירא. ואמנם הנירים יהיו השתי בתי נירא לבדן. ואין המסרק בכללן. ולפי ששם לענין איסור שבת אינו מתחייב עד שיעשה החוטין בשלשתן בשתי הבתי נירא. ובנירא כדמפרש אביי. לכך הוצרכו לפרש שם בקירוס יריעה כו׳ זהו מה שנ״ל בזה. ואין לתמוה על ששם אחד היינו קירוס. יפול על שני ענינים מחולקים. היינו על מסרק. ועל יריעה. כי הרי אפשר הוא שקריאתן משתנה. כגון שהא׳ בחול״ם הרי״ש. והב׳ בשורק או בקריאת הקו״ף. שהא׳ בחיר״ח. והב׳ בציר״י. א״נ שני השינוים גם יחד יצדקו. ובזה יובדלו. וק״ל נ״ל]:

[*ובעירה. כתב הר״ב הוא אירא האמור בפ״ק דשבת (דף יא) וכו׳ וכ״פ הר״ש. ואע״ג דהתם באל״ף בתחלה ובסוף. הרי אותיות אחה״ע מתחלפין. אבל הרמב״ם כתב זה החוט יקרא עירה מענין תלייה. לפי שהעירה הוא הנתלה והדבק. עכ״ל. כלומר שהוא מל׳ מעורה במקצת דרפ״ג ממסכת טבול יום. ומעורה בקליפתה דמ״ח פ״ג דעוקצין. ול׳ מקרא הוא כמער איש ולויות במלכים א ז]:

בנפש המסכת. פי׳ הר״ב חוטי הערב שהולכים כו׳ קודם שיכה במסרק ויחבר אותו על הארוג מהבגד. הרמב״ם. וכ״כ הר״ב והר״ש במ״ט פי״א דנגעים. ועיין שם:

הנוגע בצמר שעל האימא. פי׳ הר״ב מקל ארוך כו׳ שהנשים כורכות בו את הצמר וטוות. וכ״פ ג״כ באשוויה. וכ״פ הר״ש. וצ״ע היאך מתחברים לבגד האורגים. אבל הרמב״ם מפרש שהוא ג״כ מכלי האריגה. ובנוסחא שלפנינו כתב אימה הארג אשר באורך המסרק אשר עליה המטוה כפול. ולזה תקרא א״ל ריב״ה עימ״ה לכפילת הפשתן עליה. ועם זה המטווה אשר על המסרק. יאמר צמר שעל האימה. ובתנאי שיהיה ג״כ מחובר בארג. ובנא״י עימה הארוג שמכניסין בו הקנה שהמטוה כרוך עליה ונקרא בערב א״ל גז״ך. ולזה תקרא א״ל ריב״ה עימ״ה. לכריכת הפשתן עליה. ועל אותו המטוה שעל הקנה. יאמר צמר שעל העימה. ובתנאי שיהיה ג״כ מחובר בארג ע״כ. ואשוויה פי׳ הכוש אשר עליו המטוה אשר ירקמו בו והוא מחובר בבגד [ג״כ] ע״כ:

בפיקה. פי׳ הר״ב כמין עגול כו׳ וגם בזה יש להקשות מה ענינו לחבור הבגד. והר״ש כתב כגון דבגד כרוך על הפיקה ע״כ. וגם זה דוחק שהרי לא לכך עשויה. והרמב״ם פי׳ פיקה כוש קטן יוכפל עליו המטוה עד שישוב [כמין כדור וכל זמן] שנשאר מהמטוה כפול על הפיקה. הוא אומרו עד שלא פירעה כו׳:

עד שלא פירעה כו׳. פי׳ הר״ב קודם שיתירנה. ול׳ הר״ש עד שלא נתגלה וכו׳. וז״ל הרמב״ם וכ״ז שנשאר מהמטוה וכו׳. וכאשר הוסר המטוה ממנה עד שנתגלה ונראה הוא אומרו משפירעה. ופירעה הוא הגלוי [מלשון] כי פרעה אהרן (שמות ל״ב:כ״ה):

הנוגע בעול ובקטרב כו׳. הכונה בזאת ההלכה. כמו כונת אשר לפניה וזה שהוא יאמר כי כאשר נטמאת העגלה או המחרישה. אז הדברים המחוברים בהן. יחשב כמו הדבר אשר נטמא. הרמב״ם:

בעול ובקטרב. עיין בפי״ד משנה ד:

בעין. ל׳ הר״ב בגד או צמר כו׳ שכורכים על צואר כו׳ ודומה לעין. הר״ש:

והבורך. כך הגהתי בבי״ת. שכן גרסינן בפרק יז דאהלות וע״ש בפי׳ הר״ב ובפירוש הר״ש דהכא. ותמצא שענינם א׳ גם הערוך העתיקו בערך בורך. ולשון הר״ב עץ עקום. דומה למרכב. כן ל׳ הרמב״ם בנוסחא שלפנינו. אבל בנא״י דומה לרכובת אדם וע״ש הר״ב והוא הנטוש כו׳. מסיים הרמב״ם ולזה תקרא כורך. ע״כ. [*ונראה שנוסחתו בכ״ף וכן הוא בחבורו פ״כ מה״כ כתוב הכורך בכ״ף]:

בתוט ובמשיחה. עיין לעיל פי״ז משנה י״ג ומ״ש במשנה ח פ״ג דסוכה:

ובסניפין. פי׳ הר״ב עץ קטן כו׳ ופעמים ישים שנים. כלומר ולכך שונה סניפין ולא סניף. וע׳ מ״ש במשנה ו פי״א דמנחות:

במכבש של חרש. שנטמא הרומח שבו הנוגע במכבש טהור. הרמב״ם פ״כ מה״כ:

הנוגע ביתר ובקשת כו׳. מ״ש הר״ב ונטמא החץ לא נטמא הקשת והיתר. ר״ל ולכך הנוגע בהם טהור:

כב **[*והדלופקי**. מ״ש הר״ב כלי עץ כו׳. אדלופקי לחוד קאי. ומ״ש ואוכלים ומשקים. קשיא לי דמשקים אינן מונחים על השלחן והדלופקי. אלא בכלי שבו הם המשקים. והכלים הללו כבר אמרן צלוחיות ואשישות ומשמע בין רקנים בין מלאין. ולכן היה נ״ל שתיבת ואוכלים צ״ל באוכלים. וכן ל׳ הרמב״ם שם. ואף לשונו שבכאן כך מוכיח שכתב ובו מקומות לכלי היין ולכלי הפירות. אלא דבפכ״ד [משנה ו] כתב ג״כ הר״ב כמו הלשון שבכאן. ולכן צריך לפרש דה״ק שמשימים בו צלוחית ואשישות ואוכלים ומשקים בתוך הכלים הללו. ול׳ קצרה הוא שסומך על המבין. ומ״ש הר״ב שמשימים בו צלוחיות ואשישות. וכן לשון הרמב״ם. ונמצא בכתוב שמואל ב׳ ו ואשישה אחת ופירשו רז״ל בפרק כל שעה (פסחים דף לו) גרבא דחמרא. דכתיב (הושע ג׳:א׳) ואוהבי אשישי ענבים]:

או שחיפן בשיש ושייר כו׳. כתב הר״ב דאי הוה כולה מחופה שיש היה טהור ככלי אבנים דבתר חפוי אזלי׳ וכ״כ הר״ש. ותמיהני דבפי״א משנה ד ו מפרשים דבתר עיקרא אזלינן. ומיהו כבר כתבתי שם בכם הר״ש דמפרש התם. בכלי שצפוי כמוהו. שצפוי של מתכות. וגם הוא עצמו של מתכות. אלא שעיקרו דמתכות טהור וצפויו דמתכות טמא. ואין נראה לחלק דהכא לקולא והתם לחומרא. דהא בסוף חגיגה כתבתי דמהכא מייתי התם בגמ׳ דאזלינן בתר חפוי. ומאי מייתי והא התם שאני דלחומרא באנו לטמא השלחן של עץ המחופה בזהב. אלא ודאי דאין לחלק בזה. ולא עוד אלא דרש״י פי׳ התם במאי דמייתי ממתניתין דהכא וז״ל אלמא צפויו מבטלו אפי׳ להקל וכ״ש להחמיר. ע״כ. אלא נ״ל דהא דבפרק יא אזלינן בתר עיקרא היינו דוקא היכא שהעיקר והצפוי ממין אחד הוא. וכל זה לשיטת הר״ש. אבל כבר כתבתי בפ׳ יא. גם בסוף חגיגה. דלהרמב״ם כל המצופה מטהר הכלי. וז״ל בפי׳ שבכאן לפי שהכלים המצופים לא יקבלו טומאה. ובנא״י מסיים בה כשהן מצופין כ״ש כשצפן בשיש:

שניטלה אחת מרגליו. מן הג׳ רגלים אשר לו. הרמב״ם. וכן בפירוש הר״ב במשנה דלקמן:

שניטל אחד מראשיו טהור. ה״ג בכל הספרים. ובנא״י מצאתי מוגה טמא. וז״ש הרמב״ם בפרק כ״ו מה״כ. עדיין הוא ראוי למדרס [*ונ״ל שכן יושבין עליו כשהוא מוטה]:

אם יש בו גובה טפח. עיין במשנה ה פרק כז:

[*קתדרא. עיין בפי׳ הר״ב דפ״ד משנה ג׳. ומ״ש עליו שם. ועוד עיין בפירוש הר״ב בפרק כד מ״ב]:

כסא של כלה שנטלה חפוייו. פי׳ הר״ב לשון חפי פותחת כו׳ [*בפ״ח דשבת דף פ״א] ובפ״ק דעדיות משנה יא מפרש גם פי׳ הרמב״ם דהתם דחפויין [פתוחין] וציורים שעושין מעצים ואבנים כו׳. וצריך לומר שאינו חפוי על פני כולו. והיינו דלשונו בפירושו דהתם. חתיכות המפותח שמדביקין עליו ואף ע״פ שאין דבריו בפירושו שבכאן נראין כן. מ״מ הדבר מוכרח דהא לדידיה כל חפוי מטהר כמ״ש בר״פ:

כסא שקבעו בעריבה כו׳. מטהרין. ואי קשיא לך הא תנן לעיל פ״כ משנה ה כופת שקבעו בנדבך קבעו ולא בנה עליו כו׳ מפץ שנתנו ע״ג הקורות קבעו ולא נתן עליו את המעזיבה כו׳. אלמא בקביעות בלחוד לא פרחה טומאה מינייהו. התם משום דבדוכתייהו נמי לישיבה ולשכיבה קיימי. אלא משום דמחבר להו לבנין. קא מטהרינן להו. ומש״ה עד דקבעי להו ובני עלייהו לא חשבינן להו כבנין. אבל הכא הא קא מבטל להו מישיבה לגמרי. הלכך בקביעות לחוד מטהרינן להו לב״ה. תדע דתנן בההוא פירקא [משנה ו] סדין שהוא טמא מדרס. ועשאו וילון כו׳ מאימתי היא טהרתו כו׳. ר״ע אומר משיקבע. אלמא מקביעות נמי קא מטהר ואפי׳ כשנטמא כבר. מ״ט משום דלא חזי השתא למדרס ה״ל כמו שנשבר כ״כ הראב״ד במשנה יא פ״ק דעדיות. ולא ידעתי למה הקשה מכופת. דטפי טובא ה״ל להקשות ולמרמי כסא אכסא. ועוד שהיא נשנה קודם ההיא דכופת במשנה ג כסא שקבעו בקלונס. וכן כסא שקבעו בקורת בית הבד טמא. אלמא בקביעות בלחוד לא פרחה טומאה מינייהו. אחר זה ראיתי בפכ״ה מה״כ [ה״ה]. דהתם כתב

הרמב״ם דיני אלו הג׳ כסאות. שמפרש הכ״מ דכסא שקבעו בעריבה נמי לא טהרו ב״ה. אלא לענין שאינו חבור לה. שאם נטמאת העריבה לא נטמא הכסא ע״כ. אבל הרמב״ם בפירושו כתב בהדיא שהוא טהור לגמרי. וז״ל [אמר] אם קבע כסא בעריבה הוא טהור. ולא יטמא במדרס לחבורו בעריבה אשר לא תטמא במדרס. ע״כ. ואף פשטן של דברי הרמב״ם שבחבורו. נראה שסובר דטהור לגמרי [*ושאלני חתני מהר״ר הירש יצ״ו. דהא אדרבה משמע כדברי הכ״מ. מדכתב הרמב״ם. וכן כסא שקבעו בעריבה כו׳. א״כ מדמה אותו לדלעיל מינה. והשיבותיו דאם כדברי הכ״מ. לא ה״ל לכתוב. אלא וכן הדין בכסא שקבעו בעריבה. ולא ה״ל לסיים שהוא טהור אלא ודאי אתי למימר שהוא טהור לגמרי. וממ״ש וכן כו׳. אין ראיה להכ״מ. שהרי בדין השני. קבעו בקורה גדולה נמי כתב וכן. ואינו שוה לדין שלפניו. דהא בדין שלפניו מחלק בין קבעו לעשאו בו. אלא הני וכן. אינן אלא שבשלשתן יש צד טהרה. ומיהו הא כדאיתא והא כדאיתא. ותו דהרי משנתינו לא שנאה לזו שבעריבה אלא אותם שנים כסאות. אלא דבאותן יש צד טומאה נמי. ואילו בזו אין צד טומאה כלל. והרמב״ם שכתבם יחד הרי נשמר בלשונו כדכתבתי. ועוד אי איתא דגם בזו יש צד טומאה. א״כ ה״ל לכתוב דין עשאו בו מהו אבל אם טהור לגמרי בקבעו בו לא צריך לכתוב. דודאי דכ״ש עשאו בו שהוא טהור] וכך הבין הכ״מ. שהרי הקשה עליו מאי שנא מכסא שקבעו בקורת בית הבד ומכח הקושיא הוא שמפרש דה״נ אינו מטהר לגמרי. ואילו היה מחפש לדעת מה יענה הרמב״ם בפירושו. בודאי שלא היה מפרש כן על דבריו שבחבורו להטותו מני דרך שבפי׳. וגם אשתמיטתיה להכ״מ דברי הראב״ד מדלא כתבן לתרוצי מה שהוקשה להראב״ד אהדדי. ולכך נראה דהכא נמי טהור לגמרי ומשום דקביעות שבעריבה הוי קביעות טפי ג״כ מקביעות שבכלונס וקורות בית הבד וכמו שתירן [*הראב״ד] בכופת. ול״ק אלא על הראב״ד דלמה לא רמי כסא אכסא. כל שכן דמשנת כלונס וקורת בית הבד. קדומה למשנת כופת. דמינה רמי איהו וה״מ לתרוצי הכי וממילא לא הוי קשי מכופת דתנן בתרייהו:

אף העשוי בה. ר״ל *) שנמצא עם העריבה מעץ אחד. הרמב״ם:

שלא היו חפויו יוצאים. פי׳ הר״ב שאין הנסרים בולטים חוץ מן הכסא. ר״ל הנסרים הקבועים מג׳ רוחות שאם א׳ בולט חוצה. ואין שכנגדו ג״כ בולט. נמצא כשיטהו על אותו צד. שהוא מוטה בשיפוע. מפני שהנסר האחד ארוך ויוצא ובולט מהשני. ולכך אין נוח לישב עליו [*ומ״ש הר״ב וממעל לעצים לוחות וכו׳. אלו הלוחות ג״כ בכלל חיפויו דמתני׳. שהרי הא דתנן וניטלו לא קאי אלא על אלו הלוחות כדפי׳ הר״ב ואם נשברו הלוחות וכו׳. וכן ג״כ כללן הר״ב לאלו הלוחות בלשון נסרים בהא דמסיק אלא לנסרים שמחפין כו׳]:

רבי עקיבא מטמא. טעמו פי׳ הר״ב במ״ח פ״ב דעדיות:

שידה שניטל העליון טמאה מפני התחתון כו׳. צריך לומר שתמונת שידה משונה הרבה מתמונת תיבה. הואיל וחלוקים הן מאד בדיניהן. כמו שנשנה לענין תיבה במשנה ז וט דפי״ט:

ישיבת הסתת. לשון הר״ב מסתת אבנים והוא מתקן לו מקום לשבת בקצה האחד מהאבן כו׳. ותימה דכלי אבנים אין להם טומאה אפי׳ מדרס כמו שכתב הר״ב בסוף פרקין ולעיל רפ״י ולשון הרמב״ם מקום ישב בו בקצה העץ [ויסתת] האבן על קצה האחר ובחבורו פכ״ה קצת הקורה שמתקן המסתת את האבן לישב עליו:

ועשאו פנים. פירש הר״ב פסלו במעצד כו׳ [עי׳ מ״ש ברפי״ב דשבת] וכ״כ הר״ש. אבל העתיק עשאו פנים. דהשתא מלתא באפי נפשיה היא. והרמב״ם העתיק ועשאו פנים. ופירש לעשות ממנו פני הכותל כו׳. ובחבורו פכ״ה ועשאוהו פנים לשער וכיוצא בו:

במשיחה. עי׳ מה שכתבתי פי״ז משנה יג:

האסלה. פירש הר״ב בית מושב של ברזל מכוסה עור. נקוב באמצע כשיעור סיט [*המפורש בפירוש הר״ב משנה ד פי״ג דשבת] הן חסר הן יתר. ויושב עליו אדם ותחתיו גרף כדי לקבל בו הרעי. ערוך:

העור טמא מדרס. בשנטמא כשהוא מחובר קאמר ויש בו כשיעור אבל הברזל טהור מן המדרס שעליו אבל לא טהור משאר טומאות דאי לכתחילה קאמר ברזל טמא בשאר טומאות. פשיטא. [ועור] נמי אם יש בו כשיעור פשיטא. ואי לית ביה כשיעור אמאי טמא מדרס. הראב״ד פכ״ה מה״כ:

שהפויו של עור. ושפתותיו ג״כ מעור וכאשר הוסר הכסוי ישאר בלתי שפה אינו ראוי לדבר. לא לישב עליו לקטנותו ולא לשום בו דבר. להעדר הצדדין. הרמב״ם בנא״י:

ששיגמן. לשון הר״ב שפסלן ותקנן ברהיטני וכ״כ הר״ש ובמשנה דלעיל נתנו מעצד לפסול. ובין כך ובין כך קשיא לי מאי שנא דלא פירשו כמו עשאן בסינין או בשיגמין דמתני׳ ו פ״י. שהוא חיבור הנסרים על ידי עץ הנקרא שעם. וכך פי׳ הרמב״ם בכאן גם הערוך מפרש כן למשנתינו:

קנקילין. פי׳ הר״ב כלי שמשימין תחתיו אש וגפרית כו׳. מכבר מעשה רשת תרגום ירושלמי קנקל עובד *)מצדא וכן מכבר דויקהל הערוך:

והעשויה ככוורת. ל׳ הר״ב מפולשת משני צדדים. וכ״כ הרמב״ם בפירושו. ובחבורו פ״ב כתב ככוורת שאין לו קרקע:

כג הכדור. ישחקו בו. הרמב״ם. וכ״פ הר״ב ריש פכ״ח:

והאמום. פי׳ הר״ב דפוס של מנעל כו׳. ופיו תפור [ובו] עושים המנעל כמו שעושים רצענים שלנו בדפוס של עץ. הר״ש. והוא לשון רש״י סוף פרק ז׳ דסנהדרין:

מפני שהתפר מחברו. פי׳ שתופר המוכין עם העור כדי שלא ישמטו אנה ואנה מתחתיו כשרוכב על האוכף דומיא דתפירת הבגד שממלאין במוך וצמר גפן בין תפירה לתפירה שזכר הר״ב במ״ד פט״ז דשבת שרגילות גם כן לחבר המוך בתפירות עם הבגד עצמו. כנ״ל. ולשון מהר״ם נ״ל אע״ג דכדור ואמום כמו כן תפורים מכל מקום רגיל הוא להוציא מה שבתוכן לפעמים להכי אין התפר מחברו כי הכא. ע״כ:

זריז האשקלוני. פי׳ הר״ב חגורה רחבה כו׳. משמע כל שרוכבין עליו בפסוק רגלים יש בו משום מרכב. וכן יראה לשון הר״ב בדיבור טפיטן של סוס וכבר כתבתי בפ״ק משנה ג׳ שכן נראין דברי הרמב״ם ושכן דעת התוס׳ דרפ״ג דערובין. אבל דעת רש״י אינו כן אלא שאינו מטמא משום מרכב. אלא אותו הראוי לסמיכה בשעת רכיבה [*ועיין עוד מה שכתבתי שם בס״ד] ולדבריו צ״ל בכל הני דהכא שיש בהן דברים הראויין להסמך בהן לפניו או לאחריו:

ומדוכה המדית. פי׳ הר״ב מכתשת כו׳. וכ״כ הר״ש אבל מהר״ם אע״פ שראה לפניו פי׳ הר״ש כתב וז״ל ודבר תימה הוא מה ענין זה למרכב. ושמא הוא אחד מכלי האוכף או אותו שמשים בו הרוכב את רגלו שקורין שטגריי״ף בלשון אשכנז. או אחר כיוצא בזה ונקראת מדוכה משום דהרוכב נשען ומכה בה תמיד כעין מדוך שדוכין בה. ונקראת מדית על שם מקומה כמו זריז האשקלוני נ״ל. עכ״ל. ובפי׳ הרמב״ם לא נמצא בו דבר אבל בנא״י מצאתי ומדוכה מרכבה שהיה מיוחס אצלם למדי ע״כ. ובחבורו ספכ״ה כתב מרדעת של חמור וכתב הכ״מ שהוא במקום מדוכה המדית:

מפני שעומדין עליו. והזב מטמא משום מושב כשהוא עומד ג״כ כדתנן בספ״ב דזבים והר״ב ששינה בלשונו לכתוב לשבת. בחנם עשה כן [*ובפי׳ הרמב״ם בנא״י כתוב והם עומדים על הסוס להתלמד לרוץ ולהראות גבורתם]:

[*בקומפון]. והר״ב העתיק בקונפון וכן הוא במשנה דריש פ׳ דלקמן אבל שם העתיק הר״ב קומפון והרמב״ם העתיק בכאן קומפון. וכתב שזה כו׳ שמו בל׳ יון קומפון ובלשון לע״ז [קנפו] ובר״פ דלקמן העתיק קונפון אבל בחבורו פרק כז מה״כ העתיק ג״כ קומפון]:

נאקה. היינו נאקה דפ׳ במה בהמה יוצאה. הר״ש:

טמא. כתב הר״ב רמב״ם פי׳ טמא מושב וכו׳. כ״כ בפירושו בנוסחא שלנו אבל בנא״י כתוב אולם אוכף הנאקה יטמא משום מרכב והוא ענין אמרו טמא לד״ה. לפי שהוא ירכב עליו. ע״כ. וכן בפי׳ משנה דלקמן. וכ״כ ג״כ בחבורו ספכ״ה. ולהכ״מ לא הי׳ בזה אלא נוסחא שלנו. ולכך על שהראב״ד השיגו. וכתב דטמא מושב כ׳ הכ״מ שכן מפרש הרמב״ם ג״כ בפירושו:

מרכב חלק מגעו ממשאו. פירש הר״ב דנושא מטמא בגדים ואין נוגע מטמא בגדים ומנין שבטומאת מרכב חלק מגעו ממשאו ובמשכב לא חלק שהרי הוא אומר במשכב (ויקרא ט״ו:ה׳) ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו ובמרכב הוא אומר (שם) וכל המרכב אשר ירכב עליו וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו יטמא עד הערב ולא נאמר בו יכבס בגדיו מלמד שאינו מטמא בגדים בשעת מגעו ונאמר (שם) והנושא אותם יכבס בגדיו אחד הנושא את המרכב. או הנושא משכב מטמא בגדים בשעת נשיאותו. הרמב״ם פ״ו מה׳ משכב ומושב. ומה שדקדק לכתוב בשעת נשיאותו הוא כמו ששנינו בפ׳ בתרא דזבים:

כסא של כלה ומשבר של חיה כו׳ אר״י אין בהם משום מושב. ולא אתפרש טעמא מאי. וגם צ״ל דמשבר של חיה אין ישיבתו ישיבה כלפי אסלה דס״פ דלעיל דהא לא פליג ר״י אאסלה:

וכסא של כובס שהוא כורם עליו כו׳. כך היא גירסת הר״ב. [*וכן העתיק הרמב״ם בפירושו]. והכי איתא בפ״ט דשבת דפ״ח אשכול הכפר דודי לי בכרמי עין גדי מי שהכל שלו מכפר לי על עון גדי שכרמתי לי מאי משמע דהאי כרמי לישנא דמכבש הוא אמר מר זוטרא ברי׳ דרב נחמן כדתנן כסא של כובס שכורמים עליו את הכלים. והרמב״ם [*בחבורו פכ״ה מה׳ כלים] העתיק *)שכובס עליו את הכלים וכן הוא במשנה שבגמ׳ דפוס ישן. [*וכתב הכ״מ רבינו והרא״ש פירשו שהוא מכבש. ולדבריהם יהיה טמא מדרס מפני שיושב עליו כשהכלים בתוכו להדקו. כדי שיכבשו הכלים]:

[*והמדף]. פירש הר״ב מביאין לוח של עץ ומניחים תחת הלוח וכו׳. וכ״כ הר״ש בשם גאון. וכן ערוך. ולישנא קטיעא הוא. וז״ל הערוך. ומביאין לוח של אבן או של עץ. ומעמידין אותו מוטה. והמקום נמוך. וסומכים אותו בעץ. ומניחים תחת כו׳]:

ומצודות הסכרין. פי׳ הר״ב הסותמים וסוכרים את המים כו׳. וז״ל הרמב״ם מצודות הסכרים מצודות יפסיקו המים בימים עד שיתקבצו שם הדגים ואחר יוציאו המים וישארו הדגים כו׳:

טמאין. ר״ל בטומאת מדרס. אי נמי בשאר טומאות דוקא. הר״ש:

כד טמא מדרס. כתב הר״ב וכ״ש שטמא טמא מת דקי״ל כל הטמא מדרס כו׳. מתני׳ היא בפ׳ ו׳ דנדה [*משנה ג]:

[*בקונפון. והר״ב העתיק בקומפון. וכבר כתבתי בזה בפרק דלעיל משנה ב׳]:

טמא טמא מת. כתב הר״ב וה״ה שטמא טומאת שרץ כו׳. והא דנקט טמא מת משום דאב הטומאה הוא. והכי קאמר אב הטומאה על ידי מת. ולא ע״י זב. רש״י פרק ט דשבת דף פד:

העשויה כקתדרא. פירשו הר״ב במשנה ג׳ פ״ד [*ועיין מ״ש שם בס״ד]. וכתב הר״ש דה״ל למתני עגלה של קטן דתנן בספ״ב דביצה דטמאה מדרס [אלא] אין חושבין כאן כ״א למנות ג׳ עגלות שיש להן ג׳ מינין ואינו יורד למנות כל העגלות. ע״כ:

משני לוג עד ט׳ קבין. עיין בפירוש הר״ב פ״כ משנה ג:

והבאה במדה. פי׳ הר״ב שמחזקת מ״ס כו׳. ול׳ מהר״ם שהיא גדולה ביותר שמחזקת מ״ס כמו אנשי מדות ע״כ. [*והוא לשונו של רש״י ז״ל בפ׳ ר״ע דמס׳ שבת דפ״ד]:

טהורה מכלום. עיין בפי׳ הר״ב במשנה דלקמן [*ומ״ש שם בס״ד]:

והבאה במדה טהורה מכלום. כתב הר״ב אאינה מיוחדת למדרס קאי דהטמאה מדרס כו׳. דבהנך דחזי למדרס לא חיישינן. דלא אתקש לשק כדאיתא פ׳ על אלו מומין הר״ש. [*ואני תמה דהא בר״פ פי׳ הר״ב דכל הטמא מדרס טמא מת ומשנה שלימה היא כמ״ש שם. ולכן נ״ל דאף הר״ש לא אמר. אלא שאם ראויים למדרס. דבהו לא מיירי. דאילו בהם כשראויים למדרס טמאים בכל. בין במדרס בין בטמא מת. כאותו הכלל דלעיל כל הטמא מדרס כו׳. והכי איתא בפ׳ על אלו מומין. ואין לו תוך בכלי שטף דאורייתא קיבולי טומאה היא [כלומר בתמיה] דומיא דשק בעינן מה שק מיטלטל מלא וריקן אף כל מיטלטל מלא וריקן פרש״י מלא וריקן דיש לו ב״ק. ע״כ. וכ״כ ג״כ הר״ב בר״פ שני. ומשני בהנך דחזו למדרסות פירש״י כגון כסא וספסל דמקבלי טומאה ע״י מדרס. ע״כ. ועל כרחנו טעמא דלמדרס לית לן הקישא דההוא הקישא דכתב הר״ב בריש פ״ב שכתבתי וכן עוד לו ברפ״י ורפט״ו לענין כלים הבאים במדה דדרשינן נמי שיהא מיטלטל מלא כריקן לאפוקי הבאה במדה. כולהו מהך קרא דוכל כלי עץ וגו׳ וההוא בטומאת מת ושרץ אתקש. וכ״כ רש״י בפ׳ במה אשה (שבת דף סו) סוף ע״א. ומכיון דאמרי׳ בהנך דחזו למדרסות לענין חד הקישא דלא לאקשויי שצריך שיהיה לו [בית] קבול. ה״נ לאידך הקישא שאע״פ שבא במדה כשהוא ראוי למדרס טמא מדרס. וה״נ בתרווייהו בין בפשוטי כלי עץ בין בבאים במדה לא אמעיטו במת ושרץ. אלא כשאין בהם טומאת מדרס דהיינו שאינן ראויים למדרס. אבל כל שראויים למדרס הדרן לכללן שכל הטמא מדרס טמא טמא מת. וטעמא מק״ו דפכים קטנים. כמ״ש *)בס״ד ברפ״ו דנדה. ולפי זה הא דכתבתי ל׳ רש״י בסוף פרק ט״ו. נמי יש לפרש בכהאי גוונא. וכמו שכתבתי שם בס״ד. אבל צריך עיון דברי הר״ב והרמב״ם שבסוף פרק יז כמו שכתבתי שם בס״ד. גם אפס כי עז וקשה עלי הא דתנן ברפ״כ דטמאים מדרס ואינן טמאים בשאר טומאות הואיל ונפחתו מהיותן כלי קבול ומתחילה נעשו בין לקבול בין לישיבה ואמאי הא תנן כל הטמא מדרס כו׳. וצ״ל דכשהיו מתחילה עשוין להתטמאות בשאר טומאות ומפני הקלקול שאירע בהם נטהרו מלהתטמא בשאר טומאות. אע״ג שעדיין נשאר עליהן טומאת מדרס. כבר חלף ועבר מהם שאר הטומאות ואינן בכלל כל הטמא מדרס כו׳ דההוא כללא דוקא על הכלים שלא אירע בהם קלקול. אבל פשוטי כלי עץ. שאע״פ שאין ראויים לשאר טומאות הנה כשהם ראויים למדרס הן בכלל כל הטמא מדרס כו׳. הואיל שלא אירע בהם קלקול רק שמתחלה אינם ראויים. וכיון שהם בענין שראויים למדרס. אגב [זה] ראויים ג״כ לשאר טומאות והלכך הה״נ כלים הבאים במדה שאע״פ שאינם ראויים להתטמא בשאר טומאות אם הם בענין שראויים למדרס יתטמאו ג״כ בשאר טומאות. שהרי לא אירע בהם קלקול כן נראה בעיני לקיים דברי הר״ש והר״ב. אבל דעת הרמב״ם אין נראה כן בבאים במדה. שהרי אע״פ שפשוטי כלי עץ כתב בפ״א מה״כ שהם טמאים מד״ס וכמ״ש עוד רפכ״ג מה״כ ואעתיק אותו הל׳ לקמן בפרקין משנה י. אפ״ה בבאים במדה שכתב דינם בפ״ג לא הזכיר שיהיו טמאים מד״ס. גם בשאר טומאות אם ראויים למדרס. ולדבריו צ״ל שהוא מפרש להא דעל אלו מומין דוקא במאי דאתמר דהיינו בפשוטי כלי עץ. ולא דהה״נ בבאים במדה. ואין להקשות מאי שנא. דהא ודאי דטומאה זו של פשוטי כלי עץ בדברים הראויים למדרס מד״ס היא כדכתב הרמב״ם שהרי בפסוק לא נתפרש. והלכך היכא דאתמר אתמר והיכא דלא אתמר לא אתמר. שכן הבאים במדה נמי מן התורה אמעטו וכיון שלא אמרו כן בהדיא על הבאים במדה שאם ראוים למדרס שיהיו טמאים אף בשאר טומאות אין לנו לרבות טומאה מדעתינו. וכללא דרפ״ו דנדה כל הטמא מדרס כו׳. אין למדין ממנו. כדכתבתי במשנה ג פי״ד. ול׳ רש״י בפ״ו דנדה שאין לך כלי הראוי למושב הזב שאין שם כלי

עליו וראוי לקבל כל טומאות. וכמו שהעתקתיו שם. ולפי זה יתכן שדעת רש״י כהרמב״ם. ולאו בכל ראוי למדרס אומרת שמטמאים ג״כ בשאר הטומאות. ואין צריכין לפי זה לדחוק בפירוש ל׳ רש״י שהעתקתיו בפט״ו ומיהו בפ׳ כיצד הרגל דף כה ילפינן מג״ש דמפץ במת טמא משרץ. ושרץ יליף בק״ו ממדרס. ובמשנה י דלקמן הביא הרמב״ם בפירושו תחלת השיטה ההיא. ומפץ ודאי לאו דוקא. אלא נקט מפץ שאינו בגד. ולא עור. ולא שק. הנאמרים בפרשה בטומאות שרץ ומת וגם אין לה טהרה במקוה. וכדכתב הרמב״ם שם. והר״ב בסוף פירקין. ואי ילפינן ממדרס לשרץ. ומיניה למת למפץ. ה״ה לכל מה שטמא במדרס. וכ״כ התוס׳ בהדיא בנדה [דמ״ט] ובפרק כיצד הרגל דמההיא נפקא בכל דוכתי דאמרי׳ כל הטמא במדרס כו׳ וא״כ היאך יכולה לחלק בין פשוטי כלי עץ לבאים במדה. וצריך לי עיון]:

[*תרבוסין. וכך העתיקו הר״ב והר״ש. גם הרמב״ם בפירושו. אבל בחבורו פכ״ז מה״כ כתב תרכוסין בכ״ף. וכן הוא בערוך]:

[*טמא מדרס. פי׳ הר״ב דחזי לישיבה או למזגא עליה הבאים להקיז. הכ״מ שם]:

[*שאוכלין עליו. פירש הר״ב כלי תשמיש הוא. ואומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו. הכ״מ שם]:

[*ושל זיתים. כתב הר״ב שסוחטים בו זיתים. לא ידעתי למה לו לפרש כן. והרי הרמב״ם כתב אשר יעשה להשיר עליו הזיתים ובחבורו כתב ג״כ *)ששוטחין עליו הזיתים]:

ושל דלפקי. כתב הר״ב והבסיס שלפניו אינו לישיבה. אלא להניח עליה חפצים. מהר״ם. [*ומ״ש הר״ב דלפקי כלי עץ וכו׳. וכ״כ לעיל רפכ״ב. ועי׳ מ״ש עליו שם בס״ד]:

[*פנקסיות פירש הר״ב כמו חנוני על פנקסו דרפ״ז דמסכת שבועות]:

האפיפורין. פירש הר״ב לוח שמניחים עליו אבק של עפר כו׳. כ״כ הר״ש בשם הערוך ערך פנקס. ותמהתי דכה״ג תנן נמי אפיפורין ברפט״ז ושם פירש הר״ב וכן הר״ש כתב שם בשם הערוך. שהוא כסא של פרקים. ודקדקתי בערך אפיפורין ומצאתי דמייתי לה התם נמי הך אפיפורין דהכא ומפרש לה שהוא כורסיא קטן לפני תיבת ס״ת. גם הרמב״ם מפרש הך דהכא כי הא דלעיל שהוא כסא של פרקים ונקרא פנקס לפי שפנקס הן כל ב׳ לוחות מזדווגים יהיו לסופר או לזולתו ושם פנקס על האמת אמנם הוא לסופר. ואפיפורין הוא כסא של פרקים כאשר יתפשט יהיו שתי לוחות וישב הסופר עליו וכאשר יתקבץ ישוב לוח אחד:

של זגגין. פירש הר״ב שמניחים עליה כלי זכוכית. וכך פירש הר״ש והרמב״ם. וכתב הכ״מ בפכ״ז מה״כ דתמיהא ליה מאי שנא מתרבוסין דמתני׳ ה ששוטחין עליו זיתים דטהורה מכלום. מפני שאינה ממשמשי אדם. ע״כ:

של זבל טמאה מדרס. פי׳ הר״ב לפי שראויה לישיבה. ז״ל הר״ש ויתכן שהן כעין אותן שבמקומינו שקורין בהוט (א) בלע״ז. ארוך כעין כוורת רחב מלמעלה וקצר מלמטה. ותלוי מאחריו ברצועה רחבה המתוקנת לאדם מלפניו. ונותן בו זבל לכרמים ומחובר בו מקל מאחריו ומגיע עד קרוב לארץ וכשרוצה לנוח פושט רגליו לפניו מעט ונשען מעומד על גביו. ע״כ:

והפוחלץ של גמלים. פירש הר״ב עשוי כעין מכבר כו׳. וכ״כ הרמב״ם. ומסיים יעתקו אותו על הגמלים. ע״כ. ומהר״ם פי׳ שהוא כלי עשוי מעור גמלים והוא גדול ביותר ומחזיק מ׳ סאה ויותר ולהכי טהור מכלום. כיון דאינו מיוחד לישיבה והוא מחזיק מ׳ סאה אינו מיטלטל מלא. ע״כ:

שלשה מפצים הם. פי׳ הר״ב כמין מחצלאות כו׳. ואין המפץ בכלל כלים האמורים בתורה ואף עפ״כ מתטמא הוא במדרס דין תורה שהרי ריבה הכתוב כל המשכב וזה ראוי למשכב ועשוי לו. וכן מתטמא במת ובשאר טומאות מדבריהן ככל פשוטי כלי עץ [*וזה הכלל גדול כל המתטמא במדרס כו׳]. הרמב״ם רפכ״ג מה״כ. ועיין בפי׳ הר״ב דס״פ:

ושל גתות לשון הר״ב העשויות לכסות בהן ענבים וזיתים. וכ״כ הרמב״ם. ולא ידענא זיתים מאי עבידתייהו דהא לא תנן אלא גתות:

ושל עור הדג טהור מכלום. פי׳ הר״ב דכל הבא מבריות שבים טהור כדתנן בפרק יז מי״ג. וע״ש:

[*לוילון כו׳. פי׳ הר״ב העשוי למסך כו׳. עי׳ במשנה ד פ״ח דשקלים]:

של ספרין טמאה טמא מת. ובפ׳ כח משנה ד אפליגו תנאי ע״ש. וכתב הכ״מ בפרק כ״ז מה״כ שאינה מטמאה מדרס מפני שאין משתמשין בהן [לשכיבה]. ומ״מ טמא טמא מת מפני שפעמים עושין אותן כמין תיק ונותנה בחיקו ומתחמס בה וכדרך שאמרו לענין איסור כלאים בירושל׳:

ושל תכריך ושל נבלי בני לוי. והר״ב העתיק ושל תכריך נבלי כו׳. וכך העתיק הר״ש. וכן בס״א. אבל בפירוש הרמב״ם בנא״י כתוב ושל תכריך האמור כאן היא תכריכים של מת. וז״ל בחבורו שם ושל תכריכי המת ושל נבלי כו׳:

ושל נבלי בני לוי. כתב הר״ב ודרך שאר בני אדם לעשות להן תיק של עור ואף הן טהורין. כדתנן לעיל פט״ז מ״ז. הר״ש. וצריך לומר דל״ד לתכריך הכלים דמתני׳ יב:

של צדי חיה ועוף טמא מדרס. ואין זה [בית] אצבעות דתנן לקמן פכ״ו [משנה ג] [בית] אצבעות טהורות. [דהא] איכא של ציידי חיה ועוף וחגבים אלא ענין אחר הוא. הר״ש. וכן נמי אין זה כמו קסייה דמשנה ו פרק ט״ז. אף ע״פ שפירשו בו ג״כ הר״ב והרמב״ם שהוא בית יד. דמ״מ ענין אחר הוא ושמותם יוכיחו. אבל הר״ש לא הוצרך לכתוב זה. לפי שהוא מפרש קסייה קערות:

טמא מדרס. פירש הר״ב לפי שנשען עליו. וכ״כ הר״ש גם הרמב״ם כ״כ בחיבורו פרק כ״ד [מה״כ הלכה י״ד]. וכתב הכ״מ שאינו יודע מה צורך לו להשען עליו:

של ילדה טמאה טומאת מדרס. פירש הר״ב שראוי לישיבה. וכ״כ הרמב״ם. וכתב עליו הכ״מ שאפשר שהיו באותו זמן הילדות נותנות סבכה שלהן ע״ג הכסת וישנות עליה [כההיא דמתני׳ יד] והזקנות לא היו נוהגות כן. ע״כ. ומ״ש הר״ב ושל זקנה מעשיה מוכיחים עליה. כ״כ הרמב״ם אינה ראויה למושב לגודל נקביה או לתכונת מלאכתן. ומ״ש הר״ב ובתוספתא תניא של זקנה טמאה מדרס כו׳. מסיים בה הר״ש. וכן נראה דהא לקמן תנן פכ״ח משנה ט סבכה של זקנה טמאה משום מושב:

שלש קופות הן כו׳ הולכים אחר הבריה. פי׳ הר״ב אם טמאה טמאה כו׳. ובקטנה וגדולה מפרש אם הגדולה ניקבה כמוציא רמון כו׳ והדר מפרש גבי הולכים אחר הפנימית אם טמאה הפנימית כו׳. ועירוב פירושים הם. דזה שפי׳ אם טמאה כו׳ כ״פ הר״ש גם הראב״ד [פכ״ז מה״כ הלכה יז] מפרש כן בשם הרב היוני ז״ל. ולדידהו אף בגדולה מפרשים כן. וז״ש הר״ב בניקבה כמוציא רמון. הוא פי׳ הרמב״ם ולדידיה אף בבריאה ובפנימית מפרש כן אך הראב״ד השיגו דלמה שתיהן טהורות והלא תיקנה בשטלה עליה. והליץ בעדו הכ״מ שאפשר לפרש דברי הרמב״ם דאה״נ שאם הית. נקובה במוציא רמון ואח״כ תקנה וטלה עליה שהיא טמאה. והב״ע כשטלה על נקב קטן שהיה בה ואח״כ ניקבה הגדולה כמוציא רמון טהורה אף הקטנה אע״פ שהיא שלימה. ועי״ל דבניקבה הגדולה כמוציא רמון טהרה מטומאתה וכשטלה עליה הקטנה לא חזרה לטומאתה. ואע״פ שהיתה זו הקטנה טמאה. הרי היא כחלק מהגדולה. וגם היא טהורה ע״כ. [*ופי׳ קופות ע׳ בסוף כלאים]:

מהוהא. נ״ל שהגירסא מהוהה בהיה״ן מלשון תוהו ובוהו. ר״ל דבר שאין בו ממש. מהר״ם. [*ועיין פכ״ז [משנה יב] וגם בספ״ט דטהרות]:

[*שטלייה. כתב הר״ב מלשון טלאי ע״ג טלאי. דבפ׳ כיצד מברכין (ברכות דף מ״ג.) ולא ידעתי למה הביא ממרחק והלא היה יכול להביא ממ״ב דפכ״ו]:

רש״א כף מאזנים. לשון הר״ב לפרושי מלתא דת״ק קאתי ובכף מאזנים של מתכות טמא איירי. אין אלו בעיני אלא דברי תימה. דת״ק בבגד איירי ואתא ר״ש לפרושי ומיירי בשל מתכות. ובלי ספק שהר״ב ראה בפי׳ הרמב״ם שכתב בזה הלשון. ואר״ש בדמיון זה כו׳. גם לא הי׳ נכתב בנוסח שלפניו שאין הלכה כר״ש. וכמו שג״כ איננו בדפוס ישן*). ולפיכך חשב הר״ב שהרמב״ם ר״ל שר״ש מפ׳ דברי ת״ק. וממשל משלים לדברי הת״ק אבל אין זאת כוונת הרמב״ם כלל אך כוונתו שר״ש. אמר ג״כ דמיון זה שמחלק ת״ק בפנימית וחיצונית. וכן בנוסח שלפני נכתב ואין הלכה כר״ש וכן ג״כ בנא״י:

כתב הר״ב ומסקנא דכולה פרקין כו׳ דכל דבר הראוי לשכיבה כו׳. עיין בספ״ב דזבים. ולעיל בפי׳ הר״ב פי״ח משנה ה. ומ״ש הר״ב והמפץ כו׳ דמרבינן לה מקרא דכתיב כל המשכב כל לרבות כו׳. וכיון דתרי קראי כתיבי. משכבו למעוטי. וכל לרבויי הא כיצד יש במינו אף ע״ג דלית ליה טהרה במקוה. אין במינו מקיש משכבו לו גמרא פ״ט דשבת דף פד ומייתי לה הרמב״ם לעיל משנה י ומפרש בשם הר״י הלוי גאון ז״ל שהמפץ יש במינו מה שיטהר במקוה והן הכלים הנעשים מזאת האריגה כסלים וכקופות והן נכנסים במאמר הש״י באמרו כל כלי. אולם החרס אין במינו מה שיעלה ממנו דבר שיש לו טהרה במקוה [ע״כ] [*ומ״ש הר״ב והאי לאו כלי הוא. וא״ת פשוטי כלי עץ נמי לא ליהוי להו טהרה במקוה והתנן בספי״ח במטה שמיטהרת איברים. ופי׳ הר״ב כשבא להטבילה מטביל הכרע לבד. כתבו התוס׳ בפר״ע דשבת דף פד [ד״ה מפץ] דאור״י דנפקא לן מדכתיב (במדבר ל״א:כ׳) וכל כלי עץ תתחטאו דמשמע אפי׳ פשוטי. דומיא דכלי מתכות דכתיבי התם ואף ע״ג דכתיב (שם) וכל מעשה עזים ליכא למילף מה מעשה עזים מיטלטל מלא וריקן אף כלי עץ. דלא שייך למילף הכי. אלא משק כדכתיב (בראשית מ״ב:ל״ה) ויהי הם מריקים שקיהם. ולהכי נמי נקט בכל דוכתי מה שק כו׳ כמ״ש לשונם בפ״ק דחולין מ״ו. ומ״ש הר״ב. ואין לו טהרה עד וכו׳ פחות מו׳ על ו׳ שיעור טומאתו בפכ״ז [משנה ב]. הרמב״ם שם. ומ״ש הר״ב כלי אבנים כו׳. ברפ״י. ומ״ש הר״ב וכל דבר הבא מן הים. במשנה יג פי״ז ע״ש. ומ״ש הר״ב וכלי עץ כו׳. ג״ז שם ר״פ עשירי ורפט״ו. ומ״ש הר״ב כגון תרבוס. בפרקין משנה ה. ומפץ. משנה י. וסדין. משנה יג]:

כה **יש להם אחורים ותוך**. פירש הר״ב אם נגעו המשקים מאחוריהם כו׳ ולא נטמא תוכן. כדתנן לקמן במשנה ו:

כל שיש לו תוברות. פירש הר״ב לולאות כמו שיש למכנסים תפורות לאחוריו של בגד. והוא בית כניסת האבנט ושמו תובריות. ואית דאמר תופרות. ל׳ הר״ש. ונ״ל שבימיהם כך היו תופרין דאילו האידנא תופרין השפה אל תוכו. ול׳ התוס׳ פ״ק דפסחים סוף ד׳ יז תובראות פירושו תפירות שפה לפיהן סביב כעין מכנסים ע״כ. ובנוסחת מהר״ם ז״ל תפרות ופי׳ לשון תפירות נראה בו איזו פנימי. ע״כ:

[*והדלפקי. מפורש בפ׳ דלעיל מ״ו ורפכ״ב]:

משבעה לחרחור מד׳ לדרבן. עיין במ״ז [*וח] פכ״ט. [*ומ״ש הר״ב אם נפלו משקים טמאים כו׳ אין טמא מן המרדע אלא ז׳ כו׳. וכן פי׳ הר״ש. ולדבריהם יש לו אחורים ותוך דקתני אינו כמו אינך דלעיל ודלקמן. אבל פירושו כלומר שהכלי עצמו חלוק. וכמו שחלוקים שאר כלים באחורים ותוך לענין דינייהו. ה״נ המרדע חלוק הוא בעצמו לענין דין אחר. והיה נכון למתני יש להם יד משבעה כו׳. ומ״ש הר״ב ורמב״ם פי׳ כו׳. לכאורה דעתו שחולק הרמב״ם על הדין שכתב הר״ב שאם נפלו משקים טמאים על החרחור כו׳. אבל אינו כן דאיהו נמי ס״ל כך. שכ״כ בהדיא בחבורו פכ״ה מה״כ. והשתא דאתינא להכי יכולני לומר שגם הר״ש סובר כדברי הרמב״ם באם נפלו משקים טמאים חוץ לז׳ כו׳. אלא דמר נקט חדא ומר נקט חדא. והשתא אף להר״ש אחורים ותוך דהכא כמו אינך. אלא שלהר״ש העיקר שהוא מה שנשנה במשנה אחורים ותוך לא פי׳. והרמב״ם מפרש הנשנה במשנה. ועיין לקמן במשנה דלקמן בד״ה וזומא ליסטרא וכו׳]:

[*וזומא ליסטרא. פירש הר״ב כלי שראשו אחד כף וכו׳. ולכף יש תוך ואחורים. וז״ל התוספתא שהביאה הר״ש זומא ליסטרין שנפלו משקין על תוכה טמאה כולה נפל על אחורים אינו טמא אלא אחורים תוכה והמזלג והיד טהורין נפלו על גבי המזלג חולקים את היד המשמש את הטמא טמא והמשמש את הטהור טהור. נפלו על גבי היד מנגבה והיא טהורה ע״כ. וכדתנן במ״ו ידות הכלים המקבלים כו׳ מנגבן כו׳ וצריכין לחלק בין הך דהכא למרדע דמתניתין דלעיל. דהתם אין דין ניגוב וצ״ל דיש שיעור יד לכל אחד כדתנן משבעה כו׳. וכמו ששנינו גם כן במשנה ז וח פכ״ט. הלכך מחשבין לאידך שבין אלו שני השעורים לאחורים ולא ליד. אבל זה צ״ע למה לא יהיה דין השבעה עצמה והד׳ עצמה כדין היד שיהא מנגבה כשנפלו עליה משקים טמאים. ועוד צ״ע שיהיה מותרות הידות חשובות מהידות עצמן שהרי יהיו נחשבין כאחורים החמורים מן הידות. לכך נראה לי דטעמא אחרינא איכא דכל שבעה לחרחור וארבעה לדרבן נחשבין לחרחור ולדרבן כעצמותן ולפי שאין צריכין ליד לפיכך מה שבין השבעה להארבעה נחשב כאחורים]:

[*רבי שמעון אומר כו׳. כתב הר״ב והלכה כרבי יהודה. וכן כתב הרמב״ם. וממילא דמאי דקאמר ר״ש וצריך להטביל. כהלכה הוא. ועיין בסוף מתניתין ה]:

הרובע ואחוריו טמאין. פי׳ הר״ב היינו הדפנות המקיפות כו׳. אבל דופן המפסיק כו׳. בכלל תוכו כו׳. ולאו כולו בכלל תוכו אלא צד שכלפי חצי רובע. כן צריך לפרש ודברי הר״ב מדברי הר״ש הן מועתקין. וכן הא דסיים וכתב. ודין דופן האמצעי מפורש לעיל בספ״ב דריב״ן אמר חולקי׳ כו׳ כ״כ הר״ש. ואני תמה על הר״ב דהא פסק התם שאין הלכה כמותו. וכן לא הזכיר הרמב״ם חלוקת דופן האמצעי לא התם בדריב״ן כמ״ש שם ולא הכא כשהעתיק משנתינו בסוף הל׳ כלים [הל״ו] ועיין ברפ״ד דאהלות. ובפ״ו משנה ד:

[*וכשהוא מטביל מטביל את כולו. אתאן לרישא. וכן העתיקה הרמב״ם ברישא בסוף ה׳ כלים]:

שנפלו עליהן משקין. ירצה בו משקים טמאים. הרמב״ם:

ושאר כל הכלים שאינם יכולים לקבל רמונים. ונ״א ל״ג. שאינם יכולים לקבל רמונים. וכן בגירסת מהר״ם ועוד גורס שיש להם אזנים ותוך:

ואזנו וידיו טהורים. כתב הר״ב עבדו ביה רבנן היכרא כו׳. כמו שפי׳ בר״פ:

לעריבה גדולה של עץ. פי׳ הר״ב שאם יש משקים באחורי העריבה וידיו טמאות אוחז בבית הצביטה ואין חושש כו׳. וכ״כ הר״ש אבל הוא מפרש ג״כ ויש להן בית צביטה בכה״ג. דאם אחוריו טמאים ובית הצביטה טהורים או איפכא. לא גזרינן האי אטו האי. שלא יטלנו בזה פן יגע בזה ע״כ. והר״ב מפרש שאם נטמאו אחוריו בית הצביטה טהור כו׳. וכ״פ ברפ״ג דחגיגה וכפירש״י שם. וכן הרמב״ם התם והכא. והוא מפרש בעריבה גדולה נמי לענין זה שכאשר נטמא *) (ג״כ) הכלי [במשקין טמאין] לא נטמא בית הצביטה ע״כ. ועמ״ש לקמן במשנה ט:

אמר ר׳ יוסי לא אמרו אלא לידים הטהורות בלבד. וצ״ל היינו טעמא דר׳ יוסי דכשהוא וידיו טהורות. אז נזהר היטב שלא יבא לידי רבוי טומאה לא הוא ולא כליו. אבל כשידיו טמאות אינו נזהר כל כך וחיישי׳. מהר״ם:

קומקום שהיו אחוריו טמאין. הרמב״ם סוף הל׳ כלים:

ואין להם בית צביעה. אתאן לר״מ דאמר במ״ז לידים טמאות שייך לשון זה שהכלי טהור ובקדש דגזרי׳ בית הצביעה שאין בו משקין שמא יגע באחוריו שיש בו משקים. אבל לר״י כה״ג אפילו בתרומה גזר ולקדש כולו טמא אפילו תוכו מה שייך לשנות אין להם אחורים ובית הצביעה. כיון דתוכו נמי [אין לו] ואי הוה תני אין להם אחוריים ותוך. סגי בהכי. אע״ג דלא תני בית הצביעה. כ״כ הר״ש מהתוספתא וזה לפי שטתו דמפרש לרישא דמתני׳ ז כל הכלים שיש להם אחוריים ותוך ויש להן בית הצביעה. שנשנה ג״כ לשלא יגע הא אטו הא. כמ״ש לעיל בשמו. אבל לשטת הרמב״ם דמפרש שנשנה לענין שאם נטמא הא׳ לא נטמא חברו אצטריך שפיר למתני דלקדש. אף בית הצביעה אין לו. כלומר אינו מחולק אלא כשנטמא הא׳ הכל טמא אף בית הצביעה. וכ״פ הר״ב ברפ״ג דחגיגה:

[*במחשבה. ועמ״ש לקמן בד״ה ומחשבה וכו׳]:

אלא בשינוי מעשה. עיין ס״פ דלקמן ממשנה ז ולהלן:

ומיד מחשבה. כ״ש [הוא. כיון] דמעשה מבטל מעשה. ולא נקטה אלא משום סיפא. דדוקא מעשה מבטל מיד מחשבה. ולא מחשבה מיד מחשבה. הר״ש:

ומחשבה אינה מבטלת לא מיד מעשה ולא מיד מחשבה. בשלמא מיד מעשה לא מפקא. לא אתי דבור ומבטל מעשה. אלא מיד מחשבה מיהא תיפק. שאני מחשבה דטומאה דכי מעשה דמי. כדרב פפא. דרב פפא רמי כתיב כי יתן וקרינן כי יותן. [*הא כיצד כי יותן] דומיא דיתן. מה יתן דניחא ליה אף יותן נמי דניחא ליה. ואע״ג דנפלו ממילא. אלא דניחא ליה במחשבה. הוי הכשר. וקרי ליה כי יתן. והיינו בידים. גמרא פ״ג דקדושין דף נט. [*ומדאמרי׳ לא אתי דבור. נ״ל דדוקא דבור. ולא סגי במחשבה. ועיין מ״ש במשנה ד פרק ט דפרה. ומ״ש בסוף פ״ג דב״מ [ד״ה החושב]. גם עיין במשנה ו פרק ח דטהרות. ובמשנה יא פרק ג דעוקצין] [ד״ה משיחרחר] :

כו **הרי אלו מיטמאין ומיטהרין שלא באומן**. כתב הר״ב משום דכל הני יש להן רצועות וא״צ לקשרן כו׳. וכ״כ הר״ש. וכלומר דלפיכך מיטמאין שלא באומן. וז״ל הרמב״ם כי כאשר הורכבו קרסים בלולאות ואפילו בלי אומן. ויחבר הכיס עד שיחזירהו כלי קבול הנה הוא יטמא: אר״י והלא כל הכלים מיטמאין כו׳. לשון הרמב״ם ואר״י שהכלים כולם ג״כ לא יצטרכו לאומן. אבל כל ששם לכלי צורה יקבל בו הטומאה הנה הוא יטמאהו. ואע״פ שהוא הדיוט. וכן אם הפסיד ממנו זאת הצורה ואפילו הוא הדיוט הנה כבר טהר זה הכלי מטומאתו:

[*כף לוקטי כו׳. פירש הר״ב כמין כף יד כו׳. ואין לו בית אצבעות אלא עור פשוט. וז״ל הרמב״ם בחבורו פ״ז מהל׳ כלים עור שאין עליו צורת כלי אינו מקבל טומאה לפיכך כף של עור שקושרים לוקטי קוצים על כפותיהן כו׳. מפני שהוא עור פשוט ואין עליו צורת כלי. ע״כ. עיין ר״פ ט״ז:

הזון. פי׳ הר״ב אזור כו׳. מסיים בו הר״ש והיינו הזונות רחצו דקרא סוף מלכים א. וכ״כ הרמב״ם]:

ברכייר. פי׳ הר״ב דפוס של עור כו׳. וז״ל הר״ש בשם הערוך אלו שעושים מלאכה וצריכים לעמוד כורעים על ברכיהן. ועושין כמו פיסת יד מעור ומשימין על ברכיהן:

[*טמאים. פי׳ הר״ב דעשוים לקבלה. וכן לשון הר״ש. והרמב״ם כתב בפי׳ כפי נא״י שהם דמיון ב׳ קערות ע״כ. ובחבורו שם כתב שיש עליהם צורת כלי]:

[*והשרוולים. פי׳ הר״ב כמין בית יד של עור דחוק כו׳. כ״כ הר״ש בשם הערוך. ומסיים בערוך. בל׳ רומי הי״ד שיר״א. וכ״כ ג״כ הרמב״ם בפירושו. שענין זאת המלה בל׳ רומי הכנסת היד. ולא ידעתי למה לא פירשו טעם טומאתן. והרמב״ם בחבורו שם כתב שעשוי כמין טבעת שמכניסין אותן האומנים בזרועותיהן וכו׳. מתטמאין כשאר כלי עור הפשוטין. ע״כ. כלומר שהם בצורת כלי]:

וכל בית אצבעות. עיין מ״ש במשנה טו פכ״ד:

[*האוג. פי׳ הר״ב פרי אדום כו׳. ועיין בפ״ק דפאה מ״ה. ומ״ש במסכת פרה פ״ג מ״י]:

סנדל שנפסקה כו׳. כעין משנה זו תנן לעיל פי״ח [מ״ה] גבי מטה שנשברה כו׳ וע״ש:

לא הספיק כו׳ עד שנפסקה שניה. ל׳ הר״ב טהורה. דכיון שנשברו שתי אזנים תו לא חזי למידי. ונראה דגרס בהדיא טהורה. דאין לפ׳ דטהור דלקמן בסמוך קאי נמי אדהכא. דהא לקמן מפרש טהור מטומאה דלמפרע אבל מקבל טומאה מכאן ולהבא. והכא שכתב דלא חזי למידי א״כ אף מכאן ולהבא אינו מקבל טומאה. ובדברי הר״ש נראה דגרס טהור. אבל מפרש בהפך דהכא טהור למפרע ומקבל טומאה מכאן ולהבא. ובנפסק עקבו כו׳ מפרש טהור. דבטל מתורת כלי ולא חזי לתשמיש [*וכן נ״ל עיקר. שאין טעם לומר בנפסק וכו׳ שיקבל טומאה מכאן ולהבא וכ״ש בנחלק לשנים דתנן גבייהו] אבל הרמב״ם בפ״ז מה״כ [הלכה י״ב] העתיק לא הספיק כו׳ עד שנפסקה השניה או שנפסק עקבו כו׳. טהור:

[*ניטל חוטמו וכו׳ טהור. פי׳ הר״ב מטומאה דלמפרע כו׳. עמ״ש בדבור דלעיל]:

האמום. פי׳ הר״ב דפוס כו׳. ועי׳ רפכ״ג:

וחכמים מטמאין. פי׳ הר״ב דחשבי ליה נגמרה מלאכתו. משום דאינו מחוסר מלאכה הצריכה אומן. שהדיוט יכול לשמטו מהאימום. כ״מ פכ״ד מה״כ:

כל חמתות צרורות כו׳. כתב הר״ב והלכה כת״ק. ועיין מ״ש בסוף מ״א פ״ה דעדיות:

[*עור שחשב עליו כו׳. עיין מ״ש בס״ד בס״פ דלעיל]:

עור החמר. כ׳ הר״ב ול״ג עור החמור. כ״כ הר״ש בשם הערוך. אבל הרמב״ם גורס עור החמור. ומפרש אשר יקשרו באמצעיתו הדבר אשר יעתיקו על החמור ובנא״י גורס עוד ג״כ עור החמר ומפרש שהחמר משים עליו כשמעמיס על החמור. ובחבורו [ריש] פכ״ד מה״כ העתיק ג״כ עור שמניחין על החמור תחת המשאוי. ועור שחוגר החמר עליו:

עב כסות וכו׳. כתב הר״ב מפי השמועה עור שמכסים בו הבגדים כו׳. והוא פי׳ הרמב״ם. וכתב בנא״י ששמו המפורסם בערב עיבה:

למשקולת טמא. פי׳ הר״ב לפי שהוא עשוי לקבלה. ומקבל שאר הטומאות ואינו מתטמא במדרס. הרמב״ם פכ״ד מה״כ:

[*מחשבה. עיין מ״ש בס״פ דלעיל]:

שיש חסרון מלאכה. ל׳ הר״ב שעדיין חסרה מעשה ואח״כ תתקיים המלאכה. וכן לשון הר״ש. והיה נראה שצ״ל תתקיים המחשבה:

אלא העוצבה. כתב הר״ב ואינה צריכה קיצוע. ועבוד נמי אינה צריכה כדפי׳ הר״ב במשנה ג פי״א דזבחים:

ושל גזלן אין מחשבה מטמאתן: פי׳ הר״ב דסתם גזילה אין בו יאוש בעלים. בגזלן דעובד כוכבים [מיירי]. כדפי׳ הר״ב במ״ב פרק בתרא דב״ק:

האזמל. שם ברזל אשר [יחתכו] בו את העורות. הרמב״ם:

פחות מחמשה טפחים. כדתנן בפרק שאחר זה [משנה ב] ששיעור העור לטומאה ה׳ טפחים. ולזה אמרו חכמים שלא [יצא] מטומאתו. עד שישאר ממנה פחות מחמשה טפחים. הרמב״ם:

ומן הכסת טהורה. כתב הר״ב ומיהו מקבלות טומאה מכאן ולהבא. כדתנן לעיל בפכ״ד [משנה יד] של ידים טמאה מדרס. דלא מסתבר לאוקמא מתני׳ במטפחת של ספרים ושל תכריך בני לוי. דא״כ אפילו דשאר עור נמי טהור. הר״ש:

כו **הבגד מטמא משום חמשה**. פירש הר״ב [*כגון צרור מרגלית דתנן לעיל. פרק דלעיל מ״ב. ומ״ש הר״ב או בית קבול שמן. הוא דבר תמוה. שהבגד יקבלו בו השמן ואיך יתקיים בו. אבל הרמב״ם לא כתב לזה על הבגד עצמו. אלא הביא ראיה ששיעור הקבול בכל שהוא. מדתנן בספי״ז לקבל שמן ואמשחזת נשנה שם. ומ״ש הר״ב ואם נעשה אהל למת. דכתיב והזה וכו׳ למדנו שאהל טמא. אפילו לא נגע בו טומאה. הרמב״ם פ״ה מהט״מ [הלכה יב]. ומ״ש הר״ב אם נטמא במדרס הזב שעורו אין פחות מג״ט כו׳. כדפי׳ במתני׳ דלקמן. וע׳ במ״ד. ומ״ש הר״ב אם נעשה אהל כו׳ אין טמא בפחות מטפח על טפח. עיין באהלות פ״ג מ״ז. ומה שפי׳ הר״ב] אם הוא אבנט או חגור מטמא משום אריג. אע״פ שאין בו שיעור כו׳ וילפינן ליה משק. [*ושק גופיה ילפינן בספרא. הביאה הרמב״ם בפירושו וז״ל שק אין לי אלא שק מנין לרבות את הקלקי ואת החבק ת״ל שק. אי שק יכול יטמא חבלים ומשיחות. ת״ל שק. מה שק מיוחד טווי וארוג אף כל טווי וארוג. ע״כ]. וא״ת ואכתי כל שהוא למה טמא והא בעינן שיטלטל מלא וריקן דומיא דשק [כמ״ש הר״ב רפט״ו]. י״ל דראוי לכוף ולקפל וליקח בו מרגלית. או מחט. וא״ת א״כ פשוטי כלי עור אמאי טהורין [כדתנן ברפט״ו] הרי ראוין הם לקפל בו שום דבר כמו הכא וי״ל דמיירי בעור שלוק שהוא קשה. תוס׳ פ״ו דשבת דף סג ע״ב. ול׳ הרמב״ם רפכ״ב מה״כ שיעור הבגד להתטמא ג׳ טפחים כו׳ בד״א בקרעים מן הבגדים אבל האורג בגד בפני עצמו כל שהוא. הרי זה מקבל שאר טומאות. חוץ מטומאת מדרס. שאין מקבל אותה אלא הראוי למדרס. ע״כ:

[*אין לו אחורים. פי׳ הר״ב שאין כלי חרס מקבל טומאה מאחוריו כו׳. וכ״כ הר״ש. ומסיים ותימה מה חדוש הוא דאחוריו טהורין. כיון דאפי׳ מקום תשמיש שלו טהור. ונראה דמיירי באחוריים שיש להם תוך. כגון במקום חקק בית מושבם כעין ההוא דלעיל פ׳ שני. דהאי כיון דמפניו אין לו תוך. אחוריו טהורין. אעפ״י שיש להן תוך. עכ״ל. וכה״ג לק׳ בר״פ האחרון בפי׳ הר״ב על טבלא ואסקוטל׳. ואני תמה על שניהם. על הר״ב ועל הר״ש. שכלל הזה נשנה בפ׳ ב סוף מ״ג. וכל אחד מהם מפרש שם בענין אחר. שהר״ב פי׳ שם לענין כלי שטף. כמ״ש שם בס״ד. וע״ש]:

[*מוסף עליו העור שהוא מטמא משום אהלי׳ מוסף עליו השק כו׳. ילפינן אהל דבמת מאהל דבמשכן. ושק אריג משער ונוצה של עזים. כדפירש הר״ב במשנה דלקמן. ואף עור בהמה טמאה ילפינן מק״ו [מנוצה של] עזים דאינו מטמא בנגעים. כדאיתא פרק במה מדליקין (שבת דף כח ע״ב)]:

לטמא מת. והוא הדין לשאר טומאות חוץ מן המדרס. כמ״ש הרב בריש פרק כד:

מפץ. עיין מ״ש בפרק כד מ״י:

טהור. מן המדרס. הרמב״ם פכ״ג מה״כ [הלכה ג]. וז״ל הר״ש יתכן דאפילו במת טהור אם נגע בשק ולא נגע בבגד. ואם נגע [בבגד]. הבגד טמא. והשק טהור. ע״כ:

טמא. עי׳ [מ״ש] ספ״ד דמעילה [מ״ו]:

זה הכלל כל שחבר לו מן החמור ממנו טמא. כתב הר״ב ודוקא כסדר הזה הכתוב במשנה. כו׳. וכ״כ הר״ש. גם התוס׳ בפ״ק דסוכה דף יז. אבל מסיימי דמתוך הכלל דאתא לרבויי משמע דלאו דוקא קתני מתני׳ דמצטרפים כסדר הזה. ע״כ. ויש לדחות דאשכחן דתני זה הכלל. ולא אתי לרבויי. וכמ״ש במשנה ב פ״ד דמגילה [*וכן אתה מוצא במכילתין פ״ב משנה ג. ומ״ג פ״ח דטהרות] ומ״ש הר״ב ומיהו לעשות מהן טלאי כו׳ דמאיזה מהן שיקצע טפח כו׳. דאינו מקפיד לשם אם הוא משני מינים. עירוב פירושים הן דבריו בזה. דמתחלה מפרש דמאיזה מהן שיקצע. כלומר מאיזה אחד שיקצע כו׳. וכמ״ש ג״כ במתני׳ דלקמן. ואח״כ מפ׳ דאינו מקפיד אם הוא מב׳ מינים. דהיינו שיקצע ויחבר מב׳ מינים או מיותר כשיהיו ביחד טפח על טפח. ושני הפירושים הללו כתבם רש״י בפ״ק דסוכה דף יז. והעתקתי׳ כבר בספ״ד דמעילה. וכתב רש״י שפי׳ הראשון נ״ל עיקר. וכן הסכימו התוס׳ פ״ז דשבת דף עו. וכן פי׳ הרמב״ם [במתני׳ דלקמן]:

המקצע מכולם טפח על טפח טמא. ל׳ הר״ב ראוי לטמא מושב כלומר ולא במשכב וכ״כ הרמב״ם ומסיים לפי שהוא ראוי למושב בחשבו אותו. וא״א לשכב עליו. [*ועיין מ״ש בפ״ק מ״ג בפ׳ דלקמן מ״ט]:

טפח על טפח. פי׳ הר״ב שכן לפעמים מקציעים כו׳ ולא הוי אלא טפח על טפח. כנגד בית מושב האדם. רש״י פ״ק דסוכה שם:

[*ר״ע מטמא. וחכמים כו׳. וכה״ג פליגי לעיל בפרק עשרים. משנה ד]:

ונמדד כפול. עיין במשנה דלקמן:

נמדדין. אם שלש על שלש לטמא מת. או שלשה על שלשה לטומאת מדרס. הרמב״ם:

[*אמפליא. וכן העתיק הרמב״ם והר״ב העתיק אנפליא ולפי הבגדים המנויין בפרק כל כתבי (שבת דף קכ:) וכתבם הר״ב שם במ״ד. גירסתו כפי הגירסא דהתם. וכן הערוך העתיק כן]:

פנדיא. והר״ב העתיק פונדא. וכן הרמב״ם והר״ש. ולפיכך יש לפרש גם כן הפירוש השני שכתב הר״ב בפונדא ברפכ״ט. וכ״פ הרמב״ם בכאן שהוא בגד כו׳ דבק בבשרו כו׳ ובו כיסים קטנים ישימו מעות בתוכן והצרכים הקטנים [וכל] אחד ממנו יקרא כיס של פונדא:

וכן בגד שארג בו שלש על שלש. לשון הר״ב דזה שיעורו לטמא בכל הטומאות. כמ״ש בריש פרק כ״ד וע״ש [ד״ה טמא]:

ועשאו וילון. כתב הר״ב וכגון שעשה בו מעשה כו׳ לבית שמאי משיתחבר. ועיין במ״ו פרק כ:

אבל טמא מגע מדרס. [כתב הר״ב] מפני שהשמש מתחמם בו. דאל״כ אין לו עליו תורת כלי. ועיין מ״ש במשנה ד׳ פ״ח דשקלים [*ועיין מ״ש במשנה דלקמן]:

אבל טמא מגע מדרס. והא דפי׳ הר״ב במשנה ה׳ פי״א דזבחים דבגד שנטמא וקרעו ברובו טהור לגמרי מדאורייתא. [ועי׳ בפ׳ דלקמן משנה ח] ופי׳ התוספות שם דף צ״ה. וכן בפ״ד דחולין דף עג. דההיא בבגד שהוא כלי. וכיון שיש [*עליו שם כלי וכשנקרע אזיל] שם כלי מיניה טהור לגמרי. אבל הכא מיירי בחתיכת בגד דעלמא ואין שם כלי עליו. ולא טהור ממגע מדרס. אף על פי שטהור מן המדרס. ועוד י״ל דההיא דזבחים מיירי כשקורע קרעים הרבה ואין בכל א׳ שלש. ולהכי טהורה לגמרי. אע״ג שכל הקריעות מחוברות בסופן. לאו חבור הוא. כגון שכל קרע וקרע קרע עד רובה של טלית בפחות [משלש על שלש]. הוי כאילו גמר כל אחד ואחד עד סופו. ע״כ. וכ״כ הר״ש בפ׳ דלקמן מ״ח. [*וטעמא דת״ק דמתני׳ דהכא דטומאת בית הסתרים מטמא. וכן הוא בהדיא ספ״ד דחולין דף עב. ועיין לקמן]:

אר״י וכי באיזה מדרס נגע זה. כתב הר״ב דבגד של שלש על שלש שפירש מבגד גדול כו׳. הכל מודים שבשעת פרישתן מאביהן מקבלין טומאה מאביהן. כיון שיש באביהן כדי לטמא [*דבשעת פרישתו מאביו א״א לצמצם שלא יגע מעט מעט. ובשעת פרישה אינו בית הסתרים. ומקבל טומאה מאביו. שיש בו שיעור אב הטומאה. רש״י דחולין שם] וה״נ לא פליג ר׳ יוסי במטה שנשברה בפרק יח משנה ו. ובסנדל שנפסק במשנה ד׳ פרק כו [*כדפי׳ הר״ב התם. ושם כתבתי דלהכי מוקי הר״ב והר״ש. וכן התוס׳ דפרק ואלו קשרים (שבת דף קיב) למתני׳ דהתם דאתיא אף כר׳ יוסי. משום דהלכתא כותיה דטומאת בית הסתרים [אינו] מטמא. והשתא קשיא לי טובא אדפסק הר״ב הכא ובמשנה דלעיל דאין הלכה כר״י וכן הרמב״ם לעיל כתב ואין הלכה כר״י ובמשנתינו זו ג״כ במקצת ספרים בפי׳ הרמב״ם ואין הלכה כר׳ יוסי. אבל בחבורו פכ״ג מהלכות כלים [הלכה ט]. פסק בהא דמתניתין דלעיל ודהכא בתרווייהו כר׳ יוסי. והוא נכון אע״פ שהכ״מ הוה ליה לכתוב טעם בדבר דלא פסק כת״ק. אולי סמך על המבין. אבל מ״מ קשיא

לי הא דמתניתין ז דההיא פסקה ג״כ הרמב״ם שם [הלכה ז] ואמאי הא אתיא כרבי מאיר *)(כדכתבתי) לעיל שם. ולכן נ״ל דלהרמב״ם מתניתין ז׳ לאו מטעמא דכתבו הר״ב והר״ש דכר״מ אתיא אלא טעמא דההיא מתני׳ שכשם שאם פירש שלש על שלש מבגד גדול אי אפשר לצמצם שלא יגע ולכך טמא מגע מדרס. ה״נ כשנוטל חוט א׳ משל שלשה על שלשה א״א לצמצם שלא יגע בעודו מושכו מן החתיכה משא״כ נחלק דמתני׳ דהכא דאינו נוגע כלל דאדרבה המחלק קורע ומושך זה לכאן וזה לכאן]:

וצורר מלח. ולא תקרע בעת שיצורו בו המלח ויהדקו אותו כמו [שיקרה] בבגד [הבלוי]. הרמב״ם [*ומ״ש הר״ב בריא וחזק וראוי כו׳. אפרש לקמן בס״ד]:

[*או בריא או צורר מלח. ולכאורה יקשה אם אינו בריא היאך יצרור מלח. ולשון הרמב״ם בפירושו כפי נא״י אם שתהיה בריאה. אע״פ שאינה חזקה באופן שתהיה ראויה לצור בה. או שתהיה חזקה אע״פ שתהיה קרועה. ע״כ. והשתא ז״ש הר״ב ברישא וחזק לא אדלעיל לפרש ובריא קאי. אלא אשלפניו וראוי לצרור בו קאי]:

[*ושל זהורית טובה. פירש הר״ב הוא המשי הצבוע כרמז״י בלע״ז עמ״ש בפ״ג דפרה משנה י׳]:

כח **או שעשאה כדור בפני עצמה**. כתב הר״ב וכ״ש כשעשאה וכו׳. וכן כתב מהר״ם. ומסיים ונ״ל דמשום סיפא נקט ברישא לתרווייהו. ע״כ:

בין מוכן בין שאינו מוכן טמא. בשאר טומאה חוץ מן המדרס. שהרי הוא פחות מג׳ טפחים. הרמב״ם פכ״ב מה״כ [הלכה כב] [*וז״ש הר״ב במגוד קולי״א בלע״ז. כן כתב רש״י שם קבולי״א בלע״ז והרמב״ם בפירושו כתב שהוא יתד]:

רבי יוסי אומר על העור טהור. ונ״א ל״ג. וכן נמחק בנא״י [*וכן בנוסחת מהר״ם ליתיה. וכן במשניות ישנים מנוקדים]. והסברא נותנת דלא גרסי׳ ליה. דאם טהור על העור. כ״ש שיהא מטהר ג״כ על הבגד. כדמוכח ממלוגמא. ומי ששנה כן אפשר שיצא לו הטעות ממתני׳ ו. ששם נשנה רי״א על העור טהור:

מצויירות טהורות. כ׳ הר״ב שכל שאינו משמשי אדם טהור. כדתנן במ״ז פרק טז:

ושאינם מצויירות טמאות. בשאר טומאות חוץ מטומאת מדרס. מפני שאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו. הרמב״ם פכ״ב מה״כ:

כפה שהוא טמא מדרס. כתב הר״ב שפעמים שהיא יושבת עליה. ועיין במשנה ט״ז פכ״ד. ועוד עיין בריש פ״ד דזבים:

[*אבל טמא טמא מת. והר״ב כתב שאר טומאות. דטומאת מת לאו דוקא. כמו שפי׳ הר״ב בריש פכ״ד. וכתבתי שם הטעם בס״ד]:

חמת שעשאה תורמל וכו׳. כר שעשאו סדין כו׳ טמא. והר״ב כתב דגרסי׳ טהור. וכ״כ הר״ש אבל גירסת הרמב״ם טמא ומפרש כל ששינהו לשמו אם היו השני כלים אשר ישתנו [היה לו השינוי] אשר יחברם ענין א׳ כמו החמת והתורמל [ששניהן] כלי קבול והכר והסדין אשר הן יחד טמאים במדרס. לפי שהן יחד ראויין למשכב. וכן הכסת והמטפחת. ולשם אחר הוא כמו עור של שטיח אשר הוא פשוט ואמנם יטמא במדרס לבד כמו שקדם והחמת אשר תטמא בשאר טומאות. עוד כתב ולא יטעך אמרו סדין ומטפחת ותחשבם מעור לפי שהכר והכסת כבר יהיו של עור וכבר יהיו של בגד ורוב מה שישולח שם כר וכסת [סתם] על הבגד. עוד כתב ונוסח׳ התוס׳ המשנה בכלי עור מן הפשוט לפשוט טמא מן הפשוט למקבל ומן המקבל לפשוט ומן הקבול לקבול טהור. ובבגד הכל טמא ע״כ. וכן הביאה הר״ש וכן ראיתי [בתוספתא] ברפ״ו מבבא בתרא דמכילתין וצריך לומר דס״ל להרמב״ם דמשנתינו ותוספתא חלוקים הם דלמשנתינו מכלי קבול לכלי קבול נמי טמא. כמו מפשוט לפשוט. דשניהן בכלל כל ששינהו לשמו הן. וטמא. וכן בחבורו פכ״ד מה״כ כשהעתיק התוס׳ נתחכם להשמיט מקבול לקבול. ואח״כ העתיק משנתינו וכתב חמת שעשאו תורמל או תורמל שעשאו חמת. הרי הן מדרס כשהיו. ותמיהני על הכ״מ שהראה מקום על התוספתא. ולא העיר שבדין מכלי קבול לכלי קבול לא פסק כהתוספתא. עוד יש לדקדק בדברי הרמב״ם דכיון שכתב דכר וסדין וכן כסת ומטפחת הן ג״כ בכלל ששינהו לשמו. לפי שהן יחד ראוין למשכב. מפני מה א״כ הוצרך לזה לומר שלא נטעה לחשוב [*שהסדין והמטפחת] הן של עור. הא אפילו הן של עור נמי טמאים. שהרי הם בכלל ששינהו לשמו. ואי משום דבתוספתא שנינו ובבגד הכל טמא אם כן לא היה צריך לזה הטעם שהן יחד ראוין למשכב. ובחבורו העתיק כר של בגד כו׳ [*ועשאהו סדין וכו׳] או כסת של בגד [*שעשאהו מטפחת] ולא כתב בו טעם שהן יחד ראוין למשכב. אבל נראה שסובר דכיון שהוא בגד הכל טמא וכדברי התוס׳. ולפי זה הך כללא דתנינן לא קאי אדסמיך ליה כר וכסת שהרי הן של בגד והכל טמא. אלא אירישא מהדר חמת שעשאה שטיח כו׳. וחמת שעשאה תורמל כו׳. [*ועוד נ״ל שלא כתב ואל יטעך כו׳. לענין טעם הדין. אלא להזהיר מהטעאה בעלמא שכן אין נמצא סדין ומטפחת שיהיה עור ויחשוב הטועה שמפני שנשתנו לכר וכסת. והן של עור. א״כ אף הנה על כרחין של עור הן. לז״א שהוא טעות שאע״פ שהכר וכסת יהיה של עור הנה הנם ג״כ של בגד כשנשנו סתם הם של בגד. וכן כאן נשנו סתם ולפיכך הם של בגד]:

על העור טהור. כלומר ודינו כדין טלאו על הקופה כמ״ש הרמב״ם פכ״ג מה״כ:

שלש על שלש שאמרו. לשון הר״ב דמטמא לענין טומאת מת ושרץ ונבלה. ולנגעים נמי כדתנן במשנה יא פרק יא דנגעים וכמ״ש כבר הר״ב בריש פכ״ד:

חוץ מן המלל. פי׳ הר״ב מה שמשייר האורג בראש הבגד. כ״כ הר״ש בשם הערוך. וכתב הר״ש דדבר תימה. לפי זה לרבנן דאמרי מכוונת. והמלל הוא ב׳ אצבעות והארוג אצבע א׳ איך יצטרף ורובו מלל ושמא אינו רוצה שלא יהא מאותם ג׳ אצבעות רובו אריג לכל הפחות. ע״כ:

[*כמין גאם. פירש הר״ב שתפורה מזרח ודרום כו׳. עיין מה שכתבתי בזה בס״ד ספי״ד]:

אבל בחלוק מלמעלן חבור ומלמטן אינו חבור. ל׳ הר״ב אבל בחלוק שלובשים אותו. לעולם הוי חבור. אא״כ תפורה השפה העליונה. וכן פי׳ הרמב״ם וז״ל הנה היא תהיה חבור אם לא כאשר יתפור השפה העליונה אשר ימשך לצד הראש לפי שהיא אז יתלה הפוכה. ע״כ. וצריך לדחוק דשפה העליונה היינו של החלוק. שכשהטלייה תפורה בשפה עליונה של החלוק אז מתהפכת. מה שאין כן כשתפורה בשולי החלוק. שאז היא תלויה כדרכה. ומלמעלן דקתני במתניתין קאי אטלייה. וכלומר שאם היא תלויה כדרכה שהיא תפורה בשולי החלוק. שאז היא תפורה במעלה שלה. ר״ל של הטלייה הוי חבור. ומלמטן. היינו שאם היא מתהפכת שהיא תפורה בשפה עליונה של החלוק. ומפני שאז מתהפכת. שייך לומר שהיא תפורה במלמטה שלה. ר״ל של הטלייה. וכל זה דוחק מאד. ומצאתי בנוסחת ארץ ישראל בזה הלשון. הנה היא תהיה חבור. כאשר יתפור השפה העליונה אשר ימשך לצד הראש. לפי שהיא אז כלה מלמעלה למטה. אבל אם תפר הרוח של צד מטה אינה חבור. לפי שהיא אז נתלית הפוכה. ע״כ. והר״ש כתב מלמעלה בכתף. מלמטה בשולים:

אינו חבור. בספ״ט דחולין ד׳ קכג מייתי לה ומסיים בה וטהורה. והיינו דכתב הר״ב במ״ה בפרק יא דזבחים דבגד שנטמא וקרעו ברובו דנטהר מדאורייתא לגמרי. ועמ״ש בזה לעיל פכ״ז משנה י:

[*והרכים. פי׳ הר״ב כגון השיראים והסריקין. שיראין היינו השירים דברפ״ט דכלאים. והסריקים. פירש״י בפ׳ במה מדליקין (שבת דף כ) עשוי מן המשי הרך המתפצל ומצוי במשי וקורין לו במקומנו ויד״ש. ע״כ. ובפרק התכלת (מנחות דף ל״ט) כתב נעורת של משי]:

הסבלין. פי׳ הר״ב הנושאים משאות. [מלשון] כשל כח הסבל (נחמיה ד׳:ד׳). הרמב״ם:

סבכה של זקנה. טמאה משום מושב. כתב הר״ב. לפי מה דתנן לעיל פ׳ ג׳ תריסין כו׳ ושם כתב דבתוספתא תניא של זקנה טמאה מדרס. ולפיכך אינו עולה תירוץ שני שכתב הרמב״ם. דאולי זאת הסבכה תטמא משום מושב לבד לא בכל צדדי המדרס אשר הם [חמשה] כמו שביארנו בפי״ח משנה ה וכו׳ [*ועיין בפ״ק מ״ג גם מ״ש במשנה ד פכ״ז]:

[*קורקרותה. פי׳ הר״ב. כמו קרקרות הכלים. דבמ״ב פ״ב]:

[*שביס. פי׳ הר״ב מלשון השביסים דישעיה ג. ומסיים הרמב״ם והשרש אצלינו תכשיט כל שהוא טמא. כמו שנתבאר פרק יא משנה ח]:

טמאין משום חבור. פירש הר״ב שאם [*נטמאת הסבכה] נטמאו החוטין עמה כו׳. ובפירוש הרמב״ם בנא״י מסיים ואם נטמאו החוטין בהיותן מחוברין בסבכה. נטמאה הסבכה. וכך פסק בחבורו פכ״ב מה״כ:

כט נומי הסדין. פירש הר״ב נימין היוצאים מן הסדין כו׳ אם נגע שרץ בנימין וכו׳. וכ״כ הר״ש. ולפי דטומאת שרץ אף בשלש על שלש. להכי נקטו. וה״ה למדרס אם הוא שלשה על שלשה והרמב״ם סתם ופירש שהבגד כאשר נטמא וכו׳. ובחבורו פכ״א מה״כ ביאר וכתב טמא במדרס. או בשאר טומאות. וגם הר״ב עצמו במשנה דלקמן סתם וכתב ואם נגעה טומאה כו׳:

והפליון. לשון הר״ב סדין שמתעטף בו כולו. ותמיהני דהא הפליון שלראש תנן. וראיתי להר״ש פליון כמו אפליון. בפרק כל כתבי מני ליה גבי י״ח כלים. ע״כ. ומזה הוא שיצא לו להר״ב לפי שמצא שם דף ק״ך שפירש״י פליון סדין להתעטף בו כולו. אך בכאן א״א לפרש כן. ועוד דהתם במשנה ד מנה הר״ב י״ח כלים. וכשתדקדק בדבריו תמצא שבמקום פליון ומעפורת שבגמ׳. כ׳ מצנפת. וטלית קטן שמכסין בו ראשו. ובמשנה ב פ״ק דשבת כתב הר״ב מעפורת של ספרים סודר שנותן המתגלח על ברכיו כו׳. ונשאר א״כ מצנפת במקום פליון. וכיוצא בזה פירש הרמב״ם בכאן שכתב פיליון של ראש [הוא] המטפחת אשר ישימו הנשים על ראשן. ע״כ. ובאותן י״ח כלים קחשיב מצנפת ועיין מ״ש עוד בריש פ״ח דנדה:

פקרסין. כתב הר״ב כמו אפקרסותו כו׳ דפרק ואלו מגלחין. בגמ׳ דף כב. והר״ש הביא מן המשנה הקשר שבפרקסים שבכתף במ״ד פרק בתרא דמקואות:

כפה של זקנה. לשון הרמב״ם. כך שמו כיפה של זקנה לא שיש אחר של ילדה כמו שיש עשב שנקרא בערבי שיב אל עגו״ס. ע״כ בנא״י. ומשום כך

בחבורו פכ״ה כתב כפה של ראש:

[*והגומדין. פי׳ הר״ב כדכתיב ולה שני וגו׳ (שופטים ג)]:

פונרא. פי׳ הר״ב שני פירושים ועיין בלשונו ספ״ג דסנהדרין. וסוף ברכות:

שלש כסתות של צמר כו׳. כתב הר״ב ויותר על מנין זה לא הוו חבור לא לטומאה ולא להזייה ותימה לפרש כן דהא תנן בסיפא יתר מכאן חבור לטומאה ואין חבור להזייה. ואין לומר דסיפא לא קאי אלא מחלוק אחד ולהלן דא״כ ברישא לא תני ולא מידי. אלא מונה והולך. וזה דבר שאין לו שחר. וכן מפורש בפי׳ הרמב״ם דיתר מכאן דסיפא קאי אכולהו. ובחבורו פי״ב מהלכות פרה העתיק חבור לטומאה ולהזייה יתר מכאן כו׳ קודם חלוק אחד כו׳:

סוברקין. כאית דמפרשי בתראי שכ׳ הר״ב. הוא מפרש גם כן בפט״ז דשבת משנה ד גבי י״ח כלים. דבתי ידים שכתב הוא במקום שני סופרקים דהתם בגמרא:

חלוק אחד וכו׳ חבור כו׳. אפילו הן ארוכין ביותר או רחבין ביותר כל שהן. הרמב״ם פי״ב מהלכות פרה:

[*חוט המשקולת. פירש הר״ב הבנאים כו׳. ועיין בפירושו בסמוך על ושל בנאים כו׳]:

[*אם רצה לקיים. פירש הר״ב אע״פ שהוא רוצה כו׳. וכן פי׳ הרמב״ם. ונ״ל דתנא מסריך סריך בלישנא דבמתניתין דסוף פרקין]:

של בעלי בתים. כלומר או של בעלי בתים. ובפ״ה דב״ב דף פט מייתי לה. וגרסינן בהדיא ושל ב״ב. וכן העתיק הרמב״ם בפכ״א מה״כ [הלכה ה]:

שירי יד הפרגול. צ״ל שכן רגילים לקרות שירי יד. וכאינך דמתניתין ז ח דקרו להו נמי בל׳ שירי. והרמב״ם בפ״כ מהלכות כלים [הלכה יב] העתיק שירי הפרגל. אבל מהר״ם כתב וז״ל יד הפרגל שניטל ונשתייר בו כשיעור טפח הוי חבור:

[*מקבת. כתב הר״ב לשון מקרא הוא ומקבות וגו׳. מלכים א ו] [ז]:

יד המעצד של לגיונות. פירש הר״ב כלי מכלי הרוצחים. על תמונת [קופיץ]. הרמב״ם. וזה כפירוש שכתב הר״ב במעצד בריש פי״ב דשבת. ומהר״ם גורס של גתות. ופי׳ שמתקנים בו גתות:

שירי הדרבן מלמעלן ארבעה. עיין במשנה ב פכ״ה:

יד הבדיד. פי׳ הר״ב כלי ברזל כו׳ ועל שם הגומות שקרוין בדידין כו׳. בפ״ק דמ״ק דף ד. ופי׳ שם הר״ן בשם הראב״ד שמפרש כלומר בורות קטנים שבעקרי הזיתים. ושצ״ל שהוא ברי״ש. וכן יד בריר דהכא. ע״כ. וכן הרמב״ם פ״ך מה״כ [הלכה יב] כתב שחופרין כו׳ בירירין של מים:

של נכוש. ל׳ הר״ב פטיש שמקישים בו על האבנים כו׳. כ״כ בפירוש הרמב״ם. אבל בנא״י מצאתי נכוש הוא אשר מנקה עקרי האילנות. ופטיש הוא עגול אשר ישברו בו האבנים ובן פטיש כו׳. ע״כ. וזה נראה לפי שנמצא כמה פעמים במשנה ובגמרא לשון ניכוש. והוא ענין נקירה וחפירה. כמו בפי״ב דשבת משנה ב. ובפ״ט דב״מ מ״ד. ובכלאים פ״ב מ״ה וז״ל הר״ש של נכוש שמנכש בו. כמו מנכש בשומין דהשוכר את הפועלים [דף פ״ט]:

בית שמאי אומרים שבעה ובית הלל אומרים שמנה וכו׳. וכי אתשל בבי מדרשא לענין הזייה אתשל דהוו בית הלל לקולא. ומש״ה לא תני להו בעדיות בהדי קולי בית שמאי וחומרי בית הלל. וכהנה רבות. כמ״ש במשנה ד פ״ח דברכות:

יד משמשי האור כל שהוא. אפי׳ הבית יד שלהן בתכלית האריכות הנה הן יטמאו. כי האדם צריך להן להתרחק בו מן האש. והשרש בזה כולו שכל מה שיעזרו בו בשימוש הכלי. הנה הוא יטמא בהטמאות הכלי. מאומרו ית׳ בתנור אשר בכלל הכלים וטמאים יהיו לכם. ובאה הקבלה. לכם לכל שבצרכיכם. לפי מה שהתבאר בפ״ה מזאת המסכתא. הרמב״ם. וכ״כ שם הר״ב במשנה ב:

ל הטבלא והאסקוטלא. כ׳ הר״ב הכא מירי בקערה פשוטה כו׳ אלא שמתחתיה מחובר לה בית קבול קטן המשמש כשכופים הכלי על פניו כו׳. וכ״כ הר״ש. וכלומר שהוא ראוי להשתמש בו כשכופין הכלי על פניו. אבל מתחלה לא נעשה לכך וז״ל הרמב״ם יעשו בשולי הכלי שפה עגולה יהיה גבהה כמו אצבע לישב הכלי ישיבה [מתוקנת] ע״כ. [*ועיין ברפכ״ז]:

אספקלריא. פירש הר״ב מראה של זכוכית שהאשה רואה בה את פניה. ולפי זה פתרונו בלשון אשכנז שפיג״ל. והרמב״ם מפרש המלה שהוא שם מורכב. וז״ל אספקלריא הוא [המחיצה] אשר יעשה לראות מאחוריו [הצורות]. והוא אצלי מלה מורכבת ספק ראייה וזה שיראה אחורי [המראה]. שהוא מזכוכית. או מן [שוהם] או מן *)דבר [שאר] ספירי. לא יראה במקומו האמיתי כמו שהתבאר בחכמת המבטים. וכן לא יראה על שעורו האמיתי. ע״כ. ולפי זה פתרונו בלשון אשכנז ברי״ל. ובאיוב כח [יז] לא יעריכנה זהב וזכוכית. מתורגם דהבא ואספקלריא:

נפגם בו שלש ברובו. וכן גירסת הר״ב והר״ש. וגם הראב״ד גורס כן. בפי״ב מה״כ. ונ״א שליש. וכן גורס הרמב״ם. ומפרש שהוסר מן המקיף עצמו. ויהיה שליש גבהו [ברוב היקף] ובחבורו [פי״ב מה״כ] כתב בהפך נפגם בו שליש היקפו ברוב גובהו. ומהר״ם גורם ג״כ שלש אבל גורס כרובו בכ״ף. וכתב נפגם בו ג׳ פגימות כאילו נפגם רובו וטהור. אע״פ שאינו מפזר רוב המים:

צלוחית קטנה שניטל פיה טמאה. נ״ל הטעם משום כיון דקטנה היא אינו משים [בה] כל כך שמן. וגם יכול להוליכה בקל. ואינו ירא שמא ישפך השמן. אבל גדולה שמשים בה הרבה שמן והיא כבדה וירא פן ישפך השמן כשניטל פיה אינו משתמש בה עוד. מהר״ם:

של פלייטון. פי׳ הר״ב של שמן אפרסמון. ובמ״ג פ״ו דשבת מפרש מור. שקורין מוסקא. וכן פי׳ הרמב״ם התם והכא. ומסיים נמי או שאר מיני הבושם. וראיתי לרש״י דמפרש התם כמ״ש הר״ב בכאן:

והארפכס. פירש הר״ב כלי עשוי לרחים. וכ״פ ספי״ד ועיין מ״ש שם:

של זכוכית טהורה. ולזה הוא טהור לפי שכלי זכוכית לא יטמא מהן רק המקבלין כמו שנזכר. הרמב״ם:

סליקא לה מסכת כלים

פרק א

א אבות הטומאות. בשמעתא קמייתא דב״ק אמרינן מכלל דאיכא תולדות ותולדותיהן לאו כיוצא בהן. דאילו אב מטמא אדם וכלים ואילו תולדה אוכלים ומשקים מטמא. אדם וכלים לא מטמא. והיינו ראשון ושני דלא מטמא אדם וכלים. דאין אדם וכלים מקבלים טומאה אלא מאב הטומאה. הר״ש:

השרץ. לשון הר״ב החלד והעכבר כו׳. ועי׳ במ״ו פ״ט דחולין. וכתב הר״ב לטמא אדם וכלים. וז״ל הר״ש. אדם נפקא מדכתיב בפרשת אמור או איש אשר יגע בכל שרץ אשר יטמא לו. וכלים מדכתיב בפרשת שמיני מכל כלי עץ או בגד או עור או שק. ע״כ. ומ״ש הר״ב ושיעורן לטמא בכעדשה שכן החומט כו׳ בפ״ז דנזיר דנ״ב [וכן בחגיגה יא]. כל הנוגע בהם יכול בכולן ת״ל מהם. אי מהם יכול מקצתן ת״ל בהם. הא כיצד עד שיגע במקצתן שהוא ככולן שיערו חכמים בכעדשה (שהוא ככולו) שכן החומט כו׳. ומ״ש הר״ב אבל האברים כו׳ כדתנן במ״ז פ״ק דאהלות. ועיין במ״ג פ״ד דמעילה. ומ״ש הר״ב ודוקא כשהוא לח כו׳. כדתנן רפ״ז דנדה:

ושכבת זרע. דמטמא אדם נפקא לן בפ׳ יוצא דופן (נדה דף מג). מדכתיב או איש לרבות את הנוגע. וכלים כתיב בהדיא בפרשת זאת תהיה. וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע. ושאר כלים ילפינן בג״ש דבגד ועור מדאתקש למת ולשרץ. כדאיתא בפרק במה אשה (שבת דף סד). הר״ש. ומ״ש הר״ב דקרויו של עובד כוכבים טהור גמור כלומר אע״ג דפירש במ״ג פ״ד דנדה דרבנן עשאום כזבים לכל דבריהם אפ״ה קריו טהור. כדאיתא התם בגמ׳ דף לד עבוד ביה רבנן היכרא כי היכי דלא לשרוף עליה תרומה וקדשים. ומ״ש הר״ב. וכן ש״ז של קטן כו׳ דכתיב ואיש וגו׳ איש ולא קטן פחות מבן ט׳ שנים ויום אחד הכי דרשינן התם דף לב איש אין לי אלא איש. בן ט׳ שנים ויום אחד מנין ת״ל ואיש. ופרכינן דקרא סתמא כתיב. דכיון דוי״ו לרבויי אתא כל שהוא משמע [אפילו] בן יום א׳. ומסיק דהלכתא הוא ואסמכינהו רבנן אקרא וכו׳. ומ״ש הר״ב ושיעורה לרואה במשהו כו׳ ולנוגע בכעדשה. בפ״ה דנדה (דף מג) ופירש רש״י לנוגע בכעדשה דמנגיעה דשרץ נפקא לן נגיעה דש״ז לקמן מאו איש אשר יגע וגו׳. ועיין לקמן במ״ג ומ״ש שם. ומ״ש הר״ב ומדלא קחשיב תנא דידן בעל קרי כו׳. והכי תנן בסוף זבים במי״א. ושם אאריך בזה בס״ד:

וטמא מת. כתב הר״ב ודוקא ישראל. אבל עובד כוכבים [כו׳] אינו מקבל טומאה כמ״ש בס״ד משמא דגמרא בריש פ״ט דנזיר. ומ״ש הר״ב וכן נפל שנולד בן ח׳ כו׳ בפ״ב דב״ב (דף כ). אבל בר קיימא אפי׳ של יום א׳ מיטמא בטמא מת. כדתנן בפ״ה דנדה מ״ג:

ומי חטאת. עיין בפי׳ הר״ב מ״ג פי״א דפרה:

שאין בהן כדי הזייה. כתב הר״ב דכתיב ומזה וגו׳ ורבותינו למדו שהמזה טהור. בפ״ק דנדה (דף ט) אמרו בגמרא. דקרא לאו במזה. אלא בנושא כו׳. וכתבו התוס׳ וא״ת ומנליה לאפוקי קרא ממשמעותיה וי״ל מדכתיב (במדבר י״ט:י״ט) והזה הטהור על הטמא משמע שהוא טהור לעולם. ואע״ג דדרשינן מיניה. הטהור מכלל שהוא טמא. לימד על טבול יום שטהור בפרה (כמ״ש במשנה ז׳ פ״ג דפרה) תרתי ש״מ (צ״ל א״נ נוגע) ונוגע ונושא דטמא היינו בחנם. אבל כדי להזות על הטמא לא. ע״כ. והרמב״ם במשנה דלקמן מפרש שאינו מדבר במזה על הטמא שאם טיהר את הטמא ק״ו שיהיה הוא טהור. אלא בנושא ונוגע שלא לצורך כו׳ וכ״כ בחבורו ריש פט״ו מהלכות פרה. ועיין במשנה דלקמן. [*ומ״ש הר״ב וחילק הכתוב בין מים למים כו׳. בספרי פרשת חקת. ואי אפשר לומר שבא הכתוב לחלק בין מזה ולא נוגע. למזה נוגע. דק״ו דמזה נוגע מטמא בגדים. כדאי׳ התם. ועמ״ש בסוף מתני׳ דלקמן]:

כדי הזייה. וכמה הוא תנינן לה במ״ה פ׳ בתרא דפרה:

במגע. הוא שיתחבר בדבר אשר יטמא אותו בלא אמצעי וכל מה שיאמר בו שהוא מטמא אדם במגע. הוא שכאשר נגע בשטח גשם האדם [צ״ל השרץ] טמאהו. ואין הבדל בין שנגע בזה הדבר הטמא בידו. או ברגלו. או באיזה חלק מעור גופו וכן אילו נגע בלשונו טמאהו. אולם אם לקח כעדשה מן השרץ והשליך בגרון האדם ובלע אותו הנה לא יטמא. לפי שלא יקרא מגע אם לא שיגע באבריו הנגלים. הרמב״ם:

ב **נבילה**. דכתיב (ויקרא י״א:מ׳) והנושא את נבלתה יכבס בגדיו. וכתב הר״ב לטמא בגדים שעליו. או כל בגדים וכלים שהוא נוגע בהן חוץ מכלי חרס. דממעט להן בת״כ גבי נבילה. בפרשת ויהי ביום השמיני מנין לעשות שאר כלים כבגדים ת״ל*) יטמא. יכול יטמא אדם וכלי חרס ת״ל בגד. בגד הוא מטמא ואינו מטמא אדם וכלי חרס. הר״ש. ובריש פ״ה דזבים כתב הר״ב ברייתא כיוצא בזו. ושם אפרש בס״ד. ומ״ש הר״ב אבל לאחר שפירש כו׳ דגבי זב ילפינן הכי. כמ״ש הר״ב בריש פ״ה דזבים. ומינה לכל שאר מטמאי במשא:

ומי חטאת שיש בהם כדי הזייה. ולחטאת מיהא טהור הנושא. דאלת״ה הנושא צלוחית של מי חטאת נטמא ויחזור ויטמא את הצלוחית [ותחזור הצלוחית] ותטמא את המים. ומצינו כל העוסקים בפרה דמטמאים בגדים והפרה טהורה. הר״ש במ״ב פ״ח דפרה. ובפי׳ הר״ב מ״ח פ״ט דפרה. ועוד בספ״י:

שהם מטמאים כו׳. ותימה דלא חשיב הכא אבר מן החי מן הבהמה. שדינו כדין נבילה לטמא במשא אדם לטמא בגדים. דאין חלוק מנבילה כלל. אלא לענין בשר הפורש ממנו. כדאיתא בפ׳ העור והרוטב (מ״ז). ושמא לכך לא תני ליה משום דבכלל נבילה הוה דמקרא דנבילה נפקא לן אבר מן החי (כדפי׳ הר״ב שם) דכתיב (שם) וכי ימות מן הבהמה וכו׳. הר״ש:

במשא. עיין בפי׳ הר״ב דמ״ג פרק בתרא דזבים [ד״ה חוץ] דצריך שיזיזה ג״כ. ומ״ש הר״ב וכשם כו׳. כך מטמאה בהיסט כיון שהגביה הקצה כו׳. וכן לשון הרמב״ם בפירושו. אבל בחבורו פ״א מה׳ ט״מ כתב כיון שהניד את הטומאה שבקצה השני טמא משום נושא ואצ״ל אם משך כו׳ עד שהגביה הטומאה שגררה על הארץ שזה נושא ודאי. ע״כ. ואם גם דעת הר״ב כן. א״כ לפי מ״ש בזבים דאין משא בלא הזזה לא משכחת למשא בלא היסט. אבל היסט בלא משא משכחת לה. ואפ״ה טמא משום נושא. ומיהו לא לכל המטמאים במשא צריך שיסיט. כמ״ש בזבים פרק בתרא מ״ר:

וחשוכי בגדים במגע. עמ״ש במ״י פרק בתרא דזבים [ד״ה ובמי] [*ומה שכתב הר״ב ובמי נדה נמי כתיב והנפש הנוגעת תטמא עד הערב ואומר אני דאגב חורפיה נשתבש. שבקש למצוא ראיה מן הכתוב. והכתוב הזה לא נאמר אלא על הנוגע בטמא מת כמ״ש הר״ב בעצמו בריש מס׳ אהלות. ולכך הר״ש והרמב״ם לא הביאו שום מקרא לנוגע במי הנדה ומשמע דמדין נבלה נפקא לן. ועוד יראה לי דאיכא למדרש מפשטיה דקרא דלעיל. והנוגע במי הנדה (יכבס בגדיו). [צ״ל יטמא עד הערב] אע״ג דמוקים ליה לעיל באין בהן כדי הזייה מ״מ שמעת מינה נמי לכל נוגע. ושוב מצאתי כדברי בתו׳ פ״ק דיומא דף י״ד [ד״ה אלא]. דקרא דוהנווע במי הנדה משמע אפי׳ נגע בכשיעור יטמא גרידא טומאה קלה בלא כבוס בגדים. וכתבו ג״כ דליכא לאוקמא ומזה. לנוגע בכשיעור הזייה. דאם כן משא לא טימא הכתוב. ולא אשכחן טומאת כבוס שאין בו משא דנבילה כו׳]:

ג **למעלה מהן בועל נדה כו׳**. עי׳ מה שאכתוב בדבור למעלה מהן זובו וכו׳:

שהוא מטמא משכב תחתון כעליון. פירש הר״ב כעליונו של זב מה עליונו של זב כו׳. במשנה ו׳ פ״ד דזבים. ומשום לעולם ילמד אדם לתלמידיו בלשון קצרה. לא האריך למתני עושה משכב תחתון לטמא אוכלים ומשקין [*ועי׳ מ״ש בפרק כ״ז משנה ג׳ ובפכ״ח משנה ט׳]:

משכב. והר״ב נקט בלישניה משכב ומושב וכן בכמה מקומות ששנינו משכב ונקט משכב ומושב. ולא קשיא שזהו שכתב רמב״ם במשנה דלקמן כאשר שמעת משכב ומושב בכל מקום הנה לא תחשוב שבין המשכב והמושב חלוק לטומאה כמו שבין המרכב והמשכב. כמו שביארנו. אבל דין המשכב והמושב אחד. אמנם תחלף בתמונה ובשיעור לפי [שיש] מי שיכשר למשכב [ויש] מי שיכשר למושב לבד לא למשכב. ולשון ספרא משכב שהוא מיוחד לשכיבה. ומושב שהוא מיוחד לישיבה. ע״כ:

למעלה מהן זובו כו׳. ל׳ הר״ב משום דהנך דחשיב ואזיל מטמאין בכל שהן במגע ובמשא וכו׳. כ״כ הרמב״ם. ותמיהני דבמשנה ב׳ פ״ה דנדה מפרשים דזוב אינו מטמא בכל שהוא. אלא לרואה. וכמו שפירשו בשכבת זרע לבעל קרי בריש פירקין. ומיהו בל׳ הרמב״ם דהתם יש קצת לדקדק דלא קאמר שצריך כעדשה לנוגע אלא בש״ז בלבד. ודשל בעל קרי ולא דשל זב. אע״פ שהוא דוחק בלשונו. מ״מ נוכל לצדד כן. וכן משמע בחבורו שבפ״ה מה׳ אבות הטומאות כתב דין ש״ז שהוא לרואה במשהו ולנוגע בכעדשה. ובפ״א מה׳ מטמאי משכב כתב רוק הזב וש״ז כו׳ ומטמא בכל שהוא במגע ובמשא. אבל להר״ב שכתב בהדיא התם (בזבים) [צ״ל בנדה מ״ב פ״ה בד״ה ומטמאין וכו׳] דזוב אינו מטמא לנוגע עד שיגע בכעדשה קשיא. ואע״פ שאפ״ל דהכא מפרש כמ״ד בגמ׳ פ״ה דנדה דף מ״ג בש״ז דבעל קרי שאף לנוגע במשהו. דתנאי נינהו כדאיתא התם. מ״מ דברי הר״ב סותרין זה את זה. וכן יש לדקדק מנלן להחמיר טפת זוב או ש״ז של זב שיהא חמור לטמא בכל שהוא אף לנוגע יותר משל ש״ז דאחר שאינו זב. והרמב״ם שכתב

בפירושו וז״ל. ובגמ׳ נדה זובו טמא הוא כי אצטריך קרא [לאתויי בכל] שהוא לנוגע ולנושא וכן [האחרים נתרבו] בזוב. ע״כ. ודקדקתי במקומו שהוא בפ״ז דף נ״ה. ולא אמרו שם. אלא כי אצטריך קרא למשא. כלומר דלמגע לא אצטריך דלא גרע מש״ז. כדאיתא התם. ולא מצאתי שיאמרו בכל שהוא כגירסתו של הרמב״ם ומ״ש הרמב״ם והר״ב. ובועל נדה אין מטמא עד שישא את כולו. עיין בפ״ד דזבים מ״ד. ועוד עיין שם פ״ה משנה ב׳ [*ובר״ש מייתי ברייתא דת״כ והיא סיפא דברייתא שכתב הר״ב לעיל דלמדין למשכב בועל נדה שיהא] כעליונו של זב דתני בסיפא נמצאת אומר משכבו כמגעו מה מגעו מטמא אחד ופוסל אחד אף משכבו מטמא א׳ ופוסל א׳ [ע״כ] . והשתא אין לנו לדחוק כלל אלא נפרש למעלה מהן זובו כו׳ שמטמא במגע ובמשא פירוש ששוה מגעו למשאו כדמסיק נמי הר״ב והרמב״ם ואילו בועל נדה אין שוה מגעו למשאו. ובאמת שהרמב״ם כתב בפירושו. וכן בחבורו פ״ג מהלכות מטמאי משכב. דבועל נדה מטמא במגע ובמשא כנדה. ויש לתמוה עליו מזאת הברייתא [עי׳ במל״מ שהאריך] בזה אבל מסקנת הר״ש. דבועל נדה אינו מטמא במשא לטמא בגדים. כמו שאינו מטמא במגע כההיא ברייתא דת״כ. אע״ג דהשתא נמצא בועל נדה קל מנבלה דהנושא נבלה מטמא בגדים אפ״ה קתני שפיר למעלה מהן. אע״פ שהראשון נמי חמור ממנו כיון דבדבר זה מיהו למעלה משלפניו. וכמ״ש ג״כ הר״ב במשנה דלקמן. [*וכן עיין לקמן בסמוך בד״ה למעלה מהן מרכב כו׳]:

זובו של זב ורוקו כו׳. כולו נפקא לן בפרק דם הנדה (נדה דף נה) מקראי. זובו של זב דכתיב (ויקרא טו) זובו טמא לימד על הזוב דהוא טמא. וכתיב (שם) והזב את זובו מקיש את זובו לו. מה הוא לא חלק בין מגעו למשא לטמא אדם לטמא בגדים כו׳. ורוקו נפקא לן מדכתיב (ויקרא טו) וכי ירוק הזב ומרבי ליה התם בין למגע בין למשא. ומימי רגליו יליף התם מרוק שמתעגל ויוצא וחוזר ונבלע. ושכבת זרעו. אע״ג דש״ז דעלמא לא מטמא אלא במגע. הכא בש״ז דזוב דחמיר ולא משום דא״א בלא צחצוח זיבה אלא דמייתי ליה בק״ו מרוקו וכדאיתא בסוף פרק כיצד הרגל. ומה טהור בטהור. טמא בטמא. טמא בטהור אינו דין שיהא טמא בטמא. דם הנדה. דקאמר קרא (שם) והדוה בנדתה הדוה מטמאה כמותה. ונדה מטמאה אדם לטמא בגדים. הר״ש. ותו התם [דף נד ע״ב] אי מה היא עושה משכב ומושב לטמא אדם לטמא בגדים אף דמה עושה משכב ומושב כו׳. דמה בר משכב ומושב הוא כו׳. ואמר קרא (שם) אשר היא יושבת עליו. היא ולא דמה. אי מה היא מטמאה באבן מסמא אף מדוה נמי מטמא באבן מסמא. אמר רב אשי אמר קרא והנושא אותם. אותם מיעוטא הוא:

למעלה מהן מרכב. לא אתא למימר שיהא חמור מן העליון לכל דבר. דהא זובו של זב וחביריו מטמאים אדם במגע לטמא בגדים. ואילו מרכב לא מטמא אדם. כדקתני סיפא למעלה מן המרכב משכב. ששוה מגעו למשאו. ותנן נמי לקמן בפרק כ״ג משנה ב׳ מה בין מרכב למושב מרכב חלק מגעו ממשאו. הר״ש:

מרכב. לשון הר״ב התפוס של אוכף קרוי מרכב וכן פי׳ הר״ש. וז״ל רש״י ברפ״ג דערובין. תפוס דאוכף ארצו״ן בלע״ז שכשרוכב תופס באותו עץ שנקרא ארצון. ולהכי מטמא משום מרכב. ע״כ. וכ״כ בפי׳ החומש בפ׳ מצורע שהארצו״ן מטמא משום מרכב. והאוכף עצמו מטמא משוס מושב. ע״כ. ומצאתי כתוב התפוס הוא מה שאחורי האיש כשהוא רוכב. ומה שהוא לפניו. וצריך לומר שאינו מחובר לאוכף שהוא יושב עליו. שאם הוא מחובר היה כמותו. דהיאך יהיה לאחד ב׳ מיני טומאות. ע״כ. אבל הרמב״ם פי׳ מרכב הוא כל מה שיכשר לרכיבה. כמו הכסא והמרדעת והאוכף וזולתן. ע״כ. וכן יראה פשטא דמתני׳ ב׳ פכ״ג. וכך ג״כ דעת התוס׳ דערובין [ד״ה אי] דאדפריך התם אדתנן כל שנישא כו׳. חוץ מן הראוי למשכב ומושב. והאיכא מרכב. ומהדרינן האי מרכב היכי דמי. אי דיתיב עליה היינו מושב. כתבו התוס׳ תימה דבקרא כתיב מרכב ומושב ודינן חלוק זה מזה וי״ל נהי דקרא מחלק בין ישיבה דרכיבה לישיבה דעלמא. מ״מ התנא כו׳ כל עניני ישיבות קאמר ע״כ. שמעינן דסבירא להו דישיבה דרכיבה היא טומאת מרכב:

שהוא מטמא תחת אבן מסמא. פי׳ הר״ב אם היתה אבן גדולה על גב התפוס של המרכב והזב תופס בה. כלומר באבן הגדולה. אע״פ כו׳ נטמא התפוס. וכן פי׳ הרמב״ם. ואני תמה דכי תנן בכולה למעלה מהן. לא לענין קבלת טומאתן קתני אלא לענין שיטמאו אחרים. ואפשר שדעתם שכיון שמקבל טומאה ממה שעל אבן מסמא. ממילא מטמאים ג״כ אותו דבר שהוא על גבי אבן מסמא. אבל לא היה להם לסתום אלא לפרש. וז״ל הר״ש שהוא מטמא תחת אבן מסמא כגון שהמרכב תחת האבן. ובא וישב הזב על גבי האבן. ואח״כ ירד הזב מעליה ובא הטהור וישב עליה. בעוד שהמרכב תחתיה. נטמא הטהור מחמת המרכב שתחת האבן. דתניא בת״כ בפ׳ זאת תהיה. והיושב על הכלי אשר ישב עליו הזב אין לי אלא בזמן שישב עליו הזב ונגע בו. מנין לעשרה מושבות זו על גב זו אפילו על גבי אבן מסמא. [כלומר ואפילו על ידי אבן מסמא. ושוב ראיתי בתוספות ריש פרק דם הנדה. שהעתיקו ועל גביהן אבן מסמא. אבל בפירוש הרמב״ם משנה ג׳ פרק בתרא דזבים העתיקה ג״כ כגי׳ הר״ש. וגם בת״כ הגי׳ כך היא] תלמוד לומר אשר ישב עליו הזב יטמא. מקום שהזב יושב ומטמא. ישב הטהור ויטמא. ואין לי אלא שהזב יושב והזב שם מנין לעשות ריקן כמלא ת״ל כל כלי לעשות ריקן כמלא. ואין לי אלא משכב ומושב. מרכב מנין. ודין הוא אם מצינו שלא חלק הכתוב בין נישא לנושא במשכב. כלומר דשניהן טמאין הנושא את המשכב. והנישא על המשכב. שישב הטהור על האבן. ומשכב הזב תחת האבן. לא נחלוק בין נושא לנישא במרכב. מה לי [לא] חלק בין נושא לנישא במשכב. שלא חלק

מגעו ממשאו. לא נחלוק בין נושא לנישא במרכב. שחלק מגעו ממשאו. ת״ל כלי. לרבות את המרכב. ובדבר זה מרכב למעלה מזובו של זב וחביריו. דלא מטמא באבן מסמא. כדכתיב והנושא אותם. דאותם מיעוט. ודריש הנושא כמו הנישא כדאשכחנא בפרק בנות כותים (נדה דף לג) והנשא כתיב דהכא בנישא ע״ג הדם איירי. שהדם תחת האבן והטהור יושב עליה. דטהור הנושא את דם הנדה טמא. דדם הנדה מטמא אדם במשא לטמא בגדים כדתנן הכא. אבל הנישא ע״ג הדם טהור. והשתא איכא תרי גווני אבן מסמא. אחד שהזב ע״ג האבן. ומשכבות ומושבות תחתיו. דשאר דברים לא מטמא באבן מסמא. דהא מקרא דאשר ישב מתרבי ותנן בפרק בתרא דמסכת זבים (משנה ב) כל שהזב נישא עליו טהור. חוץ מן הראוי למשכב ומושב והאדם. ואחד. שהמשכב ומושב תחת האבן והטהור יושב עליה. ובכה״ג איירי בפ׳ דם הנדה (נדה דף נה) דממעט דמה. ממה דכתיב בפ׳ זב דקאי והנושא אותם אמשכב ומושב ומרכב. דכתיבי בההוא ענינא. ומתרבו לטמאות באבן מסמא. וכתב אותם למעוטי זוב ודם הנדה. ע״כ:

אבן מסמא. פי׳ הר״ב אבן גדולה וכבידה כו׳. אע״פ שאין כובדו של זב ניכר כו׳. כ״כ התוס׳ בריש פרק דם הנדה [ד״ה אבן] בשם ר״ת ורבינו שמואל. ומ״ש הר״ב והזב תופס בה. פי׳ באבן. ועיין [בפי׳ הר״ב] במשנה ה׳ פרק בתרא דזבים דאפי׳ נייר מפסיק. וגם הר״ש מסיק כך. אבל מטעם אחר. ובזבים ראוי להאריך:

למעלה מן המשכב הזב. כל טומאות שבמשכב ישנו בזב. שגם הוא מטמא באבן מסמא כעין משכב דהיינו כגון שהמשכב תחת האבן. והטהור מלמעלה. כדפרישי׳ לעיל. וכהאי גוונא אצבעו של זב תחת הנדבך. והטהור מלמעלה טמא. כדתנן במס׳ זבים (פ״ה מ״ב)ובמגע נמי מטמא בגדים כדכתיב

(ויקרא ט״ו:ז׳) והנוגע בבשר הזב יכבס בגדיו. ובמשא נמי מטמא בגדים. דילפינן בק״ו ממשכבו בת״כ בפרשת זאת תהיה במגע נדה שתטמא בגדים בק״ו ממשכבה. ומהאי ק״ו יש ללמוד הנושא׳. וכן יש ללמוד בזב. הר״ש:

ד **למעלה מן הזב זבה**. שהיא מטמאה את בועלה. כתב הר״ב דגבי נדה כו׳ ואין הזב מטמא את מה שבועל. וכן מי שבעל [זב] לא יהיה אב וכן ביאר בספרא. אבל יהיה הבועל. כמו שנגע באב בלבד. הרמב״ם:

למעלה מן הזב מצורע. פירש הר״ב דמצורע עושה משכב ומושב כזבה. בספרי באמרו הש״י שהמצורע מוחלט כאשר נרפא מהצרעת. וכבס המטהר את בגדיו. אמרו מה זה בא ללמדנו. אם ללמד שמטמא בגדי׳ במגע והלא ק״ו הוא. אם בימי ספרו שאינו מטמא בביאה. מטמא בגדים במגע. בימי גמרו שמטמא בביא׳ אינו דין שיטמא בגדים במגע. א״כ למה נאמר וכבס המטהר את בגדיו. מלטמא משכב ומושב. הרמב״ם. וכתב עוד הרמב״ם. דמצורע מטמא נמי במשא. כמו הזבה. אבל מפני שהוא לא כתב כן אלא מהא דתנן. למעלה מזבה מצורע. ש״מ דבמשא שוה לה. והר״ב אינו סובר שיש לדקדק כך מדקתני למעלה מהן. שסובר שאעפ״כ יכול להיות שיש חומרא באותו שלמטה ממנה. ולפיכך השמיע הר״ב. ולא כתב שמצורע מטמא ג״כ במשא. אע״פ שכתב שמטמא משכב ומושב. כמו הזבה. לפי שלזה יש ראי׳ מהספרי משא״כ למשא. זה ברור לי שהיתה כך דעת הר״ב. אבל אני תמה מהרמב״ם. שכמו שהביא לו ראי׳ אחרת למשכב ומושב מהספרי. ואע״ג דשמע לה מדתנן למעלה מזבה. כמו כך היה יכול ג״כ להביא ראי׳ אחרת למשא. ממשנה שלימה ששנינו בששית מפ״ה דזבים הנוגע כו׳ במצורע וכו׳ ואחר הנושא. וא׳ הנישא. וכן הר״ב. אדכתב שמטמא משכב ומושב. לפי שכך שנו בספרי. כמו כן ה״ל לכתוב. שמטמא במשא שכך שנינו במשנה דזבים אלא דאשתמוטתיה להר״ב ורהטא תלמודיה דהכא בתר פי׳ הרמב״ם. דלמשא לא שמע ליה אלא מדתנן למעלה מהן. ולדידי׳ ליכא למשמע מהכא כמו שכתבתי:

שהוא מטמא בביאה. כתב הר״ב דכתיב מחוץ למחנה מושבו מלמד שמושבו טמא. בת״כ פרשת כי תזריע. ויראה לו שנלמד מיתור דמושבו מיותר דהא כתיב בדד ישב. שוב מצאתי כך בספר קרבן אהרן. ולשון הרמב״ם ספ״ו מהל׳ צרעת מחוץ למחנה מושבו. מה הוא טמא. אף מושבו טמא. ומ״ש הר״ב מכאן [אמרו] מצורע שהוא יושב כו׳. עיין בזה במשנה ז׳ [*וח׳] פי״ג דנגעים. ומ״ש הר״ב ודוקא מצורע בימי חלוטו. אבל בימי ספרו כו׳ לא אתא אלא לאפוקי ימי ספרו. אבל ימי הסגרו לענין זה כמו ימי חלוטו. שכן שנינו במשנה דלקמן. מצורע מוסגר מטמא בביאה. ולשון הרמב״ם בפירושו. וזה הדין במצורע בימי גמרו לבד ר״ל בזמן הצרעת לא בימי ספורו:

עצם כשעורה שהוא מטמא טומאת שבעה. כתב הר״ב דכתיב וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם כל טומאות וכו׳ בסוף פרק כיצד הרגל (דף כה). הר״ש. ולא הבינותי. היאך מפקינן ליה מהך קרא לרבות עצם כשעורה לטומאת שבעה. והתם בגמ׳ לא אמרו אלא למפץ במת. ומפץ נוכל לרבות בכלל בגדיכם שהוא כעין בגד. עוד מצאנו למדרש זה לענין כלים שנגעו באדם שנגע בכלים שנגעו במת כמ״ש הר״ב במשנה ג׳ פ״ק דאהלות. וזה ג״כ מפורש בכלל בגדיכם. אבל לרבות עצם כשעורה. זו לא ידעתי מנין שיהא בכלל הזה של וכבסתם בגדיכם. וכן נ״ל דלאו מהכא ילפינן לה אלא כדכתב הר״ב במשנה ג׳ פ׳ ב׳ דאהלות. מדכתיב בפ׳ חקת ועל הנוגע בעצם. וכ״כ הרמב״ם שם ספ״ק. ומדרש ספרי הוא. והוא מ״ש הר״ב בסוף משנה דלקמן ומ״ש הר״ב דעצם כשעורה אינו מטמא באהל. כדתנן במשנה ג׳ פ״ב דאהלות:

חמור מכולם המת וכו׳. כתב הר״ב יש מהן חמורים ממת שזב וזבה עושין משכב ומושב ומטמאין באבן מסמא ומת אינו וכו׳ דין משכב במשנה ו׳ (פ״ד) דזבים. ודין אבן מסמא במשנה ד׳ פ״י דנדה. ומ״ש הר״ב א״נ יש חלוק בין מצורע יושב כו׳ והר״ש כתב עוד חלוק. דבעינן שיעור שהייה לבית המנוגע. לענין בגדים שהוא לבוש. עד שישהא בכדי אכילת פרס. כדתנן במס׳ נגעים פי״ג משנה ט׳:

חמור מכולם המת. ולא זכר הנה לאבות הטומאות. על דרך ההגעה למנינו. ואמנם. זכר מדרגות. אלו האבות קצתן על קצתן. ולזה לא הזכיר פרה אדומה (דתנן סוף פ״ד ממסכת פרה) ושעיר המשתלח (דתנן במשנה ו׳ פ״ו דיומא) ופרים ושעירים הנשרפים (כדתנן התם במשנה ז׳ ובפי״ב דזבחים משנה ה׳) לפי שאין בהן לא מגע ולא משא [ואין מטמאים אלא למתעסקין בהן בלבד] כמו שיתבאר במקומן. ואין לו קשור עם אלו האבות. ולא סדר במדרגותם. הרמב״ם:

ה **עשר טומאות פורשות כו׳**. לשון הר״ב עשר מעלות זו למעלה מזו וכו׳. וכ״כ הרמב״ם ועל רובן הוא שכתבו כן. דהא התשיעית. שהוא פירש ממנו אבר שאין עליו בשר כראוי. אין לו מעלה על הרבה שנמנו לפניו שגם הם מטמאים במגע ובמשא. ואולי דמשום שאינו אלא אבר. ומטמא במגע ובמשא. קרו ליה מעלה:

מחוסר כפורים. כתב הר״ב כגון מצורע מוחלט וזב וזבה ויולדת. לא שיש עוד אחרים [חוץ] מאלו. אלא ה״ק כגון אחד מאלו. והר״ש לא כתב אלא כגון זב ומצורע. והרמב״ם שכתב לארבעתן לא כתב כגון:

אסור בקדש וכו׳. טבול יום אסור בתרומה כו׳. בעל קרי אסור בשלשתן. כולהו תנינן להו בהדדי. במשנה ג׳ פי״ד דנגעים. ושם אפרש בס״ד:

חזר להיות טבול יום כו׳. כתב הר״ב ופוסל אותם כדתנן סוף זבים. [*במשנה ד׳ פרק י״א דפרה]:

חזר להיות בועל נדה כו׳. כתב הר״ב והא דלא תני חזר להיות טמא מת וכו׳ וזו טומאת מגע היא. והא דתני בועל נדה כטומאת גופו חשיבה [כיון דעל ידי מעשה רב דגופו. בא לו טומאה זו. נ״ל] אי נמי בטומאות הפורשות מחי איירי. הר״ש:

חייב קרבן. כתב הר״ב וכל זמן שלא הביא כו׳. גם הרמב״ם כתב כן. ואגב אורחא הוא שכתבו כך. ולא דנ״מ מידי לנדון דהכא:

חזר להיות מצורע מוסגר כו׳ ואם היה מוחלט כו׳. עיין מה שכתבתי במשנה ז׳ פ״ק דמגילה. גם שם בפי׳ הר״ב:

פירש ממנו אבר. ופלוגתא דתנאי היא במסכת עדיות [פ״ו] [משנה ג] בכזית בשר הפורש מן החי ובעצם כשעורה הפורש מן החי. הר״ש:

מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל. כתב הר״ב דבמגע כתיב ועל הנוגע. כך הגהתי שכן כתוב בתורת משה. ופליאה הוא שגם בפירוש הרמב״ם דהכא ודספ״ק דאהלות וכן בפירוש הר״ש דהכא. ועוד להרמב״ם והר״ב במשנה ג׳ פ״ו דעדיות. עוד להר״ב במשנה ג׳ פ״ב דאהלות. בכולן נמצא כתוב וכל. ועוד ראה זה מצאתי כך בגמרא פ״ז דנזיר דף נד. תניא וכל הנוגע בעצם. וכן העתיקו שם רש״י ותוס׳. ושוב ראיתי כמו כן בספרי בפסקא וכל אשר יגע. דתני נמי כשהוא אומר וכל הנוגע בעצם. אבל בפסקא וטבל במים. תני תלתא זמני ועל הנוגע בעצם. ומ״ש הר״ב ובטומאת אהל כתיב או בעצם אדם. דרישיה דקרא וכל אשר יגע על פני השדה ודרשינן ליה במסכת נזיר פ׳ כהן גדול (נזיר דף נג) על פני השדה. זה המאהיל על פני המת. הר״ש. ופירש״י על פני המת המוטל בשדה מדלא כתיב יגע במת בשדה. ע״כ. ובריש פ״ב דאהלות מפרש הר״ב. דאבר מן החי נפקא לן מחלל חרב. וכן הוא בזו הברייתא דנזיר. ועצם אדם מפיק ליה לרובע עצמות. אבל בספרי תניא בהני תרי פסקות שהזכרתי או בעצם אדם. זה אבר מן החי. ובמשנה ג׳ פ״ו דעדיות מפרשים הר״ב והרמב״ם לתרווייהו. דמעיקרא כתבו דחלל חרב. מלמד על אבר מן החי שמטמא במת. ואדתנן שיש עליו בשר כראוי למדו מאו בעצם אדם. וראיתי שהתוס׳ דנזיר (שם) אדתניא התם או בעצם אדם זה רובע עצמות כתבו והלכה למשה מסיני הא דבעינן רובע. וקרא אסמכתא בעלמא. והא דהר״ב מביא גם כן מה שאחריו במקרא. או בקבר. מפי׳ הרמב״ם העתיק כן והוא ללא צורך. ובנוסחאות א״י נמחק מפירוש הרמב״ם:

כדי להעלות ארוכה. והוא פחות מכזית. כך פי׳ הר״ב ברפ״ז דנזיר ומוכרח. שאם הוא כזית תיפוק ליה משום כזית בשר עצמו. למ״ד כזית בשר הפורש מן החי טמא. ועיין מ״ש ברפ״ק דטהרות [ד״ה והאוכל] :

בחוט ערב. כתב הר״ב שהוא יותר עב מחוט השתי כפלים. מדתנן בפרק אע״פ (בסופו) גבי מלאכות שהאשה עושה לבעלה ועושה לו משקל ה׳ סלעים שתי. או עשרה *)משקל סלעים ערב. הר״ש. וכ״כ הר״ב במשנה ב׳ פי״ז. ובצמר מיירי התם. ובהדיא כתבו הר״ב והרמב״ם כן במשנה ח׳ פי״א דנגעים:

ו **עשר קדושות**. כתב הר״ב איידי דאיירי לעיל במעלות של טומאות כו׳ תני נמי הכא מעלות של קדושות כו׳. וז״ל הרמב״ם לקח ג״כ במדרגות המקומות הטהורים. אשר הם ג״כ מסיבות הסרת הטומאות:

ארץ ישראל מקודשת כו׳. עיין בפירוש הר״ב דסוף פרקין אי קדושת ארץ ישראל ממנין העשר קדושות:

ז **עיירות המוקפות חומה**. לשון הר״ב מימות יהושע בן נון. כ״כ הר״ש דמסתברא (מהא) [צ״ל דומיא] דבתי ערי חומה דתנן בהו מימות יהושע בן נון במשנה ו׳ פרק בתרא דערכין. ובתחלת *)ספרא בפרשת נשא וקדש יהושע כל עיירות המוקפות חומה בקדושת מחנה ישראל. אבל לא כל ארץ ישראל

ושאר עיירות שאין מוקפות חומה. ע״כ. ועיין במשנה דלקמן מ״ש בדבור שאין זבים וכו׳:

שמשלחין מתוכן את המצורעים. כתב הר״ב דבמצורע כתיב מחוץ למחנה מושבו חוץ למחנה ישראל. עיין בפירושו למתניתין דלקמן. וקצת קשיא לי דלתני בתחלה עיירות שאינן מוקפות חומה מקודשות שמוציאין מהן אבנים המנוגעות. דבקרא אל מחוץ לעיר כתיב. וכן לא תנינן בהו בסוף פרק י״ב מנגעים עיירות המוקפות חומה כדתנן הכא אלא מייתי קרא כדאיתא. ומשמע מדלא כתיב חוץ למחנה דלאו בקדושת מחנה תליא אלא מכל עיר ועיר מוציאים. והכי מייתי הר״ש מת״כ פ׳ זאת תהיה דדרשינן והשליכו (אותם) [אתהן] אל מחוץ לעיר. אתהן מחוץ לעיר ולא אדם חוץ לכל [עיר] אלא חוץ לעיירות המוקפות חומה ע״כ. ולמאי דפי׳ הר״ב בסוף פרקין בשם הגאונים. דקדושת א״י לאו ממנינא. יש לי לומר דלהכי לא נקט קדושה זו דעיירות שאינן מוקפות תומה. לפי שאינו מונה אלא הקדושות השייכים בחי. בכיוצא בזה שכתבתי בשם הר״ש במשנה ה׳. והא דתנן ומסבבין לתוכן מת. אגב גררא תנא ליה. ועיקר קדושה שילוח המצורעים:

ומסבבין לתוכן מת כו׳. לשון הר״ב מותר לנשאו בעיר ממקום למקום עד מקום שירצו כו׳. והוי מצי למתני ומכניסים כו׳ עד שירצו. והראב״ד פרק ז׳ מהלכות בית הבחירה. פי׳ אם רצו לסבבו בעיר כדי להרבות בהספדו ובכבודו עד שירצו קרוביו להוציאו מסבבין. ע״כ. וגי׳ הרמב״ם כפי מ״ש שם הכ״מ. ומשכיבין לתוכו מת. ופי׳ דהיינו שמניחין אותו במשכבו ואין קוברין אותו בעיר. עד שירצו בני המדינה כו׳. [*ומ״ש הר״ב לנשאו בעיר ממקום למקום. כלומר בכל עיר ועיר מעיר לעיר]:

ח **לפנים מן החומה מקודש מהם שאוכלים שם קדשים קלים**. כתב הר״ש ועוד מקודש לכמה דברים. דלא תנן הכא כגון לענין שוחט את התודה לפנים מן התומה [ולחמה] חוץ לחומה לרבי יוחנן דאמר פרק התודה (מנחות דף עח) חוץ לחומת בית פאגי. וכדפי׳ שם הר״ב במשנה ג׳. ועוד נפקא מינה לענין שוחט על חמץ וכו׳ ולענין המראת זקן כו׳:

שאוכלים שם קדשים קלים. פי׳ הר״ב דכתיב ובאת שמה והבאתם שמה. וכן לשון הר״ש. ובחנם נקטי ובאת שמה שאינו תחלת המקרא. אבל הוא סופו דשל לפני והבאתם שמה. ושיטפא דלישנא דפ״ק דר״ה דף ד ודף ו נקטי. והתם אצטריך משום בל תאחר. וכן נמי בפ״ק דחגיגה דף ד. לענין טמא שפטור מן הראיה. שכל שישנו בביאה ישנו בהבאה כו׳. אבל הכא אין צורך להביא ובאת שמה וכן לא כתבו הר״ב בספ״ה דזבחים ובעיקר הראיה ממקרא זה דוהבאתם שמה. יש עליה קושיות וכתבתי שם בס״ד:

הר הבית כו׳. כתב הר״ב משם מתחיל מחנה לויה כו׳ לשון התוספתא כשם שהיו במדבר ג׳ מחנות. מחנה שכינה ומחנה לויה ומחנה ישראל. כך היו בירושלים. מפתח ירושלים כו׳. הרמב״ם. ומ״ש הר״ב משער נקנור ולפנים ואין השער עצמו בכלל. כמ״ש במשנה ה׳ פ״ק דסוטה [ד״ה ומטהרין] :

שאין זבים וזבות כו׳. כתב הר״ב דכתיב וישלחו מן המחנה וכו׳. ומה מצורע שטומאתו חמורה כו׳ ולפיכך משולח חוץ לירושלים. וכתב הרמב״ם. דהא דתנן לעיל שמשולח חוץ לכל עיר מוקף חומה שאינו בזה הלאו ללקות עליו. א בחבורו לא ראיתי שכתב כן. לא בפ״ז מהלכות ב״ה. ולא בפ״י מהלכות טומאת צרעת. ובפי״ט מהלכות סנהדרין שהוא מונה שם כל חייבי מלקות. כתב זב וכיוצא בו שנכנס להר הבית. וזה תימה שלא כתב ומצורע שנכנס לירושלים אי נמי לעיירות מוקפות חומה. ומ״ש הר״ב אף זבים וזבות כו׳ שטומאתן חמורה. וכך אמרו בתחלת ספרי והביאה הרמב״ם מצורע היה בכלל ויצא מן הכלל ולימד על הכלל מה מצורע שהוחמרה טומאתו וכו׳. ומ״ש הר״ב טמא מת ואפילו מת עצמו מותר בהר הבית בתוספתא שנא׳ (שמות י״ג:י״ט) ויקח משה את עצמות יוסף עמו [עמו] במחנה לויה. הרמב״ם. ומייתי לה בגמרא פ״ג דסוטה דף כ. ובפ״ו דפסחים דף סו: [וכן בנזיר מח.]:

החיל. לשון הר״ב לפנים מחומת הר הבית [היה] כותל כו׳. והוא נקרא סורג. במשנה ג׳ פ״ב דמדות. ושם פירש הר״ב מחיצה העשויה נקבים נקבים כו׳. עשויה מדפי עץ כו׳:

שאין עובדי כוכבים וטמאי מת נכנסים. כ׳ הר״ב אע״ג דרבנן גזור על העובדי כוכבים שיהיו כזבים לכל דבריהם. כמ״ש הר״ב במ״ג פ״ד דנדה:

שאין טבול יום נכנס לשם. כתב הר״ב יהושפט ובית דינו גזרו על טבול יום שלא יכנס לעזרת נשים. דכתיב וכו׳ ואמרו בגמרא מאי החצר החדשה כו׳. בפ״ק דיבמות דף ז. וכתבו התוס׳ וא״ת מנא לן שחדשו מטבול יום. דלמא חדשו ממת עצמו. וי״ל דמשמע ליה שלא חדשו אלא על החצר וחצר היינו עזרת נשים. כדמוכח ביחזקאל. ואילו טמא מת אסור אף בחיל. ע״כ:

עזרת ישראל. כתב הר״ב לפנים מעזרת נשים וכו׳ וראשי פספסין היו מבדילין כו׳. כת״ק ספ״ב דמדות וראב״י חולק שם. וכוותיה מפרש הר״ב שם משנה ד לענין גבהות קרקע פתח ההיכל. כמו שפירשתי שם בס״ד. והר״ש הביא גם דברי ראב״י:

וחייבים עליה חטאת. לשון הר״ב הטמאים שנכנסו שם בשגגה. וז״ל הר״ש. דליכא חיוב כרת אלא במחנה שכינה. דמשכן ומקדש כתיב. ובפרק הקומץ

רבה (מנחות דף כז) תנא מחוסר [כפרה] שנכנס לעזרה שוגג. חייב חטאת. במזיד ענוש כרת. ואצ״ל טבול יום. ושאר כל הטמאים ע״כ. ובפ״ו דנזיר דף מה. טמא יהיה לרבות טבול יום. עוד טומאתו בו. לרבות מחוסר כפרה:

ט **שאין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסים לשם.** כתב הר״ב בגמרא בהקומץ רבה [דף כז] מוכיח דכל הני מעלות דתני השתא כו׳. כולהו מעלות דרבנן הן וכו׳. אבל רמב״ם סבירא ליה וכו׳. חשתי לכבודו של הרמב״ם ז״ל ולא התמהמתי לדקדק בפ׳ הקומץ רבה. ולא ראיתי אשר יכשר עליו לומר כי הוא זה אשר מוכיח מתוכו דכל הני מעלות דרבנן. ואם נתכוין הר״ב למחלוקתן של ר׳ יהודה ורבנן בדף כז. בטהורים שנכנסו לפנים ממחיצתן להיכל כולו בארבעים. מבית לפרוכת אל פני הכפרת. במיתה. רבי יהודה אומר כל היכל כולו ומבית לפרכת [בארבעים] אל פני הכפרת במיתה. ובעי הר״ב למידק דאין אזהרה לכולי עלמא אלא בהיכל. ולא בקדושות שלפני ההיכל. וברור הוא דליכא למידק הכי כלל דפלוגתייהו בטהורים שהם תמימים ואינם פרועי ראש ורחוצי ידים ורגלים. והכי פסקה הרמב״ם. כמו שיורה לשונו רפ״ב מה׳ ביאת המקדש. ומ״מ שם בפ״א השיג הראב״ד עליו. וס״ל נמי דכל הני מעלות דרבנן הן. וכ״כ הכ״מ בשם הרמב״ן. וגם הר״ש מסיק דלא כהרמב״ם. ואפי׳ שלא רחוץ ידים ורגלים לא מחייב אפילו בהיכל בלא עבודה:

ופרועי ראש. הרמב״ם כתב ג״כ בפ״ז מהלכות ב״ה וקרועי בגדים וכן עוד בפ״א מהל׳ ביאת המקדש. ועמ״ש בזה כבר בספ״ט דסנהדרין. ומ״ש הר״ב דשתויי יין ושלא רחוץ דפסולן מחמת דבר אחר. הילכך לא החמיר בשלוחן. כ״כ הר״ש. וכתב דמה״ט נמי לא חשיב מחוסר בגדים. אע״פ שהוא ג״כ כיוצא בהן כמ״ש הר״ב בספ״ט דסנהדרין. אבל קשיא לי לסברת הרמב״ם. דכולהו מדאורייתא מנליה לתנא לחלוקי בהכי. ושלא לחייב שלא רחוץ אלא בהיכל וכן בפרק א מהלכות ביאת מקדש. כתב שתויי יין בהדי פרועי ראש. ואילו שלא רחוץ ידים לא משום דלא מחייב אלא בהיכל. כדתנן הכא. וכן פסק בפ״ז מהלכות בית הבחירה. אם כן ש״מ דליכא לחלוקי בסברא זו [דפסול מחמת ד״א] לדידיה. כ״ש שסובר שהכל מדאורייתא. דקשיא מנלן לחלק כלל. ועוד קשיא לי דשתויי יין דאע״ג דלא תנינן ליה. קא חשיב ליה. ואילו מחוסר בגדים לא קחשיב כלל. וראיתי בכ״מ [*פ״א מהלכות ביאת מקדש] [הלכה ט״ו] שכתב בשם הרמב״ן. דסברא זו של הרמב״ם לחייב אף בלא עבודה. יצא לו מדתניא בספרא. מנין שאינו חייב אלא בשעת עבודה. ת״ל (ויקרא י׳:ט׳) אתה ובניך אתך. [*דמפרש בשעת עבודה. היינו ביום. בשעה שהעבודה כשרה] ע״כ. ומעתה נוכל לומר דהואיל ובפ׳ שתויי יין הוא דכתיב. הלכך צריכא ליה למנקט שתויי יין. אבל מחוסר בגדים לא נקט. הואיל וגם במשנתינו לא נשנה. ועיין מ״ש לקמן בשם הר״ש. ומ״מ קושיא הראשונה במקומה עומדת אמאי מקילין כשלא רחוץ. שלא לחייבו אלא בהיכל. דבבעל מום נמי כתיב (שם כא) אך אל הפרוכת לא יבא ואל המזבח לא יגש. ואפשר לומר דכל איש אשר בו מום לא יקרב. ס״ל דקרא יתירא הוא. לאתויי אפילו מבין האולם ולמזבח. ובפרועי ראש לא נאמר כלל. לא פרוכת. ולא מזבח:

ההיכל. מקודש ממנו. כלומר האולם וההיכל. דקדושת אולם והיכל. חדא קדושה הוא. כמ״ש במשנה ג פ״ד דיומא ובמשנה ה פ״ב דתמיד:

שאין נכנס לשם שלא רחוץ ידים רגלים. ואילו מחוסר בגדים ושתויי יין לא חשיב. תנא ושייר. אבל קשה מדרבי יוסי דסיפא. דלא משייר אלא חדא. מחוסר בגדים לחודייהו. ועוד דתני מנינא. ויש לומר משום דפעמים נכנסים לתקן. כדתניא בתוספתא דכלים פ״ק. הכל נכנסים לבנות ולתקן ולהוציא את הטומאה מצוה בכהנים. אין כהנים נכנסים לוים. אין לוים נכנסים ישראלים. והשתא כשהכהנים נכנסים לתקן אסור. בבעלי מומין. ושתויי יין. ופרועי ראש. ושלא רחוץ ידים ורגלים. דבתוספתא נמי קתני מצוה בתמימים. אבל בגדי כהונה אסורים בלבישה שלא בשעת עבודה. דלא [הותר] כלאים שלא בשעת עבודה. [כמ״ש הר״ב בריש מסכת תמיד. ועיין מ״ש שם] [ד״ה תחת]. הר״ש:

קדש הקדשים מקודש מהן כו׳. וא״ת ליתני עליית קדש הקדשים. שאין נכנסים שם אלא אחת בשבוע כמו שהעתקתי דברי אבא שאול במשנה ה פ״ד דמדות [ד״ה וראשי]. תירץ הר״ש דבתוספתא דפרקין קאמר. אמרו לו אין זה מעלה. פי׳ דלאו משום קדושה נמנעים אלא לפי שלא היו צריכים: ע״כ. ולפי זה מתני׳ דהכא דלא כההיא דמדות. דשם תירצתי לאותה משנה. דוקא אליבא דאבא שאול. עוד עיין בדברי הר״ש אמאי לא קתני אחד עשר. ולחשוב בתחילה סוריא:

אמר רבי יוסי בה׳ דברים בין האולם ולמזבח שוה כו׳. ופורשים וכו׳. פי׳ הר״ב בין בשעה שמקטירים קטרת במזבח הזהב שבהיכל. בין בשעה שכ״ג מקטיר קטורת לפני ולפנים כו׳ ות״ק פליג כו׳. משום דקשיא ליה להר״ב דהא משכחת להו לר״י ג״כ שיהיו י״א. אי ס״ל דחלוקים בזה. ובסמוך מסיק דמתניתין דקתני עשרה. ר׳ יוסי היא לאית דמפרשי. אבל כבר כתבתי במשנה ג פ״ד דיומא. דסוגית הגמרא דהתם לא כך היא. אלא שאף לר׳ יוסי יש חילוק זה ביניהן. ולא אמר ר׳ יוסי הכא ששוים. אלא בהקטרה דהיכל. וכתב הר״ש דלהכי לא חשיב אחד עשר לרבי יוסי. דיש לומר דכי קחשיב במתניתין קדושה דממילא. אבל קדושה דע״י עבודה לא קחשיב לחלק לקדושה ע״כ. וכתב עוד דלא אמר רבי יוסי שיהיו שוים מן התורה דמדאורייתא חלוקין בכמה דברים. ע״כ. נ״ל שר״ל שכן הכלים מזבח שלחן ומנורה דוקא בהיכל ולא באולם. וכן כל עבודות שבהיכל מהזיות הדמים. ומ״ש הר״ב דגאונים פי׳ דא״י אינה ממנין קדושות וכו׳. ואית דמפרשי דת״ק דקא חשיב עשר קדושות ר״י הוא. דברי הר״ש כאית דמפרשי. ובפי׳ הרמב״ם ראיתי

ג״כ כאית דמפרשי. אבל דבריו שבחבורו פ״ז מהלכות בית הבחירה כדברי הגאונים. ומ״ש הר״ב והבאת בכורים כו׳ ולחם הפנים. לפום ריהטא הוא שכתב כן ולא דק. דהא לעיל לא תנן ללחם הפנים וכן ברפ״ח דמנחות לא תני ליה ולא נמצא בו מעוטים. כמו בבכורים ובשתי הלחם:

פרק ב

א **וכלי עצם**. פי׳ הר״ב דמרבינן מוכל מעשה משנה ד ומ״ש במשנה ד פ״ג דמסכת עדיות. ומ״ש הר״ב אבל טמאים טומאת משכב כו׳. וכלי חרס אינן בזה הכלל כמו שכתב בריש מתניתין ג:

וכלי נתר. פי׳ הר״ב כלים העשויין מאדמה שחופרין ממנה צריף אלומ״י בלע״ז ובמשנה ו פ״ט דנדה כתב שהוא בערבי שי״ב וכתב הרמב״ם שכך כתבו כל המפרשים שכלי נתר כלי האלום (אלשאב״ו) ושהוא נפלא מאומר זה איזה דבר יחשב שהוא דבר לא מושכל ולא מקובל איך תעשה כלי מאלום ואין ספק שהאומר זה לא ראה אלום מימיו. ואם אמרנו שהוא חפר במקור האלום אבן אלום גדולה ועושה ממנו כלי הנה לא יצלח לקבל כל דבר לענין מהענינים ואם יהיה זה הנה לא יקבל טומאה. לפי שהיא כלי אדמה אשר לא יקבל טומאה כמו שיתבאר. ומפרש כלי נתר הוא כלי (וא״ל טפ״ל) והיא אבן רכה מאוד. בדקות המראה [כעין תכלת] יותך במים במהירות ירחצו בו השער והבגדים. וכן מנוהו החכמים בכלל המנקים אמרו נתר ובורית קמוניא ואשלג (במסכתא נדה שם) ועשיית אלו הכלים נמצא אצלנו בקצוי המערב ומלאכתו קשה מאד והאריך בעשיית מלאכתו ע״ש. וכתב עוד. ואשר ראוי שתבינהו שכל הטינים (כאלטפ״ל) וא״ל אנגב״ר וא״ל טי״ן ארמונ״י ואל מחניו״ם וזולתן מן הטינים. כאשר נעשה מהן כלים כל זמן שהם נאים (פי׳ לשון נא ומבושל) ולא נקלו באור הנה הן כלי אדמה ולא יקבלו טומאה. וכאשר נקלו ואע״פ שלא יסבלו האש עד שיבושל דפנותם כמו החרם הנה הן דומים לחרס והוא אשר יקרא כלי נתר:

מיטמאין ומטמאין באויר. פי׳ הר״ב אם נתלית כו׳ חזר ותלה אוכלים באוירן מטמאין את האוכלים כו׳ ואפי׳ מלא חרדל שאינו נוגע בדופני הכלי אלא במה שסמוך לדפנות והאמצעיים מיטמאין מן האויר ואי אתה יכול לומר שזה מטמא את זה. שהרי אין כביצה בכל אחד (ועיין מ״ש רפ״ב דטהרות). ועוד אין אוכל מטמא אוכל ועיין ספ״ק דפסחים ועוד אם כן זה שני וזה שלישי. והשלישי לא יעשה רביעי לטמא את האמצעיים. רש״י ספ״ק דחולין ריש דף כה. ולשון אפילו מלא חרדל בברייתא. וכתבו התוספות (דף כד:) דהוי מצי למימר ואפי׳ מלא ביצים ונקט חרדל משום דמדרבנן מקבל טומאה בכל שהוא. והקשו מנלן דהיינו מטעם אויר. דלמא הוי מטעם שכלי חרס מצרף כשכולן נוגעים זה בזה ונוגעים בכלי. אבל נתלים באויר לא. וכ״ת אם כן צירוף דכתיב גבי קדשים למה לי. דדרשינן כף אחת הפסוק עשה לכל מה שבכף אחת (כמ״ש הר״ב במשנה ב פרק ג דחגיגה. ועיין מ״ש בס״ד בר״פ בתרא דעדיות) איצטריך משום כלי שטף. וי״ל מדכתיב הכא כל משמע אפי׳ נתלה באויר. ועוד דהתם דרשינן צירוף מדכתיב אחת. משמע שהכף מצרף ועשה לכל אחת. אבל הכא לא כתיב אחת ע״כ. ועי׳ בפי׳ הר״ב במשנה הפ״ח:

ב **הדקין שבכלי חרס כו׳**. שיעורן מכדי סיכת קטן. פירש הר״ב בין שהן עצמן כו׳ והא דבמס׳ מקואות (פ״ד משנה ג) תנן החוטט בצינור לקבל צרורות בשל עץ כל שהוא בשל חרס רביעית. לקבל צרורות שאני. והתם נמי פליג ר״י ואמר אף בשל חרס כל שהוא. הר״ש. ועי׳ בפירוש הר״ב ריש מתני׳ דלקמן:

ודפנותיהן. ברפ״ד פליג רבי יהודה בהא. והדר סתים לן תנא כמתני׳ דהכא שם משנה ג:

יושבין שלא מסומכים. עי׳ בפ״ד משנה ג׳:

שיעורן כו׳. בספרא מניין לרבות שברי כלי חרס. ת״ל וכל כלי חרש. הרמב״ם:

מכדי סיכת קטן. כתב הר״ב כלומר כדי סיכת אצבע קטנה כו׳ והכי מפורש במסכת שבת פ״ח דף עז ומיהו לאו אהך דהכא. אלא אדהתם תנן בכה״ג לשיעור הוצאת שבת. ובפ״ד דעדיות משנה ו לא פירש הרמב״ם אדהתם כמו שמפורש בההיא דשבת. וכתבתי שם לפי שהגמרא לא פירש בה דבר ומיהו גם בכאן לא פירש כן אבל נראה שיש לו גירסא אחרת. שכן בפירושו גם בחבורו פרק י״ח מהלכות כלים העתיק כדי סיכת אדם קטן אבל הר״ש פירש כדברי הר״ב. וכ׳ ומסתברא שהוא אחד מתשעים ושתה בלוג כשאר השיעורים שכולם אחד מצ״ו חוץ מן האחרון שהוא אחד ממאה ועשרים. ע״כ:

מכדי. בנוסחת מהר״ם בכדי:

עד לוג. פי׳ [*הר״ב] דאם היה תחלתו יותר מלוג דהכי תניא בפ״ג דחולין דף נה לוג כלמטה סאה כלמטה סאתים כלמטה וכתבו התוספות [ד״ה שיעור] דאפי׳ יחדו בטלה דעתו אצל כל אדם ואין יחודו יחוד. דאין דרך ליחד שברים הבאים מכלי גדול לצורך סיכת קטן. ומייתי ראיה מהא דלקמן ע״ש בפירש הר״ב:

מלוג ועד סאה ברביעית. כבר בארנו [פעמים] שסאה ששה קבין וקב ארבעה לוגין ולוג ארבעה רביעיות ושיעור הרביעית הם אצבעיים באורך ואצבעיים ברוחב ובגובה אצבעיים ושבעה עשיריות אצבע. והאצבע אשר בו יהיה המדה מהיד היא הגודל מהיד וכן בארנו המדה אשר זה מדתו יחזיק מהמים כ״ז דרהם מצריים בקרוב. הרמב״ם:

מסאתים ועד שלש ועד חמש. מה שהזכיר חמש ושלש ולא זכרן מסאתים ועד חמש סאין בלוג משום דרוב *)היתרים בני שלש וחמש הוו. הר״ש:

הפכים הגלילים. דברי רבן יוחנן בן זכאי הן. כך פירש הר״ש:

שיעור קרקרותיהן כל שהן. לפי ששוליהן מחודדין כמו שולי קצת כלי הזכוכית. וכאשר נשאר מה שיקבל שיעור [מועט] הנה הוא יטמא. לפי שהוא ישאר תמונת כלי קטן. יעשה מתחלה ענינו כזה. הרמב״ם:

ואין להם דפנות. לפי שלא יהיה בצדם קערורית כמו הכדים והקדירות אבל צידיהן שוה השטח כל מה [שנשבר] מהן. נשאר דומה ללוח פשוט. הרמב״ם:

ג הטהורים שבכלי חרס. פי׳ הר״ב פשוטי כלי חרס שהן טהורים כו׳: כדדרשינן מקראי מקיש משכבו לו מה הוא יש לו טהרה כו׳ כמ״ש הר״ב בספכ״ד:

לזביו. עיין מ״ש בשם הרמב״ם בסוף פ״ד:

אע״פ כפופין. לשון הר״ב אע״פ שכפופין. וכ״כ הר״ש ומשמע דאע״פ מקבלין אינו אלא תוספת ביאור אבל הרמב״ם פי׳ אע״פ שהן כפופין כזאת הצורה אשר אפשר שישאר מעט בשוליו או יהיה בו ג״כ ב״ק. על זאת הצורה והדומה לה שהם לא יטמאו לפי שלא נעשה לקבלה לפי שהכוונה מאלו הקנים [החלולות] שיגר עליהן המים לא שיתקבצו וינוחו בו ע״כ. ומה שכתב הר״ב והוא שלא חקק בהן בית קבול צרורות עיין במשנה ג פרק ד דמקואות:

[*וכבכב כו׳]. מה שכתב [*הר״ב] שכל המשמש כפוי כו׳. עיין בפירושו דמתניתין ה:

וטפי. זה שמו. מפורש בפירוש הר״ב משנה ב פרק דלקמן:

שייטין . (ישעיה כה יא) כאשר יפרש השוחה לשחות מתרגמינן כמה דמפרש שיאטין למישט. הר״ש:

דפונה. פי׳ הר״ב טמונה מלשון דופן שהוא בצד היקב. ובלשון ישמעאל קורין לטמון דפין. הערוך:

המחץ. בערבי שמו א״ל מחגי״ר. [הרמב״ם]. כ״כ הר״ב במשנה ה פרק ה דפרה:

והספינה. לשון הר״ב [אף על פי] שעשויה לקבלה ואפילו היא של חרס. דלא מיבעיא דשל עץ. דפשיטא דטהורה שאינה מיטלטלה מלא [ומה שמיטלטלת בים לא חשיב ליה טלטול כיון דעיקר הילוכה מחמת המים ומשום מדרס לא מיטמאה. אע״פ שכל שעה יושבין בה בני אדם. מכל מקום עיקרה עשויה לפרגמטיא. ואומר בה עמוד ונעשה מלאכתנו. תוספות (ד״ה נלמד)]. אבל ספינה של חרס אע״ג דאינה מיטלטלה מלא וריקם טמא. דלא אתקש לשק עי׳ בריש פרקין וריש פרט״ו. קמ״ל דאפילו של חרס אינה טמאה. מאניה בלב ים. גמרא פ״ט דשבת דף פג:

זה הכלל כל שאין לו כו׳. משונה זה הכלל. שבכל מקום בא לכלול הפרטים שנשנו לעיל מיניה. והכא אינו ענין למה שכבר נשנה. ועוד מאי זה הכלל כיון שאין בכלל אלא אותו הפרט שהוא מפרש בהדיא. ומיהו מצאנו זה הכלל דלסימנא בעלמא משנה ב פ״ד דמגילה ועוד אחרים [*במשנה ג פכ״ז (דאהלות) [דמכילתין] ומ״ג פ״ח דטהרות]:

[*כל שאין לו תוך כו׳. פי׳ הר״ב חכמים גזרו על משקין כו׳ והשתא קמ״ל דאין טומאת אחוריים נוהגת אלא בכלי חרס שיש לו תוך וכו׳ זה הלשון איכא למטעי ביה. ולומר שכונתו שצריך שיהיו שני תנאים בטומאת אחוריים שיהיה כלי חרס (שיחסר) [ויהיה לו תוך ואם יחסר אחד מהתנאים] אין בהם טומאת אחוריים. ואין הדבר כן. שכל הכלים יש להם אחוריים כדתנן ברפכ״ה וע״ש גם במשנה ו אלא הכא בכלי חרס מיירי. מש״ה קאמר אלא בכלי חרס. והרמב״ם בפירושו נשמר מזה בכאן וברפכ״ז. והר״ש כתב. בפ׳ על אלו מומין. מפרש דה״ק. כל שאין לו תוך בכלי חרס כנגדו בכלי שטף אין לו אחוריים כו׳. ובהנך דחזי למדרסות דבכלי שטף טמא. ובכ״ח טהור. ע״כ. וכן הוא שם בפרק הנזכר דף לח. ודתלי בכ״ח משום דהתם גלי רחמנא דתלי בתוך ובטומאת משקים דרבנן עבדו היכרא כדכתב הר״ב אע״ג דכלי שטף חזו למדרסות וטמאים מדאוריי׳ בלא תוך. והשתא איכא למידק איפכא דהיאך כתב הר״ב כלל כלי חרס דהא מתניתין כ״ח לדוגמא נקטה ועיקר דינא דמתני׳ בכלי שטף וכן קשה על הרמב״ם שדברי הר״ב הם דבריו. ול״ק שיש להרמב״ם והר״ב במה לתלות בלישנא דההוא סוגיא ואין לי מקום להאריך. והרוצה יעיין בהלכות שאר אבות הטומאות פרק ז (הלכה ג) בהשגת הראב״ד ובכ״מ והראב״ד השיג עליו שם ורמז עוד על זה בפי״ג מהל׳ כלים ואשתמיט שם להכ״מ להראות מקום ההשגה ודי מזה. ופי׳ כלי שטף כתבתי במשנה ב פ״ה דזבים]:

ד **ושאין בו טהור**. פי׳ הר״ב שאין לו בית קבול שמן כו׳ אלא הנר מונח עליו ויש בו מחיצה כנגד השלהבת והופכה לצד הרוח שלא יכבה. הר״ש. ועיין בסוף פרקין:

מגופת היוצרים. לשון הר״ב כעין אבנים של חרס כו׳ מלשון וארד בית היוצר והנהו עושה מלאכה על האבנים דירמיה יח (ג) ולשון הרמב״ם ומגופת היוצרים אבני היוצרים ובנא״י סתימת היוצרים מלשון יגיפו הדלתות כו׳ (נחמיה ז ג) ומ״ש הר״ב ומתני׳ ר״מ היא דאמר כו׳ בפ׳ המביא [במסכת ביצה דף לב] הר״ש. ומ״ש ולא כרבנן דאמר כו׳ לקמן ספ״ד:

משפך של בעלי בתים טהור. שאע״פ שאפשר שיטה על צדו כמו של רוכלין הואיל ושל בעלי בתים אינו עשוי להטות טהור. דומיא דסילונות דמתני׳ דלעיל ולא דמי לחבית שאין לו שולים דריש פרקין:

ה **כסוי כדי יין כו׳**. לשון הר״ב וכל המשמש כסוי כו׳ ולעיל משנה ג (ד״ה כבכב) נקט כפוי. וכן הגי׳ בתוספתא פ״ב. וכך העתיקה הר״ש. גם הרמב״ם בפ׳ י״ח מהלכות כלים [הלכה ה] :

ניירות. נ״א והניירות. ופי׳ הר״ב כלומר הניירות שמכסים כו׳. ול׳ הר״ש קלף שמכסים כו׳ וזה נראה בעיני. לפי שקלף של עור הוא וראוי לקבל טומאה אלא מפני שהוא כסוי אינו מיטמא וכבר הביא הר״ש ברייתא דת״כ פרשת שמיני. דכסוי כלי עץ נמי טהורים. מה שאין כן נייר שהוא עשוי מעשבים על ידי דבק. כדפירש הר״ב במשנה ב פ״ב דמגילה. לא ידענא מאי טומאה שייכא ביה. אפילו כשאינו של כסוי ומיהו י״ל מידי דהוי מחצלת דסוף פרק ד:

רבי אליעזר ב״צ אומר מפני שהיא הופכת עליו את הרונקי. נראה דלא פליג. אלא מר כי אתריה. ומר כי אתריה. וראיה לדבר שהרמב״ם והר״ב לא כתבו פסק ההלכה. ואילו בפ״ה משנה ה. פליגי נמי בטעם. ופסקו הלכה [כרבנן דר׳ יוחנן הסנדלר]. לפי דהתם נפקא מינה לענין דינא משא״כ הכא:

ו **עד שלא נגמרה מלאכתו**. שהוא צירוף בכבשן לרבנן שכתב הר״ב במשנה ד. ומ״ש הר״ב אם היו שבריה כו׳ בידוע שנגמרה מלאכתו ואח״כ נשברה. וכן לשון הר״ש בשם התוספתא. ולפי הסברא מה שמאדים מתוכו מראה שכבר נשבר. ולכך עשאו הצרוף שמאדים. וראיתי התוספתא בפ״ב ושנוי בידוע שעד שלא נגמרה מלאכתו נשברה. ומהר״ר וואלף וורמייז״א הגיה מלשון הרמב״ם פי״ט מהלכות כלים [הלכה ח] שכצ״ל בידוע שעד שלא נגמרה מלאכתו נשברה. אין שבריה שוים ואין תוכה מאדים. בידוע שנגמרה כו׳:

טיטרוס. וכן העתיק הרמב״ם בפירושו ובחבורו פי״ח. וכן העתיק הר״ש והערוך דלא כהר״ב שהעתיק סיטרוס. ומה שכתב הר״ב וכשממלאים כו׳ ואדם משים אצבעו כו׳ שלא ישלוט בו הרוח. ואין ריקות נמצא. לכך א״א שיצאו המים. אחרי שאין הרוח שליט לכנס למלאות הריקות אם יצאו המים. לפיכך בהכרח ישארו המים במקומם:

רבי אליעזר בר צדוק מטהר. פי׳ הר״ב מפני שהוא נקוב בכונס משקה. שכך שיעורו לטהר. בר״פ דלקמן:

מפני שהוא כמוציא פרוטות. לשון הר״ב כמוציא פרוטות מעט מעט. טיפה אחר טיפה. ומש״ה לא חשיב נקוב בכונס משקה. וז״ל הרמב״ם. מפני שהוא כמוציא פרוטות ר״ל כי המים כאשר יצאו מאלו הנקבים לא יצאו במהרה. אבל יצאו מעט מעט באיחור גדול. ובנוסחאות ארץ ישראל הוגה פי׳ כסמדר גרעין. מלשון ופרט כרם. ע״כ. ואם זה הפירוש מדברי הרמב״ם. לא שהמגיה כתב כן מלבו לפרש. או שהעתיק מדברי הראב״ד שמפרש כך [פרק י״ח מה״כ הלכה ו]. הרי זה מכריח מ״ש הכ״מ בפי׳ דברי הרמב״ם שבחבורו. לפרשו שאין דעתו בפירוש מוציא פרוטות לשון פרוטה קטנה. (דמתניתין ב פרק דלקמן) אלא מעט מעט באיחור. ובתבורו הוסיף וכתב. שהרי המים מתכנסים בצדדים והן עשוין לקבלה. וכתב הכ״מ שגם זה בכלל מפני שהוא מוציא פרוטות. שמתוך שהנקבים דקות. ואין המים יוצאים אלא מעט מעט באיחור גדול. המים מתכנסין בצדדים. שאילו היו הנקבים גדולים. לא היו המים מתכנסים. ונמצא שלא היה נעשה לקבלה. ע״כ. ובנוסחת מהר״ם. נקוד הפ״א בשו״א והרי״ש והטי״ת שתיהן בחול״ם ופירש בפרוטרוט. טפה אחר טפה:

ז **טבלא שיש לה לזביז כו׳**. כתב הר״ב ומרישא דהטהורים כו׳. הוה שמעינן וכו׳. אלא ארחיה דתנא הכי כדתנן בפ׳ ואלו טריפות ואלו כשרות. כ״כ הר״ש. ומיהו התם כתבתי בשם התוס׳ והר״ן דצריכי. ומ״ש הר״ב והכי איכא טובא במשנה. מסיים הר״ש בפרק אין מעמידין (עבודה זרה דף לה). ובפרק אלו מציאות (בבא מציעא דף כה) ובפרק במה בהמה (שבת דף נא) ובפרק במה אשה [דף מ] :

שיש לה לזביז. עיין בפירוש הר״ב משנה ב׳ פ״ד דמקואות (ד״ה אם). ועמ״ש לקמן פי״ב משנה ו (ד״ה ומודים) :

טבלא. פי׳ הר״ב של חרס שהיא מלאה קערות כו׳ והקערות הן מגופה ומחוברים בה. דאילו אין מחוברים אפילו לזבז עודף לא היו הכלים שבתוכה טמאין כדאמר [בפ״ק] דחולין (דף כה) דאוכלין ומשקים מיטמאין מאויר כלי חרס. ואין אדם וכלים מיטמאים מאויר כלי חרס. דלא חזינן האי תנור כמאן דמלי טומאה כ״כ הר״ש. ועקרא דמלתא ליתא בחולין. אלא בפ״ק דפסחים דף כ (ע״ב) ובפ״כ דשבת דף קלח (ע״ב) ועיין בפירוש הר״ב משנה ה פ״ח:

ובית תבלין של עץ שנטמא אחד במשקה. פי׳ הר״ב דרבנן גזרו על המשקים הבאים מחמת שרץ לטמא כלים כו׳ בי״ח דבר דתנן בפ״ק דשבת (דף יד) . וע״ש:

רבי יוחנן בן נורי אומר חולקים כו׳. פי׳ הר״ב דופן עב כו׳ וחצי עובי דופן של צד הטהור טהור. ואין הלכה כריב״ן ועמ״ש במשנה ג פרק ו (ד״ה האמצעית) ובמשנה ה פרק כ״ה ובאהלות ריש פרק ד ופרק ו משנה ד:

אם יש לו לזביז עודף כו׳. אתאן לכולי עלמא:

ח **ובית שקעו של נר מטמא באויר לא ידעתי למאי דייק הכא למתני באויר**. ושוב מצאתי כיוצא בזה. בדברי הר״ש בסיפא. אדמייתי תוספתא מסרק של צרצור. רבי אלעזר אומר אין מטמא באויר וחכמים אומרים מטמא באויר. שכתב ועל חנם נקט אויר דאם טהור באויר טהור במגע:

המסרק של צרצור. פי׳ הר״ב כלי חרס שעושים על פיו שבכה כו׳. מהטעם שמפרש [הר״ב] [*במשנה ב] פרק דלקמן:

רבי אליעזר מטהר. פי׳ הר״ב אם נתלה שרץ באויר אותן שינים שאין זה תוך כלי חרס מפני היות מקיפו [מופגם] מכל צד. הרמב״ם:

פרק ג

א **שיעורו בזיתים**. סתמא כר״מ דלקמן הר״ש. ועי׳ שם בפירוש הר״ב. ומ״ש שם:

העשוי לכך לכך. פי׳ הר״ב כגון קדירה כו׳. כדתנן במתני׳ דלקמן. ועיין מה שכתבתי שם:

ב **חבית שיעורה בגרוגרות דברי ר׳ שמעון רבי יהודה אומר באגוזים ר״מ אומר בזיתים**. מצינו שהגרוגרת יתירה מכזית בפ״י דשבת דף צא דאמרינן מהו דתימא כל שהוא לאפוקי מגרוגרת ולעולם עד דאיכא כזית ומצינו גם כן שהאגוז יתירה מזית. בפ״ח דשבת דף פא. דאמרינן כזית כאגוז. כביצה. *)ורש״י פירש שם בהדיא דמוסיף והולך. ואף לשאר הפוסקים דלא פירשו כן. מ״מ מסתבר ששיעורן בדרך הוספה דהא שיעור ביצה ודאי גדול מכזית כדמוכח מפלוגתייהו דר״מ ור״י בעד כמה מזמנין במשנה ב׳ פ״ז דברכות וא״כ מסתמא אגוז זוטר מביצה ונפיש מזית. והשתא הני תנאי כל אחד מיקל על דברי הקודם וכך עולה סידורן יפה ולפיכך במשנה ה פ״ד דבבא מציעא דנשנו בסידורן בהפך רבי מאיר ורבי יהודה ורבי שמעון דהתם נמי כל אחד מיקל על הראשון לומר שאין כאן אונאה עד כדי כו׳ ומכל מקום צריך עיון בטעמן של מחלוקתן:

רבי מאיר אומר בזיתים. לשון הר״ב כסתם מתני׳ דלעיל והוי סתם ואח״כ מחלוקת כו׳ והלכה כר״י. ויש לתמוה. דהא מיד תנן סתמא כר״מ אחר המחלוקת הלפס והקדירה שיעורן בזיתים. וכן עוד במשנה ג פרק [דלקמן ובמשנה] ב פ״ח וספ״ט. איברא דהר״ש נמי פירש בדר״מ דכסתם דלעיל. א״נ דלקמן. אבל לא כתב כלום בפסק ההלכה. ועמ״ש במשנה דלקמן בס״ד. והרמב״ם בחבורו פי״ט מה׳ כלים לא פסק כרבי יהודה אלא בחבית בלבד וטעמו ודאי משום דקי״ל דהלכה כר״י לגבי ר״מ ור״ש ואפשר נמי דהוא שיעור הבינוני כמו שכתבתי לפי שראיתי למהרי״ק בתשובה שרש קפ״ה שכתב דהנהו כללות דהלכה כמר לגבי מר. לא אמרו על הדינים הבלתי נהוגים בדורינו:

הלפס והקדירה כו׳ שיעורן בזיתים. מדרבנן. כמ״ש בשם התוס׳ במשנה ה פי״א דזבחים:

הפך וכו׳ בשמן. פי׳ הר״ב דשל שמן דק שהרי כלי כו׳. צ״ע בפירוש משנה ב פ״ג דמכשירין ועוד לפי מ״ש במשנה ד פ״ח דשבת ועיין לקמן ספ״ט. ובלשון התוס׳ שהעתקתי בספ״ט דזבחים:

בזרעונים. פירש הר״ב כגון האפונים לשון הרמב״ם הזרע הממוצע בשיעור. כמו הזרעונים והאפונים ודומיהן:

רבי אליעזר אומר. והר״ב העתיק ר״ש. ולא מצאתי כך בשום נוסח אך בנא״י כתוב בגליון יש גורסין ר״ש. ואפשר שעל הר״ב כתב כן:

ושל אדמה. לשון הר״ב כל זמן שלא נצרף דזוהי גמר מלאכתו לקבל טומאה. כדתנן בס״פ דלקמן:

שהוסק פיו. הוא התוספת היוצא מן הנר. אשר יחזיק הפתילה. הרמב״ם:

ג **חבית שניקבה**. פי׳ הר״ב במוציא זית. וכן לשון הר״ש. ומיהו לדידיה אפשר לומר דפסק בכל כלי חרס כר״מ. אף בחבית. לפי שסובר דהוי מחלוקת ואח״כ סתם ועל הדרך שכתבתי לעיל. אבל הר״ב שפסק לעיל דלא כרבי מאיר. לא ה״ל לפרש כאן בחבית שנקבה אלא כר״י דבמוציא אגוז. וכן מה שפירש עוד דבחבית המחזקת מלוג ועד סאה. נמשך ג״כ בזה אחר ל׳ הר״ש. ולדידיה שפסק בפרק דלעיל משנה ב כר״ע. ה״ל למימר מהדקות עד לודיות:

טמאה. בדין דהוי ליה למיתני טמא. לשון זכר. דאחרס קאי ולא אחבית אלא משום דתחלת הדבר וסופו לשון נקבה דאחבית קאי תנא באמצע לשון נקבה. הר״ש:

ד **וטפלה**. לשון הר״ב שטח פניה כו׳. והיא מלה עברית. ותטפול על עוני [איוב יד יז] ר״ל החזקת בו והחלקת עליו כדי שיתקיים וישאר על צד הדמיון. וזה על דרך משל. הרמב״ם:

בגללים. בגללי הבקר. הרמב״ם:

וטפלן בגללים. לשון הר״ב וה״ה טפלן בטיט. כל זמן שלא חזר וצרפה בכבשן. דחבית גמר מלארתו בצרוף כבשן וכשנתרועעה וטפלה. אין מחזירין אותה לכבשן הר״ש:

היה בה חרס מחזיק רביעית. פי׳ הר״ב וכגון שהחרס בא מחבית המחזקת מלוג ועד סאה. כדפרישנא לעיל. הר״ש. וכבר כתבתי בזה לעיל ע״ש:

כולה מטמא במגע. פי׳ [הר״ב] דכולן נעשו יד. ומרבינן יד מטמאים יהיו לכם. לכל שבצרכיכם. כדפי׳ הר״ב במ״ב פ״ה:

ה **וכן בחידוק הקרויה**. וכן העתיק הר״ב. ולשון הרמב״ם והר״ש חידוק. כמו הידוק. ע״כ. ובס״א גרסי׳ הידוק:

ו **מגופת חבית**. מגופה כסוי פי החבית. ואע״פ שמדבקין אותה בטיט. לא חשיב ככלי אחד. הר״ש:

הגוגע בטפילה של תנור טמא. כלי חרס אין מקבלין טומאה מגבן. והכא בתנור טמא שנגעו אוכלים ומשקים בטפילה. הר״ש:

ז **ובחרסית**. לשון הר״ב דק כחרס. ר״ל טיט דק כחרס. ובמקומות אחרים מפורשים בענין אחר. והראיתים במ״ז פ״ו דחולין:

קומקום. פי׳ הר״ב יותר גדול ממיחם. ולא כן בשל מתכות כמו שאפרש לקמן ריש פי״ד:

כלי נחושת שזפתן טהורים. פירש הר״ב אם היו הכלים טמאים ונגע אדם כו׳ לפי שכבר יהיה כלי הנחושת אב הטומאה (כדאיתא בפ״ק דאהלות) ויהיה הנוגע בזפת טמא. ואע״פ שהוא אדם הרמב״ם [*וא״כ ה״ה כלים כדתנן התם באהלות]:

ואם ליין. פי׳ הר״ב ואין דעתו להשתמש בהן בחמין כלל. ויין דנקט. כלומ׳ שכשזפתן ליין אינו נותנו לתוכו אלא בצונן. דסתם יין צונן הוא. ול׳ הר״ש. ואם עשויין ליין צונן:

ח **הנוגע**. ירצה אוכלים ומשקין. הרמב״ם:

זפת שנטפה כו׳. זו ואין צריך לומר זו קתני:

רבי אליעזר מטמא. פי׳ הר״ב דחשיב ליה סתימה. בין בשל עץ בין בשל חרס. ומסיים הר״ש. א״נ גזר בשל חרס אטו של עץ:

פרק ד

א **[*חדוד**. פי׳ הר״ב שהוא חד בתחתיתו כו׳ ולשון הרמב״ם בולט בקרקעיתו. וימנעהו לנוח בשוה. וכאשר ישב על הארץ נוטה לצד אחד מפני חדודו מכריעו *)נוטה אותו ע״כ. וקשיא לי לישנא דמכריעו שבחדוד דבאזנו הוה שייך טפי. והר״ש כתב ואית דגרסי הדד. דדרך היוצרים לעשות דד לכלי כדי לשתות. ע״כ]:

ניטלה האזן כו׳ טהור. פירש הר״ב דכלי חרס כיון שטהר כו׳ תוספתא ופירש הר״ש בפרק דלעיל מ״ג. דדוקא אחרס שפירש מן החבית כו׳. אבל חבית עצמה אפי׳ ניקבה בשוליה למטה מרביעית במוציא זית. אם סתמה בזפת טמאה. וכך פירש עוד בפ״ב מ״ב:

רבי יהודה מטמא. שכשניטל האזן ונשבר החדוד יושבת על שוליה:

חבית שנפחתה. בשוליה. והיא מקבלת כשמטה על דפנותיה. מהר״ם:

או שנחלקה כמין שתי עריבות. פי׳ הר״ב ואינה יכולה לישב על תחתיה. ואם תשב לא יכולה לקבל דבר. הרמב״ם:

ב **בחצי קב גרוגרות**. פי׳ הר״ב דהוא שיעור סעודה אחת כו׳. כדמוכח סוף פאה. ומסיים הר״ש. ואמרינן בפרק בכל מערבין (עירובין דף כט) וכן לעירוב ע״כ. וצריכא דשיעור סעודה דעירוב פחותות הן משאר סעודות. כדלקמן פי״ז משנה יא. ובעירובין פ״ז מ״ח. מפרש דשתי סעודות עירוב הן י״ח גרוגרות. ואילו שאר סעודות גדולות שליש מלבר. כמ״ש הר״ב שם פ״ח משנה ב:

גיסטרא שנתרועעה. דוקא בנתרועעה. אבל ניקבה אם מקבלת זיתים טמאה הואיל ומיוחדת לאוכלין. כדקתני לקמן גבי היו בה חדודין וכו׳. הר״ש:

ג **[*היו בה חדודים**. לשון הר״ב סתם חרס הנשבר יוצאים ממנו חדודים. ומסיים הר״ש כעין שינים בולטין מן הגיסטרא. והגיסטרא מקבלת כשיעורה. והשינים הבולטין הוא החידוד. ע״כ. ומ״ש הר״ב כמו חדודי חרס. וכ״כ הר״ש. והוא פסוק באיוב מא] [כב]:

כל המקבל. כלומר כל שני חידודים שמקבלים ואין יוצא זית מביניהם:

בזיתים. הכא נמי סתם כרבי מאיר דריש פ״ג ועיין מ״ש שם במשנה ב:

מטמא במגע וכנגדו מטמא באויר. עיין בפי׳ הר״ב פ׳ דלעיל מ״ד:

[*קתדרא. פי׳ הר״ב כסא וכו׳ על העגלה. לפי שראה בלשון הרמב״ם שכתב סתם בהליכתן בדרכים. הוסיף הוא לבאר על העגלה. אבל בנוסחאות ארץ ישראל נתוסף על הגמלים. ועיין עוד בפי׳ הר״ב בפכ״ד משנה ב]:

קוסים. פי׳ הר״ב לשון קשות הנסך. ובסנהדרין. סוף פרק ט. והרמב״ם כתב שנמצא בקצת הנוסחאות כוסין. וכן בחבורו פרק י״ח העתיק כוסות:

שלכך נעשו מתחלתן. והתנאי אשר התנינו בשברי כלי חרס. בפרק השני שיהיו יושבין שלא מסומכים אמנם הוא לכלים שנעשו בעת עשייתן להיות יושבים שלא מסומכים. הנה יצטרך שיהיו שבריהם כן. ואז יקבלו טומאה. הרמב״ם:

ד **שפיות**. דע ששפיות. וזר. ולזביז. ודופן. ענין כולם בזאת המסכתא שוה. אמנם הן אוגנים גבוהים על שטח הכלי. ר״ל שטח הקיתון. ויתחלפו שמותן [כפי] התחלת תמונת הכלי. כמו שתמצאם [שקורין] שפת הכלי המרובע. לזבז. [והעגול] תמונת האסטומכא שפה. וזולתן מהתמונות. דופן. והשפה הקטנה [בגובה] זר. הרמב״ם. [*ונ״ל שיש ט״ס שמ״ש האסטומכא. צ״ל האסטוונא. והיא עגולה רחבה בשטח מה הנזכרת בס׳ המורה פ׳ ל״ו מחלק א׳ ובפי׳ להמורה. המיוחס לאפוד״י בפ׳ ע״ג [בהקדמה י׳ בההערה בד״ה ונקדים הקדמה]:

רי״א חולקים האמצעית. עיין בסוף פ״י. ומ״ש שם:

משיצרפו בכבשן. משיחזקם על ידי צירוף האור בכבשן. מצרף בלשון חכמים מחזק ומקשה כלי חרס וכלי מתכות בין מים בין אור. רש״י פרק ד׳ דביצה דף לב [וז״ל רש״י שם מחזיק מקשה כלי חרס וכלי מתכות בדבר המחזקן בין ביד בין באור]:

פרק ה

א **תנור**. פירש הר״ב סתם תנור עשוי כו׳ ומחברים אותו בטיט על גבי קרקע. וכך כתב הר״ש וכן פירש הר״ב במשנה ח פ״ב דעדיות. אבל יש שעושין על בסיס וכדפי׳ הר״ב ברפ״ב דב״ב ועיין לקמן רפ״ז:

במה דברים אמורים בגדול כו׳. עיין מ״ש במשנה ח פ״ב דעדיות:

אבל בקטן תחלתו כל שהוא. כתב הר״ב ולאו דוקא כל שהוא דבציר מטפח לא הוי. בפרק העור והרוטב (חולין דף קכד.) וכתב הר״ש שצריך לומר שהקטן משונה בעשייתו יותר מן הגדול. או בגובה או ברוחב או בכתלים דקים. דאי לא תימא הכי. גדול כשתחלתו ארבעה. כשהוא פחות מד׳. יהא דין קטן עליו דתחלתו כל שהוא ע״כ. וכיוצא בזה כתבו התוס׳ פ״ג דנדה דף כ״ו:

משיסיקנו. פי׳ הר״ב אע״ג דשאר כלי חרס סגי להו בצירוף כבשן תנור דבעי לדבק כו׳ לא נגמרה מלאכתו עד שיסיקנו. וצירוף כבשן לא בעי. כך מסיק הר״ש בתחלת המשנה. אע״ג דהכא כתב לא נגמרה מלאכתו עדיין עד שיעשה לו טפילה (פירוש דיבוק הטיט קרוי טפילה) ויחזור ויסיקינו צ״ל דויחזור לא קאי על צירוף שהיה קודם. דלא בעי צירוף. אלא כלפי עשיית טפלה הוא דקאמר. ויחזור עוד ויסיקנו:

ב **כירה**. עיין מה שכתבתי בסוף פרקין:

שבביצים. מהר״ם ל״ג לה. ועיין במשנה ה פ״ט דשבת:

שיעורו כתנור. פירש הר״ב כדי לאפות סופגנים. וכ״פ הר״ש. ויראה דה״ה לענין שיעור גובה. וחדא מתרתי נקטי ובהדיא פסק כן הרמב״ם ברפט״ו מהלכות כלים:

האבן היוצא מן התנור טפח כו׳ חבור. פי׳ הר״ב מפני שהוא יד לתנור. ועיין בפירוש הר״ב במשנה ד פ״ג:

היו שני תנורים סמוכי׳ זה לזה. ואבן אחת מחברן. נ״ל דאתאן לת״ק. מהר״ם:

ג **[*טירת התנור**. פי׳ הר״ב חצר כו׳ וכ״כ הרמב״ם. וצריך לי עיון א״כ אמאי לא נשנו גם כאן חילוקי הדינין השנויין במ״ג וד פרק ז לענין חצר הכירה. ואף הרמב״ם בחבורו פי״ז מהלכות כלים לא כתב אלא כסדר המשנה. ומיהו הא ל״ק אמאי קרי הכא טירת. די״ל דטירה שם חשוב יותר מחצר. שהחצר שם לכל חצר. וטירה שם לחצר שלפני בית השרים וכיוצא בזה. וכן התנור גדול וחשוב מכירה. והר״ש מפרש טירת התנור שהוא כמו עטרת כירה. אלא דבתנור מקרי טירה. ושבתוספתא קרי נמי לשל כירה טירה]:

מטמאה במגע ובאויר. משום בית הפך ואינך דתני להו בסיפא דמחלק בהו בין טומאת מגע לטומאת אויר. קתני הכא ברישא דמטמא במגע ובאויר. אע״ג דלא אצטריך וה״מ למיתני סתמא מטמאה:

ואין מטמאין באויר. כתב הר״ב אם נתלה שרץ באויר כירה כו׳. אבל באויר עצמו מיטמא הוא עצמו. דכלי חרס הוא. הר״ש.

דברי ר״מ. כתב הר״ב והלכה כר״מ. וכ״כ הרמב״ם. וכתב הכ״מ בפי״ז מהל׳ כלים. ואע״ג דר״ש פליג עליה [כלומר ובפ״ד דערובין דף מ״ו קאי בתיקו היכא דפליגי ר״מ ור״ש] פסק כר״מ משום דבפ׳ במה טומנים (שבת דף מח) אמרי׳ מאן תנא [הא מלתא דאמור רבנן] כל המחובר לו הרי הוא כמוהו [כדתנן במ״ב פי״ב] ר״מ היא דתנן בית הפך כו׳ ועוד דר״מ מחמיר. עד כאן:

רבי ישמעאל. נ״א רבי שמעון. וכן העתיק הר״ב והר״ש והכי מוכח במ״ה פרק ז והכי מייתי לה בגמ׳ דשבת שם:

ד **טמא**. לשון הר״ב יש ספרים שגורסין טהור ושבוש הוא. טעמו כדכתב הר״ש דקשה דהוי מעשה לסתור. ומיהו כתב די״ל דהכי מייתי וטימאן ר״ג מכלל דרבנן פליגי עליה מדלא קתני ובא מעשה לפני ר״ג ליבנה וטמאן. וכל הני גוונא דנקט בית האומן ומאחוריו [*דהיינו שעשה אש מבחוץ לצלות בשר. או לשאר צורך. וממילא הוסק התנור שלא נתכוין לכך] לא הוי אלא לפרש כיצד שלא לדעת. *)דהא היסק מאחוריו ע״כ מהני כדתנן בסמוך נתנו על פי הבור [*וכה״ג אשכחן פ״ב דחולין (סוף משנה ג)] ולא נתברר לי מנא לן הא דבעינן לדעת. ע״כ:

ה **כיוצא בו מוסף היורה כו׳**. שכן העיד מנחם בן סגנאי במשנה ח פרק ז דעדיות. ועיין מה שכתבתי שם:

ו **אם מסיק מלמטן והוא נסוק מלמעלן**. פירוש הר״ב אם כשמסיק האור מלמטה בתוך הבור התנור נסוק מתוכו למעלה דרך שוליו. דשוליו קרובין לשולי הבור שאם מסיקי׳ כו׳ ודפנותיו מלמעלה קרובים לדופני הבור שלא הוצרך לתת בינתים אלא אבן דקה ואין אויר ניכר בין דופן התנור לדופן הבור שיעכב את היסק התנור שלא יועילו לו דופני הבור להחזיק את חומו. או שהתנור בתוך חלל הבור באויר וההיסק עולה סביב דפנותיו וניסוק. כגון פיו קצר מלמטה ורחב מלמעלה או הבור רחב מלמטה ופיו קצר מלמעלה. טמא. ואם לאו. אלא ניסוק כשאר תנורים מתוכו. טהור. הר״ש. ואל תטעה בלשון דרך שוליו שכתב. שר״ל שיש לו לתנור שוליים. ודלא כמ״ש הר״ב והר״ש בריש פרקין. אלא ר״ל דרך מקום שוליו עולה לו האור לתוכו. וכן רש״י שלשון הר״ש דהכא מועתקים מפירושו פרק י״ז דשבת דף קכה. הקדים שם וכתב תנורים שלהם עשויין כקדירות גדולות ואין לה שוליים כו׳:

וחכמים אומרים הואיל והוסק מ״מ טמא. פי׳ הר״ב דאמר קרא טמאים יהיו לכם מכל מקום. ורבנן נמי הכתיב יותץ. ההוא לאידך גיסא. ולאו לאגמורי קולא אתי ולמימר דאי ליכא לקיומי ביה נתיצה כגון זה שאינו בנוי ומחובר וממילא הוא נתוץ דליהוי טהור. דהדר תנא ביה קרא וטמאים יהיו לכם לרבויי. אלא לאגמורי חומרא אתא דסד״א כיון דחבריה בארעא כגופא דארעא דמי ולא לקבל טומאה קמ״ל יותץ דאע״ג דשייכא ביה לשון נתיצה כלומר דמחובר הוא טמא. וכ״ש דאינו מחוסר נתיצה [רש״י] [*כדלקמן סוף משנה י]. ואידך נמי הכתיב טמאים יהיו לכם ההוא להיסק שני דמודה ר״י כדכתב הר״ב. גמ׳ שם במס׳ שבת. ועיין לקמן ברפ״ז. והא דאמרן היסק שני. לא שצריך היסק שני אלא כלומר לאחר היסק ראשון:

ז **תנור שנטמא**. פי׳ הר״ב עשוי כקדירה גדולה כו׳. עיין מ״ש בריש פרקין:

חולקו לשלשה. דעבדי׳ גיסטרא. שחולקו לארכו בגובהו ומש״ה לא סגי להו לרבנן כשממעטו בפחות מארבעה כמו לר״מ אלא בעינן דלא ליהוי רובא. דלא דמי לשיריו ד׳ דריש פרקין. דהתם דצלקיה מצליק לרחבו [פי׳ הערוך שצלחו ומבקעו] [גמרא] פ״ט דחולין דף קכד:

לשלשה. כתב הר״ב דאי לשנים הגדול טמא דאיכא רובא. דבתנור שהוסק קיימי׳ דהא תנן שנטמא. וכי הוסק יש בו גומות. ואי אפשר לצמצם כמ״ש הר״ש. ועיין מ״ש במשנה ו פי״ב:

[*וגורר. היה נ״ל שהגירסא וגורד בדלית וכן לקמן לגרור. שצ״ל לגרוד. כמו *) ויקח חרש ויגרוד דאיוב [ב ח] אבל גורר ברי״ש. הוא כמו גוררין כסא וכו׳ דמס׳ שבת [דף כט:] ואינו כענין שבכאן. אלא שלא ראיתי כן בשום נוסח. ואף בפי׳ הר״ש והרמב״ם מועתק ברי״ש. וכן בחבורו פי״ז מהל׳ כלים. איתא ברי״ש. ועי׳ בכולה סוגיא דחולין שם]:

עד שיהא בארץ. אהא דכתב הר״ב אי נמי אחולקו קאי כו׳ מסיים הר״ש וניחא השתא הא דקא פליג ר״מ. דא״צ לגרר כו׳. ולא לחלק כו׳:

ר״מ אומר א״צ כו׳. אלא ממעטו כו׳. דלא חייש לחלים. פי׳ שהוא חזק ועומד. כדאיתא התם בחולין:

ח **הרחיק ממנו את הטפלה**. פי׳ זה התנור שנעשה מחוליות ומרחו בטיט. וקאמר השתא שאם עשה זה המירוח טפילה מרוחקת כו׳. וכ״כ הרמב״ם בהדיא בפירושו. ובחבורו פט״ז מהל׳ כלים:

ונתן חול או צרור בינתים. קתני חול דומיא דצרור שהוא יבש. תוס׳ פ״ד דב״מ דף נ״ט:

ט **למודין**. פי׳ הר״ב מסגרות כו׳. וכן פי׳ הר״ש. ולמודין כמו עמודין. על שם שהם מעמידין הדבר. כך פי׳ הראב״ד במשנה ז פ״ז דעדיות. וכן בערוך (ערך למד ב׳) כתב כן אמתני׳ דהכא שהוא כמו עמודים. אלא שחיבר עמו הא דעשאן כלמודים בגמ׳ פ״ו דברכות דף לח. והא דתנן במ״ב פ״ב דמ״ק עושה לו למודים כ׳ בערך אחר (ערך למד ג׳). ולרש״י למודים דברכות כלמודים דמועד קטן שהם נסרים בעלמא:

י **חתכו חוליות**. פי׳ הר״ב שחתכו לתנור ברחבו לחוליות. פחות מארבעה טפחים. הר״ש:

ונתן חול בין חוליא. פי׳ הר״ב וטח כו׳. כדרך שעושין לתנורים. ולא הרחיק את הטפילה. הר״ש:

עכנאי. פי׳ הר״ב נחש כו׳ בפ״ד דב״מ דף נט. בגמ׳ מאי עכנאי שהקיפוהו דברים כעכנא זו כו׳. וכתבו התוס׳ יש דגרס חכנאי. וכן בירושלמי. וחכן זה נחש. ושמא בעל התנור שהיה עושה שמו כן. ע״כ. כלומר דלעולם עכן זה נחש. והא דגרס חכנאי שמא לפי שכן היה שמו של בעל התנור. וכן מצינו ר׳ חנינא בן חכינאי במ״ד פ״ג דאבות. ועוד חנינא בן חכנאי במ״ח פ״ד דכלאים. אך בערוך כתב שתי הגירסאות. עכנאי וחכנאי. והביא פסיקתא דכי תשא באריסה של חכנאי. פי׳ ארס של נחש. ולפיכך יש לפרש דושמא בעל התנור כו׳. כלומר שמא גם כן בעל התנור כו׳. ובנוסחת מהר״מ חכנאי:

יורות הערביין. פי׳ הר״ב לאפות פת הן עשויין. ועיין בפ״ח מ״ט:

הערביין. של אותו מקום. הר״ש:

וזה תנורו של בן דינאי. והאי דקרי ליה הכא תנור. ובפ׳ כל המנחות באות מצה [בסופו] תנן הרי עלי כו׳ מאפה יורות ערביין. משום דעיקר שמייהו יורות. הר״ש:

של בן דינאי. כתב הר״ב רבותי פירשו שם אדם. וכן מצינו אלעזר בן דינאי במ״ט פרק בתרא דסוטה. ומ״ש הר״ב שהיה עושה תנורים הללו. לשון הר״ש שהיה רגיל לעשות תנור כעין הערביים. ע״כ. ומ״ש הר״ב ואני שמעתי על שם שדנו בו דינים הרבה. לשון הרמב״ם [והודו] אחר זה [כאחד] והסכימו על הדין שנזכר בכאן. לזה תקרא זאת התמונה תנורו של בן דינאי. מיוחס אל דין:

יא **תנור של אבן ושל מתכות טהור**. כדתניא בת״כ בפ׳ ויהי ביום השמיני. יותץ טמאים הם את שיש לו נתיצה יש לו טומאה את שאין לו נתיצה אין לו טומאה פרט לתנור של אבן ושל מתכות. ולכירה של אבן ושל מתכת. הר״ש:

טמא משום כלי מתכות. פי׳ הר״ב ונעשה אב הטומאה כאשר נגעה בו כזית מן המת. לפי [מה] שהתבאר בתוספתא. הרמב״ם. ועיין בפ״ק דאהלות:

עשה לו טפלה. פי׳ הר״ב לסתום הנקב והפגם והסדק. אבל עשה טפלה לשלם טהור מדין כלי חרס כדמוכח בתוספתא. הר״ש:

עשה לה פטפוטין. כתב הר״ב הכא לא תני ועשה לה טפלה כו׳. אלא כשניקב כו׳ במקום מושבה כו׳. וכ״כ הר״ש. וא״כ משונה כירה מהתנור. שהתנור אין לה שולים כדפי׳ הר״ב לעיל מ״ז. וריש פירקין. מיהו כתב הר״ש דבמשנה דוקנית גרסי׳ ועשאה בטיט ועשה לה פטפוטין. והכי פירושו עשה לה בטיט לתקנה. ועשה לו פטפוטים לאותו הטיט ולשון טפלה שייך בתנור. ולשון עשאה בטיט שייך בכירה. ותרוייהו לתיקון התנור והכירה. והשתא כשניקבה ועשאה בטיט. ועשה לה פטפוטין. טמאה נמי משום כלי חרס. והפטפוטין מטמאין מאויר. אבל טיט ופטפוטין בלא נקב טהורה. כדמוכח בתוספתא. ולאשמועינן דין פטפוטין תנא בבא זו. אע״ג דתנא וכן בכירה. ע״כ. אבל הרמב״ם מפרש שפטפוטין הם קצוות מטיט שעומדת עליהם הקדירה כמו היסודות ע״כ. ובפ״ז [משנה ד] מתישב ביותר פירושו זה שבפטפוטין. כמו שאכתוב שם בס״ד:

מרחה בטיט כו׳ טהורה. פי׳ הר״ב שאין מירוח של טיט מועיל אלא בתנור שאופין הלחם בתוכו. לשון הרמב״ם שהמירוח לא יועיל לכירה בשום פנים שהיא אמנם תעשה לאפות עליה לא בה. כמו שקדם. והיא סובלת האש. שהיא של מתכות ואין עזר לה במירוח. אולם מירוח התנור של מתכת ושל אבן. והיא הטפלה. הנה [יש] תועלת לה בו לפי שהן יאפו מבפנים הלחם. וזה המירוח ישאיר חומו. וימנע ממנו האויר אשר יקרר גשם התנור. ע״כ. ולמשנה דוקנית שכתבתי בשם הר״ש. מירוח הטיט נמי מהני לכירה. וכתב הר״ש דהא דתנן הכא מרחה בטיט. דלאו אניקבה קאי. והך פלוגתא דר׳ יהודה ורבנן הוה מצי למתני לעיל גבי תנור. דהא בתוספתא קתני לה הכא והכא. אלא נטר עד לבסוף. ואתרוייהו קאי. אכירה ואתנור. ע״כ:

פרק ו

א **העושה שלשה פטפוטים בארץ**. פי׳ הר״ב שלשה רגלים יושבים בארץ. כלומר והן של טיט:

וחברן בטיט. פי׳ הר״ב למעלה בראשם. וכ״פ הר״ש. ולפי זה סיפא אחת בטיט כו׳ אתאן לר׳ יהודה דוקא. כדפי׳ הר״ב שם. אבל הר״ש כתב דא״נ יש לפרש דחברן בטיט שחברן בארץ בטיט. ואתאן סיפא לרבנן. וכמ״ש שם בס״ד. וכן נראה שמפרש הרמב״ם בחבורו. וכמו שאעתיק ג״כ מפירושו במתני׳ דלקמן:

להיות שופת כו׳. ועושין אש תחתיה. הר״ש:

שופת. שפיתה המורגל בכל המשנה. היא מלה עברית. שפות הסיר שפות (יחזקאל כד ג). הרמב״ם בפי׳ משנה ג:

טמאה. דנעשו ככירה לטמאות באויר. כנגד גובה הפטפוטים. הר״ש:

אף ע״פ שעשה בראשו מקום כו׳. נראה לפרש כפי׳ השני של הר״ש. דהיינו שהדביק בטיט בראש כל אחד ואחד. שתהא הקדירה יושבת. ולא חברן

יחד. אבל פירושו הראשון שמפרש שעשה מקום. היינו שתיקנן בראשם. הרחיבן שלא יהיו חדים. ושיפן יפה שלא יקלקלו את הקדירה היושבת עליהן. ומפרש דקמ״ל דטהורים לגמרי. דאין להם תורת כלי. כיון דכל אחד לחודיה לא חזי ואינם מחוברים זה לזה. עכ״ד. זה הפי׳ אינו מסכים כלל לפי׳ הר״ב שמפרש דטהורה משום דמחובר לקרקע כו׳. ועוד נראה יותר פי׳ השני. דהשתא כולה מתני׳ בדיני טיט קמ״ל. וכ״כ הרמב״ם ג״כ בחיבורו. אע״פ שעשה בראשן מקום בטיט שתשב הקדרה כו׳. ומפרש שחברן בטיט כשני הפירושים דהר״ש שחברן בראשן או בארץ. כמ״ש במתני׳ דלקמן משנה ג בס״ד. [*ועיין לקמן]:

בראשו. מהר״ם הגיה בראשן:

טהורה. לפי שנעשו לקדירה תחת כירה. נקט טהורה לשון נקבה. הר״ש. ומהר״ם כתב טהורה מדין כלי חרס. והול״ל טהורין. אלא משום דמעיקרא נקט טמאה בכירה. נקט הכא טהורה:

העושה שתי אבנים כירה. דמתוך שהאבנים רחבות סגי בתרי להיות ככירה. הר״ש:

וחברן בטיט טמאה. לשון הר״ב ככירה של חרס. שהטיט שבראשן נותן לה תורת חרס. וה״ה במסמרים אם חברן בטיט טמאים. אלא הכא רבותא קמ״ל דאפי׳ בשנים סגי:

אחת בטיט. פי׳ הר״ב אחת חבר לחבירתה בטיט כו׳. ור׳ יהודה היא. וגריעה הך שלישית מכותל. אי נמי סמך לכותל בעי שחיבר שתיהן בראשן לכותל. הר״ש. ולפירושו השני שכתבתי דמפרש חברן בטיט. פי׳ בארץ. כתב אחת בטיט כו׳. שהאחת חיבר בארץ בטיט. ואחת לא חיבר בארץ. וטהורה אפי׳ לרבנן. ע״כ:

ב עליה ועל האבן. לשון הר״ב היינו אחת בטיט ואחת שלא בטיט. וכ״כ הר״ש. ומיהו לדידיה הא אמרן. דלפירושו האחד ההוא דאחת בטיט אתאן לרבנן. אלא לפי׳ הר״ב דלעיל. שמפרש דלר׳ יהודה היא והוא פי׳ השני של הר״ש. קשיא לומר דמתני׳ ר׳ יהודה היא. ומיהו לא קשיא למאי דפסק הר״ב לעיל דאין הלכה כמותו והא הוה מחלוקת ואח״כ סתם דהלכה כסתם. דכמה סתמות בסמוך דשתי אבנים הוו כירה:

ועל הסלע. [*פי׳ הר״ב] המחובר משׁשׁת ימי בראשית. כדתנן [סוף פ״ג דשביעית] עד שמגיע לסלע. הר״ש:

שכנגד הסלע. ר״ל אבן כנגד הסלע. ובהר ההוא היו הנזירים מבשלין עליהן השלמים ושורפים שם שעריהם בלשכת הנזירים אשר היתה בעזרת נשים כמו שהתבאר במדות [פ״ב מ״ה]. הרמב״ם:

בזמן שהוא נותן אבן בצד אבן. בתנאי שיהיו האבנים כולן מרוחות בטיט כמו שקדם בראש הפ׳ אבל האבנים בלתי מרוחות בטיט הנה לא יטמאו. הרמב״ם. ובמתני׳ דלקמן אעתיק לשונו דמירוח ר״ל חיבור בין בראשן בין בארץ:

אבן בצד אבן. לשון הר״ב מסדרים אבנים הרבה כו׳ שנמצאת אבן אחת לשתי קדירות חוץ מן החיצונות. הר״ש:

ג שלש אבנים. שחברן בטיט ועשאן שתי כירות בין שחברן זו לזו ולא חברן לקרקע. בין שחברן בקרקע ולא חברן זו לזו. הרמב״ם פרק ט״ו מהלכות כלים:

האמצעית המשמשת את הטמאה טמאה כו׳. פי׳ הר״ב חציה של אמצעית המשמשת כו׳. דמסתמא האבן האמצעית היא לא גדולה ולא קטנה. אלא כדי שימוש לשתי האבנים שבצדה שהחצי ממנה צריכה לשפיתה זו והחצי לשפיתה לזו ואם היתה גדולה מכך ודאי שדינה כדין המפורש בגדולה דסיפא. אלא שנ״ל דאף אם היתה קטנה הואיל וכשמשמשת לטמאה אין בה עוד מקום להשתמש בה הטהורה. דג״כ הכל טמא כמו בסיפא. ועיין בסמוך. ומשום דמסתמא לוקחין אבן באמצע שהוא ממוצע ובינוני. שהחצי ממנה צריכה לתשמיש זו וחצי לזו להכי תני המשמשת כו׳ ובסיפא הא קמ״ל דכשהאבן גדולה אע״פ ששתי האבנים שבשתי צדיה טמאות מ״מ נותן לזו כו׳. והשאר טהור. והר״ש כתב המשמשת לטמא היינו מקום שפיתה. ע״כ. וא״ת דבסוף מתני׳ דלעיל בכירת הטבחים בזמן שהוא נותן אבן בצד אבן מדמה להו הר״ב לקלמרין המתואמות דבפ״ב מ״ז. והתם ר׳ יוחנן בן נורי אמר דחולקין דופן האמצעית כו׳. וכתב הר״ב שאינו הלכה. וכן בפי׳ הרמב״ם דהתם בנא״י שבידי וכן לא העתיק דבריו בחבורו ספי״ג מהלכות כלים. וי״ל דהכא שאני דכיון דתשמישן הוא ע״ג האבנים לשפות עליהן לפיכך המשמש לטהור טהור. שמתחלה לוקחים אבן שנוכל לשמש לשניהם אף כשיחלק לשנים משא״כ בקלמרין אין רגילין לעשות דופן עב ביניהם הראוי ליחלק. ומש״ה ה״נ בקטנה כולה טמא כמו התם וכדכתבתי ועי׳ במשנה ה פכ״ה:

הוחלטה. התקיים [ובנא״י נצמת] דינה תרגום לצמיתות לחלוטין ולזה נקרא האיש אשר נדין עליו בצרעת וקיים הכהן בו דינו מצורע מוחלט. הרמב״ם:

[*לטומאה. נ״ל שצ״ל לטמאה וכמו שהעתיקו הר״ב והר״ש וכבסיפא דתנן לטהורה ולא תנא לטהרה. אלא שהרמב״ם בפט״ו מה״כ העתיק לטומאה ובסיפא כתב טהורה האבן האמצעית כולה]:

עליה. הוא כינוי הכירה ההווה מן [שתי] האבנים הנשארים. הרמב״ם. והר״ב העתיק עליהם נראה שגירסתו כך היתה וכ״נ שהיתה גו׳ הר״ש:

מרחה בטיט. ל׳ הרמב״ם חיברה בארץ בטיט. ע״כ. וכבר כתבתי לשונו שבחבורו דה״ה חברן זה לזה ולא חברן בקרקע:

מקבלת טומאה משיסיקנה כו׳. ל׳ הרמב״ם הנה היא תטמא בעתיד ר״ל הכירה ההווה מן האבן הראשונה והאבן המוחזרת. וז״ל בחבורו מקבל טומאה מכאן ולהבא והוא שיסיקנה לכל אחת מהן כדי כו׳:

את הביצה. קלה שבביצים וכו׳ כדתנן פרק דלעיל משנה ב [ואפשר שלז״א הביצה בה״א הדעת] :

ד **שתי אבנים שעשאם כירה [*ונטמאו] סמך לזו אבן אחת מכאן וכו׳**. ואלו האבנים כולן ממורחין בטיט כמו שקדם בראש הפרק. [*באמרו] אחת בטיט. ואחת שלא בטיט טהורה. הרמב״ם:

פרק ז

א **הקלתות של בעלי בתים**. פי׳ הר״ב בסיס העשוי לכירה כו׳. וכ״פ הרמב״ם. ויראה לי שיש להן בית קבול. ולפיכך קרויין כך כמו קלתות דמשנה ג פט״ז וכאותן ששנינו במשנה ח פ״ג דבכורים העשירים מביאים בקלתות כו׳ וכן ברפ״ח דגיטין לתוך קלתה. ומה שאין כן בתנור אע״פ שגם לתנור עושין בסיס. כמ״ש הר״ב ברפ״ב דב״ב. אבל שמו *)כלאי. לפי שאין לו בית קבול כמו בסיסו של כירה. והר״ש פי׳ הקלתות הן כלי חרס כעין קופות קטנות דומה לקלתות שלנו ועיקר תשמושן לשפות עליהן קדרה והגחלים בתוכן כעין כירה. ושם אותו כלי קלת ונפחתה הקלת שנרחב מקום מושב הקדירה פחות מג״ט טמאה הקלת. אבל ג׳ טפחים או יותר. דאין ראוי לתשמיש שהחום יוצא ואין הקדירה מתבשלת. טהורה הקלת. נתן אבן או צרור למעט הפחיתה. אינה חיבור אא״כ מרחה בטיט. ולא ממעט ליה. ע״כ:

יתר מכאן. לשון הר״ב אם היה הפחת עמוקה יותר מג״ט. וכן ל׳ הרמב״ם. גם מהר״ם כתב וז״ל אם נפחתה יותר מג״ט החום יוצא דרך הנקב. ואין ראוי לבשל עליה הקדרה. ע״כ. ולא דייקי. דהא פחות מג״ט תנן דטמאה. משמע הא ג״ט טהורה. וכן מסיק הר״ב בסמוך. כדי שלא יהיה עומק הפחת ג״ט ולשון הרמב״ם בחבורו ספט״ז היה הפחת עמוק ג׳ או יתר אינה מקבלת טומאה:

זו היתה תשובת ר׳ יהודה בתנור כו׳ ותמהתי שלא ראיתי להמפרשים שיפרשו מאי אהדרו ליה רבנן ועוד קשיא לי דא״כ הא דהכא נמי בהיסק הראשון. דאילו בהיסק שני. הא אמרן התם דאף ר׳ יהודה מודה שאפי׳ בצואר הגמל מיטמא. וג״ז לא פירשו המפרשים. ולכך נ״ל דהכא ודאי כשמטהרים היינו לגמרי ולאו דוקא בהיסק ראשון בלבד וכדמשמע מהמפרשים. שהרי לא חילקו בכך. ומש״ה נמי תשובתו של ר׳ יהודה אינה תשובה דע״כ הכא שאני שהרי בכל ההיסקים אנו מטהרים. אלא היינו טעמא דכיון שעשוי על קלת כשנפחתה הוי כנתון שטהר מטומאתו ואע״פ שהוא עצמו אינו נתון אפ״ה קרינן נתון בכירה זו העשויה על קלת כשהקלת נפחתה. וכ״ש לפי׳ הר״ש דקלת היינו הכירה עצמה. וא״ת ודקאמרי ליה מאי קאמרי ליה דהא איהו גופיה דמודה בהיסק שני ואילו הכא מטהרינן אף בהיסק שני י״ל דכשהשיב ר׳ יהודה תשובה זו לא היתה בסוף מחלוקתן. אלא בתחלת מחלוקתם שחלקו ר׳ יהודה וחכמים בתנור שנתנו ע״פ הבור ולא הוו קמיפלגי בקרא אלא בתחלה חלקו בסברא בעלמא שסבר ר׳ יהודה דבנתון ע״פ הבור בעינן שיהא נסוק מלמטה כו׳. ואה״נ דכשחלקו בסברא שהיתה מחלוקתם ג״כ בהיסק שני. ולעולם טיהר ר״י דס״ל דקרא בסתם תנור וכירה מיירי והם מחוברים בקרקע. כדפי׳ הר״ב רפ״ה. ולפיכך על החכמים שחלקו עליו וטמאוהו לעולם השיב עליהם תשובה זו דהכא. והוו מהדרי ליה דשאני הכא דטהרתו ע״י שנפחתה הקלת וכנתון כירה גופה דמי. משא״כ בנתון ע״פ הבור שאין כאן נתיצה ומהדר ליה ר׳ יהודה מסברא. ודייק מקרא מדכתיב יותץ ולא ישבר ש״מ דכל שאינו מחובר לא מיירי ביה קרא. ומהדרי ליה רבנן מטמאים יהיו לכם מ״מ. ור״י מוקים ליה להיסק שני. ואע״ג דבגמ׳ פי״ז דשבת דף קכה. אמרי׳ במאי קמיפלגי בקרא כו׳ [מסדר] הגמ׳ לא חש להאריך בתחלת מחלוקתם. אלא קאמר מסקנת המחלוקת כך נ״ל בשיטה זו:

ב **דכון**. פי׳ הר״ב לשון מקום כמו דוך פלן וכ״כ הר״ש. כתב הרמב״ם שדכון ודוכן [דבס״פ דמדות] א׳ לפי שתמונתו תמונת הדוכן והוא האיצטבא ע״כ. ועיין לקמן:

שיש בו בית קבול קדירות. ל׳ הר״ב ופעמים יש לו בית קבול ב׳ קדירות או ג׳. מסיים הר״ש שיכול להיות שאותה בליטה הוא סביב לכירה. ויש לו בית קבול קדירות הרבה. והרמב״ם כתב שהוא תמונת מרובע ארוך. אבל נ״ל כסברת הר״ש. מדסיפא וכן הכופה את הסל. שהוא ג״כ מקיף לכירה. [*עוד כ׳ הרמב״ם. שהוא חלול מתוכו ושטחו העליוני נקוב [נקבים עגולים] א׳ לפני השני. וימלא מתוכו באפר החם [ושופתים הקדירות על אותן הנקבים והוא מטלטל עם האש והקדירות] ע״כ. ועי׳ לקמן]:

טהור משום כירה. כתב הר״ב דאם נטמאת הכירה כו׳. א״נ אינו מטמא במחובר כו׳. וכן כאשר נקב עד שיצא ממנו מה שעשוי לקבלו לא יטמא כמו שהתבאר בפ״ג. הרמב״ם:

ג **ולרחבה טמאה**. פי׳ הר״ב דשתי שפיתות קיימות זו לבדה וזו לבדה. שאע״פ שכשנחלקה נמצא שאין לכל שפיתה אלא שלש כותלים. אפ״ה יכולה הקדרה לשבת עליה שעיקר כירה אינה עשויה לתוכה. שהרי תחלתה שלש אצבעות. ועי׳ מ״ש במשנה ו פי״ב:

חצר הכירה. כתב הר״ב כעין מחבת כו׳ מחוברת לחצר מבית האומן הר״ש. ועיין במשנה דלקמן:

מטמא במגע ובאויר. ר״ל כי כאשר נטמאת הכירה במגע או באויר. נטמא עמה חצר הכירה. וכן כאשר נטמא החצר במגע או באויר. נטמאת הכירה. הרמב״ם:

פחותה מכאן מטמא במגע. ולא באויר. פי׳ הר״ב במגע מדרבנן. כההיא דמתני׳ ג פ״ה ומה שכתב אי נמי משום דהוה כמו יד כו׳ כההיא דמתני׳ ד פ״ג:

כיצד משערים אותה. אפחותה מכאן. פירשה הראב״ד בפי״ז מה״כ:

נותן את השפוד. או בדומה לו. הרמב״ם:

מלמעלן למטן. לשון הר״ב נותן השפוד ראשו אחד על כותל הנמוך וכו׳ וכן לשון הר״ש. נראה מזה שגירסתם מלמטן למעלן. וכן הוא בנוסחת מהר״ם. אבל בפי׳ הרמב״ם כגירסת הספר:

ד **מטמא במגע ובאויר**. הרי זו חיבור לה בין לטומאת מגע. בין לטומאת אויר. הרמב״ם פי״ז מהלכות כלים:

או שהיתה חלקה. כתב הר״ב זו ואצ״ל זו קתני. ומסיים הר״ש. ושמא חלקה [חזיא] טפי מהיכא דכותליה פחותים משלשה אצבעות. ועוד יש לפרש או שהיתה חלקה. כלומר שנבנית בחבור ואח״כ נחלקה לגמרי. כדפי׳ בתוספתא. ע״כ:

טהורה. אין חבור לה ואם נטמאת הכירה בין מאוירה בין במגע. החצר טהורה. וכן אם נטמאת החצר. הכירה טהורה. הרמב״ם שם:

פטפוטי הכירה. פי׳ הר״ב רגלי הכירה. וכן פי׳ הר״ש. ולשיטתייהו אזלי דבפירושם [סוף] פ״ה. ושם כתבתי פי׳ הרמב״ם דפטפוטים הם קצוות הבולטים אשר תעמוד עליהם הקדרה. והרי הם למעלה על הכירה יוצאים ובולטים. ושפיר מלתא לדידיה במתני׳ דלקמן היו גבוהים כו׳. וכן עוד בסוף פירקין:

ה **ר׳ שמעון מטהר**. כ׳ הר״ב ואין הלכה כר״ש. עיין [מ״ש] בזה בשם הכסף משנה בפ״ה משנה ג:

עשה שנים כו׳. מטמא במגע ובאויר. וכן העתיק הר״ב. וכן נראה שהיא גי׳ הר״ש. אבל הרמב״ם בסוף פי״ז מהלכות כלים. העתיק במגע ולא באויר:

היו גבוהין כו׳ ר״ש מטהר. ל׳ הר״ב אותו העודף על ג׳ אצבעות ולמעלה בין במגע בין באויר. דכל פטפוט למעלה מג׳ אצבעות לא חשיב ככירה. ולשון הר״ש העודף מג׳ אצבעות היה מטהר ר״ש דלא חשיב ככירה. אי נמי כל הפטפוט היה מטהר דכיון דגבוה יתר מדינו לא חשיב ככירה כלל. ע״כ. וקרוב לשמוע שבדברי הר״ב חסר וצ״ל בין באויר דלא חשיב ככירה. א״נ כל הפטפוט היה מטהר דכל פטפוט [*הגבוה למעלה] כו׳. ולפי׳ הרמב״ם שהפטפוטין הן קצוות שלמעלה מן הכירה יוצאין ובולטין. ניחא טפי. ודייק שפיר דקתני מג׳ ולמעלן מטמאין במגע ואין מטמאין באויר. (דממש) [דמשמע] מג׳ ולמעלה יש להם דין זה. לאפוקי לפי׳ הר״ב ולפי׳ ראשון דהר״ש לא דייק ולמעלה. ודו״ק. ומ״ש הר״ב. בכולהו הלכה כר״מ. עמ״ש בזה בשם הכ״מ פ״ה משנה ג:

היו משוכים מן השפה. פי׳ הר״ב כמין בליטות כו׳. וכן פי׳ הר״ש. ויהיה פי׳ שפה. היא שפה תחתונה של הכירה. אבל לפי׳ הרמב״ם ניחא טפי דסתם שפה הוא פיו העליון. ובהכי מיירי נמי הכא:

ו **כיצד משערין כו׳**. פי׳ הר״ב כשנמצא שרץ ביניהם כו׳. וכ״פ הר״ש. ותמיהני דלדבריהם שיעור שמשמיענו רשב״ג הוא דבר מפורסם ונודע. ואע״פ שהיה האומר כן הוא רשב״ג לא היה לרבינו הקדוש המחבר (ליחסהו) [ליחס] לו זה המאמר אחרי שאין כל חדש הוא כי מי לא ידע בכל אלה שע״י הסרגול נעשה קו ישר. ומקום הכנה שהוא טמא. זה ג״כ מפני שכך דרך המסרגל להניח הכנה לפנים מקו הסרגול. אשר אליו יכוין. וכל אלו דברים פשוטים אשר לא יצטרך ליחס לרשב״ג. גם רבינו הקדוש אילו כעת לא השמיענו כזאת. לא היתה משנתו חסרה כלום. כי כח המשער הזה דבר מובן מעצמו הוא. אבל לפי׳ הרמב״ם שמפרש דפטפוטים הם קצוות עליוני הכירה. מפרש למשנתינו זאת בענין אחר. וז״ל אמר איך נשער אלו הפטפוטים עד שנדע אם הוא קרוב מג׳ אצבעות משפת הכירה ותתחבר אליה. כמו שאמרנו. או בינה [ובין] שפת הכירה מרחק רב. ולא [תחשב עמה] וכו׳. ואמר כי כאשר נקח בסיס הכירה. והוא באין ספק מותיר על רחב [אויר] הכירה שיעור ג׳ אצבעות ונרכיב הבסיס על הכירה למעלה מן הפטפוטים ואם הגיע הבסיס למעלה מן הפטפוטים שטח גובהו על שטח גובה הפטפוטים [קו] אחד או יהיו הפטפוטים בתוך הבסיס. הנה הוא נחשב מכלל הכירה ויטמאו בהטמאות הכירה על איזה פנים שיהיה. ואם הגיע הבסיס במה שבין הפטפוטים. ויהיו הפטפוטים חוץ ממנה. הנה לא יתטמאו בהטמאות הכירה. אא״כ נטמא הכירה במגע. לפי דעת ר״מ במה שקדם. ונקרא הבסיס כנה. והוא שם עברית את הכיור ואת כנו. ע״כ. ואחשוב שכוונתו לשער ע״י הבסיס שאם יהיה הבסיס פחות מכשיעור ג׳ אצבעות. או קצת יותר שנחשבהו לג׳ אצבעות. ר״ל לשיעור ג׳ אצבעות שאמרנו בשיעור משיכותן מן השפה. והטעם

לפי שזה שקצבנו שיעור המשיכה בג׳ אצבעות. הוא מפני שכך רגילות הכירות לעשות פטפוטים משוכים כמו מרחב הבסיס. ושיעור סתם מרחב הבסיס ג׳ אצבעות. ואתא רשב״ג לאשמועינן הא. שג׳ אצבעות שאמרנו. הוא מפני שכך רגילים לעשותן משוכים כך כדי שיהא בערך ויחס מרחב הבסיס ולפיכך נקח הבסיס לשער זה. ונ״מ בפחות ויתר קצת כשיעור הבסיס שנלך אחריו. ואם אי אתה אומר כן. יש תימה למה צריך כלל לבסיס לשער בו הג׳ אצבעות. שעד שאתה לוקח בידיך את הבסיס. קח אצבע שבידך ומדוד בו. אלא כדכתיבנא דאלו שלש אצבעות אין קפידא בהן בפחות ויתר קצת. ולפיכך צריך הבסיס ומהטעם שכתבתי. אבל הא ודאי שאם הבסיס הוא רחב הרבה יותר או פחות מהג׳ אצבעות. שלא נלך אחריו. שבטלה [הבסיס] אצל הכל. ואע״פ שלפי מה שכתבתי יש חדוש בדברי רשב״ג ואין חולק עליו. ושנשנה בלשון פלוגתא. לא קשיא שכן הרבה כיוצא בו כמ״ש בפ״ג דבכורים. אפ״ה לא העתיקו הרמב״ם בחבורו. לפי שסמך על מה שכתב בדרך כלל על כל דיני אותו הפרק. וז״ל ואין מדקדקים בכל השיעורין האלו. שכולן הן מדברי סופרים. ע״כ. ומ״מ רשב״ג השמיענו דבר חדש בזה השיעור של משיכת הפטפוטים שתחלת דינם הוא נערך ונקצב על שיעור מרחב הבסיס ולפיכך משערין על ידו:

פרק ח

א **כוורת פחותה כו׳**. כתב הר״ב להכי נקט פחותה דלאו כלי הוא כו׳ דאפי׳ כלי שטף מציל. כלומר לא מבעיא כלי חרס דמינו הוא. דפשיטא דמציל דלאו תוך הוא שהרי זה הוא תוך אחר אלא אפילו כלי שטף דלאו מינו הוא אימא דתוך דכלי חרס הוא וליטמא. אפ״ה מציל. מיתורא דוי״ו דתוכו לומר תוכו ולא תוך תוכו. הכי מסקי התוס׳ פ״ק דזבחים דף ג. ועוד פ״ק דחולין דף כה [ד״ה ואפילו]:

ומשולשלת לאויר התנור. אע״פ שפיה למעלה מאויר התנור. כדפי׳ הר״ב במתני׳ דלקמן ועמ״ש שם בס״ד:

אמר ר״א אם הצילה במת החמור. כדתנן בפ״ט דאהלות:

[*בכלי חרס הקל. פי׳ הר״ב שאין מטמא אלא אוכלים ומשקים ומצינו שבחבורים מטמא כלים בספ״ט דאהלות ע״ש. ואולי ג״כ אדם דמאי שנא ולא עוד אלא דטומאת חיבורים עיקרה באדם]:

שכן חולקים אהלים. פי׳ הר״ב שדרך בני אדם לחלוק אהלים במחיצה הלכך הויא כוורת כמחיצה כו׳. משמע דלא פליג ר״א אלא בכוורת אבל במחיצה מודה וא״כ היינו כפי׳ האחר שכתב וכן הוא בהדיא בדברי הרמב״ם ז״ל ולפי שאין מדרך האדם שיחלקו הכלי כמו שאמר בתחלת ההלכה. תנור שחצצו כו׳ הכל טמא אולם בטומאת המת הנה אמר [בט״ו] מאהלות. בית שחצצו כו׳. ע״כ. ושוב מצאתי בפ״ק דזבחים דף ג דמייתי לה התם למתני׳ דהכא ופי׳ רש״י שכן חולקים. דרך בני אדם לחלוק אהלים במחיצה וכתוב הגה״ה בתוס׳ וז״ל משמע לפירושו דפליגי אף בתנור שחצצו בנסרים או ביריעות. ובת״כ בפ׳ ויהי ביום השמיני משמע דבכוורת פחותה ופקוקה ומשולשלת לאויר התנור דווקא פליגי. ולא כשחצצו בנסרים. וטעמא משום דכוורת שיש לה ד׳ מחיצות חייצה דמיא לכלי ולכך מטהר [ר״א]. אבל מחיצה אחת בתנור. מודה ר״א דלא חייצה וטמא וכו׳. לכן נראה לרבינו הקדוש לפרש הכי אם הציל כוורת כו׳ שכן תולקים אהלים פי׳ שכן מחיצה אחת המפסקת מצלת תאמר כלי חרס כו׳ שאין חולקים אהלים. פי׳ שמחיצה אחת המפסקת בתנור אינה חוצצת ע״כ:

ב **התנור טהור**. פי׳ הר״ב דכתיב אשר יפול מהם אל תוכו ולא אל תוך תוכו. עיין מ״ש לעיל בשם התוס׳. ומ״ש הר״ב ובפיהן למעלה מן התנור איירי דאי כולה משוקעת כו׳. כלומר שקועה בתוך התנור. דאילו שוה לשפת התנור נמי טהור. כדאשכחן בכלי חרס שיש לו ג׳ שפיות בספ״ד. וז״ל הרמב״ם אולם אם היה השרץ בכלי. וזה הכלי פתוח הפה [בתוך] אויר התנור כו׳:

ניקבו. פי׳ הר״ב שוב אין תורת כלי עליהן. ואין חוצצים בין התנור ובין מה שבתוכן. ועיין בפירושו לספ״י ומ״ש שם בס״ד:

שיעורן בזיתים. עיין מ״ש במשנה ג פ״ג:

מטילים אותו לחומרו בכונס משקה. ואמרו בראש הפ׳ הג׳ מטילין אותו לחומרא בזיתים לפי שאופן החומרא בכאן שנאמר אע״פ שלא יהיה בו נקב כי אם בכונס משקה. יטמא הדבר אשר בו בהטמאות התנור. וכן יטמא התנור וכו׳. ואופן החומרא שם שנאמר [שהוא] יטמא עד שינקב נקב גדול יצאו ממנו זיתים ואז לא יקבל טומאה. הרמב״ם:

בכונס משקה. לשון הר״ב כשמשימין הכלי מצד הנקב כו׳. כך לשון הרמב״ם לפנינו. אבל בנא״י הכלי הנקוב כו׳:

ג **סרידה**. פי׳ הר״ב כמין עריבה כו׳ מלשון ואת בגדי השרד (שמות ל״א:י׳). ועיין בפי׳ הר״ב משנה ב פט״ו:

ושוקעת לתוכו. כדפרישי׳ לעיל דכשהפיות שוים חשיב נמי תוך תוכו:

[*אלא כלים. עיין (שם) במשנה דלקמן ומ״ש שם בס״ד]:

חבית שהיא מלאה משקים כו׳. ה״ה אוכלים. ומשום סיפא שבשולי חבית. שאין רגילות האוכלים שישארו בשוליו נקט נמי ברישא משקין ואי נמי משום מתניתין דלקמן דדוקא משקים:

משקה טופח. לשון הר״ב על מנת להטפיח. לא ידעתי מה הכריחו לפרש כן. וז״ל הרמב״ם משקה טופח [שבשולי החבית]. ר״ל המימיות אשר בו כדי לטפוח היד וזהו תכלית מה שאפשר שישאר בקרקע החבית מהמשקין. והיא כפויה על פיה. ע״כ. ועיין סוף פ״י:

ד **שאין כלי חרס מטמא כלים**. וזה לאמרו יתברך וכל כלי חרס אשר יפול מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל אשר יאכל. [וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא] הנה לא ייחד בטומאה. זולת לאוכלים ומשקים. ואמר בת״כ יכול אף כלים מיטמאים באויר כלי חרס. ת״ל אוכל יטמא. אוכלים מיטמאים מאויר כלי חרס [ואין כלים מיטמאים מאויר כלי חרס] מאיזו מין שהיו ממיני הכלים. הרמב״ם:

ה **הפת שבתוכו שניה**. פי׳ הר״ב דלא חשבינן לתנור כמאן דמלי טומאה. ומפקינן לה בפ״כ דשבת דף קלח מהברייתא דלעיל. דאין כלים מיטמאים מאויר כלי חרס. ואי איתא דכמאן דמלי טומאה הוא. אם כן אם כלי שטף הוא הפנימי. שמיטמא מגבו יהא טמא דהא נוגע בטומאה:

ו **בית שאור**. פי׳ הר״ב בכלי חרס עסקינן כו׳. אבל כלי שטף כו׳. דמרבה אני כלי חרס. ומוציא אני כלי שטף. דומיא דטומאת מת. כמו שיתבאר בפ״י:

מוקף צמיד פתיל. על הפנים אשר יתבאר בעשירי מזאת המסכת. הרמב״ם:

[*התנור טמא. פי׳ הר״ב שאין צמיד פתיל כו׳ עיין מה שכתבתי בסוף משנה א פ״ד דאהלות]:

אם יש שם פותח טפח. לענין טומאת מת וכן פי׳ הרמב״ם בהדיא. אבל לענין טומאת שרץ. אין עירוב האויר מועיל לטמא כדתנן לעיל משנה ג׳. ומהר״ם כתב. הקשה ר״י מסימפונט. מאי איריא פותח טפח אפי׳ כל שהוא נמי. דתו לא ה״ל מוקף צמיד פתיל. ותירץ כגון שנפרץ מענמו. כדאיתא בספרי זוטא היה טח בתנור ושייר. הרי זה כל שהוא. כלומר אם שייר בו כל שהוא לא הוי מוקף צמיד פתיל להציל. ובזמן *)שפרע מעצמו שיעורו בפותח טפח. ע״כ. וכך הם דברי הר״ש. [*וקאי נמי אטומאת מת בלבד]:

ז **בעין של תנור**. לשון הר״ב הוא חור. כעין עין כו׳. וכשמכניסים כו׳ סותמים כו׳. ויהיה זה הנקב פעם סתום. פעם פתוח. ויקרא עין. כמו שהעין יפתח ויסגר תמיד. הרמב״ם:

ואם היה באויר. פי׳ הר״ב במקום מגולה כו׳. וקאי אתנור וכן פי׳ הר״ש והראב״ד בפי״ג מה״כ. אבל הרמב״ם מפרש שאם היה השרץ באויר העין. וכתב הכ״מ משום דקשיא ליה לפרש אתנור דמלתא דפשיטא הוא. אבל לפירושו קמ״ל שאין אויר העין ואויר התנור נחשב לאחד. [*ולי קשה טפי שאם הפי׳ שהתנור הוא באויר א״כ סיפא ביש פותח טפח דטמא. אמאי כיון שהתנור אין עליו אהל מי יביא הטומאה. וכמ״ש בשם התוס׳ במ״ב פי״ח ועיין בפ״י דאהלות]:

אפילו כזית מן המת טהור. עיין מ״ש ברפ״ה דאהלות:

ח **מן השפה החיצונה ולפנים**. פי׳ הר״ב דעובי כותל הכירה נחשב כלפנים. ונ״ל דהתנור עשוי כזה ושפה חיצונה עודפת על הפנימית. מהר״ם:

מכנגד שפיתת הקדרה. לשון הר״ב ממקום שמתחיל לסתום כו׳. פירוש ממקום שמתחיל הקדרה לסתום כו׳ ומיקל טפי מדרבנן:

ט **בור שיש בה בית שפיתה**. פירש הר״ב החופר בקרקע וטח כו׳. וכ״כ הר״ש. וצ״ל דהכא לא נעשה לאפות בו הפת כההיא דבן דינאי:

ושל עושי זכוכית כו׳. צריך עיון אמאי לא כללינהו לבור ולשל עושי זכוכית בחד בבא:

כבשן של סיידין כו׳. הם גם כן חפירות בקרקע:

ושל זגגין. בפ׳ כ״ד מ״ח פי׳ הר״ב כלי זכוכית:

פורנה. כתב הר״ב דטהור משום דמשמש עם הקרקע כו׳. וז״ל התוספתא שלא נעשית אלא לשמש עם הקרקע. ע״כ. שלכך פתחו בצדו להכניס שם הקדרות ולהעמידם על רצפת הקרקע. משא״כ בתנור וכירה שמעמיד הקדירה על גבן ג״כ ולא טימאה התורה במחובר לקרקע שאינו משמש אלא עם הקרקע. וכ״פ עוד לקמן בפ״כ משנה ד וצריך עיון במ״י פ״ד דמקואות:

אם יש לה ליזבז טמאה. דאז חשובה כלי דלפעמים מטלטלים אותה ואינה עשויה לשמש את הקרקע. מהר״ם. [*ומה שכתב הר״ב שחייב אדם כו׳. משנה היא בפ״ק דעדיות. וע״ש]:

י **שהיו אוכלים ומשקים לתוך פיו**. כתב הר״ב אוכלין דנקט הכא כרי נסבה כו׳ אמנם תנא רישא משום סיפא. לפי שאמר [בסיפא] אוכלים ומשקים ירצה בו או אוכלים או משקים. לפי שכלי טמא יטמא האוכלים ויטמא המשקים. הרמב״ם:

טמאוהו. כתב הר״ב ואע״ג דהוא עצמו כו׳ כדתנן במסכת פרה. פ״ח. ומ״ש כדאמרי׳ במסכת שבת. בפ״ק במשנת י״ח דבר ע״ש. [*ומ״ש כדתנן לעיל.

במ״ו. ומ״ש ובר מן דין כו׳ הילכך טהור כו׳. לישנא קטיעא קא חזינא הכא שמ״ש ובר מן דין משמע שרוצה להביא ראיה על הרישא. וכי מסיים הלכך כו׳. ראייתו קאי על הסיפא וכן הר״ש הביאה על הסיפא בלחוד גם בפי׳ הרמב״ם הכי איתא בהדיא. אלא צריכין לומר ליישב דברי הר״ב. דה״ק דהואיל ואינו מציל מלקבל טומאה כ״ש שאינו מציל להוציא הטומאה ולטמא אחרים. שהרי צמיד פתיל שמציל מלקבל טומאה ואפ״ה אינו מציל להוציא טומאה. וא״כ עיקר חסר מן הספר ולישנא קטיעה הוא. עוד יש לי לתפוש עליו שמ״ש הלכך כו׳ ש״מ דמנפשיה הוציא זה. וליתא שכן הרמב״ם הביא התוספ׳ דמסיימ׳ כיצד טהור שהיו אוכלים כו׳. וכן הר״ש הביאה ג״כ כך בפרקין לעיל במ״ג]:

היה אוכל דבילה בידים מסואבות. פירש הר״ב ידים שהם שניות לטומאה ופוסלות את התרומה. וכן לשון רש״י בפרק בתרא דעירובין דף צ״ט. דהתם מייתי לה למתניתין דהכא. והוא מפרש דדבילה נמי דתרומה היא. אבל הר״ב דמסיק שהיא של חולין שהרי כתב דראשון עושה שני בחולין וכן פירשו התוספות שם. לא הוה ליה להעתיק דברי רש״י דפוסלות את התרומה:

ר׳ מאיר מטמא. אית ספרים דגרסי רבי מאיר מטהר. תוס׳ שם:

רבי יוסי אומר אם הפך כו׳. כתב הר״ב והלכה כר״י וכ״כ הרמב״ם. וכך פסק בחבורו פרק ט״ו מהלכות טומאת אוכלים שאם הפך וכו׳ ואני תמיה ממה שהוכחתי בפ׳ בתרא דעירובין משנה ה. דגרסינן רבי יהודה אומר אם הפך כו׳. וא״כ לא לפסקו כמותו שאם הפך כו׳. דהא קי״ל הלכה כר׳ יוסי לגבי ר׳ יהודה. וכל שכן לגבי ר׳ מאיר בפ״ד דערובין דף מו. ועיין מ״ש בפ״ג משנה ב. בשם תשובת מהרי״ק:

אם לצמאו. מתוך שהפונדיון בפיו מצוי הרוק ואין צמא לשאות. ורוק הבא מהפונדיון חשוב משקה. הר״ש:

יא האשה שנטף חלב מדדיה. פירש הר״ב והיא טמאה וחלב כו׳. הוי כמשקה כו׳ וכדתנן במסכת טבול יום רפ״ב:

והכתה. כך העתיק הראב״ד וכן הגיה מהר״ם:

נטמא. פי׳ הר״ב כלומר נטמא התנור מחמת הרוק והדם. ותימה דהא מפרש היתה גורפתו התנור הטמא. אבל עירוב פירושים הם. דהא דכתב כאן דקאי אתנור. הוא פי׳ הר״ש. וכ״כ הראב״ד בפט״ו מה׳ טומאת אוכלים. ומ״ש היתה גורפתו התנור הטמא הוא פי׳ הרמב״ם וגרס נטמאה. ומפרש אתרומה שבפיה. וכן ג״כ הערוך. ערך גרף. גרס נטמאת. ומפרש אדבלה תרומה שבפיה:

פרק ט

א מחט או טבעת. פי׳ הר״ב טמא במת אשר הוא מאבות הטומאות (כדתנן בפ״ק דאהלות) והוא יטמא כלי חרס. הרמב״ם:

אם אופה את הבצק כו׳. וקצת קשה למה משערין בבצק. והלא לא היו [רגילים] להדביק את הפת. אלא [בכותלו] של תנור. והאש והגחלים והאפר הם היו בנחושתו של תנור. הר״ש:

אם בטמא טמאין. פי׳ הר״ב אם התנור טמא כו׳. כלומר שהצמיד פתיל שעליו אינו כראוי ונטמא התנור כך פי׳ הרמב״ם. ועיין עוד מזה מה שאכתוב במשנה דלקמן ובמ״ו:

ובטהור טהורים. לשון הר״ב דכיון שהתנור מוקף כו׳. כלומר שהיה הצמיד פתיל כראוי. וכן לשון הרמב״ם בהדיא בפי׳ המשנה כאשר העתיק הכ״מ בפ״כ מה׳ טומאת מת. ומ״ש הר״ב דבטילי לגבי טפילה כלומר דאי לא תימא הכי הא קי״ל דאין צמיד פתיל מציל על כלי מתכות. כמ״ש הר״ב לקמן בסמוך:

מצדיה. כלומר שלא על פיה של החבית. ופי׳ הר״ב שאין צדי החבית צריכים לטיט. וכן לשון הרמב״ם וכלומר למגופה. וכן בהדיא לשון הראב״ד שם:

מכנגד פיה טהורים. ה״נ טעמא משום דבטילי לגבי מגופה וכדמסיק הר״ב לקמן בסמוך. ומגופה אינה כחבית ואינה כלי טמא אבל היא נחשבת לגבי החבית כמו הטפילה לגבי התנור:

שוקעים בתוכה ותחתיהם כקליפת השום. ה״נ ה״מ למתני הכי ברישא גבי נחושתו של תנור. אלא דהתם לא שכיח שיהיה עליו כקליפת השום. משא״כ הכא במגופה שכיחא מלתא שהמחט או הטבעת נגבלו בתוך הטיט ותחתיהם כקליפת השום:

טהורים. כתב הר״ב דבטילי כו׳ אבל אם נכנסים כו׳ שאין צמיד פתיל כו׳. עיין במשנה הסמוכה בר״פ דלקמן. ומ״ש הלכך אם נכנסים בתוך אויר החבית כו׳. עיין בפירושו למשנה ג פ׳ דלקמן ומ״ש שם בס״ד:

ב ומניקת בתוכה. פי׳ הר״ב כמין קנה חלול. עשוי ממתכות כו׳ ומירי שהמניקת היא כולה תחת צמיד פתיל. וכן פי׳ הר״ש. והראב״ד פרק כ״ב מהל׳ טומאת מת. ודמתניתין דהכא דומיא דההיא דתנן משנה ג פ״ה דאהלות. וכתב הכ״מ דלהרמב״ם הוקשה לו לפרש כן. דא״כ תרתי למה לי. ולפיכך מפרש דמניקת היא של חרס ושקצתה האחת בתוך החבית המוקפת. והקצה השני פתוח לאהל המת ואינו סתום. ואע״פ שהיא עמוקה. [צ״ל עקומה]

ומפני כן חשובה חבית כסתומה וניצלת היא והמשקים דאין העקום כסתום לענין המניקת עצמה. ולפיכך טמאה. וא״ת והרי אין לה בית קבול ופשוטי כלי חרס טהורין [כדתנן פ״ב מ״ג] י״ל שמניקה זו היא עמוקה [צ״ל עקומה] ובמקום העיקום היא זקופה ביותר ומפני כך מתעכבים שם טפות יין וה״ל בית קבול. ע״כ:

החבית והמשקין טהורים ומניקת טמאה. כתב הר״ב דאין מציל כו׳ אלא כלי חרס הטהור. כדתנן סוף פ״ק דעדיות. ומ״ש אבל בכלי שטף ובגדים. כמ״ש ר״פ דלקמן [*כלי שטף ברפ״ה דזבים] ומ״ש דאיכא למיחש שמא ישאל החבר כו׳ עשו דין שוה לכל כו׳ כלומר בין בשל חבר בין בשל ע״ה. וכ״כ בהדיא בספ״ק דעדיות. ואין נראה כן מדבריו שבמ״ג פ״ה דאהלות. אלא דבשל ע״ה לחוד גזרו ולא בשל חבר. וכבר הארכתי בזה במס׳ עדיות. ולאותו פי׳ דלא אמרו אלא בשל ע״ה. יש לפרש במתניתין דלעיל דתנן אם בטמא טמאין. דהיינו שהוא של ע״ה שהוא טמא. ואם בטהור שאינו של ע״ה. וכ״כ הר״ש במתני׳ דהכא ואין צריך לטעם דבטהור טהורים משום דבטילי כו׳. אע״ג דהר״ש עצמו מפרש כך במתני׳ דלעיל:

ג **השרץ שנמצא למטה מנחושתו כו׳.** דאי בנחשתו כדתנן ריש פרקין. צריך לשער בבצק כדתנן התם:

מחט או טבעת. הטמאה במת. הרמב״ם בפירושו. ובחבורו פי״ג מהל׳ כלים כתב שכל הכלים הנמצאים טמאים. וכדתנן במשנה ה פ״ד דטהרות:

באפר מקלה. כ׳ הר״ב משום דאשכחן עפר. דאקרי אפר. כדפרישית בשם רש״י ברפ״ב דתענית:

ד **וכן חתיכה של לפת ושל גמי.** לשון הר״ב לפי שבגמי בודקין כו׳. כך שנוי בתוספתא. ואע״ג דלא נקט בתוספתא אלא גמי. ה״ה והוא הטעם ללפת גס כן. וכך פי׳ הראב״ד בפ׳ י״ד מהלכות כלים:

ה **חרסין שנשתמש בהן משקים טמאים.** פי׳ הר״ב כגון עביט של מימי רגלים של זב וזבה שנשבר וחרסים בלעו מימי רגליהם. ואיכא למידק אמאי דייק לפרושי הכי במשקין חמורין שהם אב הטומאה. ולא דייק לפרושי הכי במתני׳ דלעיל והרי כל המשקים מטמאים כלים בגזירת י״ח דבר. ועוד דומיא דסיפא דוכן בגפת כו׳ דמסתמא בכל טומאת משקין איירי. ובפ״ט דמסכת נדה דף סב פליגי ר״ל ור״י בפי׳ משנתינו. ופסק הרמב״ם בפי״ד מה״כ כר׳ יוחנן. וכדאסיק רב פפא דמתניתין אחד משקין קלין ואחד משקין חמורין. אלא דבמשקין חמורים דוקא כשאינו מקפיד עליהן שיצאו. הוא דבעינן הוסק התנור. אבל הקפיד עליו ויכול לצאת הרי זה מטמא התנור אע״פ שלא הוסק. דאלת״ה תקשה אמתניתין ב פ״ג דאהלות דתנן כל הבלוע שאינו יכול לצאת טהור. הא יכול לצאת טמא. ואע״ג דלא נפיק וע״ש:

וכן בגפת חדשה. הבאה ממשקים טמאים. שהוסק בה התנור נטמא שסוף משקה לצאת. הרמב״ם שם:

אפילו לאחר ג׳ שנים נטמא. רבותא דג׳ שנים נראה בעיני דהיינו לאפוקי מהני תנאי דבתוספתא דתניא התם אבא יוסי בן דוסאי ור׳ יוסי בן משולם אומר נגבה לאחר ל׳ יום לא נגבה לאחר ג׳ שנים וטעמייהו דלאחר ג׳ שנים אע״פ שלא נגבה לא חשיב שוב משקה כלל. וקמ״ל תנא דידן דכל שלא נגבה אפי׳ לאחר ג׳ שנים חשיב משקה:

נטמא התנור. כשיוסק. הרמב״ם שם:

ו **הגפת והזגין כו׳ ואח״כ יצאו מהן משקים טהורים.** שמתחלתן נעשו בטהרה. ומסיים הרמב״ם בפ״ט מהל׳ טומאת אוכלין. שאם נעשו מתחלה בטומאה ויצאו מהן משקים טמאין וטעמא שכיון שהיו טמאין לא פרחה טומאתן אבל כשמתחלה נעשו בטהרה ולא היה עליהם שם טומאה. אין הלוך הטמאים שעליהם מטמאן למשקה שיוצא אח״כ שאע״פ שכבר הוכשרו במשקים שיצא מהן כשנעשו בטהרה. מ״מ הואיל ובטהרה נעשו לא נקרא עליהן שם טומאה מעולם כל׳ התוספתא [רפ״ג] דטהרות שהביא הר״ש הלכך טהורין הן המשקים היוצאים אח״כ. ואין הלוך הטמאין מטמאן. לפי שגפת וזגין אינן עומדין להיות משקה יוצא מהן. ובתוספתא דמכילתין בפ״ו שנויי׳ לענין הוסק התנור כי ההיא מתני׳ דלעיל. וז״ל הגפת שנעשה בטהרה ונפלה לאויר התנור אפי׳ בשעת הסיקו טהור ושנעשית בטהרה ונטמאת פי׳ הר״ש כגון שהלכו עליהם טמאים. ע״כ. ונפלה לאויר התנור בשעת הסיקו טמא. שלא בשעת הסיקו טהור ור״ש מטהר. ר׳ אליעזר בר׳ שמעון אומר ב״ש מטמאין וב״ה מטהרין בד״א בחדשה אבל בישנה הכל מודין שהיא טהורה:

והזגין. קליפת הענבים. הרמב״ם ועיין במשנה ב פרק ו דנזיר:

לבינה שבלעה את הטבעת. פי׳ הר״ב שגבל הטבעת בטיט הלבינה כו׳. וכן פי׳ הרמב״ם אבל לפי לשון המשנה משמע שהיתה כבר לבינה קודם שבלעה. ומהר״ם כתב וז״ל דרך השרים שקובעים טבעת באבני גזית כדי שיקשרו שם סוסיהם. וכן עושין גם כן תוך בנין של לבנים ע״כ:

נכנסו לאהל המת נטמאו. פי׳ הר״ב שאין מציל באהל המת וכן מיד כלי חרס אלא כלי שיש לו תוך כו׳. כך כתב הר״ש ולשטתו דס״ל דכלי מתכות ניצול בצמיד פתיל כשהוא של חבר כמו שכתבתי במ״ב הוצרך לפרש כן. אבל לשטת הרמב״ם וכמו שפי׳ הר״ב שם. דאף בשל חבר אמרו אין כלי שטף

נצול בצמיד פתיל. אין צורך לסברא זו לומר דדוקא בכלי שיש לו תוך מציל. והרמב״ם כתב בפ״כ מהלכות טומאת מת בטעם משנתנו שאין הבלועים בכלים מצילים אלא בצמיד פתיל ע״כ. וכלומר דבצמיד פתיל יש לו הצלה ע״י אגב היכא דבטיל כמו בטפילה. ומגופה דריש פירקין וכן מוכח מהמשך דבריו שם:

נפלו לאויר התנור טהור טמאוהו. פי׳ הר״ב לפי שהתנור כו׳ וטומאה בלועה כו׳ כדפרישנא בפרקין דלעיל משנה ה:

טהור טמאוהו. לא המ״ל טמא נטמאו כסדרא דרישא. משום דאין כלים מיטמאים מאויר כלי חרס. מהר״ם:

נגע בהן ככר של תרומה טהור. כתב הר״ב לא אמרי׳ נעשה העץ המכסה אותו ראשון או שני כו׳. וא״ת והא לאו פשוטי כלי עץ הוא. דהא כלי המקבל טומאה חשבינן ליה ברפט״ז דאהלות וכמ״ש שם בס״ד. תירצו בתוס׳ בפ״ק דשבת דף יז בשם ר״י דאיכא לאוקמי בכה״ג שא״א להוציא הדרבן. אלא א״כ ישבר בית קבולו ולכך לא חשיב תו בית קבול:

ז **סרידה**. פי׳ הר״ב כמין עריבה קטנה כו׳. וכן כתב במשנה ה פ״ה דאהלות ובפרק דלעיל משנה ג מפרש ג״כ לפי׳ הרמב״ם שכתב שהוא שבכה כו׳ ובפי״ב דאהלות מפרש לפי׳ הרמב״ם בלבד:

נסדק מן התנור לסרידה. לשון הר״ב היינו שנסדק המרוח כלומר מה שהוא בין התנור לסרידה. ולשון הרמב״ם שנסדק מעצם התנור בגבהו עד השבכה ע״כ. ועיין במתניתין דלקמן:

מלא פי מרדע. כתב הר״ב ויש בהיקפו טפח ועביו שליש טפח כו׳ עיין מ״ש בשם הרמב״ם במשנה ה׳ פ״ק דערובין:

היה עגול. הנקב כ״כ הר״ש. וכן לשון הרמב״ם בפרק כ״ב מהלכות טומאת מת היה הסדק עגול ולא יכולתי לעמוד על פי׳ משנתינו. דקתני אין רואין אותו ארוך. דמהיכי תיתי לראותו כאילו הוא ארוך. והרי פי המרדע שבו משערין עגול הוא כלשון הר״ב שיש בהיקפו וכו׳ ומשנה שלמה היא בפי״ז ועוד בפכ״ה משנה ב׳ לשון הר״ב מרדע הוא מקל ארוך עגול ועב שליש טפח ע״כ. ולשון מהר״ם ואם באת לרבעו *)הוי כפי המרדע ע״כ. וצ״ע:

ח **תנור שניקב מעינו**. פי׳ הר״ב הוא הנקב שעושין כו׳ ועיין בפ׳ דלעיל משנה ז:

[*שיעורו מלא כוש. עיין מ״ש ברפ״ה דאהלות]:

שיפון. [כ׳ הר״ב] ויינ״א בלעז. ותמיהני דבריש כלאים ליעז כן שבולת שועל. ולשיפון מפרש סיגל״א. וכן בפי׳ רש״י בפ״ב דפסחים דף לה. ובפי׳ הרמב״ם דהכא. מפרש ג״כ דשיפון הוא ויינ״א. ובמקצת ספרים מסיים בה והוא מין ממיני השעורה. כמו שבארנו פעמים. ע״כ. וקשה דבהדיא כתב בריש כלאים דשיפון מין חטים ושבולת שועל מין שעורים. אך בפ״י דמנחות מ״ז כתב דשבולת שועל ושיפון שני מיני שעורים. ושם מפורש ג״כ בפי׳ הר״ב דשעורים מצטרפים עם הכל. חוץ מן החטים לפי שכולן מין שעורים הן. וכן בריש מסכת חלה:

וכן היה אומר בחצבים גדולים. לכאורה תמונתן משונה. שיש להן נדדים בולטים. וא״נ יש לפרש דה״ק במגופת חצבים גדולים:

לשאר משקין. פירש הר״ב כגון שמן דבש וחלב לשטתו דבמ״ב פ״ג. דשל שמן דק משל יין וה״ה לדבש וחלב לפי שהיין במקצת הארצות עב יותר. [*ומכאן מוכח שהדבש הרצון בו לפעמים המשקה שעושה ממנו [שקורין מעד] שהרי בכאן מוכרח לפ׳ כן ותסייען למ״ש בפ״ב דקדושין מ״ב]:

אפי׳ כל שהן. פי׳ הרמב״ם בכונס משקה:

שיעורן בזיתים. פי׳ הר״ב אם נפחת במוציא זית בעי מירוח ובפחות מכאן לא בעי מירוח ויש ליתן טעם משום דכתיב (במדבר י״ט:ט״ו) וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו. ודרשינן שטומאה משכמת לפתחו [*כמ״ש הר״ב רפ״ב דלקמן וכן ע״ש מ״ש בס״ד] וכי ניקב כדי טהרתו חשוב כפתח ובעי צמיד פתיל עליו פחות מכאן לא. הר״ש. ומ״ש הר״ב ובגמ׳ מס׳ שבת. ספ״י:

בזיתים. עמ״ש בפ״ג מ״ג:

העשוי לכך ולכך כו׳. ושנינו שלש משניות בענין אחד. חדא דלעיל בפ״ג. ואידך בפ״ח [ועיין מ״ש בשם הרמב״ם] והך הכא. וכולהו צריכי דקמייתא מתני לענין שיעור ליטהר. ואידך להציל באהל השרץ. והך דהכא להציל באהל המת. הר״ש:

לחומרו בצ״פ ובכונס משקה. פי׳ הר״ב ואם ניקב בכונס משקה אינו מציל בצ״פ. וז״ל הרמב״ם ר״ל שכאשר ינקב בכונס משקה יטמא ואע״פ שהוא מוקף צ״פ. ולא יציל כל מה שבתוכו. ע״כ. וכת׳ הר״ש דמתני׳ דלא כב״ה. ודלא כר״ע דהא קדרה עשויה לכך ולכך [כדפי׳ הר״ב ברפ״ג] ותנן במס׳ אהלות פ״ה [מ״ב] ארובה שבין הבית לעלייה וקדרה נתונה עליה ונקובה בכונס משקה. ב״ש אומרים הכל טמא. וב״ה אומרים הקדרה טמאה ועלייה טהורה. ר״ע אומר אף הקדרה טהורה. והא דקדרה טמאה לב״ה חומרא בעלמא. ע״כ. אבל ראיתי להרמב״ם שהעתיק משנתנו זו בפי״ד מה׳ כלים. ואותה משנה דאהלות. העתיקה כמו כן בפכ״ג מה״ט מת. לכן נראה לי לחלק. דהכא יוצא מתורת צמיד פתיל כשניקב משא״כ התם דבתורת אהל מציל אין הנקב מוציאו מאהל. והרי כל המציל בתורת אהל א״צ לצמיד פתיל וכמ״ש הר״ב במ״ז פרק דלקמן. [*ואתי שפיר דדייק הכא למתני בצמיד פתיל]

וגם שם לא נחית הר״ש לחלק בין מציל בתורת צמיד פתיל. למציל בתורת אהל ולפיכך כתב שם דלא נתברר לו מאי שנא אין פותח טפח וכו׳. ועמ״ש ברפ״ה דמס׳ אהלות בשם מהר״ם:

פרק י

א **[*כלי גללים**. פי׳ הר״ב של צפיעי בקר. וכן כתב הרמב״ם ודחה למי שפירש שהן כלי שיש ומרמר. לאמרו אבן גלל [בעזרא]. שכל האבנים נכללים במאמר כלי אבנים. ע״כ. וראיה יותר מוכרחת מדתנן בספ״ב דעוקצים דכלי גללים השרשים יכולים לצאת בהם. וכתב שם הר״ב דלא תני כלי אבנים. לפי שאין השרשים יכולים לצאת בהם. והר״ש כתב שם דמינה שמעינן שפיר דכלי גללים אינו כלי אבנים כו׳]:

כלי גללים כלי אבנים כו׳. כתב הר״ב ואע״ג דכל כלי פתוח בכלי חרס משתעי קרא בכלי שטומאה קודמת לפתחו. בכלי שהרגילה התורה את הטומאה להשכים ולמהר לבא דרך פתחו. רש״י פ״ק דחולין דף כה. ומ״ש הר״ב מ״מ שאר כלים נמי מרבינן שמצילים. מדכתיב וכל. ומיהו לא מרבינן אלא אלו שהן טהורים. וז״ל הרמב״ם וכבר ביארנו [רפ״ב] שכלי [חרס וכלי] נתר טומאתן שוה. מטמאין מאיריהן [נתאמת מזה] שכלי חרס וכלי נתר מצילין. ולמדו שאר הכלים הנמנין בזאת ההלכה מק״ו והוא אמרו אין לי אלא כלי חרס. כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה מניין. ודין הוא ומה כלי חרס שהן עלולין לקבל טומאה. הרי הן מצילין בצמיד פתיל באהל המת. כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה שאינן עלולין לקבל טומאה אינו דין שיצילו בצמיד פתיל. וביאור עלולין. מוכנים ומזומנים. ע״כ. ומאמרם זה הוא בספרי פר׳ חקת ושנויה בלשון הזה. וכל כלי פתוח. אין לי אלא כלי חרס וכו׳. עד אינו דין שיצילו צמיד פתיל באהל המת. ומסיים ת״ל וכל כלי פתוח. וצריך לומר דאע״ג דאתאן בק״ו טרח [וכתב] ליה קרא ורבינהו ולא נראה לחכמינו ז״ל לרבות בו כל הכלים. אפילו אותן שאין באין בק״ו:

כלי אדמה. עשוי מטיט. אלא שאינו מצרפו בכבשן מעשה ידי יוצר דנהוי קרוי כלי חרס. רש״י פ׳ במה אשה (שבת דף נח.) ועיין לעיל סוף משנה בפ״ג:

וכלי נתר. מפורש רפ״ב:

עצמות הדג. כתב הר״ב. [*לפי שאין מקבלין טומאה כדתנן לקמן פי״ז משנה יג. ושם שנינו חוץ מכלב המים. ואע״ג דדברי ר״ע הן. הא פסקו כמותו הר״ב והרמב״ם שם. והטעם נראה לפי שאין חולק עליו. וממתניתין דהכא אין ראיה דכיון שאין אלא כלב המים היוצא מן הכלל. ל״ק דלא קתני לה חוץ. והרי אף במקום שנאמר [בו] חוץ אין למדין ממנו כמ״ש בפי״ד משנה ג׳. ועוד דאע״ג דאפשר דפליגי. הא הוי סתם ואח״כ מחלוקת. אבל בחבורו של הרמב״ם פ״א מהלכות כלים. לא כתב החוץ מכלב הים כלל. נראה ודאי שחזר בו ממה שפסק בפירושו דהלכה כר״ע. ומשנתינו דהכא כתב הרמב״ם כלשונה בפרק כ״א מהלכות טומאת מת. ומן התימה דהכ״מ לא הרגיש בזה. וגם ה״ל לכתוב שפסק דלא כר״ע משום דיחידאה הוא. וגם להסתייע לו ממתני׳ דהכא. ומכל מקום אנא מסתייע. מהא דהרמב״ם בחבורו אינו פוסק כר״ע. למה שפירשתי במשנה ט׳ פ״ו דנזיר. אדאמרינן סתם ואח״כ מחלוקת אין הלכה כסתם. שפירושו וחזר כאילו אין הלכה כסתם. אבל לא לומר שהלכה מוכרעת כהחולק על הסתם. ומ״ש הר״ב] וכל כלים מעצמות העוף טהורים: דכתיב וכל מעשה עזים פרט לעופות. כמו שכתבתי בריש פ״ב משמא דגמ׳ דחולין סוף פ״ק. ויש לדקדק אמאי שייריה. ונ״ל דכיון דלא כולן טהורים שבמקצתן גזרו. כדתנן לקמן פי״ז מתניתין יד. הלכך כיון דלאו מלתא דפסיקא היא לא תני ליה. ושייריה:

ועורו. שעור הדג לא יטמא. מאמרו או בגד או עור. ובאה הקבלה לומר מה בגד מן הגדל בארץ. אף עור מהגדל בארץ. הרמב״ם:

וכלי עץ הטהורים. פי׳ הר״ב כגון כלים גדולים וכו׳. כדתנן לקמן ריש פט״ו. ועיין מ״ש בריש פ״ד דאהלות והרמב״ם כתב. ואפשר שתציל פשוטי כלי עץ לפי מה *)שאפשר. וזה כשנקח לוח פשוט מעץ. ונשימהו על פי כלי מאלו הכלים עוד יקיפו בו צמיד פתיל. הנה יציל כל מה שבתוך החבית. ע״כ. וכדתנן לקמן במשנה ו. נסר שהוא נתון על פי התנור וכו׳. ולזה הוא שנתכוין בחבורו ריש פרק כ״א מהלכות טומאת מת. ולא כמ״ש שם הכ״מ שהוא ממשנה ו פ״ה דאהלות. דהתם לענין אהל המציל שנינו. ודברי הרמב״ם בהצלת צמיד פתיל הן [*ומ״ש הר״ב הבאים במדה. לשון משנה ג בפרק כד]:

היו כפויים על פיהם. וכשיש בגובהן טפח. כמ״ש בשם הרמב״ם במ״ו פ״ה דאהלות. ועיין במ״ש במשנה יג פ״ט דאהלות:

רבי אליעזר מטמא. פי׳ הר״ב קסבר כפוי כו׳ שנאמר צמיד פתיל עליו. ולא על גבו. כך שנוי בספרי פרשת חקת. וכן העתיק׳ הרמב״ם בפירושו ובחבורו. ויש לפרש על גביו. שאינו מוסב על הכלי. אלא על הצמיד פתיל עצמו. וכלומר שהוא מהופך מכדרכו. שדרכו להיות על הכלי. ועכשיו מהופך שהכלי עליו. ונמצא כאילו הצמיד מוטל על גבו. כלומר ולא על פניו שהוא כפי דרכו:

חוץ מכלי חרס שאינו מציל כו׳. כתב הר״ב משנה זו לאחר חזרה כו׳ הר״ש. ומסיים ובכלי של ע״ה. וזה לפי שיטתו שכתבתי בפרקין דלעיל [משנה ב ד״ה החביות] אבל לשטת הרמב״ם והר״ב. אף בשל חבר גזרו. כמ״ש שם. והארכתי בס״ד בספ״ק דעדיות:

ב **ובגפסים**. פי׳ הר״ב מין סיד כו׳. (א) ובלע״ז ייס״ו. כ״כ בספ״ה דפרה:

ובצואה. הוא מיני הלכלוכין כולם. הרמב״ם:

ובחרסית. פי׳ הר״ב כתישת חרסית כו׳. כבר כתבתי בזה בספ״ו דחולין:

ובכל דבר המתמרח. כל מה שימרח ביד ויתפשט על מקום הדבק [בו] מהכלים. כמו מיני החמר. ומיני השרף. והלעיסות כאשר יולשו במים. הרמב״ם:

אין מקיפין לא בדבלה שמנה כו׳. כתב הר״ב ואע״ג דמצילים שהרי לא הוכשרו כו׳. גזירה שמא יוכשרו כו׳. [*והיינו דתנן שלא יביאנו לידי פסול. וכ״כ הר״ש בהדיא. וקשיא לי לישנא דשלא יביאנו. דמשמע מיניה דאיסורא קעביד אם יביאנו כו׳. והל״ל שמא יבא כו׳. אבל] לשון הרמב״ם. וזה כולו משנה ראשונה אשר אמר אסור לגרום טומאה לחולין שבא״י והשורש האמתי הוא משנה אחרונה מותר לגרום טומאה לחולין שבא״י. כמו שבארנו בסוף [פ״ד ממסכת] ע״ז. ולזה יהיה הדין מקיפין בדבלה שמינה שאינו מוכשר. והדומה להן מן האוכלים ע״כ ועיין מ״ש שם [ד״ה לא בוצרין]. ובסוף פ״ה דשביעית [ד״ה אבל]:

ג **מגופת החבית המחולחלת**. פירש הר״ב מתנענעת כו׳. ר׳ יהודה אומר מצלת דחשיב לה צמיד פתיל הואיל ואינה יוצאה כו׳. וכ״פ הרמב״ם והר״ש והקשה הראב״ד בפכ״ב מהל׳ ט״מ [הלכה ט]. שאם כדבריהם ה״ל לומר מירוח שנתחלחל. כי המירוח לא נקרא מגופה אלא ה״פ המגופה חלולה ופי החבית נכנס בה והיא מהודקת שאינה נשמטת מאליה. ר׳ יהודה אומר מצלת בלא מירוח וחכ״א אינה מצלת. שדרך תשמישה הוא זה. כך נ״ל האמת. ע״כ. והכ״מ השיב על קושיתו. די״ל דלהכי לא תנן מירוח משום דלאו בכל מירוח שנתחלחל אר״י דמצלת אלא במגופת החבית שפי החבית נכנס בתוכה ואינה נשמטת מאליה עכ״ד. ובחנם הוסיף לבאר שפי החבית נכנס כו׳. שזה פירוש מחולחלת להראב״ד. ואין כן להרמב״ם וסייעתו:

ר״י אומר מצלת. פי׳ הר״ב דחשיב לה צמיד פתיל דהא דתנן במה מקיפין בסיד ובגפסים כו׳ ובכל דבר שהוא מתמרח. לא אתא אלא למימרא דקשה ע״ג קשה לא. דכוותייהו דבעץ ועופרת דממעט לקמן. ודומיא דפקקה בזמורה וכו׳ [*דלקמן מ״ו]. דכולהו קשה ע״ג קשה ואינן מתחברים יפה כדאמרי׳ במסכת שבת פ׳ במה אשה (שבת דף נז) ואע״ג דרך ע״ג קשה נמי אמרי׳ התם דאינו חוצץ בטבילה דאינו נדבק יפה. ה״מ ע״ג בעלי חיים שאינו רשאי להדקו יפה שיעשה לו צער כו׳. תדע דלאו דוקא נקט התם סיד וגפסי׳ וכו׳. דהתנן התם [בב״ק דק״ה] חבית שניקבה וסתמוה שמרים הצילוה ומיבעיא לן עלה התם כו׳ ואמרי׳ הכא במידי דקאי. אלמא דכל מידי דקאי מהני לענין סתימה כשסותם יפה. ותנן נמי בפ״י דכלים גבי ב׳ נסרים כו׳ [במ״ו] עשאן בסינין ובשגמים כו׳ דמדבק וסותם יפה. כ״כ מהר״ם בפ״ט דאהלות מ״ג. ומש״ה כתב בפקיקת קש דהתם מהני נמי:

טמאים. לשון הר״ב דמגופת החבית כחבית דמיא. ויש לתמוה ע״ז דהא בריש פרק דלעיל אמרינן איפכא. דבמקום שצריכה. כל הנמצא בה ואינו נכנס לאויר החבית מגולה. לא נטמא עם החבית. ואף משנתינו לא אמרה אלא בשוקע לתוכה. וז״ל הרמב״ם ואם היה זה המקום עמוק [עד] שמגיע בתוך אויר החבית. הנה הוא [חשוב כאילו הוא דבוק באויר] החבית. כמו שזכר. ע״כ:

ד **הכדור**. ל׳ הר״ב פלוט״א בלע״ז. ששוחקים בו הנערים. הר״ש:

ה **חבית שנתקלפה כו׳**. פירש הר״ב חבית זפותה מבפנים וניטל חרס ממנה וכו׳. וכן פי׳ הר״ש. והקשה הראב״ד בסוף פ׳ כ״ב מהלכות טמא מת שלא מצינו בחרס לשון קילוף אלא לשון שבירה ובזפת הוא שמצינו לשון קלוף בסוף ע״ז גבי גת של כותים יקלוף את הזפת. ולפיכך פי׳ שאין כאן שבירת חרס אלא שנתקלפה הזפת מן החרס ועומדת לעצמה ר״י סבר כיון שנעשה הזפת דופן החבית. ועכשיו כשזפתה עומדת לעצמה. אין מירוח החבית חשיב בלא מירוח הזפת. וחכ״א מועיל. והכסף משנה תירץ די״ל דמדקתני והזפת שלה עומד. ממילא משמע שהחרס שלה אינו עומד אלא נשבר קצת והלך לו. ולשון קילוף שייך שפיר כשנקלף החרס מהזפת. כמו כשנקלף הזפת מהחרס ע״כ. וגם הרמב״ם [בפי׳ ובחיבורו] מפרש שנתקלף החרס. אלא שמפרש דמיירי שנתון הכסוי על הזפת ודחקו עד שדבק בזפת. ונמצא הזפת עומד בין הכסוי ובין קרקע החבית. וכן בכלי המורייס וכיוצא בהן מדברים המתמרחין. שהיה המתמרח בין הכסוי ובין הכלי. כמו זר. ור׳ יהודה אומר אחר שאין זה הכסוי מושם על חרס החבית. והזפת עומד ביניהן לא תציל. וחכמים אומרים [הואיל והזפת חבור [דבק] עם החבית] והכסוי [דבק] בזפת הציל. ע״כ:

ו **חבית שנקבה**. חבית המוקפת צמיד פתיל שנקבה מצדה. הרמב״ם פכ״ב מהל׳ ט״מ [הלכה ח׳]:

הצילוה. עיין מ״ש במ״ו פ״ד דעדיות [ד״ה ומודים]:

עשאן בסינין. פי׳ הר״ב שנתן בין נסר לנסר קליפות דקות כו׳. כעין שאנו עושין בשולי חבית של עץ נעורת של פשתן. הר״ש. והרמב״ם מפרש שחבר שני הנסרים במסמרים של עץ וכיוצא בהן. או שלפף עליהן שוגמים. והוא שעם שהוא מין גמי. גם הר״ש פי׳ דשגמין הוא שעם ופי׳ הערוך שהוא עץ כפול שהן כופלין אותו ולא ישבר והוא עץ רך. ולא ישתבר בין לח ובין יבש. ע״כ. ועיין בסוף פ׳ כ״ב [ד״ה ששיגמן]:

ז **וסרידה על פי הישן**. כן גירסת הר״ב והר״ש. גם בפי׳ הרמב״ם. ויש לדקדק דלא דמיא ממש לסיפא. דסרידה על אותו התנור החיצון. ואילו הכא על הפנימי. אבל בנא״י לפי׳ הרמב״ם גרסינן על פי החדש. וז״ל אם היתה הסרידה עומדת על החדש ונסמכת אל הישן. אם כשינטל הישן סרידה נופלת כו׳. גם בחבורו פכ״א מהל׳ ט״מ [הלכה ט׳] כתב כנוסחא זו:

הכל טהור. כתב הר״ב דכל המציל משום אהל. א״צ צמיד פתיל כמ״ש במשנה מ״ג פ״ה דאהלות [ד״ה היתה]:

ח **לפסין**. פי׳ הר״ב כמו אלפסין מחבות גדולות של ברזל כו׳. אבל הני דאיירינן בהו במתני׳. בשל חרס דדיני כלי חרס מתפרשין באלו הפרקים עד הכא. וכן העתיקה הרמב״ם גבי כלי חרס בפ׳ יג מה״כ. והר״ב עצמו בפ״ח דפאה משנה ד פי׳ לפס קדירה ופרור. ועיין מ״ש במשנה ד פי״ד:

וכולן טהורות. לשון הר״ב אם השרץ בעליונה אוכלים שבתחתונה טהורות. ואין צריך לומר הלפס עצמה. שאין כלי מיטמא מאויר כלי חרס. וכתב הר״ש דאפילו ר׳ יהודה דפליג לעיל בסוף פ״ד בכלי חרס שיש לו שלשה שפיות. דאמר חולקים את האמצעית הכא בג׳ כלים מודה:

היו בכונס משקה. פי׳ הר״ב כלומר נקובים בכונס משקה דהיינו כדי טהרתן כו׳. כלומר בכלי העשוי למשקין בלבד. נקובת כונס משקה מטהרתו. ואלפסין דעשוין לכך ולכך מטילין אותו לחומרו והכא לענין הצלה הוי חומרא דנקובת כונס משקה מוציאו מידי כלי שלא יציל. וכדתנן בפ״ח מ״ב:

השרץ בעליונה כולן טמאות. כתב הר״ב דרואין את השרץ כאילו הוא בכל אחת כו׳. כלומר דטומאה עצמה יורדת ולפיכך כולן טמאות היינו מה שבתוכן והלפסין עצמן כמו כן. וכן פי׳ הרמב״ם במ״ב פ״ח. בכלי המשולשל בתנור ופיו למעלה מן התנור וניקבה בכונס משקה. שכ׳ וז״ל. אם היה בו שרץ נטמא התנור וכל מה שבתוכו מהאוכלים והמשקים. ע״כ. וכן פסק בחבורו פרק י״ד מהלכות כלים. ולפיכך אני תמה על מה שפירש במשנתינו שענין אמרם כולן טמאות. ירמוז אל טומא׳ מה שבתוכן. וכ״כ ג״כ בחיבורו שם פי״ג. ועיין עוד לקמן:

וכולן טהורות. כתב הר״ב ומיהו אם היו אוכלים ומשקים בפנימית נטמאו כו׳. כדמוכח לעיל בפ״ח משנה ב׳ בכלי המשולשל בתנור וכו׳. וכך כתב שם הרמב״ם וז״ל. ואם היה בתנור שרץ. נטמא כל מה שבתוך הכלי מהאוכלים והמשקים ע״כ. וכ״כ בחבורו פרק י״ד. וגם בזה אני תמה שבכאן ובפי״ג מחבורו כתב דכולן טהורות כל מה שבתוכן. ודע דלהר״ב ושיטת הרמב״ם דלעיל. ה״נ הכלי מתטמא מהמשקים. וכמ״ש בסוף מתני׳. ומ״ש הר״ב כיון דלא מירח כו׳ לא ידעתי למה הוצרך לכך. וגם שם בפ״ח משנה ב לא הזכיר זה. כי אם בספ״ט. דהתם מיירי בענין צמיד פתיל:

כל שיש בה משקה טופח טמאה. פי׳ הר״ב נטמא משקה כו׳. וחזר המשקה וטמא את הכלי דרבנן גזרו כו׳. כמ״ש בפ״ק דשבת גבי י״ח דבר כו׳. ומ״ש והוא הדין דהוה מצי לאשמעינן כו׳ ברישא. כשהשרץ בעליונה כו׳. והכי נמי דהוה מצי למכתב דהוה מצי לאשמעינן ברישא דרישא. בתחתונה היא טמאה וכולן טהורות. וכמ״ש לעיל. אלא הכא כיון דבסיפא איירי בכך. כתב דהוי מצי לאשמעינן ברישא דהך סיפא:

טופח. יטפיח היד כאשר יגע בה. הרמב״ם:

פרק יא

א **כלי מתכות פשוטיהן כו׳ טמאין**. פי׳ הר״ב דלא אתקוש לשק. עיין בפי׳ ריש פ״ב:

חזרו לטומאתן הישנה. עיין במשנה ג. ופירש הר״ב חכמים גזרו כו׳. גזירה שמא יאמרו כו׳. אף טבילתן אינה טעונה הערב שמש. ולא סגי להו דלגזור ששבירה צריכה הערב שמש. דבטומאת הנפש בעי הזאה ג׳ וז׳. להכי גזרו בסתם ואמרו חזרו לטומאתן הישנה. ובגמרא פ״ק דשבת דף טז אמרי׳ מעשה וכו׳ ואמרו חכמים. חזרו לטומאתן הישנה. מ״ט משום גדר מי חטאת נגעו בה. הניחא למ״ד לא לכל הטומאות אמרו אלא לטומאת המת בלבד אמרו. שפיר. אלא למ״ד לכל כו׳. גזירה שמא יאמרו טבילה בת יומא עולה לה. מעיקרא קאמר גמרא טעמא משום גדר מי חטאת. משום דלכ״ע האי טעמא שייכא. אלא דפרכינן עלה דלמ״ד לכל הטומאות לא סגי לן בהך טעמא. ומשני גזירה שמא כו׳ כלומ׳ ומש״ה גזרו על כל הטומאות. ומיהו גם משום גדר מי חטאת היתה הגזירה ומש״ה לא סגי להו דלגזר על השבירה שצריכה הערב שמש. כך נ״ל. והא דלא גזור טומאה ישנה אלא בכלי מתכות פירש הר״ש לעיל רפ״ב דלטעמא משום גדר מי חטאת. טעם זה לא שייך בשאר כלים. דכלי מתכות הדבר קשה להמתין להן הזאה ג׳ וז׳. משום דחרב הרי הוא כחלל. ועוד משום דשאר כלים מתקלקלות בשבירה. ויתכן נמי טעם זה למאן דמפרש דשמא לא יקבנו בכדי טהרתו. [כמ״ש לקמן מ״ג] ושמא יאמרו טבילה בת יומא עולה. דשאר כלים אין דרכן לישנן. [*נ״ל שצ״ל לשברן] ועוד דכלי מתכות איידי דדמיהן יקרים חיים עלייהו טפי. ושייך למגזר בהן שמא לא יקבנו בכדי טהרתו. ע״כ. [*ופי׳ עולה כתב רש״י בשבת שם. מועלת]:

ב **והציר**. הוא ציר השער אשר יסובב בעצם הפותה. והוא יהיה מברזל בשערי המדינות והשערים הגדולים מאד. והוא שם בעברי שנאמר (משלי כ״ו:י״ד) והדלת תסוב על צירה. הרמב״ם:

והקורה. לא מצאתי פירושו. ועיין בר״פ דלקמן [בפי׳ הר״ב]:

שנעשו לקרקע. פי׳ הר״ב להשתמש בקרקע וכל המחובר כו׳. ויש לדקדק דא״כ למאי נ״מ קא פריט להני דוקא. הא כל המחובר כו׳. וראיתי להרמב״ם ברפ״ט מהלכות כלים. שכתוב בהני שאינן מקבלין טומאה. ואפילו קודם שיקבעו. וכן מצאתי בפירושו בנא״י כל המחובר כו׳ הואיל ועיקר עשייתו להיות דבק בארץ הנה היא לא תקבל טומאה. ואפילו קודם חבורם. ע״כ. ובענין כל המחובר כו׳. עיין בפי׳ הר״ב פ״כ מ״ד. גם מ״ש במשנה י פ״ו דמקואות:

ג **מן העשת**. פי׳ הר״ב חתיכה של ברזל כו׳. והוא מלשון ברזל עשות (יחזקאל כ״ז:י״ט) (יט) הרמב״ם:

ומן הצפויין. הן החפויין [שיחפו] הכלים בלוחות זהב ודומיהן. הרמב״ם. והר״ב וכן הר״ש לא פירשו כלום. אפשר משום דסברי דלא איצטריכו להו. א״נ שלא היה בנוסחאותם. שכן גם בנוסחת מהר״ם ליתא:

ומאוגני כלים. והר״ב העתיק הוגני ומפרש כעין ענק כו׳ והוא מפי׳ הרמב״ם אבל הוא העתיק אוגני. ובערוך יש ששונין הוגני פי׳ כמו אזנים יש לכלי. אלא שהאוזן יוצא מגוף הכלי. והוגן. הוא דבר שאינו מן הכלי. אלא מסובב עליו ויוצא פי׳ מן מחולות דמתרגמינן חינגין. ויש הרבה דברים הפוכים. והוא גג הכלי. שהאזנים קבועין בו. וי״מ הוגניהן שפתותיהן. וי״מ מסגרת של כלי. וכולן ענין אחד הם. ע״כ:

ומן הגרודות. עיין מ״ש במשנה ו פרק יב:

טהורה. פי׳ הר״ב דלא חיישינן וכו׳. והכי תניא בתוספת׳ כל שעתיד לשוף כו׳. וכה״ג שנוי׳ ג״כ בתוספתא פ״ב דב״מ ממכילתין לענין כלי עץ דגולמיהן טמאים. וכדתנן בס״פ דלקמן. ומייתי לה גמ׳ בפ״ק דחולין דף כה. ופירש״י לשוף. לשפשף בדבר המחליקן *)ומצחצח [ועיין בפירוש הר״ב רפט״ז] לשבץ לשון משבצות מרמצן עשויין כמזלגים קטנים [וכן פי׳ הרמב״ן בפירוש החומש] כמו ומפקי לי׳ ברמצא דפרזלא במסכת נדה [סב] כלומר שמחוסרים לתקוע בהן מסמרות משבצות לנוי. ע״כ. לגרד. פי׳ הרמב״ם כמו שיגרדו כלי מתכות אחר השיפה. לכרכב שיחסר הלימא״ר כמו שיעשה בברזל אחר הגרידה. ולשון רש״י שם בחולין. לכרכב שחוקק בהן חקיקות גדולות וכרכוב:

רבי יוחנן בן נורי אומר אף מן הקצוצות. פי׳ הר״ב אם קצץ כלים לחתיכות וכו׳. לא חזרו לטומאתן הישנה. ויראה לי דטעמיה דס״ל כאביי דאמר התם בפ״ק דשבת [דף טז] דטעמא דגזרו שיחזרו לטומאתן הישנה. דחשו שמא לא יקבנו בכדי טהרתו. והשתא שקצץ הכלי לחתיכות. ליכא למיחש להכי. אבל להרמב״ם שטה אחרת בכולה מתני׳ שמפרש בטומאה דמכאן ולהבא. והעושה מן העשת וכו׳. לא שיתיכם ויעשה מהן כלים. אלא שיחקוק בהם ויעשה אותן כלים. ומן הגרודות. שיקבצנו וידבקם במסמרים. עד שיעשה מהן דמיון כלי. וכן מן החתיכות דר׳ יוחנן בן נורי. אבל הראב״ד [פ״ח מה״כ הלכה ב] והר״ש מפ׳ כפי׳ הר״ב:

ד **וכן מן החלמא**. פי׳ הר״ב טיט הדבק כלובן ביצה. ולזה נקרא חלמא כמו אם יש טעם בריר חלמות [איוב ו ו]. הרמב״ם:

ומצופה טהורה. פי׳ הר״ב אם היתה של ברזל טהור כו׳. דבתר עיקרא אזלי׳. כך פי׳ הר״ש. ומפר׳ דציפוי. היינו שהוא כמו שמזה בין כלי כסף לנוי. ובמ״ו דתנן נמי כה״ג מצופה. ומפרש אם היא של עץ כו׳. והיא שיטת הרמב״ם שמפרש דבכלי עץ מחופה במתכת איירינן. ולא יטמא אפי׳ יהיה לו בית קבול. כחכמים דבסוף חגיגה ושם [ד״ה ומצופה] הארכתי בזה בס״ד. ולקמן במ״ו מרכיב הר״ב ב׳ הפרושים ואינם עולים יפה. כמ״ש שם בס״ד:

הפין והפורנא. לשון הר״ב שניים הקבועים בפותחת. והפין נכנס בתוך הפורנא מצד אחד וננעל ונסגר. ומצד אחר יש בפורנא נקב. שמכניסים בו את המפתח ומדחין את הפין לחורו. ונפתח ויוצא הפין מן הפורנא. לשון הר״ש בשם הערוך. [*ונ״ל שיש חסרון בלשון. שהיאך מתחיל בלשון רבים שינים כו׳. ומסיים בלשון יחיד והפין נכנס כו׳. ובערוך ערך פן כתוב בזה הלשון הפין והפורנא טמאים איכא דאמר חפין ופי׳ אלו שינים הקבועות בפותחות ונכנסים בתוך הפורני. וי״מ הפין והפורני. הוא הקלוסטרא. ובלשון ערבי וכו׳ והפורנה נכנס לתוכה הפין מצד א׳ וכו׳. עוד מ״ש בלשון הר״ש לחורו. כתוב בערוך לחוץ. והרמב״ם בפירושו כתב. וז״ל חפין. הן השינים הקבועים בפותחת. והפורני הוא המקום עצמו אשר תכנס בו הפין. ע״כ. התחיל בחי״ת וסיים בה״א. וכן התחיל בלשון רבים וסיים בלשון יחיד. ובחבורו פ״י מהלכות כלים [הלכה י״ב] הפין בה״א. ושם העתיק הכסף משנה לפירוש הרמב״ם תחלתו ג״כ בה״א. ואם כן אין לחשוב חסרון בלשון הר״ב והר״ש ועיין [מ״ש] בפ׳ י״ג מ״ו. ועוד בסוף פי״ד [מ״ח] שהגירסא חפין. וע״ש]:

ה **ולחיים טהורים**. פי׳ הר״ב דתכשיט בהמה נינהו. ותכשיטי בהמה וכלים אין מקבלים טומאה. כדתנן בריש פרק דלקמן:

וחכמים אומרי׳ אין טמא אלא עקרב. צריך עיון. חכמים היינו תנא קמא:

ו **פיקה וכו׳ וחכמים מטהרים**. פי׳ הר״ב דאין לו שם בפני עצמו. ואפילו יאמר האדם הפיקה. לא ידע לאיזה דבר. כיון שזה השם נופל על כל פילכה עגולה או קרובת העגול. עד שיאמר פיקה של כוש כו׳. הרמב״ם. ולכך בחבורו ריש פ״ט כ׳ כל שיש שם לווי אינו מתטמא. מפני שהוא כמקצת כלי. וכ״כ בפי׳ מ״ב פרק י״ב. והר״ש לעיל במ״ב כתב בברייתא דספרי זוטא. דדריש ליה מקרא למעט כלי מתכות שאין לו שם בפני עצמו. עיין שם. והא

דחכמים ורבי עקיבא פליגי. קשה לכאורה. דנלך ברחובות קריה. ונשאלה את פיהן של יושבי העיר היאך הם קורים. ולכן יראה לי דמר כי אתריה ומר כי אתריה ולא פליגי. אלא שאם אתה אומר כן. לא הו״ל להר״ב והרמב״ם. לפסוק הלכה כמאן. וכיוצא בזה במ״ז בפלוגתא דרבי טרפון וחכמים. וצריך עיון:

ומצופה. לשון הר״ב אם של עץ ומצופה במתכת טמא טהורה. דבתר עקרא אזלינן וכו׳. וכן פירש עוד לקמן גבי מצופין דחליל. ולא פירש כן לעיל מ״ד במצופה דקלוסטרא. ושם הראיתיך לדעת שהם שני פירושים מורכבים דלפי מה שמפרש שהוא של עץ ומחופה במתכות. לא הו״ל לפרש טעמא דבתר עקרא כו׳. אלא משום דכל החפויין טהורים. כדברי הרמב״ם לעיל ולמאי דמסיק דבתר עיקרא אזלינן כו׳ *)אבל היא גופא של מתכות טהור. נמי טהורה. וכדפי׳ לעיל והוא שיטת הר״ש ז״ל. ועיין עוד בסמוך. וגם עיין מ״ש ברפ״ב:

והאימה. מפורש בפי׳ הר״ב ריש פ׳ כ״א. ועיין מ״ש שם [ד״ה והאימום]. ומהר״ם כתב בכאן האימה. צינורא כלי תשמיש למשי:

ומצופין טהורין. פי׳ הר״ב אם של עץ כו׳. דבתר עיקר כו׳. כבר כתבתי לעיל בזה. ומ״ש עוד הר״ב ולא חשיב יש לו בית קבול. אפרש בסמוך:

אם יש לה בית קבול כנפים. פי׳ הר״ב דחשיב בית קבול. כבר כתבתי שהר״ב הרכיב ב׳ פירושים בפי׳ מצופה. ולפי׳ לא דק ג״כ הר״ב בזה שמפרש אם יש לו בית קבול שמשום שחשוב בית קבול מתטמא. שאין זה לשטת פירושו שהיא של עץ וכו׳ שהיא שיטת הרמב״ם. שהרי כבר כתבתי לעיל במ״ד. דהרמב״ם שסובר שסבת הטהרה הוא החפוי סובר הוא שאפילו יש לו בית קבול החפוי מטהרו. אבל הרמב״ם מפרש אם היתה בית קבול כנפים תטמא. ואפי׳ היה מצופה. מפני זה הבית קבול אשר הוא בלתי מצופה. לפי שאלו המקומות א״א שיחופו. ואמנם החפוי מחוץ הכלי ע״כ:

כנפים. פי׳ הר״ב כלים דקים כו׳ מסיים מהר״ם כזה* ? באמצע:

ז **קרן עגולה כו׳**. לשון הר״ב חצוצרות מקרני הבהמות. ועיין מ״ש בסוף מסכת קנים. דקרנות נקראו חצוצרות. ולשון הר״ש כלי שיר עשויין מקרן. כדכתיב (דניאל ג׳:ה׳) קל קרנא משרוקיתא:

וקרן פשוטה טהורה. פי׳ הר״ב שאין לה בית קבול. וקרנים דין כלי עצם יש להן כו׳ כדתנינן בר״פ:

[*מצופית. פי׳ הר״ב מקום הנחת הפה. והוא הקצר שבה. כלומר מקום הצר. שהרבה פעמים נמצא בלשונם שמשתמשים בל׳ קצר. והמכוון בו צר. ולפי שאינו רחב. קראוהו קצר. ומ״ש הר״ב מלשון עומדים צפופים. שבמ״ה פ״ה דאבות]:

הקב שלה. והר״ב העתיק הקו וכן נמצא במשנה שבדפוס הגמ׳. גם הרמב״ם העתיק כן. אבל הר״ש העתיק כגי׳ הספר. ופי׳ בשם הערוך שהוא נרתק שלה וכלי הוא. כמו קב הקטע בפ׳ במה אשה [משנה ח] שהוא כלי ונרתק לרגל. וגם בנוסח מהר״ם הקב. וכן במשניות ישן ומנוקד:

רבי טרפון מטמא וחכמים מטהרין. נ״ל דמדתנן ובשעת חבורן הכל טמא. דהא דמטהרים החכמים ה״ט דאין לקו שם בפני עצמו. ופלוגתייהו כפלוגתת ר״ע וחכמים דלעיל [*ועיין שם]:

ח **הכידון**. פירש הר״ב רומח קטן שביד השרים ומלכים. כמו נטה בכידון אשר בידך דיהושע (ח). והר״ש כתב. כדכתיב וכידון נחושת דגלית (שמואל א י״ז:ו׳) משום דביה כתיב שהוא של מתכות:

הכידון וכו׳. כלומר כגון הכידון וכו׳. ועיין בסמוך:

תכשיטי נשים טמאים. כתב הר״ב מרבינן להו מקרא דכתיב וכל וכו׳. וכ״כ הר״ש בשם ספרי זוטא [*ונשים לאו דוקא. שהרי מונה אף של אנשים. אלא נקט דשכיחי טפי] עיין מ״ש בר״פ דלקמן:

עיר של זהב כו׳. הובא מהן קצתן מתכשיטי הנשים על צד המשל. כמו שעשה בכלי [המלחמה]. הרמב״ם:

נזמים. לשון הר״ב יש מהן נזמי האף ויש מהן נזמי האזן. ומיהו הכא בנזמי האזן. דהא נזמי האף תני להו בסיפא. ועיין רפ״ו דשבת. ובמשנה ו פ״ק דסוטה [מש״ש]. ולשון הרמב״ם נזמים שני מינים. מהן שיתלו באזן כמו שעושין היום. ומהן יתלו באף. כמו שהיו עושין כן בזמן ההוא ע״כ:

וטבעת בין שיש כו׳. כלומר וטבעת שאמרנו בין שיש עליה כו׳. רש״י פ״ו דשבת דף נט:

שיש עליה חותם. בגמ׳ פ״ו דשבת [שם] רמינן ממתני׳ דהתם דלא תצא אשה בטבעת שיש עליה חותם ואם יצתה חייבת חטאת. שמע מינה דלאו תכשיט הוא לה. ואילו הכא קתני לה בהדי תכשיטי נשים. ומשני רבא דהא דקתני הכא וטבעת בין שיש כו׳. לאו ארישא דאיירי בתכשיטי נשים קיימי תרווייהו. אלא לצדדין קתני. יש עליה חותם תכשיטין דאיש. אין עליה חותם תכשיטין דאשה:

שחוליות שלה. פירש מהר״ם לשון וחלי כתם (משלי כה יב):

שירי קטלא כמלא צואר קטנה. תימה האי שירי קטלא היכי דמי אי בחוט של פשתן וחוליות של מתכות. למה לי מלא צואר. הא כל חוליא בפני עצמה טמאה. ואי בחוט של פשתן וחוליות של מרגליות. כיון דחוט לאו בר קבולי טומאה משום מרגליות לא נחתא ליה טומאה. דה״ל כלי אבנים. ואי בחוט

של מתכות שנפסק איירי. דבעינן שישתייר מן החוט מלא צואר בת קטנה. מאי קא מהדר ר״א אפי׳ טבעת אחת. הר״ש. ויש ליישב דר׳ אליעזר ה״ק. אפי׳ כמלא טבעת אחת. כלומר שאם שייר בחוט כמלא טבעת. שכן תולין בצואר כטבעת מחוט של מתכת כך נ״ל. אח״כ מצאתי בדברי מהר״ם שכתב וז״ל. מיהו נ״ל דמיירי בקטלא של פרקים. שאין מכניסין אותן בחוט אלא כזה*.? ומשער ת״ק כמלא צואר קטנה. ור׳ אליעזר קאמר אפילו טבעת אחת. דרך לתלות בצואר. ע״כ:

ט **כקדירה טמא**. פירש הר״ב שהרי יש לה בית קיבול. דאי לא תימא הכי אף על גב דכלי מתכות פשוטיהן טמאין כדתנן בריש פרקין. זו לאו כלי הוא:

פרק יב

א **טבעת בהמה וכלי׳ וכו׳ טהורות**. כת׳ הר״ב דלא רבי קרא לטומאה אלא תכשיטי אדם כו׳. וכ״כ הר״ש. וצ״ל דמסברא לא מרבינן מוכל. שכתבו בפרק דלעיל משנה ח [ד״ה חכשיטי נשים] אלא טבעת אדם. משום דתפסת מועט תפסת כו׳. אבל ברפ״ה דמסכת שבת דף נב. מפרש רש״י טבעת אדם טמאה דתכשיט הוא. וממדין ילפינן דמנה בהן תכשיטין אצעדה וצמיד וגו׳. ואכולהו קאי תתחטאו אתם ושביכם. טבעת בהמה כו׳ טהורות. דלאו משום תכשיט מיטמו. דאין תכשיט לכלי. וכלי נמי לא הוי אלא תכשיט כלי. ומיהו בעודם מחוברות לכלי מטמו עם הכלי. דהוי יד לכלי. דכל המחובר לו הרי הוא כמוהו ע״כ:

סיטונות. פירש הר״ב סוחרים גדולים. עיין מה שכתבתי במשנה ד פרק ב דדמאי [ד״ה הסיטונות]:

ב **אונקליות**. כתב הר״ב דהכי גרסי׳ ול״ג אונקיות. אבל הרמב״ם והר״ש גרסי אונקיות. וזה לשון הר״ש אונקיות הם כף של מאזנים ויש להן בית קבול שעשויין כמין כוס קטן. ע״כ. גם גירסת מהר״ם כך היא:

ושל בעלי בתים. ל׳ מהר״ם תימה לי מ״ש של בעלי בתים. של סרוקות נמי אינו טמא אלא כשיש בו אונקיות. ונ״ל דס״ל סרוקות כולן יש להן אונקיות. פי׳ כפות של בית קבול אבל של ב״ב שאינן רגילים לשקול כל כך. יש שיש להם מאזנים שאין בית קבול לכפות מאזנים. כעין אותן ששוקלים בהן חלב להכי נקט אם יש בהן אונקיות [אע״פ שאין להם בית קבול] טמאה. ע״כ:

נקליטין. מפורש במשנה ג פ״ק דסוכה:

ושל אקון. לשון הר״ב תיבה שעושים הציידים כו׳. כ״כ בפי׳ הרמב״ם שלפנינו. אבל בנא״י אקון הוא סל הציידין ותמונתה מפורסמת אצלם. והיא כמו תיבה מעץ בו אונקליות *)יתלו בו כיס יכנס הדג בו. ולא יוכל לצאת ממנו:

ג **טני**. פי׳ הר״ב הוא כלי של מתכות מחזיק ג׳ קבים. וכ״כ הרמב״ם אבל הר״ש הביא מתניתין דתמיד פ״ג מ״ו הטני דומה לתרקב גדול מחזיק קביים וחצי [*ולפי מה שכתב הר״ב שם [ד״ה תרקב] ניחא]:

וחכמים מטהרין. פירש הר״ב דסברי אין כסוי כו׳. כדסתם לן תנא במשנה ג פי״ד. ועיין מ״ש [סוף] מ״ו פ״ה דאהלות:

והפרכין. כ׳ הר״ב בתוספתא מפ׳ אלו הן פרוכין הקבועים בכירים ורבותי לא פירשוה לי. ולכאורה נראה שהוא כירים דס״פ שהוא ג״כ מכלי בית הבד כמ״ש הר״ב שם. והיינו דסמיך ליה עקרב בית הבד והרי הוא דבר הלמד מענינו. אבל הרמב״ם מפרש וז״ל ברזלים קבועים במוקד לשמור [אותו מן] השריפה במהירות זמן ע״כ. והכ״מ [פ״י מה״כ הלכה יו״ד] כתב שנ״ל שהם ברזלים התלויים במוקד. ובסופן מזלגים שהקדרה תלויה בהם על האש כדי שלא תהיה יושבת על האש ממש ותשרף וכבר ראיתי ברזלים אלו בבית קצת בני אדם עכ״ל. והראב״ד בפ״י מהל׳ כלים גורם הקבועים בקירוס וכתב שבעל הערוך מפרש מלקחיים שתופסין בהן אורגי היריעות הקנים או השתי והוא מורדו״ר (א) בלע״ז [והם] עומדים קבועים לנירים ולקירוס וקורא אותם פרכים על שם שכובשים הקנים והארוג מלשון בפרך כך נ״ל והם כמו טבעת כלים ע״כ ובערוך שבידינו מפרש חתיכי בגד שמקנתים בהן את הקדרה. וי״א אבנים שהקדרה יושבת עליהם וי״א הקבועים *)בכורים כדתנן כו׳. ע״כ. ובכף נחת כתב. שנראה לו שהוא כלי ממתכות או מעץ. עשוי לפרך ולשבר הגחלים הגדולים ולרדדן. שיהו נוחין לתשמיש ע״כ. ובדברי מהר״ם והפרכים נראה שהם כעין יתיכים. אלא שהם קבועים **)בקיר. והכי תניא בתוספתא:

עקרב בית הבד. פי׳ הר״ב ברזל עקום כו׳ הקבוע בקורת בית הבד. לתלות בו כלים. הר״ש:

טהורה. פי׳ הר״ב דאין תשמישן אלא עם הקרקע. ועמ״ש במ״ב פרק דלעיל:

ד **[*ושל אבן השעות**. פי׳ הר״ב אבן שיש בה קוים וכו׳ ומסמרים תחובים בה וכו׳. הרכיב בזה ב׳ לשונות שתחלתו מפי׳ הרמב״ם וסיומו ומסמרים וכו׳ לשון הר״ש הוא שכתב לפי׳ הערוך תרגום צל [המעלות טולא] אבן שעיא. ויש בה מסמרים לכוין השעות ע״כ. ולדבריו אפשר אין צריך לקוים. אבל

לפי׳ הרמב״ם והוא תחלת לשון הר״ב שיש בה קוים כו׳ אין מהצורך אלא מסמר אחד וכן לשון הר״ב עצמו פ״ג דעדיות מ״ח. וז״ל הרמב״ם אבן השעות אבן תבנה בארץ וירשום בה קוים ישרים כתובים עליהם שמות השעות והיא עגולה. ובמרכז זאת העגולה מסמר נצב על זוית נצבת כל מה [שינטה] בשיווי צל זה המסמר לקו מאלו הקוים. ידע כמה שעות עברו מהיום. ע״כ. ובעדיות שם באר יותר שזה המסמר הוא נעשה על הרוב פחות מרובע האלכסון באורך ע״כ]:

[*מסמר הגרדי. פי׳ הר״ב מסמר ארוך כו׳. ומחבר על הקנה את המטוה. וכך פי׳ הרמב״ם. ולא פירשו מסמר זה למה הוא צריך ולכן נ״ל שיש ט״ס וכצ״ל ומחבר עליו המטוה. ופירושו על המסמר. וכן ראיתי אצל אומני האריגה]:

וארון של גרוסות. פי׳ הר״ב של עץ. וכן פי׳ הר״ש. וכתב דעוד יש לומר דבמסמר של ארון מיירי שיש מסמר בריחים של גרוסות. ומטהרי רבנן משום דאינו עשוי אלא לחזוק. ע״כ. וכך הוכיח הראב״ד בפי׳ מסכת עדיות פ״ג מ״ח. דמה טיבו של ארון להבליעו בין המסמרים. היה לו להקדים או לאחר [ולא] לחוץ במחלוקת המסמרים דרבי צדוק וחכמים. ועוד כי אין טעם למחלוקת הארון. ומאי שנא ארון של גרוסות משאר ארונות והחכם יבין. ואם יאמר האומר למה לא הזכירו מסמר כמו שהזכיר באחרים. נשיב ונאמר מפני שהמסמר של שולחני [כדתנן במשנה דלקמן והיא שנויה שם] והארון לענין אחד הם עשוים. שאינם אלא לחזוק. ולכך הוציא את שניהם במסמר אחד. ויש מפרשים מחלוקת רבי צדוק וחכמים בארון עצמו והטעם מפני שדרכו לעשות לו עגלה להוליכו עליה לשוק ולהביאו מן השוק. ר׳ צדוק סבר אע״פ שדרכן של גרוסות לעשות כך. *)כמו שלא חשב לעשותה. טמא משנגמר מלאכתו. ורבנן סברי כיון שדרכן בכך כמי שהוא עתיד לעשותה דמי. והוא טהור עד שיעשנה [ויחברנה] לו. וגם העגלה טהורה בפני עצמה לפי שאיננה מקבלת כלים. אלא שמניחין עליה הארון להוליכה. ואם העגלה של מתכות טמאה. מפני שהיא כלי לעצמה. ופשוטו כלי מתכות טמאים. וזה הפי׳ יש לו פנים. מדתניא בתוספתא דכלים פ״ה עריסה מאימתי מקבלת טומאה משתגמר מלאכתה. ואם עתיד לעשותה עגלה טהורה עד **)שיעשנה לה עגלה. מ״מ קשה לי למה הבליעו בין חשבון המסמרים. ואפשר מפני שהם חולקים בו ובמסמר שלו המחברו עם העגלה. כמו שפירשתי. ומפני כך נבלעים ביניהם. ע״כ. [*ומ״ש כמו שפירשתי. שכך כתב שם לעיל מהא. וז״ל וכן בארון של גרוסות מוליך ארונו מלא גריסים לשוק ע״ג עגלה ונועץ מסמרים בעגלה בצד הארון. כדי להדקו שלא ימוט ולא יפול ע״כ. ובזה מחולק עם הר״ש שלפי׳ הר״ש המסמר מחבר הארון בעודן בריחים]:

[*רבי צדוק מטמא. דחשיב ליה ככלי. וחכמים מטהרין. שאינו חשוב ככלי הראב״ד בפירושו למס׳ עדיות פ״ג מ״ח]:

וחכמים מטהרים. פי׳ הר״ב דכלי עץ העשוי לנחת הוא. עמ״ש בסוף חגיגה:

היתה עגלה של מתכת טמאה. כבר כתבתי בשם הראב״ד מאי איריא של מתכת. ומהר״ם כ׳ דאם היא של מתכת אע״ג דמחזקת הריחים מ׳ סאה. טמאה. דבתר עגלה אזלינן שהיא של מתכת. וכלי מתכות לא אתקשו לשק. ולא בעינן בהו מיטלטל מלא וריקן. ואפילו הרחים של עץ מקבלת טומאה דבתר עגלה גרירא. ע״כ:

ה **מסמר שהתקינו וכו׳**. לשון הרמב״ם בריש פ״י מהל׳ כלים. מסמרות שמחזיקין בהם התקרה העשויין לתקוע אותן בעצים. אינן מקבלין טומאה וכו׳. ואם התקינו להיות כלי בפני עצמו מקבל טומאה. כיצד מסמר שהתקינו וכו׳:

להיות פותח בו את החבית. לנקב את החבית ולהוציא ממנו יין. הר״ש:

עד שיצרפנו. פירש הר״ב עד שיצרפנו באש לצורך הזה וכ״כ הר״ש. וז״ל הראב״ד רפ״י מהל׳ כלים לפי שהמסמר שנוקבין בו את החבית צריך שיהיה חזק הרבה משאר מסמרות. הלכך בהתקנה לבדה אינו מטמא עד שיצרפנו באש ובמים. ע״כ. והרמב״ם מפרש עד שיצרפנו. עד שיכהו בפטיש ויחדד אותו וישיבהו בדמיון המקדח. וצורף שם לאומן המתכות. ע״כ:

מסמר של שולחני. פי׳ הר״ב מסמר קבוע בעמוד כו׳. ובפ״ג דעדיות מ״ח מפרש גם פי׳ הרמב״ם:

ו **[*כסוי טני**. מפורש לעיל משנה ג]:

ותלוי המגרדות. מסמרים שתולין בהם המגרדות כ״כ הר״ב במ״ט פ״ג דעדיות. ולפי שהם משונים בצורתן משאר מסמרות התקיעה. לפיכך מטמא ר״ג. כך הבנתי מדברי הרמב״ם פ״י מה״כ [הלכה ב]:

המגרדות. לשון להתגרד בו דאיוב (ב). וכמ״ש הר״ב במשנה ג פרק יא:

וגולמי כלי מתכות. ושמא טעמא דר״ג. כיון דחזי לתשמיש טמא. כי היכי דפשוטים טמאים. ה״ה גולמי כלי מתכות. נ״ל מהר״ם*):

וטבלא שנחלקה לשנים. כתב הר״ב טבלא של חרס שיש לה לבזבזים. כדתנן במ״ז פ״ב:

שנחלקה לשנים. פי׳ הר״ב לשתי חתיכות שוות. ויש לתמוה למה חכמים מטהרים. דמאי שנא מתנור דכשחלקו לשנים אמרינן א״א לצמצם. כמ״ש

במ״ז פ״ה. ושמא בטבלא אפשר לכוין. וכן יראה מלשון הרמב״ם בפט״ז מהל׳ כלים [הלכה ב] והוא דוחק:

ומודים כו׳ שהגדול טמא. וא״ת כיון שנחלק אע״פ שהאחד גדול מחבירו מ״מ אינו מגופף לבזבזים מד׳ רוחותיו. ויראה לי דבטבלא נמי ליכא קפידא כולי האי שיהא מגופף מכל הד׳ רוחות דומיא דכירה. כמ״ש במ״ג פ״ז דה״נ אין עיקר תשמישה לבית קבול. וסגי ליה בלבזביז שבג׳ רוחות כדי להחזיק מה שמניחין עליה. ומצאתי להראב״ד בפי׳ משנה ט פרק ג דעדיות. שהקשה מהא דתנן לקמן פט״ו מ״ב. סרוד של נחתומים כו׳ גפפו מד׳ רוחותיו טמא. נפרץ מרוח אחת טהור. והאריך הרבה בזה ועי׳ [מ״ש] במ״ב פ״ד דמקואות אבל נראה מדבריו שמפרש לטבלא דהכא בשל עץ. והר״ב מפרשה בשל חרס וכ״פ הרמב״ם:

ז **וכן סלע שנפסלה והתקינה כו׳**. אם צריכה מעשה כמו חתוך. אתי שפיר דנקט התקינה. דמידי דמחוסר מלאכה אין טמא במחשבה [כדתנן במ״ד פכ״ו] ואי אינה צריכה חתוך. הוי התקינה ל״ד. דכל הכלים יורדים לידי טומאתן במחשבה. תוס׳ פ״ד דב״מ דף נב:

פחות מכאן יקרץ. כ׳ הר״ב וכן אם הוא יותר משקל נמי יקרץ. והא דתנן שהוא רשאי לקיימה עד ב׳ דינרין. מוקי בגמ׳ דב״מ שם בדנפלה לנורא ופחתה לה בחד זימנא:

ח **והכורים**. ל׳ הר״ב כלי ברזל שבו תוחבים הזיתים וכו׳. נמשך אחר לשון הרמב״ם בפירושו שבידינו. שז״ל הוא כלי מברזל יתקעו בו הזיתים במעצר. אבל בנא״י כותשים בו הזיתים במעצר. וזה נכון ומסכים למה ששנינו במשנה ה פ״ד דב״ב המוכר את בית הבד וכו׳. לא מכר את העכירים ומפרשים בגמ׳ עכירים. כבשי. וכ״כ הר״ש בכאן בשם הערוך. דכירים דהכא היינו עכירים דהתם. ומה שפי׳ שם הר״ב והרמב״ם שהם נסרים כו׳. שאני הכא דבכלי מתכות איירינן. אבל מן הסתם עושים נסרים של עץ למלאכת הכתישה הזאת. ולפיכך פרשו שם נסרים כו׳:

והכן והכנא. כתב הר״ב האמה וכו׳. כ״כ הר״ש [*ולעיל ספ״ז מסיים ונראה דהאמה נקרא כנה. והלוח שמסרגלים עליה. היא הכן. ולפי אחד מן הפירושים שכתב מהר״ם במס׳ אהלות ברפ״ח. הכנה מדה. והכן מחק. כמו שאכתוב שם בשמו בס״ד. [ד״ה והעושה]. ונ״ל לשיטת הר״ב והר״ש דהכא שהכנה הלוח. והכן האמה] וכתב עוד די״מ הכן זה כלי גדול. וישקלו עליו את הכספים. והכנה היא המאזנים. ע״כ. [*ובערוך שלפנינו במקום כלי גדול. כתוב עץ גדול. ואותה הנוסח׳ נ״ל עקרית. שכן יש בהרבה מקומות אצל הסוחרים עץ ארוך תקועה על לוח ובו מאזנים שישקלו בהם הזהובים]. ולשון מהר״ם והכן והכנה. נ״ל מדה גדולה ומדה קטנה. כמו כנא בפרוטה. בכתובות פ׳ אלמנה [דף צט] . ועיין במסכת אהלות ריש פ״ח. ע״כ. והרמב״ם נראה שמפרש כמו הערוך:

גרופית של זית. כת׳ הר״ב ענף של זית קרוי גרופית כו׳ וכ״כ הר״ש. ועיין מ״ש במשנה ג פרק ה דב״ב:

פרק יג

א **הסייף**. תליך וקשתך. מתרגמינן סייפך וקשתך. הר״ש:

והשחור. כתב הר״ב. [*והכי אמרי׳ כו׳. משחילין כו׳. איברא דהכי איתא התם. ומייתי לה מדתנן השחול והכסול כו׳ בפ״ו דבכורות מ״ז. אבל הר״ש הביא הא דאמרינן התם. מאן דתני משחירין לא משתבש. והוא הנכון דמייתי לה ממתני׳ דהכא השחור וכו׳ ומ״ש הר״ב] י״מ תער. כ״פ רש״י רפ״ה דביצה. וטעמיה נמי משום דמשחיר השער. ומ״ש הר״ב שאין בית יד שלו מחובר כו׳. כ״כ התוס׳ שם בשם הקונטרס. והקשו דבית יד למאי חזי לעצמו. ומפרשי׳ דשחור. היינו מספרים קטנים וכו׳:

שנחלקו. כולה פרקין מיירי בשבר שישבר בו הכלי ולא יקבל טומאה. או יטהר מטומאתו. כך הבינותי מהרמב״ם רפי״א מה״כ [הלכה ח]. ועיין בפי׳ הר״ב ר״פ דלקמן. ומ״ב:

הסמוך ליד טמא וכו׳. פי׳ הר״ב דחזי למלאכה טפי. אבל הסמוך לראש כו׳. כ״כ הר״ש. ואין תמונת אלו המספרים ידוע ומובן אצלי:

מספרת. והר״ב העתיק מספורת. וכן העתיק הר״ש. אבל הרמב״ם העתיקה בפירושו כגי׳ הספר. אך בחבורו פי״א מה״כ [הלכה ט] העתיק מספרים:

מספרת שנחלקה כו׳. לשון הר״ב הם מספרים של נשים. טס של ברזל ארוך וכפוף לאמצעיתו. ובשני ראשים כאורך שני סכינים וכשנחלקה אכתי. וכו׳ הר״ש:

ב **של מעדר**. מלשון וכל [ההרים] אשר במעדר יעדרון (ישעיהו ז׳:כ״ה). הר״ש. ופירשו הר״ב במ״ב פ״ב דפאה:

ג **רובו**. מה שפי׳ הר״ב חסומו עיין בפירושו בסוף מתניתין דלקמן:

ד **מגריפה**. פי׳ הר״ב עשויה לגרוף כו׳. את היעים מתרגמי׳ ית מגרופיתא. הר״ש:

מגירה. פי׳ הר״ב היא משור כו׳. מליאה פגימות כשרוצים לחתוך קורה לשנים. מוליכה ומביאה על גבה והפגימות חורצות אותה עד סופה. ונקראת מגירה על שם שחותכת דרך גרירה. הר״ש:

המעצד. פי׳ הר״ב כלי ברזל שהחרש מנסר כו׳. וכ״כ הר״ש ועיין מה שכתבתי במשנה ה פ״ג דמכות:

חיסומן. כתב הר״ב בפי החרב וכו׳ נותנים ברזל טוב ונחש׳ אצאל״ו בלע״ז והוא בשם יכונה אצל רז״ל פרזלא הנדוואה. הרמב״ם. וכתב עוד וזאת הדבקה יקרא חיסום להיות על פי הכלי מחזיק לו ומונע אותו מהחזרה והבקיעה. מלשון לא תחסום שור בדישו (דברים כח):

וכולם שנחלקו לשנים טמאים. וכך העתיק הרמב״ם בפי״א מהל׳ כלים. אבל לשון הר״ש וכולם שנחלקו לב׳ אין עושין מעין מלאכתן חוץ מן המקדח. ע״כ. נראה שגורס טהורים. וכך הגיה מהר״ם:

ה **למתוח**. כתב הר״ב דרך הארוגים וכו׳. ועיין בלשונו בסוף פרקין. ובמשנה ד׳ פרק קמא דערלה:

צינורא. פי׳ הר״ב [*מזלג]. מזלגותיו. מתרגמינן צנורייתא. הר״ש ומ״ש הר״ב ויש מהן קטנות שמוחטין כו׳. גמ׳ בפרק בתרא דמנחות דף קו. ופירש״י שמוחטין בהן פתילות. מפילין ראשי פתילות כשהן שרופין. (א) ובלע״ז ממוק״ר. ומקנחים בהן נרות של מנורה מאפרם שבתוכן:

חזרה לטומאתה. הישנה. הרמב״ם פ״א מהל׳ כלים [הלכה. יז]:

ו **[*והפין**. הרמב״ם גורס. חפין בחי״ת. וכן העתיקו התוס׳ פ״ח דשבת דף פא. וכבר כתבתי בזה בפי״א משנה ד בס״ד. ע״ש]:

אפילו אחת טמאה. כתב הר״ב ואע״ג דהשינים בפני עצמן בלא פותחת טהורים קבען בפותחת טמאין הכי תניא בפ״ח דשבת דף פא ומסקי התוס׳ [ד״ה חפוי] שאף על פי שהם ראויין קצת קודם שנקבעו. [דאלת״ה מאי קמ״ל] אפ״ה טהורין. דגולמי כלי מתכות טהורין. קבען בפותחת טמאין. שנגמר מלאכתן. ע״כ:

טבעת של אלמוג וחותם שלה של מתכת טהורה. וא״ת והא יש בה בית קבול מקום מושב החותם וי״ל דאין זה בית קבול. דאמרי׳ בית קבול העשוי למלאות לא שמיה בית קבול תוס׳ פ״ה דשבת דף נב [ד״ה היא] :

השן שבטס. כתב הר״ב לא דמי לפין שבפותחת כו׳. לשון הר״ש דשמא יש קבועין ויש שאינן קבועין:

ז **הכדומין**. פי׳ הר״ב עץ גדול כו׳ ותולין כו׳ צלוחיות של מים. כלומר צלוחיות מלאים מים. וכן הוא בפי׳ הר״ש. והערוך ערך אונקליות:

והמגוב. כן הנוסח בכל הספרים וכן העתיק הר״ש. גם הרמב״ם בפירושו. ואע״ג שבדפוס ישן נמצא בפי׳ הרמב״ם המגוג. וממנה העתיק הר״ב המגוג.

אבל גירסא זו אינה נכונה שהרי גם בחבורו [פ״ד מה״כ הלכה ז] העתיק המגוב. וכן הגי׳ עוד במשנה סוף מס׳ טבול יום [מ״ו] וכך העתיק שם הר״ב:

ח **ושל צמר שנטלו שיניו אחת מבינתיים טהור**. בגמ׳ פ״ד דיבמות דף מג פרכינן הא נשתיירו בו ב׳ במקום א׳ טמא והדר תני נשתיירו בו ג׳ טמא ג׳ אין ב׳ לא. ומשני הא בגוויית׳ הא בברייתא פירש״י ב׳ שורות שינים יש למסרק של צמר חיצונות ופנימיות החיצונה עיקר המלאכה והפנימית לקלוט הצמר שלא יפול. והלכך בחיצונות צריך ג׳ במקום א׳ והפנימיות דיין בב׳:

[*למלקטת. פי׳ הר״ב ללקט בהן את השער כמו ששנינו בפ׳ אלו הן הלוקין (מכות דף כ) ר״א אומר אפי׳ לקטן במלקט וברהיטני חייב. הר״ש]:

אחת והתקינה כו׳. הכא בעי תיקון דלא חזיא לכתוב בלא תיקון שאלו המחטים קטנים הם. משא״כ ברישא שאותן המחטים עבים וחזיין לכתוב וא״צ תיקון כך פי׳ הר״ש [אליבא דרב פפא] אמאי דאמרי׳ התם בגמ׳ דיבמות הא בקטינתא הא באלימתא:

פרק יד

א **כמה הוא שיעורן**. פי׳ הר״ב ויהיו חשובים כלים ליטמא. כלומר לקבל טומאה וכן שאם היו טמאין שישארו בטומאתן. כמ״ש בר״פ דלעיל [ד״ה שנחלקו] בשם הרמב״ם ועיין בפי׳ הר״ב בסוף מתני׳ דלקמן:

כדי למלאות בו. מים לשתות. וכן כדי ליחם בו. לשתות. תוספתא הביא הר״ש:

מיחם. כתב הר״ב שהוא גדול מקומקום. וכך כתב הרמב״ם. וצ״ל דבכלי מתכות הוא שקורים *)למיחם לכלי הגדול וקומקום לכלי הקטן. דאילו בכלי חרס פירש הר״ב איפכא במשנה ז פ״ג:

לקבל קיתונות. של מתכת. הרמב״ם רפי״א מה״כ:

חטיפה. והר״ב גורס הגפה. וכן הוא בדפוס ישן. ומ״ש הר״ב מלשון כו׳ כדי שיפתח כו׳. דמסכת ע״ז פרק בתרא [מ״ג]. וגי׳ הר״ש כגי׳ הספר. ומפרש ג״כ כסוי. וכתב חטיפה מלשון חמס דמתרגם חטופין. שנגזלה הכיסוי. ע״כ. ולא הבינותי דבריו אלו. דא״כ העיקר חסר מן הספר דכסוי עצמו מאן דכר שמיה. ועוד מחוסר וחטיפה שהוא ג״כ מענין גזל וחסרון תרתי למה לי. עוד כתב הר״ש. די״מ חטיפה כמו טפיחה. וכדתניא בתוספתא. עד שיטפח פיו. פי׳ כגון שפיו עגול ומשפע פיו לצד א׳ ומכה בקורנס ונעשה כעין צנור. שמתוך כך כשמערה ממנו מים יוצאים ומקלחים דרך אותה שפה. וטפוח מל׳ טפח ליה בסנדליה [ב״ק דף לב ב״ב כב] ע״כ:

ב **חזינא**. כתב הר״ב נוהגים לעשות כו׳ ופעמים שנועצים כו׳. כלומר ואין עושין חזינא אבל נועצים כו׳. והיינו סימרו:

עשאן לנוי. לשון הר״ב כגון שעשאו במסמרים דקים מצוירים. מלובנות בבדיל. הרמב״ם בנא״י:

בה״א משיחבר. לשון מהר״ם נ״ל לפרש אף יחבר דטמאה עד שיחבל ויחבר. דאי חבור לחודיה א״כ רישא דקתני וחברה טמאה אתיא כב״ש אבל השתא ניחא דאתיא כב״ע. תניא בתוספתא בש״א משיחבל ובה״א משיחבר דברי ר״מ. ר״י אומר בש״א משיחבל ויחבר. ובה״א משיחבל או משיחבר. וסתם מתני׳ ר״מ והא דלא חשיב לה בהדי קולי ב״ש וחומרי ב״ה. משום דלר״י ב״ה לקולא עכ״ל [*ואע״ג דבפ״ה דעדיות שנינו הרבה מקולי ב״ש וחומרי ב״ה בשם יחיד שאמר כן. ס״ל למהר״ם כפי׳ רש״י שכתבתי שם בריש הפרק. שאותם היחידים העידו על אלו. והיינו שאין חולק עליהם. ואילו הכא נחלק ר׳ יהודה. ומיהו גם שם הראיתי הרבה סתמות דלא כאותן יחידים. וא״כ כ״ש הך דהכא דסתם לן כר״מ שהיה לו לרבינו הקדוש לשנותה במס׳ עדיות. ובהדי הני סתמי דבית שמאי לקולא ובית הלל לחומרא שבפ״ד]:

ג **הקנטר**. כתב הר״ב פירשו בו שהוא שבט וכו׳ שהבנאים חותכים בו את הכותל. כך הוא הלשון בערוך. אבל הר״ש העתיק בשמו והיא עשוי לחתוך בו את הברזל:

ושל קטן עשרה טפחים. הרמב״ם ספ״ט מה״כ:

וכל הכסויין. ר״ל כסויין של מתכות. הרמב״ם:

חוץ משל מיחם. כתב הר״ב וכל כיוצא בזה כו׳. דאין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בהן חוץ. הר״ש:

ד **העול של מתכות**. העץ הנמשך בין שתי הבהמות אשר יוליכו העגלה יקרא עול. והוא מדובק בעגלה. ואם היה ממתכות כו׳ הרמב״ם. ועמ״ש בדבור והתמחויות:

והקטרב. פי׳ הר״ב שני עצים כו׳ ומכניסים כו׳ עץ ושמו קטרב. כך פי׳ הר״ש בשם הערוך. וצריך לומר בין לפי׳ זה. בין לפי׳ הרמב״ם. דקטרב דמתניתין בשל מתכות וכה״ג דתנן בספ״י לפסין כו׳ ופי׳ הר״ש של ברזל. והיינו שכן רגילין. אבל דמתניתין מיירי בשל חרס. ומשום שהוא דבר הלמד

מענינו לא הוצרך לפרש. ואף בכאן כך הוא. ועיין [מ״ש] בפרק דלקמן משנה ג׃

והברזל שתחת צואר הבהמה. לשון הר״ב קושרים על צואר הבהמה ברזל כו׳. וכן ל׳ הרמב״ם. ור״ל שהקשירה היא על צואר הבהמה. אבל הברזל מונח מתחת הצואר׃

המחגר. לשון הר״ב חבל שקושרים תחת צואר השור. כ״כ הר״ש. וצ״ל דהכא בשלשלת [של מתכות] היא כדלעיל. ומ״ש הר״ב ואית דגרסי המסגר והוא יתד וכו׳ בפי׳ הרמב״ם הוא שמפרש יתד וכו׳ אבל גירסתו ג״כ המחגר. וכן העתיק בחבורו פ״י [הלכה ה] ומצאתי כתוב שהוא מלשון חגר. ע״כ. ויקרא כן על שהוא מונע העוות ויהיה השם המחגר. כמו מסעף פארה (ישעיהו י׳:ל״ג) שפירושו מסיר הסעיפים׃

והתמחויות. ל׳ הר״ב קערות קטנות של עול. והוא ראש העול והוא חלק על צואר השוורים. ערוך. אבל נראה שלפי דבריו העול דמתני׳. הוא עול שעל צואר הבהמה. לא העץ הנמשך בין שתי הבהמות. כמ״ש לעיל בשם הרמב״ם. [ועיין במ״ב פכ״א]. והוא מפרש תמחויות הן מקום הקערורית אשר ישימו בו האבנים וזולתו׃

ה **הטהורים שבעגלה**. של עץ. נ״ל. מהר״ם׃

העול המצופה. עיין מה שכתבתי במ״ד פי״א [ד״ה ומצופה] ׃

ושפופרות המשמיעות את הקול. כיון שאינן משמשות כלום. אע״ג דמשמעת קול בכלי מתכות טמא. ה״מ היכא דעביד ליה לקלא. אבל הכא אינו אלא לנוי בעלמא. וכן האבר שבצד וכו׳. לנוי בעלמא תולין אותו. וכן הסובב של הגלגל. אע״פ דשל מתכות הוא מ״מ בטל הוא אצל הגלגל. וכן כולם דבתר הכי. מהר״ם׃

סנדלי בהמה. שלא ליזק בפרסותיה באבנים. רש״י פ״ו דשבת דף נט׃

של שעם טהורין. שאין חשוב מכלי הקבלה. הרמב״ם פ״ב מה״כ [הלכה ז]׃

ו **רבי יהודה מטהר**. ל׳ הר״ב דס״ל מראה לא משוי ליה מנא. וז״ל מהר״ם. ר״י סובר לא נתבטל הכסוי לגבי מראה. ולרבנן נתבטל לגבי מראה. ע״כ׃

ז **הזה עליהן נשברו בו ביום**. ר״ל ביום השלישי מטומאתו. הרמב״ם׃

ר׳ יהושע אומר אין הזאה פחות מג׳ וז׳. פי׳ הר״ב דתקון כעין דאורייתא. כלומר ואין שבירתן עולה להם במקום ימים. והוא הדבר שאמר בתחלה אינן מיטהרין אלא שלמים. כ״כ הראב״ד בפי״ב מה״כ [ה״ג]. ודלא כהרמב״ם שמצריך לר״י הזאה ג׳ וז׳ כשהם שלמים קודם השבירה או כשהם שלמים אחר ההיתוך׃

ח **מפתח של ארכובה**. פירש הר״ב שמתקפל כארכובה עם השוק וכו׳. כ״כ הר״ש בשם הערוך. וז״ל רש״י בפ״ג דמנחות דל״ג וחבור השוק והרגל הוי השוק זקוף מלמעלה והרגל שוכב כזה ? [*ועיין לקמן]׃

ושל גם. פי׳ הר״ב כמין גם יונית שהיא כמין נון הפוכה דהיינו כזה ? [*וכן ראיתי בכתב מרובע של יוונית. וכמו שהזכרתי כבר ברפ״ג דמדות [ד״ה כמין גמא] אבל קשיא לי טובא שאם כן ליכא בינייהו דשל גם דהכא לשל ארכובה דלעיל. דכל שיש למפתח שני קוים דבוקים. שוב אין הבדל בין זה לזה אלא כפי שיניחו האדם זה לצפון ומערב או דרום ומערב. או דרום ומזרח. ואין בזה הבדל במפתחות עצמם. וראיתי בפירוש הרמב״ם. בנא״י שמצייר של ארכובה דלעיל כזה ?. ושל גם דהכא מצויר. כזה* ? ונ״ל טעמו שבכפיפת הרגל והשוק יש ג׳ קוים הירך והשוק והרגל. וק״ל] ובריש פ״ק דפסחים כתב הר״ב שתי שורות כמין גם יונית. שורה א׳ בזקיפה ושורה א׳ בשכיבה. התם נמי כדמות צורה זו. אלא שכל קו הוא ממלא כל השטח. אחד ברוחב מרתף. הוא קו העליון. וא׳ באורכו הוא קו הזקיפה [*ועיין [בפי׳ הר״ב] במ״ז פרק כ״ח]׃

והאפרכס. פי׳ הר״ב כלי של רחיים כו׳ ונותנים בו חטים כו׳. וכ״כ הרמב״ם. וכן פירש עוד הר״ב והרמב״ם גם הר״ש בסוף מכילתין. וקשה לי על הר״ב שבמ״ג פ״ד דב״ב פי׳ הקלת. אפרכסת שעושין סביב לרחיים לקבל הקמח כו׳. וכ״כ עוד בקלת דתנן במ״ג פ״ד דזבים. אבל שם לא כתב שהוא אפרכסת. וראיתי שהרמב״ם [שם] מפ׳ קלת כפי׳ הר״ב. ומשמיט אפרכסת. ולפיכך אני אומר שהר״ב הרכיב שני פירושים ואינם עולים כאחד. דמה שפי׳ שם על קלת אפרכסת. לשון הרשב״ם הוא. ואינו מפרש שהוא לקבל קמח כהרמב״ם אבל פירש מרמויי״א בלע״ז. וכן פירש״י בריש חגיגה דף ג על אפרכסת דהתם. שהביאו הר״ב והר״ש לק׳ בסוף מכילתין לראיה לפירושם שהאפרכסת הוא כלי כו׳ ונותנים בו חטים כו׳׃

של מתכות טמאה. שיש לו שם בפני עצמו. הרמב״ם ספ״ט מהלכות כלים׃

פרק טו

א **כלי עץ כלי עור כו׳ פשוטיהן [*טהורים]**. מדין תורה אבל מד״ס יש שגזרו עליהן. ועיין [בפי׳ הר״ב] במשנה ב׳. וכן [מ״ש משנה ג׳] בפכ״ו. גם] עיין מ״ש בשם התו׳ ברפכ״ד:

[*כוורת הקש. עיין ברפ״ח דאהלות בפי׳ הר״ב. ומ״ש שם בס״ד]:

שיש להם שולים. עיין מ״ש במשנה יג פ״ט דאהלות [ד״ה היתה] :

שהם כורים ביבש. שהגודש מחזיק שליש בכלי שלהם. שהיו עשוין כים שעשה שלמה גבהן כחצי רחבן והן עגולים. רש״י פ״ב דשבת דף לה:

ושאר כל הכלים בין מקבלים כו׳. לפי שהסכימו עליהן בשעת עשייתן שיטלטלו אותן מלאין. אם בהיות אפשר להן שיתנועעו [ונ״א שיתגלגלו. וכן לשונו בפ״ג מה״כ] או שיהיה להן בית אחיזה שיוכלו למושכם. או שהיו עומדים על עגלה והדומה לזה. הרמב״ם:

שאינן עשוין. מתחלתן אלא להתטלטל מלאין. ל׳ הרמב״ם שם. ולשון מהר״ם שאינן עשוין לטלטל אלא מה שבתוכן. פי׳ זימנין שאינן מלאין אלא יש בהן קצת ומטלטל שפיר. וכן דרך כל אלו לטלטל וקסטות מלכים אין רגילים למלאותן ומטלטל כשיש בו קצת וכן עריבות העבדן. ובור ספינה קטנה. שאין נכנסים בה הרבה בני אדם. על כן אין נותנים בו מים בבור כי אם מעט. והיינו דקאמר דאין עשוים ליטלטל אלא במה שבתוכו. דהיינו דבר מועט. ע״כ:

המקבלים. ויש להם שולים חזקתן שאינן עשוים להתטלטל במילואן. הרמב״ם שם:

עריבת בע״ה. כאשר תחזיק מ׳ סאה בלח. הרמב״ם:

ב **ארובות של נחתומים**. לשון הר״ב לוחות שהנחתומים עורכים כו׳. ונראה דגריס בכ״ף וכן העתיק במ״ז פ״ז דעדיות. ובערוך כתו׳ ג״כ גירס׳ הספר ומפ׳ אריבות. עריבות שלשים שם הלחם:

טמאות. ל׳ הר״ב לפי שעשויין בצורת כלי. כ״כ הרמב״ם. דאילו לא נעשו בצורת כלי אפי׳ מדרבנן לא היו טמאים:

סרוד של נחתומים. כ׳ הר״ב היא סרידה כו׳. כ״כ הר״ש. ומיהו להרמב״ם סירוד דהכא לא זו היא סרידה דלעיל. דאיהו מפרש בסרידה. שהוא לוח נקוב מל׳ מעשה רשת. דמתרגם עובד סרדתא. כמ״ש הר״ב בשמו במ״ג פ״ח. ואילו הכא מפרש. שהוא כלי ישתמשו בו בעת הלישה לרחוץ את הידים ויטוחו ממנה פני הלחם זה ממה שיצטרך אליהן ותרגום בגדי שרד. לבושי שמושא. ע״כ:

אם התקינו כו׳. אף על פי שלא גפפו. הר״ש:

וכן המערוך טמא. אתאן לת״ק להרמב״ם [ריש] פ״ה מה״כ. ולהראב״ד מדברי ר״ש הוא:

המערוך. פי׳ גאון וכן ערוך. עץ ארכו אמה ומרדין בו את הרקיקה. הר״ש:

ג **ים נפה**. פי׳ הר״ב יריעה ארוגה משער כו׳. כ״פ הר״ש בשם גאון וערוך והראב״ד כתב על זה [בריש] פ״ה מה״כ. וז״ל וכן משמעותו בכ״מ אלא שזה הפרק כולו אינו מדבר בארוג. אבל נראה כי הוא של עור כמו אותן של רופאים ובו דברה המשנה תחלה [כלומר דבריש הפרק קתני כלי עור. הכ״מ] ע״כ. והרמב״ם מפ׳. ים נפה. יעשה סהר מרובע מעץ ינופו בו הקמח כו׳. ואפשר לי לומר דסתם ים נפה. משער עשויה. כדברי הגאון והערוך אבל בכאן מיירי בשל עץ דדבר הלמד מענינו הוא. וכיוצא בזה שכתבתי כבר בפרק דלעיל מ״ד [ד״ה והקטרב] ובספ״י [ד״ה לפסן]:

ושל בעלי בתים טהור. ואין ספק שתמונת זה של בעלי בתים [היא גורם לו] שיהיה טהור. הרמב״ם:

טמא מושב. אם ישב עליו זב כו׳ כדפי׳ הר״ב בסוף פרקין ולא ידעתי למה לא הקדים לפ׳ בכאן. ופסקו הר״ב והרמב״ם כר״י. ויראה דס״ל דליכא פלוגתא. ושנשנה בלשון מחלוקת לא קשיא שהרבה כיוצא בזה הם וכתבתי קצתן בסוף בכורים. ועיין מ״ש בסוף פרקין:

ד **טמאין**. פי׳ הר״ב דהוו חבור לכלי. דכל המחובר לטמא טמא. כדתנן במ״ב פי״ב:

חוץ מתלוי נפה וכברה של בה״ב. יראה שאותן התלוין אינן מחוברים תמיד. ובתוספתא ב״מ פ״ה והביאה הר״ש. מסיימא בה הכי. בזמן שהוא משל שני ראשין מצד אחד:

כברת [גרנות]. הוא הקרבל בו נקבים גדולים מהנפה. הרמב״ם:

ה **רחת**. פי׳ הר״ב שזורין בה כו׳. כדכתיב ברחת ובמזרה (ישעיהו ל׳:כ״ד). הר״ש:

של גרנות טהורה. שאין להם ב״ק. מהר״ם:

ו **השרה**. וכן גירסת הר״ש שכתב השרה כמו השירה:

ומשקה בית מטבחייא טהורין. עיין מ״ש במ״ד פ״ח דעדיות:

כל הספרים מטמאין את הידים. עיין בפ״ג ממסכת ידים [מ״ב]:

מרכף. פי׳ הר״ב סוס של עץ כו׳. ועוד מפרש פירוש אחר בפ׳ דלקמן משנה ז:

אנקטמין. פי׳ הר״ב מין כלי של נגון עשוי בצורת רגל כו׳. וכ״פ הרמב״ם והיינו אנקטמון דתנן בפ״ו דשבת מ״ט אלא שאותו הוא צורת רגל עשוי למי שנחתכה רגלו. ודהכא הוא כלי נגון. ומש״ה אע״ג דשל הכא טמא דשל התם טהור. ואזדה לה קושיית הראב״ד בפ״ה מה״כ. דהכא טמא והתם טהור. אבל רש״י הקשה שם בשבת דף סו דנהי דטהורין מטומאת מגע דפשוטי כלי עץ נינהו. אבל מן המדרס למה טהורין. ותירצו התוספ׳ בשם ר״י דכיון שאינה עשויה אלא ללכת דרך העברה בטיט: אינו טמא מדרס. [*ומאי דמשמע בדברי רש״י שאף ע״פ שמטמא במדרס. טהור במגע טמא מת. יש לפרש דלא היא אלא ה״ק מן המדרס למה טהורין. וא״כ יטמא בכל אף בטמא מת. ועיין על זה במ״ש בפכ״ד מ״ד בס״ד. דאפשר שאין לדחוק בל׳ רש״י וכדהרמב״ם ס״ל]:

רבי יהודה אומר האירוס טמא מושב. כתב הר״ב ואין הלכה כר״י. וכ״כ הרמב״ם לפי שזה הכלי לא יעשה לישב עליו. ע״כ. לאפוקי ממתני׳ ג דפסקו כר״י דהתם. כמ״ש שם:

מפני שהאלית יושבת עליו. ונ״ל שמרוב צער יושבת עליו להראות סימן אשר בשיר לא ישתו יין עוד. על כן יושבת על כלי שיר. מהר״ם:

פרק טז

א **טהור**. בשבירתו אם נטמא. ואם נשברו כשהן טהורין. שבריהן אינן מקבלין טומאה. הרמב״ם רפ״ו מה״כ:

והאפיפורין. פי׳ הר״ב כסא של פרקין. ועיין בלשון הרמב״ם שכתבתי במשנה ז פרק כד:

והעריסה. עריסת תינוקות. בריי״ץ. רש״י פ״ב דסנהדרין דף כ׳:

משישופם בעור הדג. כתב הר״ב דגולמי כלי עץ שעתיד לשבץ כו׳. עיין מ״ש במשנה ג פי״א:

גמר שלא לשוף. פי׳ הר״ב גמר בלבו כו׳ שלא ישוף עוד. וכ״פ הר״ש. ומשמע דמיהו עכ״פ צריך שישוף. אבל למהר״ם פי׳ גמר בלבו להשתמש בו בלא שיפה טמאה מיד. נ״ל משום דכל הכלים יורדים לידי טומאתן במחשבה. א״נ י״ל גמר השיפה שא״צ עוד לשוף. עכ״ל:

ב **משיחסום**. פי׳ הר״ב כשאדם עושה קופה או סל וגומר את שפתו. אשר תחבר האריגה כולה ותמנענה מלהפסד ולהתפרד. והוא מענין לא תחסום שור (דברים כ״ה:ד׳). הרמב״ם:

ג **משיעשה שני דורים לרחב שלהן**. עד סוף מתני׳. ומסיים בהו הרמב״ם ברפ״ה מה״כ. אע״פ שלא גמר גביהן. מקבלים טומאה שהרי נראו למה שנעשו. וצורת הכלי עליהן. הא למה זה דומה לבגד שנארג מקצתו:

ים נפה וכברה. מפורשים בפ׳ דלעיל מ״ג ד:

וכף של מאזנים. הר״ב העתיק וכן. ופירשו מל׳ ויכוננך. אבל הרמב״ם העתיק וכף. גם בתוס׳ שהביא הר״ש כתב וכף. וכן גורס מהר״ם במשנה:

צפירות. פי׳ הר״ב סבובים. והוא מענין אמרו באה הצפירה יחזקאל ז (ז) ר״ל הגעת סבוב האדנות לאלה הפקידים. הרמב״ם:

והערק. מ״ש הר״ב כתיבה של רצענים. כך הוא בפי׳ הרמב״ם ומצאתי שם מוגה דומה לארון המתים:

ד **התורמל**. פי׳ הר״ב כיס של עור כו׳ ובילקוט מתרגמינן ובתורמילא. הר״ש:

משיחסום. ענין יחסום בכלי העור שיכפלו קצתו ויתפרו אותו עד שיהיה שפה לכלי ויקנב שיחתוך קצוות העור היוצאין לחוץ. והן קצוות קטנות דומות לשער. הרמב״ם:

קיחותיו. פי׳ הר״ב מסגרותיו. כמו ולאסורים פקח קוח [ישעיה סא]. הר״ש:

קטבליא. פי׳ הר״ב עור שמציעים כו׳. ובספ״ג דשקלים כתב שהוא עור שלוק. ומ״ש בשם הרמב״ם. כך כתוב בפירושו דהכא. אבל ברפ״ח דאהלות לא פירש כן כמ״ש שם בס״ד. וכן *)בסקורטיא:

הכר והכסת. פירש הר״ב כר קטן מכסת כו׳ וביש מקומות שפירש בהפך. ואכתבם במסכת מקואות פ״י מ״ב [ד״ה הכר]:

ה **וחסינה**. פי׳ הר״ב כמין קופה. תרגום ונהרסו ממגורות [יואל א] אתפגרו חוסניא הר״ש. והרמב״ם הביא גם הוא זה התרגום ומפרש חסינה קופה גדולה דומה לבית ויעשה מערבה ברוב ימלאו אותה מחטה כאשר ירצו [לאצור] אותה. ע״כ. וזה יותר נכון לענין המקרא דמיירי באוצרות תבואה כדמסיים כי הוביש דגן.

טהורה. שאין תורת כלי עליה. הרמב״ם פ״ה מה״כ. והראב״ד כתב מפני שאינה עשוי לטלטל כלל:

חותל. פירש הר״ב כלי שעושים מחריות כו׳. והוא מלשון והחתל לא חותלת [יחזקאל. הרמב״ם:

ו **קסיה**. פי׳ הר״ב בית יד של עור וכו׳ כדי לאחוז כו׳. וכ״כ הרמב״ם בפירושו. ובחבורו פ״ז מה״כ (הלכה ה). ואיכא למידק של הולכי דרכים למאי עבידתיה לקבלה. ויתכן בעיני לומר שעשוי ג״כ לאחוז בידו יפה את המקל אשר נשען עליו בהלוכו. א״נ לפעמים הולך במקום ברקנים וקוצים. וצריך שידחה אותם מן הדרך שלא ישרטו בגדיו ופניו. ונמצא שהקסייה מועיל לו שלא יתחוב לו קוץ בידו. ושוב מצאתי להראב״ד בפי״ג מהל׳ טומאת אוכלים [הלכה יא] שמפרש קסייה. שהוא עור שהזורה הגורן חוגר על כל בגדיו שלא יתחברו בהם הקיסים והקסמין והמוץ שבגורן והולכי דרכים מפני האבק. ועושי פשתן בשביל הקסמים והרקתא [*מה שמנערים מן הפשתן. כך פירש״י בפ׳ לא יחפור (בבא בתרא דף כ״ו)] וכל אלו עושין לקבלה שהם מקבלים הפסולת [ומבלאי] הבגדים. אבל של צבעים של נפחים שהם מזיעים תמיד והם מקנחים בהם הזיעה טהורה. ע״כ ואי הכי לא קשיא נמי בפרק כד משנה טו ע״ש. ופרק כו מ״ג. ומהר״ם כתב. וז״ל ול״נ שהוא כובע של קליפי עצים כעין אותן של כפריים וקסיא מלשון תרי קיסי רטיבי דפרק חלק. שמשימים זורי גרנות בראשן מפני שלא יזיק האבק לעינים. כן הולכי דרכים ועושי פשתן שלא תזיק להם הרקתא. וכן קסיא של שולחנות [*במשנה ח פרק ה דמכשירין] כשאדם מיסב על השלחן יש לו כובע של קש בראשו להנאתו. אבל של צבעים ונפחים אינו עשוי לכך וטהור וכדמפ׳ בסיפא בזה הכלל. עוד נ״ל קסיא שולחנות יש לו בראשו שלא יכאב לו לעינים מה שמונה מעות תדיר. העשוי לקבלה. פי׳ לקבל האבק שלא יזיקנו חשוב כלי. מפני זיעה. כגון של צבעים ושל נפחים ושל גרוסות שיש להן טורח נדול. ומזיעים מן המלאכה. ומשימים אותו בראשם להקר טהור. ע״כ:

ז **המלקט**. פי׳ הר״ב עור שמשימין כו׳. וכן פי׳ הר״ש בשם הערוך. והרמב״ם פי׳ כלי מעור [ילקטו] בו רפתי הבקר כדי שלא יפסיד החטה בעת הדישה. ע״כ. ובנוסחת מהר״ם כתוב המקלוט. וכן במשניות ישנים מנוקדים:

והמדף של דבורים. לשון הר״ב כלי שמשימים בו אש כו׳. וכ״כ הר״ש. ולשון הרמב״ם בנא״י מדף הוא לוח פשוט משימין בו אש כו׳:

[*הרי אלו טהורים. שכל אלו אין עליהם צורת כלי. הרמב״ם פ״ז מה״כ [הלכה ב]]:

כסוי של קופסא טמא. שהוא משמש את הכלים בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה [*ככללא דר״י בסיפא דמתני׳]. הרמב״ם פ״ד מה״כ. [*ועיין בסיפא דמתני׳]:

כסוי קמטרא טהור כסוי תיבה כסוי טני כו׳ הרי אלו טהורים. מפני שהן משמשי הכלים בשעת מלאכה בלבד. הרמב״ם. ועיין בפי׳ מ״ב פי״ח. ולשון מהר״ם כסוי קמטרא טהור. דכל הכסויין טהורים כיון דאין משתמשים בו אלא לכסוי. נ״ל ע״כ:

קמטרא. פי׳ הר״ב תיבה וכו׳. ועי׳ עוד [בפי׳ הר״ב] במשנה ט״ו פ״ט דאהלות:

[*טני. פירשו הר״ב במשנה ג פי״ב]:

והקמרון. פי׳ הר״ב המכסה כו׳. כעין קובה שש עגלות צב אמרו בספרי קמורות ר״ל קערורות. הרמב״ם. ועיין בפי׳ הר״ב במשנה ב פי״ח:

ובית המזוזה. לשון הר״ב קנה של מתכות. צ״ע דאנן בשל עור ושל עץ קיימין. ולשון הרמב״ם בית מעץ כמין קנה יכניסו בו המזוזה וישימו אותו בשער:

ותיק נבלים ותיק כנורות. עיין מ״ש במשנה יד פכ״ה:

והמרכוף. במשניות ישנים מנוקדים והמרכיב [*והכף בצירי]:

זה הכלל אר״י כל משמשי כו׳. לשון הר״ב והאי כללא דרבי יוסי אפשוטי כלי עץ כו׳. וכן פשוטי כלי עור שדיניהן שווין. כמו שכתב הר״ב במשנה ד. והרמב״ם בנא״י מפרש אנגלים של ספר. וכל הנרתקים שהם של עץ:

ח **[*הסיף**. הוא הסייף דבריש פרק יג. וכן העתיק הרמב״ם בריש פ״ד מה״כ. אבל מפני שלא ראיתי כן בשום נוסח משניות לא שלחתי בו יד להגיהו]:

מספרת. מפורש רפי״ג:

תיק טבלא וסקורטיא. בערוך ערך סקורטיא מפרש כמו סקורטיא דלעיל מ״ד. וכ׳ בעל כף נחת וז״ל וא״א לפרש כן לפי שהתיק נעשה לשלא יפסד או יתלכלך הכלי החשוב שבתוכו ולא שייך תיק לדבר מאוס ומוסרח כסקורטיא לפי פירושו. אבל מה שנראה לפרש שזאת הטבלא היא שעושין בעלי חכמת התכונה ממתכות. ובה שרטוטין ורשמים שבהם מכירים מהלך החמה והכוכבים בגלגל המזלות. ונקראת היום אצל בעלי המלאכה

אסטורל״ב(ג). ופעמים עושין אותה *)עץ וסוקרין בסיקרא ורושמין השריטות על הסיקרא ולרוב חשיבות זאת הטבלא עושין לה תיק. ויהיה פי׳ המשנה כך. תיק טבלא של מתכות. וסקורטיא או של עץ סקורה ושרוטה. עכ״ל. ואני מביא סעד לפירושו ממ״ח פ״ב דר״ה דמות צורות לבנות היו לו לר״ג בטבלא:

בית הפגושות. פי׳ הר״ב חצים רחבים. ומחי קבלו [יחזקאל כו] מתרגמי׳ ומחת פגושוהי. וכ״ה בפי׳ הרמב״ם. אבל בתרגום שלנו פגוזהי. ובחבורו פ״ד מהל׳ כלים העתיק ובית הפגוזות. [*והר״ש כתב וז״ל פגושות חצים רחבים. וי״א הפוגיות. ומחי קבלו תרגום ומחת פגזוהי עכ״ל. והוא מהערוך]:

הרי אלו טמאים. שהרי הכלי צריך להן בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה [*כדתנן במתני׳ דלעיל]. הרמב״ם שם:

תיק תלילין ר׳ יהודה מטהר. מפני שהוא נותן מצדו. ומשמע דלת״ק טמא ואע״פ שהוא נותן מצדו שא״א שיחלקו במציאות. וגם הרמב״ם העתיק בחבורו שם. תיק תלילין בין הטמאין. וצ״ע מאי שנא תיק חלילין שיהא טמא לת״ק. והרי ת״ק נמי מטהר בנותנו מצדו:

האלה. פי׳ הר״ש שבט של ברזל כו׳. ובמ״ד פ״ו דשבת מפרש עוד פירוש אחר:

לחפוי טהור. עיין במשנה ו פכ״ו:

פרק יז

א **כל כלי בעלי בתים שיעורן ברמונים**. בעלי בתים חסין על כליהם. הלכך ניקב כמוציא קטנית מצניעו לזיתים. ניקב כמוציא זית משתמש לאגוזים. ניקב כמוציא אגוז משתמש בו רמונים. אבל של אומן העומד לימכר לא הוי שיעוריה בהכי רש״י פרק ו דברכות דף מא. ובפ״ק דסוכה ד״ו פירש דשל אומן טהור בנקב כל שהוא:

שעורן ברמונים. פי׳ הר״ב אם נקבו במוציא רמון טהורים אם היו טמאים נטהרו בנקיבה זו ואם הם טהורים אינם מקבלים טומאה. הרמב״ם רפ״ו מה״כ. ודייק הר״ב לכתוב כמוציא רמון אע״ג דרמונים תנן דלא בעינן אלא כמוציא רמון א׳. כמ״ש בס״ד לקמן משנה ד:

קופות הגננים. כתב הר״ב ובהא מודה ת״ק כו׳. ומסתברא דבשל בלנים נמי מודה. ובדברי ר׳ יהושע שהזכיר גם כן הר״ב של גננים. וה״ה לשל בלנים. והרמב״ם מפרש דקופות הגננים כו׳ דברי ת״ק הן. וכן העתיק בחבורו פ״ו מה״כ [הלכה ז]:

ב **שעורה בפקעיות של שתי**. יש לתמוה למאי נ״מ דהא מסיק שאם מקבל של ערב טמאה. וכן תימה על הרמב״ם שבפ״ז מה״כ העתיק המשנה כלשונה. גם לשון אע״פ אינו מדויק שפיר והר״ש הניח לשון אע״פ בקושיא. אבל מהר״ם כתב וז״ל נ״ל לפרש דכולה הא בבא. מלתא דר״ג היא. וה״פ החמת שעורה לטהר בפקעת של שתי ואם אינה מקבלת [של שתי אע״פ שמקבלת] של ערב טמאה לרבנן. וכן בית קערות שאין מקבל קערות אע״פ שמקבל תמחוין. טמא לרבנן. וכן בית הראי שאין מקבל משקין אע״פ שמקבל רעי טמא לרבנן. אפ״הר״ג מטהר בכולן מפני שאין מקיימי׳ כו׳ וכה״ג ר״פ בא סי׳ העליון עד שלא בא התחתון אע״פ שא״א ופריך גמ׳ [נדה דף מח] והרי בא. ומשני. בא לר״מ. אע״פ שא״א לרבנן. וגרם אותן בנו״ן ופליג *)האי בבא אכל כנ״ל עכ״ל. ומיהו התם בפ׳ בא סימן איכא טעמא דקתני הכי כדאיתא בגמ׳. ושם העתקתיה:

של שתי. כתב הר״ב מטוה השתי דק כו׳ כדמוכח בכתובות. כמ״ש כבר בפרק א משנה ה [ד״ה בחוע] :

טמאה עד שתנקב רובה. הרמב״ם שם [פ״ז מה״כ הלכה ז] :

ג **אפיפריות**. לשון הר״ב כלי ארוג מקנים או זמורות. כמין סריגי חלונות [ימתח עליו סריגי הדליות של הגפנים] כמו שביארנו בכלאים [פרק ו משנה ג]. הרמב״ם:

טמאה. אע״פ שכולה [נקובה] כמוציא רמון. הרמב״ם פ״ו מה״כ מהתוספתא:

ד **הרמונים שאמרו שלשה אחוזין זה בזה**. פי׳ הר״ב הא דתנן בריש פרקין כל כלי ב״ב שעורן ברמונים כו׳ ויצא האחד כו׳. ולהכי צריך ג׳ אחוזים. שצריך נקב יותר רחב. מאילו היה האחד לבד. כ״כ התוס׳ בפ״ק דעירובין דף ד. ובפ״ק דסוכה דף ו׳. ומשמע מדבריהם דבעינן שיצאו שלשתן זה אחר זה. והכריחו להוציא המשנה ממשמעותה. מדאמרינן בגמ׳ בסוף המצניע כמוציא רמון. וכדנקט הר״ב בלישניה בריש פירקין עוד הכריחו מהסוגיא ע״ש. ועוד פירשו דה״ק שלשה אחוזים כו׳. לומר דרמון בינוני דאמרינן לקמן דהיינו בינוני. בג׳ האחוזים זה בזה וגדילין יחד. אבל הרמונים הגדלים אחד אחד. או שנים. הם גדולים. ואותן שגדילים ארבעה יחד הן קטנים. כן לשונם בפרק טו דשבת דף קב. וכן פירש הראב״ד בפרק ו מהלכות כלים דמשערין בבינונית שבאלו השלשה הגדלים ביחד. [*ועיין מ״ש בשם הרמב״ם במתניתין דלקמן]:

רבי שמעון אומר. כתב הר״ב דהלכה כר׳ שמעון וכ״כ הרמב״ם. ובפ״ו מה״כ כתב הכ״מ טעמו בשם הר״י קורקוס [*דאף על גב דדרכו לפסוק כמחמיר

[עי׳ במסכת נגעים פ״ד מ״ד] הואיל ולא אפסיק הלכתא בפרק מי שהוציאוהו בין ר׳ מאיר ור׳ שמעון. הכא סמך על סוף המצניע דלא אמרי׳ רובו אלא בצמיד פתיל אבל לענין טומאה בזיתים]:

נפרצו בדפנותיהן. עד השתא מיירי שנקבו בשוליהן. מהר״ם:

ה **אלא בינוני**. לפי דעת הרואה [כדתנן במתני׳ דלקמן] הרמב״ם פ״ו מה״כ [*ועמ״ש במתני׳ דלעיל]:

הוזכרו. בבית המדרש. מהר״ם:

שיהו מקדשין כל שהן דברי ר״מ. פי׳ הר״ב שאם א׳ מרמוני בדאן של ערלה כו׳ כדתנן בפ״ג מערלה משנה ז. אגוזי פרך ורמוני בדן כו׳. וכתב הר״ש ואע״ג דר״מ לא מני להו. אלא רבנן. מ״מ גם ר״מ מודה דשאר רמונים לא מקדשין דאין דרכן להמנות:

א״ר יוסי. והר״ב העתיק ר׳ יהודה וכן הוא במקצת ספרים. וכן העתיק הר״ש ג״כ מהתוספתא. אבל הרמב״ם העתיק ר׳ יוסי:

ו **כביצה שאמרו**. פי׳ הר״ב גבי טומאת אוכלים. וכ״כ הר״ש אבל הרמב״ם כתב. וז״ל ידוע שיש מן השיעורים של הענינים התוריים. מה שנשערהו בכביצה. כמו שאמרו שכביצה מטמא טומאת אוכלים:

ח **זה אגורי**. ל׳ הר״ב ששמנו אגור בתוכו. גמ׳ פ״ו דברכות דף לט. ופירש״י מזומן לצאת ממנו שאינו נבלע בפרי כמשקה תפוחים ותותים. אלא אגור כמשקה ענבים:

כל המטלטלים מביאים את הטומאה בעובי המרדע. עיין רפט״ז דאהלות:

ט **שעל קרן מזרחית צפונית היתה יתירה על של משה חצי אצבע**. והיא לכספא ודהבא כדפי׳ הר״ב. והתוספות בפי״א דמנחות דף צח. יהבי סימנא מצפון זהב יאתה:

[*של משה. לפי מדת ארכו של משה. דהיינו אמתו. כך פירש״י בפ״ד דערובין דמ״ח]:

ולמה אמרו כו׳ אלא שהאומנין כו׳. עיין כיוצא בזה הלשון ומ״ש בו. בספ״ק דב״ק:

כדי שלא יבואו לידי מעילה. לאו דוקא. דהקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל. [כמ״ש הר״ש במשנה ה פ״ה דתמורה] אלא שלא היו רוצין ליהנות משל הקדש. תוס׳ שם. ולמאי דתנינן התם בתמורה וצריך לעשות דמים. מעיקרא לא קשיא ולא מידי:

י **רבי מאיר אומר כל האמות היו בינוניות חוץ ממזבח הזהב וכו׳**. בגמרא פי״א דמנחות [דף צז] דריש ליה מקרא דיחזקאל (מג יג) ואלה מדות המזבח באמות אמה אמה וטפח. וחיק האמה. ואמה רוחב. וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד. וזה גב המזבח. חיק האמה. זה יסוד. אמה רוחב. זה סובב. וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד. אלו קרנות. זה גב המזבח. זה מזבח הזהב. זהו באמה בת חמשה. הא כל אמות כלים באמה בת שש. ופירש״י בגמ׳. וביחזקאל. ואלו מדות המזבח. מדות מזבח העולה. באמות אמה אמה וטפח. באמה בינונית בת ששה. שהיא אמה וטפח באמה בת חמשה. וחיק האמה. כלומר באלו אמות אני אומר שיהיו בנות חמשה בחיק האמה זה יסוד. חיק לשון חיקוי קביעות והוא היסוד בגובהו ולא בכניסתו. ולהרמב״ם אף הכניסה בבת חמשה. ונתלה בפי׳ הסוגיא. ואין להאריך. אמה רוחב זה סובב. כלומר אמה כניסתו. וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד. אלו הקרנות. זרת דמאמצעית האבן מודד. והוה זרת לכל רוח דהיינו אמה על אמה. וזה גב המזבח. כלומר באמה זו יהא נמי מזבח הזהב:

והקרן. ל׳ הר״ב של מזבח הנחשת. וכ״כ עוד לקמן. והסובב והיסוד של מזבח הנחושת. ונמצא כמו כן בכתוב מלכים א ח [סד] כי מזבח הנחושת אשר לפני ה׳ קטן מהכיל. ופירש״י מזבח אבנים שעשה שלמה תחת מזבח הנחשת של משה. אף בכאן ירצה הר״ב מזבח אבנים. שבמקום מזבח הנחשת. והר״ש כתב והקרן של מזבח העולה. וכן לשון רש״י במנחות פי״א דף צז. והקרן של מזבח העולה. וכ״כ עוד היסוד והסובב של מזבח העולה. ומ״ש הר״ב ואותה אמה היתה באמה בת ה׳. לא שנא גובהן ולא שנא רחבן באמה קטנה. כ״כ רש״י בפ״ק דערובין דף ד. אבל הרמב״ם מפרש בפי׳ רפ״ג דמדות. דגובה כל קרן חמשה טפחים. אבל ריבוע הקרן הרי הוא ו׳ על ו׳:

אמת בנין. לשון הר״ב חומת הבית ומזבח העולה. שהמזבח מחובר לקרקע בסיד וכו׳ כמפורש ברפ״ג דמדות:

ושל כלים חמשה. דסבר ר׳ יהודה וזה גב המזבח [זה] מזבח הזהב. וכזה יהיו כל אמות כלים. גמרא במנחות:

יא **באיטלקי**. ל׳ הר״ב מדה של איטליאה כו׳. ואין לתמוה על הקו״ף. כדאשכחן בעזרא שושנייכא. ע״ש שושן. תוס׳ ריש קדושין:

והחופן את הקטרת. והר״ב העתיק וחפני קטורת. וכן הוא בנוסחת מהר״ם ז״ל. ובספרים ישנים:

כמלא לוגמיו. עיין מ״ש ביומא פ״ח מ״ב:

וכמזון שתי סעודות לעירוב וכו׳. שנויה כבר בערובין פ״ח מ״ב. ושם מפורשה בס״ד והנני יוסיף בכאן. שנתעוררתי ע״פ מה שכתבתי לעיל פ״ג מ״ב

שהגרוגרת יתירה מזית שיש מקום תימה דבפ״ז דעירובין מ״ח פי׳ הר״ב די״ח גרוגרות ב׳ סעודות ובפ׳ בתרא דיומא בגמרא דף פ. שאין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת ובגמ׳ פ״ג דכריתות די״ד. דשיעור שני זיתים מחזיק בית הבליעה. ונמצינו למדין דלשתי סעודות שהם ו׳ ביצים יהיו י״ב זיתים. ואיך אפשר א״כ שהגרוגרת יתירה והרי הם י״ח בב׳ סעודות. אח״כ ראיתי בתוס׳ דיומא שהקשו זה. אבל תירוצם אינו עולה לפסק הר״ב [*ועי׳ המחלוקת שבין ת״ק ור״י בפרקין משנה ז]:

אלו ואלו מתכוונין להקל. וכן העתיק הר״ב. אבל בעירובין גרסי׳ וזה וזה מתכוונים להקל וכן העתיק הרמב״ם בכאן:

יב **כפיקה גדולה שלהן**. פירש הר״ב שמשימים בפלך כו׳. נראה בעיני דל״ג שלהן וכן לא העתיק אלא כפיקה גדולה ולכאורה יש פנים לכך מהגמ׳ פ״ג דבכורות דף כב א״ר יוחנן ג׳ פיקות שמעתי. אחת של שתי ואחת של ערב ואחת של פיקה גדולה של סקאין. ומדלא חשיב הא דהכא. ש״מ שהיא אחת מכלל אלו והיינו או דשתי או דערב. אבל הר״ש כתב בהפך דהכא לא מיירי בהנהו. דשלהן קתני. וגם הרמב״ם גורס שלהן. וז״ל כפיקה גדולה שלהן. כמו הפלך הגדול אשר יקשרו בו לפי שבזה יקשרו פלך בקצה הנוד. וכאשר ינקב נקב רחב [יכנס] ממנו [הפלך] ההוא [יטהר] ע״כ. ולא ידעתי למה השמיט הרמב״ם בבא זו בפ״ז מה״כ:

מאור שלא נעשה בידי אדם. פי׳ הר״ב כגון חור שחררוהו מים כו׳. כדתנן ברפי״ג דאהלות. וע״ש:

כמלא אגרוף גדול. דכיון דלא נעשה בידי אדם. בציר מהכי לא חשיב. רש״י רפ״ו דבכורות:

ישנו. לאותו אגרוף. רש״י:

של לשכה. שמונח בלשכה לקדוח את הצריך לבדק הבית. רש״י:

כפונדיון האטלקי. בפ׳ הזהב משנה ה מפרש הר״ב דפונדיון שני איסרין. ובפ״ט דמקואות משנה ה׳. דשיעור איסר אטלקי ד׳ גרגרי שעורות:

וכמלא נקב שבעול. שעושין בו נקב ותוקעים בו יתד לקשור רצועות העול. רש״י:

יג **[*כל שבים כו׳**. כתב הר״ב דכתיב או בגד כו׳. מה בגד כו׳. עיין בפ׳ י״א דנגעים מ״ח]:

[*חוץ מכלב המים. כתב הר״ב והלכה כר״ע וכ״כ הרמב״ם בפירושו וכבר כתבתי בזה לעיל רפ״ו וע״ש]:

וחבר להם מן הגדל בארץ. סיומא דברייתא בת״כ. דכתב הר״ב רישא. מה בגד מן הגדל כו׳. יכול שאני מוציא את שחיבר לו מן הגדל בארץ כל שהוא ת״ל או עור להביא את שחיבר לו מן הגדל בארץ כל שהוא אפי׳ חוט ואפי׳ משיחה. הר״ש. [*ונראה לי דמתיבת או דריש. שהרי היה הכתוב יכול לומר בכולן בוי״ו. וא״נ בלא וי״ו ועכ״פ בלא תיבת או. שאין מקום לטעות לחשוב שיהיה דוקא כלי המחובר מכל אלו מעץ ובגד ועור ושק אלא למדרש שיש במשמע עוד עור והיינו המחובר משל ארץ לשל ים. ועיין מ״ש במ״ג ממסכת פרה ובת״כ ראיתי ת״ל בעור. אי בעור יש להביא את שחיבר כו׳ ובעיני נראה שהוא ט״ס. וכצ״ל ת״ל עור. או עור. וה״פ ה״מ למכתב עור. וכתב או עור. והיינו כדפירשתי. ועיין במס׳ נגעים רפי״א. ומ״ש הר״ב ובלבד שיחבר כו׳. עיין ג״כ שם]:

אפי׳ משיחה. היא השפה אשר יוציא החייט בעת הבדל הבגד. הרמב״ם. ועיין מ״ש במ״ח פ״ג דסוכה:

יד **ויש במה שנברא ביום הראשון טומאה**. כתב הר״ב ה״ק יש דברים שנבראו ביום א׳ שהעושה כלים מהם כו׳. דאי במינים עצמן שהם טמאים כעין הארץ שנבראת ביום הראשון ואיכא ארץ העמים ובשאר ימים [אפשר דצ״ל ובששי] נבלות וטריפות. אם כן בחמישי איכא נמי נבילת עוף טהור בבית הבליעה. כ״כ הר״ש. אכן הרמב״ם כתב דזו אינה קשיא דנבלת עוף טהור הוא חדוש ר״ל שהוא לא יטמא במגע כמו שאר הטומאות כמו שהתבאר בריש טהרות ומפרש ביום הראשון נבראו המים. והן מקבלין טומאה. כמו שנתבאר בטומאת משקין. וביום הג׳ נבראת הארץ והצמחים וקצת הצמחים יטמאו והן הנאותים לאכילה בלבד. לפי מה שהתבאר בטהרות. ולזה אומר בג׳ יש בו טומאה ר״ל בקצת שנברא בו יש בו טומאה. ע״כ. ואתי שפיר טפי לדידיה שהרי היבשה לא נראית עד יום הג׳ וכן טומאת ארץ העמים מדרבנן:

חוץ מכנף העזניה. ל׳ מהר״ם נ״ל נוצות העזניה כמו נמרטו כנפיה דאלו טרפות דפירש״י נוצות הגדולות. ה״נ נוצות העזניה גדולות מאד וחותכים אותן ועושין מהם כלים. ע״כ. [*והא דקתני חוץ לאו דוקא דהא כלב שבים תנן לעיל דטמא. ועיין במ״ג פי״ד]:

המצופה. לפי׳ הר״ב נראה דקאי אביצת הנעמית בלבד. ומהר״ם כתב דקאי נמי אנוצות העזניה ושכן משמע בתוספתא:

טו **העושה כלי קבול מ״מ טמא**. פי׳ הר״ב מ״מ ואפי׳ לא עשאו ראוי לקבל אלא משהו. וקצת קשה דהוה ליה למתני כלי קבול מ״מ טמא מהו העושה דקתני ועוד אמאי לא קתני משהו בהדיא. ול׳ מהר״ם נ״ל לפרש ליקט מ״מ מן הטמאים ומן הטהורים ועשהו כלי א׳ טמא והיינו הא דתנן לעיל העושה כלי מן הגדל בים וחיבר להן מן הגדל בארץ כו׳ והאי דהדר תנייה משום דבעי למתני העושה משכב ומושב מ״מ טמא וה״פ אם עשה משכב ומושב

מבגד ושק ועור ומפץ טמא. כדאמרינן בפ׳ כלל גדול [ומתני׳ היא בסוף פ״ד דמעילה] הבגד והשק. השק והעור. העור והמפץ. מצטרפין לטמא כקל שבהן ואר״ש מה טעם הואיל וראויה לטמא מושב ופי׳ ריב״א משום דשוו בשיעורייהו לענין מושב דתניא [מתני׳ היא לקמן פרק כז] קיצע מכולן טפח טמא ואמרי׳ טפח למאי חזי. למושב. פי׳ דבמושב שיעורן שוה דכולהו שיעורן בטפח להכי מצטרפין במשכב. אע״ג דאין שיעורן שוה במשכב. ואמרינן במעילה כל שאין שיעורן שוה אין מצטרפין. כיון דשיעורן שוה במושב מצטרפין. ועוד נראה דאפי׳ עשה מן הטהור ומן הטמא כגון מן עור חיה שבים שהוא טהור וחיבר עמו עור אחר המקבל טומאה אם יחדו למשכב ומושב מצטרף לטמא משכב ומושב. כדאמרינן פרק על אלו מומין בהנך דחזו למדרסות. וכן העושה כיס מעור המצה. שהוא טמא כשעשה בו מלאכה כדפי׳ ומן הנייר שהוא טהור. טמא. ואצטריך לאשמעינן דמצה מקבל טומאה. אע״ג דלא מליח ולא קמיח. ע״כ. נ״ל. עכ״ל:

העושה כיס מעור המצה כו׳. הואיל והוא דבר של קיימא שאפשר שיעמוד. הרמב״ם רפ״ב מה״כ. ועיין בפי׳ הר״ב דס״פ [*ומ״ש שם בס״ד]:

מן הנייר. פי׳ העשוי מעשבים ע״י דבק. כן פי׳ הר״ב בפ״ב דמגילה מ״ב:

האלון. פרי הוא. שקורין גלאנ״ץ. רש״י פ״ק דחולין דף יב:

שחקקום. נקב קטן בצדיהן והוציאו האוכל מתוך הנקב. רש״י:

למוד בהם את העפר. כדרך שהתינוקות עושים לשחוק. רש״י:

[*טמאים. עיין בפי׳ הר״ב מי״ח ומ״ש שם בס״ד]:

ואין להם מחשבה. פי׳ הר״ב אם חשבו למוד כו׳. משמע דאילו מדדו הוי מעשה. והא דסיים ולא עשו בהן מלאכה. היינו שלא מדדו. אבל רש״י כתב שאפי׳ מדדו בה אלא שלא עשו בה מעשה לשם כלי:

ואין להם מחשבה. שאם בן דעת חשב עליהן טמאים במחשבה דתנן [ספכ״ה] כל הכלים יורדים לידי טומאתן במחשבה. רש״י [שם דף יג]:

טז והמחוק. כתב הר״ב עושים אותה כו׳ ושל אשכרוע. מפורש בס״פ יב:

והאסל. פי׳ הר״ב מוט כו׳. ועיין עוד בפירושו למשנה ה׳ פ״ז דפרה ומ״ש שם:

בית קבול מים. מהר״ם הגיה בית קבול שמן:

ומקל שיש בו בית קבול מזוזה ומרגליות. לשון הר״ב ועושין כך כדי לגנוב את המכס. וכלומר שמניח בו המזוזה שאין נותנין ממנה מכס ותחתיה טומן המרגליות אבל לשון הרמב״ם בפ״כ מה״כ מקל שיש בו בית קבול מזוזה או מקום מרגלית. ע״כ. ולפי זה בית קבול מזוזה אורח ארעא ולא משום גניבת מכס ואפשר שהיו האנשים בזמן המשנה נושאים מזוזה עמם וחשבו זה למצוה. ולשמירה להם:

ועל כולן אמר ריב״ז אוי כו׳. כתב הר״ב ולמה אמרה משום דכתיב כי ישרים דרכי ה׳. דברי תורה. צדיקים ילכו בם. יזהרו בם שלא לרמות הבריות. ופושעים יכשלו בם. ילמדו לרמות. הרשב״ם פ״ה דב״ב דף פט:

יז משחזת. פי׳ הר״ב של עץ. ואינה של אבן לפי שכלי אבנים לא יטמאו כלל. ואינה ג״כ משחזת ברזל. לפי שכלי מתכות פשוטיהן טמאים. הרמב״ם:

שיש בה בית קבול שמן. פירש הר״ב שמושחין בה שמן להשחיז. כמו שאנו עושין במשחזת של אבן במים. הר״ש:

[*מחצלת הקש ושפופרת הקש. שכל הגדל מן הארץ בכלל כלי עץ. כ״כ הרמב״ם בספ״א מה״כ. וזה דלא כהר״ש. ואין להאריך]:

קש. פי׳ הר״ב זנבות השבלים וכ״כ רש״י*) פ״כ דשבת דף ק״מ. ועיין מ״ש ברפ״ט דב״מ:

[*רבי עקיבא מטמא. כתב הר״ב ואע״פ שקיבולו מועט וכו׳. ואף לפי׳ מהר״ם דלעיל שאינו מפרש לענין שיעור הקיבול אפ״ה מצי סבר דדינא הכי אפילו כלי קבול כל שהוא טמא. וילמדהו מסיפא דמתני׳ דהתם שחקקום התינוקות כו׳ ולתינוקות פשוטא שאין להם שיעור ואף כל שהוא מספיק להם למדידתן. ומ״ש הר״ב. וקמיפלגי אי הוי דבר העומד כו׳ כ״כ הר״ש מהתוספתא שהביאה שז״ל העושה כלים מדבר שהוא של מעמיד טמא מדבר שאינו של מעמיד טהור. הלפת ואתרוג ודלעת שחקקום תינוקות למוד בהן עפר טהורים הרמון והאלון כו׳. ע״כ. ואף הרמב״ם בחבורו רפ״ב מה״כ כתב שיהיה דבר של קיימא שאפשר שיעמוד ע״כ. אבל צריכין עדיין למודעי דבשלמא שפופרת של קש ניחא שאינה אלא שפופרת וקמ״ל שהוא דבר של קיימא לר״ע. ולריב״ן לא. אבל מחצלת של קש קשיא לי. ול׳ הר״ש מחצלת הקש זנבות השבלים שעושים מהם מחצלאות וסל קטן כמו שפופרת. ע״כ. ויכולני לפרש שר״ל שהם קטנים מאד ומפני שנעשים הזנבות שבלים מחוברים קצת. לכן לר״ע מקרו יכולים לעמוד ואפ״ה לריב״ן לא. ונ״ל דמתני׳ הכי דייקא דאילו לקמן קתני מחצלת קנים ולא הקנים אלא כלומר של קנים וכדתניא ושל חלף ומשמע שהיא מחצלת גדולה שראויה להקרא עליה שם מחצלת והיא נעשית משל קנים או של חלף. משא״כ הכא קרי לה מחצלת הקש שמשמע שהקש הוא העיקר כי אין ראויה להקרא מחצלת סתם שהיא קטנה במאד ונ״ל ג״כ פשוט דלפי׳ זה של הר״ש הקש בפני עצמו כל אחד לבדו אף לר״ע לא יהיה יכול לעמוד. והרמב״ם בפירושו כתב ומחצלת

הנקרא בערבי א״ל הצי״ר ושפופרת הקש קנה התבן היא ג״כ כלי קבול. ואע״פ שהוא קטן הנה כבר התבאר לך שכלי קבול אין לו שיעור כו׳. ע״כ. והוי יודע שאע״פ ששפופרת הקש כתב הרמב״ם בפ״ב הנה מחצלת הקש כתב בפכ״ה אצל מחצלת הקנים ועיין לקמן]:

מחצלת כו׳ טהורה. פי׳ הר״ב מטומאת שרץ אבל לא ממשכב וכו׳. אם אינה עשויה לסכך. עיין ספ״ק דסוכה. [*ולפי מה שאפרש בס״ד במ״ד פכ״ד דפשוטי כלי עץ הראוי למשכב טמא אף בשאר הטומאות צ״ע. ופי׳ הר״ב הוא מפי׳ של הרמב״ם. ומצינו לו שחזר בו בחיבורו פכ״ה מהלכות כלים שכתב טהורה מן המדרס וכתב הכ״מ שכן עיקר וכתב שהטעם י״ל מפני שמתוך שהיא קשה אינה ראויה לשכיבה. ע״כ]:

פרק יח

א וביניהם. אותו אויר שבין הרגלים מתחת אינו נמדד דלא אמרינן רואים כאילו שולים יורדים עד סוף הרגלים. רש״י פ״ג דמנחות דף לא:

רבי שמעון שזורי אומר כו׳. פסקו הר״ב והרמב״ם דלא כוותיה. והייתי תמה דבהדיא פסק כמותו רב פפא בגמ׳ דמנחות שם. ועוד אתמר התם דבכ״מ ששנה רש״ש הלכה כמותו. אך בסוגיא דחולין פ׳ בהמה המקשה (חולין דף עה.) א״ר יונתן הלכה כרש״ש במסוכן ובתרומת מעשר של דמאי אהך סמכו וכ״כ התוס׳ שם. ויש ט״ס במימרא דהתם בחולין דגרסי׳ כ״מ ששנה ר״ש שזורי במשנתינו. ואין לגרוס משנתינו דבהדיא קאמר במנחות מי קאמר במשנתינו. כ״מ ששנה קאמר. וגם בתוס׳ דהתם מוכח דל״ג במשנתינו דהא מייתי עלה פלוגתא דרש״ש דבפ׳ במה מדליקין ואינו אלא בברייתא:

טפת. מקום חשוב הוא. רש״י:

ב מוכני שלה. פי׳ הר״ב אופן כעין אופני העגלה וכו׳. כ״כ הר״ש וכ״פ רש״י בפ״ג דשבת ד׳ מד דהתם מייתי לה למתני׳ בגמרא ומשמע דהשידה היא עגלה שרוכבין עליה. וכן פירש״י בהדיא התם. וכן מפרש הר״ב במ״ג פ״ט דב״ק וכן משמע ברפ״ג דערובין בפי׳ הר״ב. והקשו התוס׳ דא״כ חזיא למדרס ולא שייך בה מדידה. כדפירש הר״ב בפ׳ כד משנה ד׳. וכתבו דשידה אינה עשויה אלא לכלים. אך בפ״ג דמנחות דף לא כתבו דעי״ל שאע״פ שהיא עשויה למרכב לא חשיב מדרס כיון דלא עבידה להיות נשען עליה אלא ללכת ממקום למקום מידי דהוה אנקטמין לפי׳ ר״י שכתבתי בספט״ו. ומיהו הר״ב כבר פי׳ ברפט״ו דשידה הוא ארון. וכ״כ עוד בפכ״ב מ״ח ובריש פ״ח דאהלות ובמ״ה פט״ז דשבת:

מוכני. פי׳ הר״ב אופן. וכן פי׳ הר״ש ורש״י. וכ״כ עוד הר״ב בספ״ד דאהלות. אבל התוס׳ דשבת כתבו בשם ר״ת דאין נראה לו לפרש כן דאין דרך להניח מעות על האופן. דקתני ואין גוררין אותה בשבת בזמן שיש עליה מעות. ומפ׳ דמוכני היינו כן של שידה. כמו את הכיור ואת כנו. וכמו מכונות במלכים. פי׳ בסיס שהשידה מונחת עליו. והראב״ד בפ״ג מה״כ מפרש שהוא גלגל כמו ששנינו [ביומא פ״ג מ״י] אף הוא עשה מוכני לכיור כו׳ אבל זה הגלגל אינו אלא למעלה או על שפתו שמעלין התבואה לשידה באותו גלגל לפי שיש טורח גדול במלואו או בהריקו ומשתמשים בהן דרך הגלגל. ואילו היה הגלגל להתגלגל עליו. שתי קושיות בדבר האחת שהרי אינם עשוים להטלטל כלל ומה צורך למוכני וא״כ עשוין הם להטלטל. ועוד מה בין מוכני לעובי הרגלים שאין נמדדין עמה ואע״פ שהרגלים אינם נשמטים אלא ודאי כמו שפירשתי ונמדד עמה מפני שכל תשמישה ע״י המוכני ע״כ:

ואינה מצלת עמה באהל המת. פי׳ הר״ב שאם השידה בבית הקברות כו׳. וז״ל רש״י בפ״ג דשבת [דף מד] ואינה מצלת עמה באהל המת ולא שנכנסה לבית שהמת בו דא״כ אין כאן הצלה שהרי הגג מאהיל על הטהרות מלמעלה אלא כגון שנכנסה לבית הקברות וכו׳ [*וזה שהגהתי גובה במקום עובי שהיה כתוב בפי׳ הר״ב מפירש״י זה הגהתיו] והקשו התוס׳ דמי יביא טומאה על הכלים ומפרש ריב״א דמיירי שפיר דקיימא השידה באהל המת ומוקפת צמיד פתיל. ואע״ג דכלי עץ אינו מציל בצמיד פתיל [כדפי׳ הר״ב בפ״ט מ״ב] היכא דמקבלת מ׳ סאה מציל כדתנן לעיל רפ״י. ואין צ״ל דמוכני יש לה בית קבול אלא פשוטי כלי עץ הוא ויש נקב בשידה בצדה והכלים בתוך השידה והמוכני תופסת שם וממעטת אותו נקב עד שאין נשאר פותח טפח. וקאמר כיון דנשמטת אינו ממעט דדוקא כי מבטלו שם ממעט וכו׳ ומיירי שאינו סותם כל הנקב דאם סותם כל הנקב אפי׳ אינו מבטלו שם סותם. כדתנן בסוף פרק בתרא דשבת. בימי אבא שאול פקקו את המאור בטפיח והתם לא בטלוהו שאם בטלוהו בשבת היה חייב משום בונה דהא מוסיף על הבנין אלא ודאי בלא ביטול מיירי ואפ״ה סותם. ולר״ת דמפרש מוכני בסיס שהשידה מונחת עליו. מיירי דיש בשידה נקב מתחתיה כנגד המוכני והיא בבית הקברות והטומאה נכנסת דרך נקב בשידה ואין המוכני מצלת כיון שהיא נשמטת ואין מבטלים אותה שם ומיירי נמי שאין סותמת כל הנקב כו׳ וצ״ל דמיירי שאין הטומאה כנגד הנקב דכשהטומאה נגד הנקב אפי׳ אין בו פותח טפח בוקעת ועולה וכו׳ [*ועיין פ״י דאהלות מ״ב]:

הקמרון. פי׳ הר״ב כעין קובה כו׳. ועיין במשנה ז פט״ז ומ״ש שם:

ראש תור. פי׳ הר״ב רואין כאילו חוט נתון באלכסון כו׳. ועיין בפירושו מ״ג פ״ז:

ג ושאינן. וגירסת הר״ב כנוסחא אחריני שאינן. וכן בנוסחת מהר״ם נמחק הוי״ו:

ונקליטי המטה. עיין מ״ש במשנה ג׳ פ״ק דסוכה:

וחמור. נקרא כך לפי שהמלבן והמטה נישאין עליו. מהר״ם:

[*ומלבן]. פי׳ הר״ב לוחות כו׳ ומיטלטלין עם המטה דמחוברת במסמרות או בסיכי. כדמוכח בפרק המוכר את הבית (בבא בתרא דף ס״ט) ועיין בפי״ב דפרה משנה ח]:

ה **מטה שהיתה טמאה מדרס**. פי׳ הר״ב ששכב עליה זב. וכן זבה נדה יולדת ומצורע. ואמנם לקחו הזב דרך משל. הרמב״ם. ומ״ש הר״ב או נתלה או נשען. ויש עוד שני פנים כדתנן לכולהו בספ״ב דזבים:

רבי נחמיה מטמא. כדאמרינן בפ״ק דסוכה [דף טז] ארוכה ושתי כרעים קצרה ושתי כרעים חזו למסמך אגודא ומסמך אשלי לקרבה אל הכותל [הרחב] כמלא רוחב המטה ונותן עצים מן הכרעים לכותל למראשותיה ומרגלותיה ונותן חבלים ומסרג וראויה לשכב שהכרעים נקובים משתי רוחות שארוכה נכנסת בו וקצרה נכנסת בו פעמים נשארים עם הארוכה ופעמים עם הקצרה ובנקב שנתרוקן מכניס עץ ממנו ולכותל. כ״כ הר״ש. וכך כתבו התוס׳ שם סוף דף טו. וכתבו עוד דלא מטמא רבי נחמיה אלא דוקא כשכל המטה קיימת וכולה של אדם אחד שסופו לחזור ולחברה. אבל אם נאבד מקצתו או [שהוא] של שני ב״א. הואיל ואין סופן לחזור ולחברה טפי אפי׳ איכא ארוכה ושתי כרעים קצרה ושתי כרעים טהורה כדתנן בס״פ מטה שנגנב חציה כו׳:

גדד ב׳ כרעים לוכסן. לשון הר״ב טפח על טפח לוכסן. ובתוספתא דמכילתין ב״מ פ״ח גרסינן לתרוייהו שגדד שתי כרעים לוכסן או שגדד בה טפח על טפח. וכן העתיקה הר״ש. אבל בנא״י מצאתי מוגה במשנה שתי כרעים טפח על טפח לוכסן. וכן העתיק הרמב״ם בפכ״ו מה״כ. וכן בפירושו בנא״י כתב או שנחתכו שתי הרגלים כו׳. עד שיחזירם טפח על טפח ע״כ. ויצא לנו ג״כ מזו הנוסחא שבפירושו דלא תקשה סיפא או שמעטה פחות מטפח שמשמעה שכל רגליה נתמעטו בפחות מטפח. והכא הא לא בעינן אלא שתים לוכסן. אבל לפי הנוסחא שכתבתי אלו השנים שנגדדו לוכסן נשאר בהם טפח על טפח. [*ולפירוש הר״ב ל״ק ולא מידי]:

ו **נשברה שנייה ותקנה**. לאו דוקא ותקנה אלא אגב דנקט ברישא ותקנה. נקט נמי בסיפא. תוס׳ פט״ו דשבת דף קיב [*אמתני׳ ד׳ דבפכ״ו. וה״ה הכא]:

[*אבל טמאה מגע מדרס. פי׳ הר״ב משום דארוכה כו׳ שהרי נגע במטה הטמאה מדרס. וכן פי׳ הר״ש. ולא רצו לפרש שטמאה מגע מדרס שנגעה בעצמה וכדתנן בפכ״ז מ״ז ח׳ ט׳ י׳. דהכא רוצים לפ׳ אפי׳ לרבי יוסי דפליג התם. וכ״כ התוס׳ פרק ט״ו דשבת דף קיב. וטעמייהו דקי״ל טומאת בית הסתרים אינו מטמא וכדמוכח מתני׳ ג פ״ד דחולין ועיין לקמן [פכ״ז] שם]:

[*לא הספיק כו׳ טהורה. כתב הר״ב ול״ד להיכא דנתפרקה כו׳. כבסוף פרקין ובר״פ דלקמן ועוד שם משנה ו]:

ז **היתה טמאה טומאת ז׳**. לשון הר״ב כגון שנגע במת. וכן לשון הר״ש והיא שטת ר״ת דלא אמרי׳ חרב הרי הוא כחלל אלא בכלי מתכות. וכתבה ג״כ הר״ב ברפי״ב דאהלות ולא דק לפ׳ הכא דלא כשטתו דבפ״ק דאהלות מ״ב שהיא שטת הרמב״ם דבכל כלים אמרי׳ הרי הוא כחלל והרמב״ם כתב בכאן וז״ל וכבר ביארנו בפתיחת דברינו שכלי שטף כאשר נטמא במת טומאת ז׳ הנה הוא יהיה אב הטומאה ויטמא אדם וכלים טומאת ערב וכו׳ נתכוין לומר כשנטמא במת בענין זה שהוא יהיה אב הטומאה. ויטמא אדם וכלים טומאת ערב וזה כשלא יגע במת עצמו. ובמת דקאמר היינו בטומאת מת:

כולה טמאה טומאת ז׳. ואם הזה על המטה טהרה והכרע בכללה ואם פרשה קודם הזייה (היא) [הכרע] טמאה כו׳ הרמב״ם ספכ״א מה״כ:

ח **[*תפלה**. עיין מ״ש בריש פ״ד דמנחות. למה נקט כן]:

קציצה. לשון הר״ב וכל בית נקראת קציצה לפי שהיא קצוצה מחברתה הערוך [ערך קץ י״ב] [*עוד בערוך פירוש אחר קציצה היא הטבלא. ונ״ל שהוא ג״כ כמו הפי׳ הראשון במשמעות שם קציצה אבל איכא בינייהו דלפירוש הראשון על שם שקצוצה ונפרדת מחברתה נקראת כן ולפי׳ השני ע״ש שקצוצה ונפרדת מן התיתורא שהוא העור המכסה פי הבתים שהוא כעין דף של גשר ולכן נקרא תיתורא ונקרא ג״כ טבלא וב׳ השמות בהקומץ רבה דף ל״ה]:

ואין מגע עושה מגע. שאין הראשון מטמא כלים מפני שהוא ולד. הרמב״ם פ״ז מה״כ [הלכה יב]:

ט **מקבלת טומאה מכאן ולהבא**. הרי זה דומה למי שעשה כלי אחד משברי כלים שנטמאו שהוא טהור ומקבל טומאה להבא [כלומר בכלי עץ וכדתנן ברפ״ב] הרמב״ם ספכ״ו מה״כ:

[*ומיטהרת איברים. פירש הר״ב כשבא להטבילה מטביל הכרע בפני עצמה. עמ״ש בספכ״ד בס״ד]:

פרק יט

א **והנוגע בחבלין**. כן גי׳ הר״ב. אבל גי׳ הרמב״ם בפירושו ובחבורו ס״פ כ״ו הנוגע וכן היא גירסת הר״ש. וכלומר שאחר שנתפרקה המטה. שוב אין לחבלים חבור:

והנוגע מן הקשר ולפנים. והקשר בכלל שהרי נומי הקשר כל שהוא לצורכו מטמאין. ולשון הרמב״ם בפכ״א מה״כ [הלכה ו]. מן הקשר ולחוץ עד ג׳ אצבעות טמא. מפני שהן צרכיו של קשר. הרי הן מכלל המטה. וחוץ לג׳ אצבעות טהור. שאינו לצורך הכלי. שאפילו פסקו אין הקשר ניתר:

נימי הקשר כו׳ ר״א כו׳. כדדרשי׳ בת״כ. בפ׳ זאת תהיה. במשכבו ולא בנימין היוצאים מן הקשר חוץ משלשה אצבעות. או יכול שאני מוציא מג׳ ולמטה. ת״ל טמא. הר״ש. וכן כתבה הרמב״ם במשנה דלקמן וממנה נ״ל שלמד הרמב״ם. דדברי ר״י אמת. ושאין חולק עליו מדסתמה הברייתא. ודתנן ר״א בלשון פלוגתא. ל״ק. כמ״ש הרבה כיוצא בזה בפרק בתרא דביכורים. ומ״מ כתב דשיעורן זה בחבל המטה אשר עביו ידוע אצלם. דלפי מה שיהיה החבל יותר עבה. יצטרך להשאיר ממנו יותר [חוץ] הקשר. ע״כ:

ב **עד חמשה טפחים טהור**. וחמשה כלמעלה. תוספתא כתב הר״ש. ויש ט״ס בדבריו שכתב דלא מייתי לה בסוף אלו טריפות. וצריך להיות ומייתי לה. שכן היא בסוף אותה סוגיא דף נה:

טהור. דדרשינן בת״כ בפרשת זאת תהיה. במשכבו ולא בחבל היוצא מן המטה פחות מה׳. או יתר על י׳. או יכול שאני מוציא מה׳ ועד י׳. ת״ל טמא. [*ע״כ. ודתנן שבו קושרים כו׳. אה׳ ועד י׳ קאי. הר״ש]:

מחמשה ועד עשרה. ועשרה כלמטה הימנו תוספתא. מייתי לה התם בפרק אלו טריפות:

ג **[*חבק**. כתב הר״ב י״מ בגד עב וכו׳ וי״מ וכו׳. ודבריו תמוהין בעיני. שהרי המיזרן מפרש הר״ב כמו אזור ואבנט. ושניהן אינן בגד לכסות כשיעור האוכף. או כשיעור המשוי שעליו. שהרי אינם רחבים כידוע. אבל דברי הר״ב מורכבים משני פירושים. שמ״ש בכאן על חבק. כתב כן הר״ש מהערוך. והוא כתב ג״כ על מזרן בשם גאון ובשם הערוך שהוא בגד צמר שנותנים בני אדם גדולים וחשובים תחת המצעות ובלע״ז טפי״ט. ועוד כתב הר״ש שי״מ שהוא עור הכרוך על המטה וכו׳ אבל זה שפי׳ הר״ב על מיזרן. כ״כ הרמב״ם. והוא כתב על חבק וז״ל חבק הוא [האזור] אשר ישימו אותו לחמור על המרדע. כדי שיעמוד על גבו. וזה החבק ברחבו כמו טפח. וארכו יותר מזה השיעור. ובקצהו [שנצין] יחברו בהן המשאוי [נ״א הקשירה] ע״כ]:

ד **מטמא שנים**. כתב הר״ב כל זמן שלא פירש מן המטה כדתנן במ״ב פ״ה דזבים:

ה **היתה טמאה טומאת ז׳**. שזאת המטה היא נלקחת ממי שנטמא טומאת ז׳ מן המת והמזרן מן הבגדים וכאשר היתה המטה אב במת והוא סוף אב לא תשים הבגדים והוא המזרן הנוגע בה אב ג״כ אבל ראשון. הרמב״ם ועיין בפ״ק דאהלות [מ״ב]:

ז **תיבה שפתחה מלמעלה טמאה טמא מת**. עיין בפי׳ הר״ב מ״ט ומסתבר דל״ג לה הכא וכן ראיתי בדפוס ישן שבגמ׳:

נפתחה מלמעלן כו׳. וה״נ תנן לקמן משנה ט ועיין בפכ״ב מ״ח:

נפתחה מלמטן טהורה. פי׳ הר״ב בטל בית קבול שלה כו׳. אע״פ שאפשר לישב עליה *)בכסא. מפני שעיקר מעשיה לקבלה וכבר בטל העיקר הרמב״ם פכ״ו מה״כ [הלכה ו׳] ועיין [מ״ש] לקמן מ״ט [ד״ה מפני]:

ואינם חבור לה. כאותן ששנינו במ״ג פרק דלקמן:

ח **התורמל**. פי׳ הר״ב כיס גדול של עור שהרועה כו׳. ועיין מ״ש [הר״ב] במ״ד פט״ז:

שבצים שלה מקבלות עמה. כתב הר״ב כשמפשיטין עורות האילים והתישים הזכרים נשאר העור שבמקום הבצים כמין כיס קטן. ולשון הרמב״ם כמו שני נודיים קטנים:

טהורות שאינם מקבלות כדרכן. לשון הרמב״ם כאשר נקרעו אלו הנודים הנה היא טהורה לפי שאי אפשר שתקבל כמו שהיה דרכה לקבל. ר״ל מצד פיה אשר תמשך בתוך הנוד ע״כ. אבל בנא״י הנה הם טהורות לפי שא״א שיקבלו כמו שהיה דרכם לקבל ר״ל מצדדי פיותיהן אשר הם בתוך הנוד. ובחיבורו פ״ז מה״כ [הלכה ח] העתיק המשנה כלשונה:

ט **רבי מאיר מטמא**. הואיל ופתחה מצדה. ולא נפתחה למעלה ראויה למדרס כשהיתה וכל המיטמא טמא מדרס מיטמא טמא מת כדתנן במשנה ג פ״ו דנדה:

מפני שבטל העיקר בטלה הטפלה. ושיהיה כלי שיטמא טומאת מת הוא העיקר. וזה הולך על השרש אשר התבאר בששי מנדה והוא אמרם כל הטמא מדרס טמא טמא מת ויש שטמא טמא מת ואינו טמא מדרס הנה כבר התבאר שטומאת מת עיקר. הרמב״ם בסוף פרקין:

פרק כ

א **[*הכרים והכסתות**. עיין מ״ש בפ״י דמקואות משנה ב בס״ד]:

והשקין. ארוגה משער ונוצה של עזים. וכן כתב הר״ב ברפכ״ב:

הרי אלו טמאים מדרס. פירש הר״ב דכל הני עבידי נמי לשכיבה. וכיון שמתחלת ענינם נעשו לשני דברים יחד להיותן מכלי קבול. ולישב עליהן. ולזה כאשר נפחתו ויצאו מדין כלי קבול ונטהרו מטומאת שרץ הנה נשארו בדין המשכב ויטמאו במדרס. הרמב״ם. ותניא בתוספתא מודים חכמים ור״מ [דפ׳ דלעיל] בכר וכסת של עור. הר״ש. [*ועיין מ״ש בפ׳ כ״ד מ״ד]:

כריתית. פי׳ הר״ב שק של עור קטן וכן הוא בפי׳ הרמב״ם בנא״י. כריתית שק קטן מעור ע״כ. וכלפי שתמונתו כתמונת השק הרי הוא קטן אע״פ שהוא גדול מהתורמל שהוא בתמונת כיס. שהרי התורמל שעורו חמשת קבין. והכריתית סאה שהוא ששה קבין והרמב״ם בספכ״ד [הלכה יא] מה״כ כתב שהכריתית מערין בה מים:

המזודה. ובנוסחת מהר״ם *)והמזדה. המ״ם בחיר״ק והדל״ת בפת״ח ובמשניות ישנים מנוקדים ומזדא. והמ״ם בשו״א והזי״ן והדלי״ת קמוצים:

ב **חמת חלילין**. פי׳ הר״ב חמת מלא רוח כו׳ ומוציא כו׳ קול של שיר. כשנופח בפיו. הר״ש. [ובארץ רוסיא שכיחי הרבה זאקווייף בל״א]:

טהורה מן המדרס. פירש הר״ב דלא חזיא לשכיבה. דכיון שאינה מלאה מתגלגלת. הר״ש:

עריבת פיסונות. של עץ. הרמב״ם פרק כ״ו מה״כ:

פיסונות. פי׳ הר״ב לשון שקל פיס׳ דאמרינן בגמרא בסנהדרין. פ׳ ארבע מיתות (סנהדרין דף סד:)

עריבה. שלשין בה את הבצק. הרמב״ם שם:

שנסדקה. לשון הר״ב ומוציאה משקין. וכ״כ הר״ש. ובמשנה דלקמן העתיק ת״כ דתניא שנסדקה ואינו יכול לרחוץ בה רגלו אחת. וכן העתיק הרמב״ם בחבורו שם. ולשון התוספתא מהרגלים. ועיין בפי׳ הר״ב רפ״ד דידים:

טמאה מדרס. כתב הר״ב שאינה ראויה אלא לשכיבה שכופתה על פיה כמ״ש הרמב״ם וכדתני כפה סאה וישב עליה שכתב הר״ב בסוף משנה דלקמן. ומ״ש הר״ב ואם לא נסדקה אינה טמאה מדרם כו׳ אבל אם נגע בה גופו יהיה דינה דין כלים שנגע בהן הזב. אשר הן ראשון ולא אב. הרמב״ם. [*ומ״ש הר״ב ופחותה מב׳ לוגים וכו׳. טעמא כתב הר״ש בשם התוספתא שהרי היא כקערה ושיעורה בזיתים וביתר מט׳ קבין לקמן במשנה ד]:

מקבלת מדרס. בכולי דוכתי תני טמאה מדרס ולא ידענא אמאי משני הכא למתני מקבלת מדרס:

שיתחסמו. עיין מ״ש במשנה ב פט״ז:

ג **דיוסטר**. לשון הר״ב דיו שנים סטר צד כדמתרגמינן לסטר חד. ולשון הר״ש כדכתיב (בדניאל ז) ולסטר חד הקימת:

קבעו בכלונס. כתב הר״ב דהיינו עץ ארוך ותרגום נס כלונסא כמ״ש בפי׳ מ״ג פ״ב דר״ה ואע״פ שהנס הוא כמין מקל ארוך שאינו עב. הכא מיירי שהוא עב כמו קורה דהא תנן בסיפא כסא שקבעו בכלונס. וכן העתיק הרמב״ם בפ״כ מה״כ לענין דיוסטר קבעו בקורה וכן עוד לענין כסא בפכ״ה קבע הכסא בקורה גדולה:

כסא שקבעו בכלונס. עיין מה שכתבתי בזה במשנה ד פכ״ב:

מפני שאומרין לו עמוד ונעשה מלאכתנו. כתב הר״ב ותניא בת״כ אשר ישב עליו וכו׳ יכול אפי׳ כפה סאה כו׳ ת״ל אשר ישב המיוחד לישיבה. מדלא כתיב גבי משכב. אשר שכב. וגבי מושב אשר ישב [בקמ״ץ ופת״ח] וכתיב ישכב ישב. משמע שישכב עליו תמיד במיוחד לשכיבה ולישיבה. וגבי משכב נמי דריש ליה התם הכי. רש״י פ״ו דשבת דף נט. ועיין מ״ש ברפ״ד דידים. [*ועריבה מב׳ לוגין וכו׳ במתני׳ דלעיל] ותרקב מפורש בפי׳ [הר״ב] משנה ו פ״ג דתמיד:

ד **עריבה גדולה**. יתירה מתשעה קבין. הר״ש וכ״כ הרמב״ם בפכ״ו מה״כ:

[*רבי עקיבא מטמא וחכמים כו׳. וכה״ג פליגי בפ׳ כ״ז משנה ה]:

אע״פ שקבעה בכותל. כתב הר״ב ולא אמרינן כו׳. או שנעשה כדי לשמש את הקרקע. וכן בפ״ח מ״ט [גבי פורנא]. עיין מ״ש במשנה י פ״ו דמקואות:

ה **כופת שקבעו כו׳**. עיין מ״ש במשנה ד פכ״ב:

קבעו. במסמרים ובנה עליו. הרמב״ם רפכ״ו מה״כ והכ״מ כתב על לשונו זה שאינו במשנה. אבל נלמד הוא מסברא דעדיף מקבעו בבנין ע״כ. ואין נ״ל דא״כ לא ה״ל לכתוב כלל במסמרים. אבל נראה מדכתב כן. שסובר דדוקא במסמרים הוי קביעות ליטהר. ובלאו הכי לא. ועי׳ בסמוך:

מפץ. עיין מ״ש במשנה י פכ״ד:

המעזיבה. פי׳ הר״ב טיט וצרורות כו׳. עיין לשון רש״י שכתבתי במשנה ז פ״ק דסוכה [ד״ה מעזיבה]:

נתן עליו את המעזיבה ולא קבעו. במסמרים. בפי׳ הרמב״ם בנא״י:

קערה שקבעה בשידה תיבה ומגדל כו׳. לכאורה אורחא דמלתא נקט. אבל הרמב״ם בפ״ה מה״כ כתב בבבא דטהורה. וז״ל. הרי זו מכלל השידה וטהורה. נראה שדעתו דמיירי דוקא בשידה תיבה ומגדל הבאים במדה שהם טהורים. כדתנן בריש פרק ט״ו:

ו **סדין שהוא טמא מדרס כו׳**. כתב הר״ב שראוי לטמא מדרס קאמר וכו׳ דא״כ אדתני סיפא כו׳. וכ״כ הר״ש. אבל הרמב״ם השוה שתי המשניות. ומפרש למשנתינו דה״ק. אבל טמא טמא מת. כלומר שהוא ישוב כמו כלים אשר נטמאו בטמא מת. כאשר נגעו במדרס ישובו ראשון. וזה ל׳ התוספתא בזה. סדין שהוא טמא מדרס ועשאו וילון הרי הוא כטמא מת המקבל טומאת מדרס. וב׳ המאמרים יחד אמתיים. לפי שזה הוילון הוא יקבל טומאת מת בעתיד. והוא ג״כ בדמיון כלים שנגעו במדרס. ע״כ. ומ״ש עוד בפירוש הרמב״ם ואשר יתוקן וכו׳ מצאתי בנא״י שנכתב בגליון שלא נמצא בהעתק. ומ״ש הר״ב כדתני בהקומץ רבה. דף כד. וגם הר״ש הראה מקום זה. ולא ידעתי למה לא הראה על מקומה של המשנה במקום שהיא קבוע במכילתין פרק כז משנה ט׳. דאילו בהקומץ אין מקומה. אלא מייתי לה בגמ׳:

ועשאו וילון. כתב הר״ב ודוקא שעשה בו שינוי כו׳ כדתנן ספכ״ה:

אבל טמא טמא מת. ולא עשאוהו כאחד ממחיצות הבית שאינן מקבלות טומאה. רש״י פ״ק דביצה סוף דף יד. ומה שפירש הר״ב מפני שהשמש מתחמם כנגדו כו׳. עיין מ״ש במ״ד פ״ח דשקלים:

משיתבר ובס״א משיתפר. ועוד להר״ב גירסא שלישית *)בפכ״ז משנה ט. ועיין רפכ״ה. ובמשנה נא״י מצאתי מוגה משישבר:

ז **כמין כי**. פי׳ הר״ב כי יוונית כמין כ״ף הפוכה ולכאורה נראה שצ״ל כפופה וכלומר לאפוקי כ״ף פשוטה [*שהרי] במנחות פרק ו משנה ג כתב הר״ב כמין כי יוונית שהיא כמין ט שלנו כהפרש גודל מן האצבע [*אבל ראיתי שתי אלפא ביתא של היוונים האחת גדולה ומרובעת. והאחת קטנה והאות העשרים שבקטנה היא קרובה בצורתה לטי״ת שלנו שצורתה של האות ההיא כזה? ט אך בהגדולה האות השש עשרה היא כזה? ח ולפי זה אין להגיה בלשון הר״ב אך שתי תשובות בדבר הא׳ למה לו לומר כמין כ״ף הפוכה הל״ל כמין חי״ת. הב׳ דהשתא דבריו דהכא ודמנחות סתרי אהדדי שזו דלעיל יש לה כמו שולים מתחת ואין לה גג וזו דהכא יש לה גג ואין לה שולים ומיהו בתשובה הראשונה יכולני לומר שבימי הר״ב לא היו נוהגין לכתוב הח׳ אלא כזה ? וכן עדיין סופרי זמנינו כשכותבין בכתב שקוראין כתיבה תמה עושין החי״ת בזו הצורה דוקא]:

[*והיא גמר מלאכתה. וכן העתיק הרמב״ם בפ״ה מה״כ ולכאורה ק״ל דל״ל למתני הכי דהא בכ״מ שנשנה המלאכה שבה מיתטמא הכלי טעמא לפי שבו נגמרה מלאכתו ויש לי לומר דבמחצלת יש שעושין עוד מלאכות אחרות אחר זו המלאכה וה״א דעדיין לא נגמרה מלאכתה מקרי קמ״ל דומיא דאשכחן במטה ועריסה דברפט״ז. כדפי׳ הר״ב שם]:

פרק כא

א **הנוגע בכובד העליון כו׳**. פי׳ הרמב״ם [פ״כ מה״כ הלכה ט״ו] דמיירי שהבגד בעת אריגתו היה באהל המת והרי נטמא. ואין מיטמא בשאר הטומאות זולת הצרעת אם לא הארוג לבד שנאמר או בגד עד שיהיה בגד שהוא טווי וארוג ואמרו בכאן כי כאשר יגע האדם בכובד העליון כו׳ טהור. שכל אלו אינן חבור לבגד אבל הנוגע בנפש המסכת כו׳ טמא. שכל אלו חבורין לבגד ועיין בפירוש הר״ב רפכ״ג:

[*בכובד העליון וכו׳. פי׳ הר״ב כובד העליון הוא שלפניו כו׳. וכ״פ הר״ש. וק״ל דהא הוה זו ואצ״ל זו. דאם בשלפניו טהור אע״פ שהבגד הטמא כרוך עליו. כ״ש בשל רחוק ממנו שאין עליו אלא השתי המחוברת לבגד ועוד דלשון עליון ותחתון אינו צודק כלל דהא איפכא הוא שאותו שהוא רחוק הוא גבוה. ואותו שלפניו הוא נמוך ואם נפרש כן שהעליון הוא הרחוק. והתחתון הוא שלפניו אתי שפיר הל׳. וגם דהשתא הוה לא זו אף זו. ועוד בה שלישיה דיגיד עליו ריעו שכן הנירים והקירוס שפי׳ הר״ב וכן הרמב״ם הנירים הוא הרחוקים. והקירוס הוא שלפניו יותר וכן פי׳ הרמב״ם ג״כ בכובד כו׳ וז״ל האורגים יעמידו להן שתי קורות אחד [למעלה] ועליה כרוך השתי. והשנית קרובה לארץ. וכל מה שיארגו מן הבגד כרוך עליה. והשתי נמשך בין שתי הקורות. שם הקורה עליונה נקרא כובד העליון. ושם השפלה כובד התחתון. ע״כ]:

בנירים. ל׳ הר״ב הן חוטין וכו׳. ובעבורן כו׳. כן לשון הרמב״ם. ובנא״י ובהמשכתן כו׳ [*וכבר כתבתי מעשיהן מבואר יותר במ״ב פ״ז דשבת. ע״ש. וכן תקנתי שם ל׳ הר״ב והרמב״ם שכתבו שילך בו הארג בחוט. שהוא ל׳ מגומגם. והראוי היה שיהיה הלשון שילך בו חוט הערב:

[*ובקירוס. פי׳ הר״ב מסרק שבו מכים וכו׳. וכ״כ הרמב״ם. ואע״פ שמתחת יש לכלי זה גם כן קנה ע״פ כולו. משא״כ למסרק שאין לו מתחת קנה. כי השינים צריכין להיותן מובדלים בסופן שזולת כן אין נעשית מלאכתן כלל. מ״מ מפני שהשתי כל חוט וחוט ממנו נכנס לבין כל ב׳ שינים ואין הקנה שמתחת נראה לעין מפני השתי הזה. הלכך דומה למסרק כפי מביט עין הרואה. ועל כן קרו ליה מסרק. אבל הא קשיא לי ודאי שזה הכלי הוא בכלל הנירים. לפי מה שפירשתי במ״ב פי״ג דשבת. ושם נשנה ג״כ בקירוס. ופי׳ הר״ב והרמב״ם יריעה ארוגה וכו׳. וכבר העירותי על זה שם. וגם כתבתי שם שבהלכות שבת להרמב״ם בפ״ט השמיט בקירוס. ולכך נ״ל דאדרבה משם ראיה על מה שפירשתי. שהנירא הוא מה שהם ז״ל מפרשים כאן על קירוס. ולפי׳ שם לא פי׳ על קירוס כמו בכאן לפי ששם הוא בכלל נירים. שכן מפרש אביי התם [שבת דף ק״ה] דנירין הוא בתי נירא ונירא ולכך הוצרכו לפ׳ קירוס יריעה כו׳. ודוגמא דנפה וכברה דתנן התם לגביה. אבל כאן שא״א לפרש יריעה כו׳. דמה ענינה לכאן. לכך מפרשים שהוא המסרק וכו׳. דהיינו הנירא. ואמנם הנירים יהיו השתי בתי נירא לבדן. ואין המסרק בכללן. ולפי ששם לענין איסור שבת אינו מתחייב עד שיעשה החוטין בשלשתן בשתי הבתי נירא. ובנירא כדמפרש אביי. לכך הוצרכו לפרש שם בקירוס יריעה כו׳ זהו מה שנ״ל בזה. ואין לתמוה על ששם אחד היינו קירוס. יפול על שני ענינים מחולקים. היינו על מסרק. ועל יריעה. כי הרי אפשר הוא שקריאתן משתנה. כגון שהא׳ בחול״ם הרי״ש. והב׳ בשורק או בקריאת הקו״ף. שהא׳ בחיר״ח. והב׳ בציר״י. א״נ שני השינוים גם יחד יצדקו. ובזה יובדלו. וק״ל נ״ל]:

[*ובעירה. כתב הר״ב הוא אירא האמור בפ״ק דשבת (דף יא) וכו׳ וכ״פ הר״ש. ואע״ג דהתם באל״ף בתחלה ובסוף. הרי אותיות אחה״ע מתחלפין. אבל הרמב״ם כתב זה החוט יקרא עירה מענין תלייה. לפי שהעירה הוא הנתלה והדבק. עכ״ל. כלומר שהוא מל׳ מעורה במקצת דרפ״ג ממסכת טבול יום. ומעורה בקליפתה דמ״ח פ״ג דעוקצין. ול׳ מקרא הוא כמער איש ולויות במלכים א ז]:

בנפש המסכת. פי׳ הר״ב חוטי הערב שהולכים כו׳ קודם שיכה במסרק ויחבר אותו על הארוג מהבגד. הרמב״ם. וכ״כ הר״ב והר״ש במ״ט פי״א דנגעים. ועיין שם:

הנוגע בצמר שעל האימא. פי׳ הר״ב מקל ארוך כו׳ שהנשים כורכות בו את הצמר וטוות. וכ״פ ג״כ באשוויה. וכ״פ הר״ש. וצ״ע היאך מתחברים לבגד האורגים. אבל הרמב״ם מפרש שהוא ג״כ מכלי האריגה. ובנוסחא שלפנינו כתב אימה הארג אשר באורך המסרק אשר עליה המטוה כפול. ולזה תקרא א״ל ריב״ה עימ״ה לכפילת הפשתן עליה. ועם זה המטווה אשר על המסרק. יאמר צמר שעל האימה. ובתנאי שיהיה ג״כ מחובר בארג. ובנא״י עימה הארוג שמכניסין בו הקנה שהמטוה כרוך עליה ונקרא בערב א״ל גז״ך. ולזה תקרא א״ל ריב״ה עימ״ה. לכריכת הפשתן עליה. ועל אותו המטוה שעל הקנה. יאמר צמר שעל העימה. ובתנאי שיהיה ג״כ מחובר בארג ע״כ. ואשוויה פי׳ הכוש אשר עליו המטוה אשר ירקמו בו והוא מחובר בבגד [ג״כ] ע״כ:

בפיקה. פי׳ הר״ב כמין עגול כו׳ וגם בזה יש להקשות מה ענינו לחבור הבגד. והר״ש כתב כגון דבגד כרוך על הפיקה ע״כ. וגם זה דוחק שהרי לא לכך עשויה. והרמב״ם פי׳ פיקה כוש קטן יוכפל עליו המטוה עד שישוב [כמין כדור וכל זמן] שנשאר מהמטוה כפול על הפיקה. הוא אומרו עד שלא פירעה כו׳:

עד שלא פירעה כו׳. פי׳ הר״ב קודם שיתירנה. ול׳ הר״ש עד שלא נתגלה וכו׳. וז״ל הרמב״ם וכ״ז שנשאר מהמטוה וכו׳. וכאשר הוסר המטוה ממנה עד שנתגלה ונראה הוא אומרו משפירעה. ופירעה הוא הגלוי [מלשון] כי פרעה אהרן (שמות ל״ב:כ״ה):

ב הנוגע בעול ובקטרב כו׳. הכונה בזאת ההלכה. כמו כונת אשר לפניה וזה שהוא יאמר כי כאשר נטמאת העגלה או המחרישה. אז הדברים המחוברים בהן. יחשב כמו הדבר אשר נטמא. הרמב״ם:

בעול ובקטרב. עיין בפי״ד משנה ד:

בעין. ל׳ הר״ב בגד או צמר כו׳ שכורכים על צואר כו׳ ודומה לעין. הר״ש:

והבורך. כך הגהתי בבי״ת. שכן גרסינן בפרק יז דאהלות וע״ש בפי׳ הר״ב ובפירוש הר״ש דהכא. ותמצא שענינם א׳ גם הערוך העתיקו בערך בורך. ולשון הר״ב עץ עקום. דומה למרכב. כן ל׳ הרמב״ם בנוסחא שלפנינו. אבל בנא״י דומה לרכובת אדם וע״ש הר״ב והוא הנטוש כו׳. מסיים הרמב״ם ולזה תקרא כורך. ע״כ. [*ונראה שנוסחתו בכ״ף וכן הוא בחבורו פ״כ מה״כ כתוב הכורך בכ״ף]:

ג בתוט ובמשיחה. עיין לעיל פי״ז משנה י״ג ומ״ש במשנה ח פ״ג דסוכה:

ובסניפין. פי׳ הר״ב עץ קטן כו׳ ופעמים ישים שנים. כלומר ולכך שונה סניפין ולא סניף. וע׳ מ״ש במשנה ו פי״א דמנחות:

במכבש של חרש. שנטמא הרומח שבו הנוגע במכבש טהור. הרמב״ם פ״כ מה״כ:

הנוגע ביתר ובקשת כו׳. מ״ש הר״ב ונטמא החץ לא נטמא הקשת והיתר. ר״ל ולכך הנוגע בהם טהור:

פרק כב

א **[*והדלופקי**. מ״ש הר״ב כלי עץ כו׳. אדלופקי לחוד קאי. ומ״ש ואוכלים ומשקים. קשיא לי דמשקים אינן מונחים על השלחן והדלופקי. אלא בכלי שבו הם המשקים. והכלים הללו כבר אמרן צלוחיות ואשישות ומשמע בין רקנים בין מלאין. ולכן היה נ״ל שתיבת ואוכלים צ״ל באוכלים. וכן ל׳ הרמב״ם שם. ואף לשונו שבכאן כך מוכיח שכתב ובו מקומות לכלי היין ולכלי הפירות. אלא דבפכ״ד [משנה ו] כתב ג״כ הר״ב כמו הלשון שבכאן. ולכן צריך לפרש דה״ק שמשימים בו צלוחית ואשישות ואוכלים ומשקים בתוך הכלים הללו. ול׳ קצרה הוא שסומך על המבין. ומ״ש הר״ב שמשימים בו צלוחיות ואשישות. וכן לשון הרמב״ם. ונמצא בכתוב שמואל ב׳ ו ואשישה אחת ופירשו רז״ל בפרק כל שעה (פסחים דף לו) גרבא דחמרא. דכתיב (הושע ג׳:א׳) ואוהבי אשישי ענבים]:

או שחיפן בשיש ושייר כו׳. כתב הר״ב דאי הוה כולה מחופה שיש היה טהור ככלי אבנים דבתר חפוי אזלי׳ וכ״כ הר״ש. ותמיהני דבפי״א משנה ד ו מפרשים דבתר עיקרא אזלינן. ומיהו כבר כתבתי שם בכם הר״ש דמפרש התם. בכלי שצפוי כמוהו. שצפוי של מתכות. וגם הוא עצמו של מתכות. אלא שעיקרו דמתכות טהור וצפויו דמתכות טמא. ואין נראה לחלק דהכא לקולא והתם לחומרא. דהא בסוף חגיגה כתבתי דמהכא מייתי התם בגמ׳ דאזלינן בתר חפוי. ומאי מייתי והא התם שאני דלחומרא באנו לטמא השלחן של עץ המחופה בזהב. אלא ודאי דאין לחלק בזה. ולא עוד אלא דרש״י פי׳ התם במאי דמייתי ממתניתין דהכא וז״ל אלמא צפויו מבטלו אפי׳ להקל וכ״ש להחמיר. ע״כ. אלא נ״ל דהא דבפרק יא אזלינן בתר עיקרא היינו דוקא היכא שהעיקר והצפוי ממין אחד הוא. וכל זה לשיטת הר״ש. אבל כבר כתבתי בפ׳ יא. גם בסוף חגיגה. דלהרמב״ם כל המצופה מטהר הכלי. וז״ל בפי׳ שבכאן לפי שהכלים המצופים לא יקבלו טומאה. ובנא״י מסיים בה כשהן מצופין כ״ש כשצפן בשיש:

ב **שניטלה אחת מרגליו**. מן הג׳ רגלים אשר לו. הרמב״ם. וכן בפירוש הר״ב במשנה דלקמן:

ג **שניטל אחד מראשיו טהור**. ה״ג בכל הספרים. ובנא״י מצאתי מוגה טמא. וז״ש הרמב״ם בפרק כ״ו מה״כ. עדיין הוא ראוי למדרס [*ונ״ל שכן יושבין עליו כשהוא מוטה]:

אם יש בו גובה טפח. עיין במשנה ה פרק כז:

[*קתדרא. עיין בפי׳ הר״ב דפ״ד משנה ג׳. ומ״ש עליו שם. ועוד עיין בפירוש הר״ב בפרק כד מ״ב]:

ד **כסא של כלה שנטלה חפויו**. פי׳ הר״ב לשון חפי פותחת כו׳ [*בפ״ח דשבת דף פ״א] ובפ״ק דעדיות משנה יא מפרש גם פי׳ הרמב״ם דהתם דחפויין [פתוחין] וציורים שעושין מעצים ואבנים כו׳. וצריך לומר שאינו חפוי על פני כולו. והיינו דלשונו בפירושו דהתם. חתיכות המפותח שמדביקין עליו ואף ע״פ שאין דבריו בפירושו שבכאן נראין כן. מ״מ הדבר מוכרח דהא לדידיה כל חפוי מטהר כמ״ש בר״פ:

כסא שקבעו בעריבה כו׳. מטהרין. ואי קשיא לך הא תנן לעיל פ״כ משנה ה כופת שקבעו בנדבך קבעו ולא בנה עליו כו׳ מפץ שנתנו ע״ג הקורות קבעו ולא נתן עליו את המעזיבה כו׳. אלמא בקביעות בלחוד לא פרחה טומאה מינייהו. התם משום דבדוכתייהו נמי לישיבה ולשכיבה קיימי. אלא משום דמחבר להו לבנין. קא מטהרינן להו. ומש״ה עד דקבעי להו ובני עלייהו לא חשבינן להו כבנין. אבל הכא הא קא מבטל להו מישיבה לגמרי. הלכך בקביעות לחוד מטהרינן להו לב״ה. תדע דתנן בההוא פירקא [משנה ו] סדין שהוא טמא מדרס. ועשאו וילון כו׳ מאימתי היא טהרתו כו׳. ר״ע אומר משיקבע. אלמא מקביעות נמי קא מטהר ואפי׳ כשנטמא כבר. מ״ט משום דלא חזי השתא למדרס ה״ל כמו שנשבר כ״כ הראב״ד במשנה יא פ״ק דעדיות. ולא ידעתי למה הקשה מכופת. דטפי טובא ה״ל להקשות ולמרמי כסא אכסא. ועוד שהיא נשנה קודם ההיא דכופת במשנה ג כסא שקבעו בקלונס. וכן כסא שקבעו בקורת בית הבד טמא. אלמא בקביעות בלחוד לא פרחה טומאה מינייהו. אחר זה ראיתי בפכ״ה מה״כ [ה״ה]. דהתם כתב הרמב״ם דיני אלו הג׳ כסאות. שמפרש הכ״מ דכסא שקבעו בעריבה נמי לא טהרו ב״ה. אלא לענין שאינו חבור לה. שאם נטמאת העריבה לא נטמא הכסא ע״כ. אבל הרמב״ם בפירושו כתב בהדיא שהוא טהור לגמרי. וז״ל [אמר] אם קבע כסא בעריבה הוא טהור. ולא יטמא במדרס לחבורו בעריבה אשר לא תטמא במדרס. ע״כ. ואף פשטן של דברי הרמב״ם שבחבורו. נראה שסובר דטהור לגמרי [*ושאלני חתני מהר״ר הירש יצ״ו. דהא אדרבה משמע כדברי הכ״מ. מדכתב הרמב״ם. וכן כסא שקבעו בעריבה כו׳. א״כ מדמה אותו לדלעיל מינה. והשיבותיו דאם כדברי הכ״מ. לא ה״ל לכתוב. אלא וכן הדין בכסא שקבעו בעריבה. ולא ה״ל לסיים שהוא טהור אלא ודאי אתי למימר שהוא טהור לגמרי. וממ״ש וכן כו׳. אין ראיה להכ״מ. שהרי

בדין השני. קבעו בקורה גדולה נמי כתב וכן. ואינו שוה לדין שלפניו. דהא בדין שלפניו מחלק בין קבעו לעשאו בו. אלא הני וכן. אינן אלא שבשלשתן יש צד טהרה. ומיהו הא כדאיתא והא כדאיתא. ותו דהרי משנתינו לא שנאה לזו שבעריבה אלא אותם שנים כסאות. אלא דבאותן יש צד טומאה נמי. ואילו בזו אין צד טומאה כלל. והרמב״ם שכתבם יחד הרי נשמר בלשונו כדכתבתי. ועוד אי איתא דגם בזו יש צד טומאה. א״כ ה״ל לכתוב דין עשאו בו מהו אבל אם טהור לגמרי בקבעו בו לא צריך לכתוב. דודאי דכ״ש עשאו בו שהוא טהור] וכך הבין הכ״מ. שהרי הקשה עליו מאי שנא מכסא שקבעו בקורת בית הבד ומכח הקושיא הוא שמפרש דה״נ אינו מטהר לגמרי. ואילו היה מחפש לדעת מה יענה הרמב״ם בפירושו. בודאי שלא היה מפרש כן על דבריו שבחבורו להטותו מני דרך שבפי׳. וגם אשתמיטתיה להכ״מ דברי הראב״ד מדלא כתבן לתרוצי מה שהוקשה להראב״ד אהדדי. ולכך נראה דהכא נמי טהור לגמרי ומשום דקביעות שבעריבה הוי קביעות טפי ג״כ מקביעות שבכלונס וקורות בית הבד וכמו שתירן [*הראב״ד] בכופת. ול״ק אלא על הראב״ד דלמה לא רמי כסא אכסא. כל שכן דמשנת כלונס וקורת בית הבד. קדומה למשנת כופת. דמינה רמי איהו וה״מ לתרוצי הכי וממילא לא הוי קשי מכופת דתנן בתרייהו:

אף העשוי בה. ר״ל *) שנמצא עם העריבה מעץ אחד. הרמב״ם:

ה **שלא היו חפויו יוצאים.** פי׳ הר״ב שאין הנסרים בולטים חוץ מן הכסא. ר״ל הנסרים הקבועים מג׳ רוחות שאם א׳ בולט חוצה. ואין שכנגדו ג״כ בולט. נמצא כשיטהו על אותו צד. שהוא מוטה בשיפוע. מפני שהנסר האחד ארוך ויוצא ובולט מהשני. ולכך אין נוח לישב עליו [*ומ״ש הר״ב וממעל לעצים לוחות וכו׳. אלו הלוחות ג״כ בכלל חיפויו דמתני׳. שהרי הא דתנן וניטלו לא קאי אלא על אלו הלוחות כדפי׳ הר״ב ואם נשברו הלוחות וכו׳. וכן ג״כ כללן הר״ב לאלו הלוחות בלשון נסרים בהא דמסיק אלא לנסרים שמחפין כו׳]:

ז **רבי עקיבא מטמא.** טעמו פי׳ הר״ב במ״ח פ״ב דעדיות:

ח **שידה שניטל העליון טמאה מפני התחתון כו׳.** צריך לומר שתמונת שידה משונה הרבה מתמונת תיבה. הואיל וחלוקים הן מאד בדיניהן. כמו שנשנה לענין תיבה במשנה ז וט דפי״ט:

ישיבת הסתת. לשון הר״ב מסתת אבנים והוא מתקן לו מקום לשבת בקצה האחד מהאבן כו׳. ותימה דכלי אבנים אין להם טומאה אפי׳ מדרס כמו שכתב הר״ב בסוף פרקין ולעיל רפ״י ולשון הרמב״ם מקום ישב בו בקצה העץ [ויסתת] האבן על קצה האחר ובחבורו פכ״ה קצת הקורה שמתקן המסתת את האבן לישב עליו:

ט **ועשאו פנים.** פירש הר״ב פסלו במעצד כו׳ [עי׳ מ״ש ברפי״ב דשבת] וכ״כ הר״ש. אבל העתיק עשאו פנים. דהשתא מלתא באפי נפשיה היא. והרמב״ם העתיק ועשאו פנים. ופירש לעשות ממנו פני הכותל כו׳. ובחבורו פכ״ה ועשאוהו פנים לשער וכיוצא בו:

במשיחה. עי׳ מה שכתבתי פי״ז משנה יג:

י **האסלה.** פירש הר״ב בית מושב של ברזל מכוסה עור. נקוב באמצע כשיעור סיט [*המפורש בפירוש הר״ב משנה ד פי״ג דשבת] הן חסר הן יתר. ויושב עליו אדם ותחתיו גרף כדי לקבל בו הרעי. ערוך:

העור טמא מדרס. בשנטמא כשהוא מחובר קאמר ויש בו כשיעור אבל הברזל טהור מן המדרס שעליו אבל לא טהור משאר טומאות דאי לכתחילה קאמר ברזל טמא בשאר טומאות. פשיטא. [ועור] נמי אם יש בו כשיעור פשיטא. ואי לית ביה כשיעור אמאי טמא מדרס. הראב״ד פכ״ה מה״כ:

שהפויו של עור. ושפתותיו ג״כ מעור וכאשר הוסר הכסוי ישאר בלתי שפה אינו ראוי לדבר. לא לישב עליו לקטנותו ולא לשום בו דבר. להעדר הצדדין. הרמב״ם בנא״י:

ששיגמן. לשון הר״ב שפסלן ותקנן ברהיטני וכ״כ הר״ש ובמשנה דלעיל נתנו מעצד לפסול. ובין כך ובין כך קשיא לי מאי שנא דלא פירשו כמו עשאן בסינין או בשיגמין דמתני׳ ו פ״י. שהוא חיבור הנסרים על ידי עץ הנקרא שעם. וכך פי׳ הרמב״ם בכאן גם הערוך מפרש כן למשנתינו:

קנקילין. פי׳ הר״ב כלי שמשימין תחתיו אש וגפרית כו׳. מכבר מעשה רשת תרגום ירושלמי קנקל עובד *)מצדא וכן מכבר דויקהל הערוך:

והעשויה ככוורת. ל׳ הר״ב מפולשת משני צדדים. וכ״כ הרמב״ם בפירושו. ובחבורו פ״ב כתב ככוורת שאין לו קרקע:

פרק כג

א **הכדור.** ישחקו בו. הרמב״ם. וכ״פ הר״ב ריש פכ״ח:

והאמום. פי׳ הר״ב דפוס של מנעל כו׳. ופיו תפור [ובו] עושים המנעל כמו שעושים רצענים שלנו בדפוס של עץ. הר״ש. והוא לשון רש״י סוף פרק ז׳

דסנהדרין:

מפני שהתפר מחברו. פי׳ שתופר המוכין עם העור כדי שלא ישמטו אנה ואנה מתחתיו כשרוכב על האוכף דומיא דתפירת הבגד שממלאין במוך וצמר גפן בין תפירה לתפירה שזכר הר״ב במ״ד פט״ז דשבת שרגילות גם כן לחבר המוך בתפירות עם הבגד עצמו. כנ״ל. ולשון מהר״ם נ״ל אע״ג דכדור ואמום כמו כן תפורים מכל מקום רגיל הוא להוציא מה שבתוכן לפעמים להכי אין התפר מחברו כי הכא. ע״כ:

ב **זריז האשקלוני**. פי׳ הר״ב חגורה רחבה כו׳. משמע כל שרוכבין עליו בפסוק רגלים יש בו משום מרכב. וכן יראה לשון הר״ב בדיבור טפיטן של סוס וכבר כתבתי בפ״ק משנה ג׳ שכן נראין דברי הרמב״ם ושכן דעת התוס׳ דרפ״ג דערובין. אבל דעת רש״י אינו כן אלא שאינו מטמא משום מרכב. אלא אותו הראוי לסמיכה בשעת רכיבה [*ועיין עוד מה שכתבתי שם בס״ד] ולדבריו צ״ל בכל הני דהכא שיש בהן דברים הראויין להסמך בהן לפניו או לאחריו:

ומדוכה המדית. פי׳ הר״ב מכתשת כו׳. וכ״כ הר״ש אבל מהר״ם אע״פ שראה לפניו פי׳ הר״ש כתב וז״ל ודבר תימה הוא מה ענין זה למרכב. ושמא הוא אחד מכלי האוכף או אותו שמשים בו הרוכב את רגלו שקורין שטגרייי״ף בלשון אשכנז. או אחר כיוצא בזה ונקראת מדוכה משום דהרוכב נשען ומכה בה תמיד כעין מדוך שדוכין בה. ונקראת מדית על שם מקומה כמו זריז האשקלוני נ״ל. עכ״ל. ובפי׳ הרמב״ם לא נמצא בו דבר אבל בנא״י מצאתי ומדוכה מרכבה שהיה מיוחס אצלם למדי ע״כ. ובחבורו ספכ״ה כתב מרדעת של חמור וכתב הכ״מ שהוא במקום מדוכה המדית:

מפני שעומדין עליו. והזב מטמא משום מושב כשהוא עומד ג״כ כדתנן בספ״ב דזבים והר״ב ששינה בלשונו לכתוב לשבת. בחנם עשה כן [*ובפי׳ הרמב״ם בנא״י כתוב והם עומדים על הסוס להתלמד לרוץ ולהראות גבורתם]:

[*בקומפון]. והר״ב העתיק בקונפון וכן הוא במשנה דריש פ׳ דלקמן אבל שם העתיק הר״ב קומפון והרמב״ם העתיק בכאן קומפון. וכתב שזה כו׳ שמו בל׳ יון קומפון ובלשון לע״ז [קנפו] וברי״פ דלקמן העתיק קונפון אבל בחבורו פרק כז מה״כ העתיק ג״כ קומפון]:

נאקה. היינו נאקה דפ׳ במה בהמה יוצאה. הר״ש:

טמא. כתב הר״ב רמב״ם פי׳ טמא מושב וכו׳. כ״כ בפירושו בנוסחא שלנו אבל בנא״י כתוב אולם אוכף הנאקה יטמא משום מרכב והוא ענין אמרו טמא לד״ה. לפי שהוא ירכב עליו. ע״כ. וכן בפי׳ משנה דלקמן. וכ״כ ג״כ בחבורו ספכ״ה. ולהכ״מ לא הי׳ בזה אלא נוסחא שלנו. ולכך על שהראב״ד השיגו. וכתב דטמא מושב כ׳ הכ״מ שכן מפרש הרמב״ם ג״כ בפירושו:

ג **מרכב חלק מגעו ממשאו**. פירש הר״ב דנושא מטמא בגדים ואין נוגע מטמא בגדים ומנין שבטומאת מרכב חלק מגעו ממשאו ובמשכב לא חלק שהרי הוא אומר במשכב (ויקרא ט״ו:ה׳) ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו ובמרכב הוא אומר (שם) וכל המרכב אשר ירכב עליו וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו יטמא עד הערב ולא נאמר בו יכבס בגדיו מלמד שאינו מטמא בגדים בשעת מגעו ונאמר (שם) והנושא אותם יכבס בגדיו אחד הנושא את המרכב. או הנושא משכב מטמא בגדים בשעת נשיאותו. הרמב״ם פ״ו מה׳ משכב ומושב. ומה שדקדק לכתוב בשעת נשיאותו הוא כמו ששנינו בפ׳ בתרא דזבים:

ד **כסא של כלה ומשבר של חיה כו׳ אר״י אין בהם משום מושב**. ולא אתפרש טעמא מאי. וגם צ״ל דמשבר של חיה אין ישיבתו ישיבה כלפי אסלה דס״פ דלעיל דהא לא פליג ר״י אאסלה:

וכסא של כובס שהוא כורם עליו כו׳. כך היא גירסת הר״ב. [*וכן העתיק הרמב״ם בפירושו]. והכי איתא בפ״ט דשבת דפ״ח אשכול הכפר דודי לי בכרמי עין גדי מי שהכל שלו מכפר לי על עון גדי שכרמתי לי מאי משמע דהאי כרמי לישנא דמכבש הוא אמר מר זוטרא ברי׳ דרב נחמן כדתנן כסא של כובס שכורמים עליו את הכלים. והרמב״ם [*בחבורו פכ״ה מה׳ כלים] העתיק *)שכובס עליו את הכלים וכן הוא במשנה שבגמ׳ דפוס ישן. [*וכתב הכ״מ רבינו והרא״ש פירשו שהוא מכבש. ולדבריהם יהיה טמא מדרס מפני שיושב עליו כשהכלים בתוכו להדקו. כדי שיכבשו הכלים]:

ה **[*והמדף]**. פירש הר״ב מביאין לוח של עץ ומניחים תחת הלוח וכו׳. וכ״כ הר״ש בשם גאון. וכן ערוך. ולישנא קטיעא הוא. וז״ל הערוך. ומביאין לוח של אבן או של עץ. ומעמידין אותו מוטה. והמקום נמוך. וסומכים אותו בעץ. ומניחים תחת כו׳]:

ומצודות הסכרין. פי׳ הר״ב הסותמים וסוכרים את המים כו׳. וז״ל הרמב״ם מצודות הסכרים מצודות יפסיקו המים בימים עד שיתקבצו שם הדגים ואחר יוציאו המים וישארו הדגים כו׳:

טמאין. ר״ל בטומאת מדרס. אי נמי בשאר טומאות דוקא. הר״ש:

פרק כד

א **טמא מדרס**. כתב הר״ב וכ״ש שטמא טמא מת דקי״ל כל הטמא מדרס כו׳. מתני׳ היא בפ׳ ו׳ דנדה [*משנה ג]:

[*בקונפון. והר״ב העתיק בקומפון. וכבר כתבתי בזה בפרק דלעיל משנה ב׳]:

טמא טמא מת. כתב הר״ב וה״ה שטמא טומאת שרץ כו׳. והא דנקט טמא מת משום דאב הטומאה הוא. והכי קאמר אב הטומאה על ידי מת. ולא ע״י זב. רש״י פרק ט דשבת דף פד:

ב **העשויה כקתדרא**. פירשו הר״ב במשנה ג׳ פ״ד [*ועיין מ״ש שם בס״ד]. וכתב הר״ש דה״ל למתני עגלה של קטן דתנן בספ״ב דביצה דטמאה מדרס [אלא] אין חושבין כאן כ״א למנות ג׳ עגלות שיש להן ג׳ מינין ואינו יורד למנות כל העגלות. ע״כ:

ג **משני לוג עד ט׳ קבין**. עיין בפירוש הר״ב פ״כ משנה ג:

והבאה במדה. פי׳ הר״ב שמחזקת מ״ס כו׳. ול׳ מהר״ם שהיא גדולה ביותר שמחזקת מ״ס כמו אנשי מדות ע״כ. [*והוא לשונו של רש״י ז״ל בפ׳ ר״ע דמס׳ שבת דפ״ד]:

טהורה מכלום. עיין בפי׳ הר״ב במשנה דלקמן [*ומ״ש שם בס״ד]:

ד **והבאה במדה טהורה מכלום**. כתב הר״ב אאינה מיוחדת למדרס קאי דהטמאה מדרס כו׳. דבהנך דחזי למדרס לא חיישינן. דלא אתקש לשק כדאיתא פ׳ על אלו מומין הר״ש. [*ואני תמה דהא בר״פ פי׳ הר״ב דכל הטמא מדרס טמא טמא מת ומשנה שלימה היא כמ״ש שם. ולכן נ״ל דאף הר״ש לא אמר. אלא שאם ראויים למדרס. דבהו לא מיירי. דאילו בהם כשראויים למדרס טמאים בכל. בין במדרס בין בטמא מת. כאותו הכלל דלעיל כל הטמא מדרס כו׳. והכי איתא בפ׳ על אלו מומין. ואין לו תוך בכלי שטף דאורייתא קיבולי טומאה היא [כלומר בתמיה] דומיא דשק בעינן מה שק מיטלטל מלא וריקן אף כל מיטלטל מלא וריקן פרש״י מלא וריקן דיש לו ב״ק. ע״כ. וכ״כ ג״כ הר״ב בר״פ שני. ומשני בהנך דחזו למדרסות פירש״י כגון כסא וספסל דמקבלי טומאה ע״י מדרס. ע״כ. ועל כרחנו טעמא דלמדרס לית לן הקישא דההוא הקישא דכתב הר״ב בריש פ״ב שכתבתי וכן עוד לו ברפ״י ורפט״ו לענין כלים הבאים במדה דדרשינן נמי שיהא מיטלטל מלא כריקן לאפוקי הבאה במדה. כולהו מהך קרא דוכל כלי עץ וגו׳ וההוא בטומאת מת ושרץ אתקש. וכ״כ רש״י בפ׳ במה אשה (שבת דף סו) סוף ע״א. ומכיון דאמרי׳ בהנך דחזו למדרסות לענין חד הקישא דלא לאקשויי שצריך שיהיה לו [בית] קבול. ה״נ לאידך הקישא שאע״פ שבא במדה כשהוא ראוי למדרס טמא מדרס. וה״נ בתרווייהו בין בפשוטי כלי עץ בין בבאים במדה לא אמעיטו במת ושרץ. אלא כשאין בהם טומאת מדרס דהיינו שאינן ראויים למדרס. אבל כל שראויים למדרס הדרן לכללן שכל הטמא מדרס טמא טמא מת. וטעמא מק״ו דפכים קטנים. כמ״ש *)בס״ד ברפ״ו דנדה. ולפי זה הא דכתבתי ל׳ רש״י בסוף פרק ט״ו. נמי יש לפרש בכהאי גוונא. וכמו שכתבתי שם בס״ד. אבל צריך עיון דברי הר״ב והרמב״ם שבסוף פרק יז כמו שכתבתי שם בס״ד. גם אפס כי עז וקשה עלי הא דתנן ברפ״כ דטמאים מדרס ואינן טמאים בשאר טומאות הואיל ונפחתו מהיותן כלי קבול ומתחילה נעשו בין לקבול בין לישיבה ואמאי הא תנן כל הטמא מדרס כו׳. וצ״ל דכשהיו מתחילה עשוין להתטמאות בשאר טומאות ומפני הקלקול שאירע בהם נטהרו מלהתטמא בשאר טומאות. אע״ג שעדיין נשאר עליהן טומאת מדרס. כבר חלף ועבר מהם שאר הטומאות ואינן בכלל כל הטמא מדרס כו׳ דההוא כללא דוקא על הכלים שלא אירע בהם קלקול. אבל פשוטי כלי עץ. שאע״פ שאין ראויים לשאר טומאות הנה כשהם ראויים למדרס הן בכלל כל הטמא מדרס כו׳. הואיל שלא אירע בהם קלקול רק שמתחלה אינם ראויים. וכיון שהם בענין שראויים למדרס. אגב [זה] ראויים ג״כ לשאר טומאות והלכך הה״נ כלים הבאים במדה שאע״פ שאינם ראויים להתטמא בשאר טומאות אם הם בענין שראויים למדרס יתטמאו ג״כ בשאר טומאות. שהרי לא אירע בהם קלקול כן נראה בעיני לקיים דברי הר״ש והר״ב. אבל דעת הרמב״ם אין נראה כן בבאים במדה. שהרי אע״פ שפשוטי כלי עץ כתב בפ״א מה״כ שהם טמאים מד״ס וכמ״ש עוד רפכ״ג מה״כ ואעתיק אותו הל׳ לקמן בפרקין משנה י. אפ״ה בבאים במדה שכתב דינם בפ״ג לא הזכיר שיהיו טמאים מד״ס. גם בשאר טומאות אם ראויים למדרס. ולדבריו צ״ל שהוא מפרש להא דעל אלו מומין דוקא במאי דאתמר דהיינו בפשוטי כלי עץ. ולא דהה״נ בבאים במדה. ואין להקשות מאי שנא. דהא ודאי דטומאה זו של פשוטי כלי עץ בדברים הראויים למדרס מד״ס היא כדכתב הרמב״ם שהרי בפסוק לא נתפרש. והלכך היכא דאתמר אתמר והיכא דלא אתמר לא אתמר. שכן הבאים במדה נמי מן התורה אמעטו וכיון שלא אמרו כן בהדיא על הבאים במדה שאם ראוים למדרס שיהיו טמאים אף בשאר טומאות אין לנו לרבות טומאה מדעתינו. וכללא דרפ״ו דנדה כל הטמא מדרס כו׳. אין למדין ממנו. כדכתבתי במשנה ג פי״ד. ול׳ רש״י בפ״ו דנדה שאין לך כלי הראוי למושב הזב שאין שם כלי עליו וראוי לקבל כל טומאות. וכמו שהעתקתיו שם. ולפי זה יתכן שדעת רש״י כהרמב״ם. ולאו בכל ראוי למדרס אומרת שמטמאים ג״כ בשאר הטומאות. ואין צריכין לפי זה לדחוק בפירוש ל׳ רש״י שהעתקתיו בפט״ו ומיהו בפ׳ כיצד הרגל דף כה ילפינן מג״ש דמפץ במת

טמא משרץ. ושרץ יליף בק״ו ממדרס. ובמשנה י דלקמן הביא הרמב״ם בפירושו תחלת השיטה ההיא. ומפץ ודאי לאו דוקא. אלא נקט מפץ שאינו בגד. ולא עור. ולא שק. הנאמרים בפרשה בטומאות שרץ ומת וגם אין לה טהרה במקוה. וכדכתב הרמב״ם שם. והר״ב בסוף פירקין. ואי ילפינן ממדרס לשרץ. ומיניה למת למפץ. ה״ה לכל מה שטמא במדרס. וכ״כ התוס׳ בהדיא בנדה [דמ״ט] ובפרק כיצד הרגל דמההיא נפקא בכל דוכתי דאמרי׳ כל הטמא במדרס כו׳ וא״כ היאך יכולה לחלק בין פשוטי כלי עץ לבאים במדה. וצריך לי עיון]:

ה **[*תרבוסין**. וכך העתיקו הר״ב והר״ש. גם הרמב״ם בפירושו. אבל בחבורו פכ״ז מה״כ כתב תרכוסין בכ״ף. וכן הוא בערוך]:

[*טמא מדרס. פי׳ הר״ב דחזי לישיבה או למזגא עליה הבאים להקיז. הכ״מ שם]:

[*שאוכלין עליו. פירש הר״ב כלי תשמיש הוא. ואומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו. הכ״מ שם]:

[*ושל זיתים. כתב הר״ב שסוחטים בו זיתים. לא ידעתי למה לו לפרש כן. והרי הרמב״ם כתב אשר יעשה להשיר עליו הזיתים ובחבורו כתב ג״כ *)ששוטחין עליו הזיתים]:

ו **ושל דלפקי**. כתב הר״ב והבסיס שלפניו אינו לישיבה. אלא להניח עליה חפצים. מהר״ם. [*ומ״ש הר״ב דלפקי כלי עץ וכו׳. וכ״כ לעיל רפכ״ב. ועי׳ מ״ש עליו שם בס״ד]:

ז [*פנקסיות פירש הר״ב כמו חנוני על פנקסו דרפ״ז דמסכת שבועות]:

האפיפורין. פירש הר״ב לוח שמניחים עליו אבק של עפר כו׳. כ״כ הר״ש בשם הערוך ערך פנקס. ותמהתי דכה״ג תנן נמי אפיפורין ברפט״ז ושם פירש הר״ב וכן הר״ש כתב שם בשם הערוך. שהוא כסא של פרקים. ודקדקתי בערך אפיפורין ומצאתי דמייתי לה התם נמי הך אפיפורין דהכא ומפרש לה שהוא כורסיא קטן לפני תיבת ס״ת. גם הרמב״ם מפרש הך דהכא כי הא דלעיל שהוא כסא של פרקים ונקרא פנקס לפי שפנקס הן כל ב׳ לוחות מזדווגים יהיו לסופר או לזולתו ושם פנקס על האמת אמנם הוא לסופר. ואפיפורין הוא כסא של פרקים כאשר יתפשט יהיו שתי לוחות וישב הסופר עליו וכאשר יתקבץ ישוב לוח אחד:

ח **של זגגין**. פירש הר״ב שמניחים עליה כלי זכוכית. וכך פירש הר״ש והרמב״ם. וכתב הכ״מ בפכ״ז מה״כ דתמיהא ליה מאי שנא מתרבוסין דמתני׳ ה ששוטחין עליו זיתים דטהורה מכלום. מפני שאינה ממשמשי אדם. ע״כ:

ט **של זבל טמאה מדרס**. פי׳ הר״ב לפי שראויה לישיבה. ז״ל הר״ש ויתכן שהן כעין אותן שבמקומינו שקורין בהוט (א) בלע״ז. ארוך כעין כוורת רחב מלמעלה וקצר מלמטה. ותלוי מאחריו ברצועה רחבה המתוקנת לאדם מלפניו. ונותן בו זבל לכרמים ומחובר בו מקל מאחריו ומגיע עד קרוב לארץ וכשרוצה לנוח פושט רגליו לפניו מעט ונשען מעומד על גביו. ע״כ:

והפוחלץ של גמלים. פירש הר״ב עשוי כעין מכבר כו׳. וכ״כ הרמב״ם. ומסיים יעתקו אותו על הגמלים. ע״כ. ומהר״ם פי׳ שהוא כלי עשוי מעור גמלים והוא גדול ביותר ומחזיק מ׳ סאה ויותר ולהכי טהור מכלום. כיון דאינו מיוחד לישיבה והוא מחזיק מ׳ סאה אינו מיטלטל מלא. ע״כ:

י **שלשה מפצים הם**. פי׳ הר״ב כמין מחצלאות כו׳. ואין המפץ בכלל כלים האמורים בתורה ואף עפ״כ מתטמא הוא במדרס דין תורה שהרי ריבה הכתוב כל המשכב וזה ראוי למשכב ועשוי לו. וכן מתטמא במת ובשאר טומאות מדבריהן ככל פשוטי כלי עץ [*וזה הכלל גדול כל המתטמא במדרס כו׳]. הרמב״ם רפכ״ג מה״כ. ועיין בפי׳ הר״ב דס״פ:

ושל גתות לשון הר״ב העשויות לכסות בהן ענבים וזיתים. וכ״כ הרמב״ם. ולא ידענא זיתים מאי עבידתייהו דהא לא תנן אלא גתות:

יא **ושל עור הדג טהור מכלום**. פי׳ הר״ב דכל הבא מבריות שבים טהור כדתנן בפרק יז מי״ג. וע״ש:

יג **[*לוילון כו׳**. פי׳ הר״ב העשוי למסך כו׳. עי׳ במשנה ד פ״ח דשקלים]:

יד **של ספרין טמאה טמא מת**. ובפ׳ כח משנה ד אפליגו תנאי ע״ש. וכתב הכ״מ בפרק כ״ז מה״כ שאינה מטמאה מדרס מפני שאין משתמשין בהן [לשכיבה]. ומ״מ טמא טמא מת מפני שפעמים עושין אותן כמין תיק ונותנה בחיקו ומתחמס בה וכדרך שאמרו לענין איסור כלאים בירושל׳:

ושל תכריך ושל נבלי בני לוי. והר״ב העתיק ושל תכריך נבלי כו׳. וכך העתיק הר״ש. וכן בס״א. אבל בפירוש הרמב״ם בנא״י כתוב ושל תכריך האמור כאן היא תכריכים של מת. וז״ל בחבורו שם ושל תכריכי המת ושל נבלי כו׳:

ושל נבלי בני לוי. כתב הר״ב ודרך שאר בני אדם לעשות להן תיק של עור ואף הן טהורין. כדתנן לעיל פט״ז מ״ז. הר״ש. וצריך לומר דל״ד לתכריך הכלים דמתני׳ יב:

טו של צדי חיה ועוף טמא מדרס. ואין זה [בית] אצבעות דתנן לקמן פכ״ו [משנה ג] [בית] אצבעות טהורות. [דהא] איכא של ציידי חיה ועוף וחגבים אלא ענין אחר הוא. הר״ש. וכן נמי אין זה כמו קסייה דמשנה ו פרק ט״ז. אף ע״פ שפירשו בו ג״כ הר״ב והרמב״ם שהוא בית יד. דמ״מ ענין אחר הוא ושמותם יוכיחו. אבל הר״ש לא הוצרך לכתוב זה. לפי שהוא מפרש קסייה קערות:

טמא מדרס. פירש הר״ב לפי שנשען עליו. וכ״כ הר״ש גם הרמב״ם כ״כ בחיבורו פרק כ״ז [מה״כ הלכה י״ד]. וכתב הכ״מ שאינו יודע מה צורך לו להשען עליו:

טז של ילדה טמאה טומאת מדרס. פירש הר״ב שראוי לישיבה. וכ״כ הרמב״ם. וכתב עליו הכ״מ שאפשר שהיו באותו זמן הילדות נותנות סבכה שלהן ע״ג הכסת וישנות עליה [כההיא דמתני׳ יד] והזקנות לא היו נוהגות כן. ע״כ. ומ״ש הר״ב ושל זקנה מעשיה מוכיחים עליה. כ״כ הרמב״ם אינה ראויה למושב לגודל נקביה או לתכונת מלאכתן. ומ״ש הר״ב ובתוספתא תניא של זקנה טמאה מדרס כו׳. מסיים בה הר״ש. וכן נראה דהא לקמן תנן פכ״ח משנה ט סבכה של זקנה טמאה משום מושב:

יז שלש קופות הן כו׳ הולכים אחר הבריה. פי׳ הר״ב אם טמאה טמאה כו׳. ובקטנה וגדולה מפרש אם הגדולה ניקבה כמוציא רמון כו׳ והדר מפרש גבי הולכים אחר הפנימית אם טמאה הפנימית כו׳. ועירוב פירושים הם. דזה שפי׳ אם טמאה כו׳ כ״פ הר״ש גם הראב״ד [פכ״ז מה״כ הלכה יז] מפרש כן בשם הרב היוני ז״ל. ולדידהו אף בגדולה מפרשים כן. וז״ש הר״ב בניקבה כמוציא רמון. הוא פי׳ הרמב״ם ולדידיה אף בבריאה ובפנימית מפרש כן אך הראב״ד השיגו דלמה שתיהן טהורות והלא תיקנה בשטלה עליה. והליץ בעדו הכ״מ שאפשר לפרש דברי הרמב״ם דאה״נ שאם היתה. נקובה במוציא רמון ואח״כ תקנה וטלה עליה שהיא טמאה. והב״ע כשטלה על נקב קטן שהיה בה ואח״כ ניקבה הגדולה כמוציא רמון טהורה אף הקטנה אע״פ שהיא שלימה. ועי״ל דבניקבה הגדולה כמוציא רמון טהרה מטומאתה וכשטלה עליה הקטנה לא חזרה לטומאתה. ואע״פ שהיתה זו הקטנה טמאה. הרי היא כחלק מהגדולה. וגם היא טהורה ע״כ. [*ופי׳ קופות ע׳ בסוף כלאים]:

מהוהא. נ״ל שהגירסא מהוהה בהיה״ן מלשון תוהו ובוהו. ר״ל דבר שאין בו ממש. מהר״ם. [*ועיין פכ״ז [משנה יב] וגם בספ״ט דטהרות]:

[*שטלייה. כתב הר״ב מלשון טלאי ע״ג טלאי. דבפ׳ כיצד מברכין (ברכות דף מ״ג.) ולא ידעתי למה הביא ממרחק והלא היה יכול להביא ממ״ב דפכ״ו]:

רש״א כף מאזנים. לשון הר״ב לפרושי מלתא דת״ק קאתי ובכף מאזנים של מתכות טמא איירי. אין אלו בעיני אלא דברי תימה. דת״ק בבגד איירי ואתא ר״ש לפרושי ומיירי בשל מתכות. ובלי ספק שהר״ב ראה בפי׳ הרמב״ם שכתב בזה הלשון. ואר״ש בדמיון זה כו׳. גם לא הי׳ נכתב בנוסח שלפניו שאין הלכה כר״ש. וכמו שג״כ איננו בדפוס ישן*). ולפיכך חשב הר״ב שהרמב״ם ר״ל שר״ש מפ׳ דברי ת״ק. וממשל משלים לדברי הת״ק אבל אין זאת כוונת הרמב״ם כלל אך כוונתו שר״ש. אמר ג״כ דמיון זה שמחלק ת״ק בפנימית וחיצונית. וכן בנוסח שלפני נכתב ואין הלכה כר״ש וכן ג״כ בנא״י:

כתב הר״ב ומסקנא דכולה פרקין כו׳ דכל דבר הראוי לשכיבה כו׳. עיין בספ״ב דזבים. ולעיל בפי׳ הר״ב פי״ח משנה ה. ומ״ש הר״ב והמפץ כו׳ דמרבינן לה מקרא דכתיב כל המשכב כל לרבות כו׳. וכיון דתרי קראי כתיבי. משכבו למעוטי. וכל לרבויי הא כיצד יש במינו אף ע״ג דלית ליה טהרה במקוה. אין במינו מקיש משכבו לו גמרא פ״ט דשבת דף פד ומייתי לה הרמב״ם לעיל משנה י ומפרש בשם הר״י הלוי גאון ז״ל שהמפץ יש במינו מה שיטהר במקוה והן הכלים הנעשים מזאת האריגה כסלים וכקופות והן נכנסים במאמר הש״י באמרו כל כלי. אולם החרס אין במינו מה שיעלה ממנו דבר שיש לו טהרה במקוה [ע״כ] [*ומ״ש הר״ב והאי לאו כלי הוא. וא״ת פשוטי כלי עץ נמי לא ליהוי להו טהרה במקוה והתנן בספי״ח במטה שמיטהרת איברים. ופי׳ הר״ב כשבא להטבילה מטביל הכרע לבד. כתבו התוס׳ בפר״ע דשבת דף פד [ד״ה מפץ] דאור״י דנפקא לן מדכתיב (במדבר ל״א:כ׳) וכל כלי עץ תתחטאו דמשמע אפי׳ פשוטי. דומיא דכלי מתכות דכתיבי התם ואף ע״ג דכתיב (שם) וכל מעשה עזים ליכא למילף מה מעשה עזים מיטלטל מלא וריקן אף כלי עץ. דלא שייך למילף הכי. אלא משק כדכתיב (בראשית מ״ב:ל״ה) ויהי הם מריקים שקיהם. ולהכי נמי נקט בכל דוכתי מה שק כו׳ כמ״ש לשונם בפ״ק דחולין מ״ו. ומ״ש הר״ב. ואין לו טהרה עד וכו׳ פחות מו׳ על ו׳ שיעור טומאתו בפכ״ז [משנה ב]. הרמב״ם שם. ומ״ש הר״ב כלי אבנים כו׳. ברפ״י. ומ״ש הר״ב וכל דבר הבא מן הים. במשנה יג פי״ז ע״ש. ומ״ש הר״ב וכלי עץ כו׳. ג״ז שם ר״פ עשירי ורפט״ו. ומ״ש הר״ב כגון תרבוס. בפרקין משנה ה. ומפץ. משנה י. וסדין. משנה יג]:

פרק כה

א יש להם אחוריים ותוך. פירש הר״ב אם נגעו המשקים מאחוריהם כו׳ ולא נטמא תוכן. כדתנן לקמן במשנה ו:

כל שיש לו תוברות. פירש הר״ב לולאות כמו שיש למכנסים תפורות לאחוריו של בגד. והוא בית כניסת האבנט ושמו תובריות. ואית דאמר תופרות. ל׳

הר״ש. ונ״ל שבימיהם כך היו תופרין דאילו האידנא תופרין השפה אל תוכו. ול׳ התוס׳ פ״ק דפסחים סוף ד׳ יז תובראות פירושו תפירות שפה לפיהן סביב כעין מכנסים ע״כ. ובנוסחת מהר״ם ז״ל תפרות ופי׳ לשון תפירות נראה בו איזו פנימי. ע״כ:

[*והדלפקי. מפורש בפ׳ דלעיל מ״ו ורפכ״ב]:

ב **משבעה לחרחור מד׳ לדרבן**. עיין במ״ז [*וח] פכ״ט. [*ומ״ש הר״ב אם נפלו משקים טמאים כו׳ אין טמא מן המרדע אלא ז׳ כו׳. וכן פי׳ הר״ש. ולדבריהם יש לו אחורים ותוך דקתני אינו כמו אינך דלעיל ודלקמן. אבל פירושו כלומר שהכלי עצמו חלוק. וכמו שחלוקים שאר כלים באחורים ותוך לענין דינייהו. ה״נ המרדע חלוק הוא בעצמו לענין דין אחר. והיה נכון למתני יש להם יד משבעה כו׳. ומ״ש הר״ב ורמב״ם פי׳ כו׳. לכאורה דעתו שחולק הרמב״ם על הדין שכתב הר״ב שאם נפלו משקים טמאים על החרחור כו׳. אבל אינו כן דאיהו נמי ס״ל כך. שכ״כ בהדיא בחבורו פכ״ה מה״כ. והשתא דאתינא להכי יכולני לומר שגם הר״ש סובר כדברי הרמב״ם באם נפלו משקים טמאים חוץ לז׳ כו׳. אלא דמר נקט חדא ומר נקט חדא. והשתא אף להר״ש אחורים ותוך דהכא כמו אינך. אלא שלהר״ש העיקר שהוא מה שנשנה במשנה אחורים ותוך לא פי׳. והרמב״ם מפרש הנשנה במשנה. ועיין לקמן במשנה דלקמן בד״ה וזומא ליסטרא וכו׳]:

ג **[*וזומא ליסטרא**. פירש הר״ב כלי שראשו אחד כף וכו׳. ולכף יש תוך ואחורים. וז״ל התוספתא שהביאה הר״ש זומא ליסטרין שנפלו משקין על תוכה טמאה כולה נפל על אחורים אינו טמא אלא אחורים תוכה והמזלג והיד טהורין נפלו על גבי המזלג חולקים את היד המשמש את הטמא טמא והמשמש את הטהור טהור. נפלו על גבי היד מנגבה והיא טהורה ע״כ. וכדתנן במ״ו ידות הכלים המקבלים כו׳ מנגבן כו׳ וצריכין לחלק בין הך דהכא למרדע דמתניתין דלעיל. דהתם אין דין ניגוב וצ״ל דיש שיעור יד לכל אחד כדתנן משבעה כו׳. וכמו ששנינו גם כן במשנה ז וח פכ״ט. הלכך מחשבין לאידך שבין אלו שני השעורים לאחורים ולא ליד. אבל זה צ״ע למה לא יהיה דין השבעה עצמה והד׳ עצמה כדין היד שיהא מנגבה כשנפלו עליה משקים טמאים. ועוד צ״ע שיהיה מותרות הידות חשובות מהידות עצמן שהרי יהיו נחשבין כאחורים החמורים מן הידות. לכך נראה לי דטעמא אחרינא איכא דכל שבעה לחרחור וארבעה לדרבן נחשבין לחרחור ולדרבן כעצמותן ולפי שאין צריכין ליד לפיכך מה שבין השבעה להארבעה נחשב כאחורים]:

[*רבי שמעון אומר כו׳. כתב הר״ב והלכה כרבי יהודה. וכן כתב הרמב״ם. וממילא דמאי דקאמר ר״ש וצריך להטביל. כהלכה הוא. ועיין בסוף מתניתין ה]:

ה **הרובע ואחוריו טמאין**. פי׳ הר״ב היינו הדפנות המקיפות כו׳. אבל דופן המפסיק כו׳. בכלל תוכו כו׳. ולאו כולו בכלל תוכו אלא צד שכלפי חצי רובע. כן צריך לפרש ודברי הר״ב מדברי הר״ש הן מועתקין. וכן הא דסיים וכתב. ודין דופן האמצעי מפורש לעיל בספ״ב דריב״ן אמר חולקי׳ כו׳ כ״כ הר״ש. ואני תמה על הר״ב דהא פסק התם שאין הלכה כמותו. וכן לא הזכיר הרמב״ם חלוקת דופן האמצעי לא התם בדריב״ן כמ״ש שם ולא הכא כשהעתיק משנתינו בסוף הל׳ כלים [הל״ו] ועיין ברפ״ד דאהלות. ובפ״ו משנה ד:

[*וכשהוא מטביל מטביל את כולו. אתאן לרישא. וכן העתיקה הרמב״ם ברישא בסוף ה׳ כלים]:

ו **שנפלו עליהן משקין**. ירצה בו משקים טמאים. הרמב״ם:

ושאר כל הכלים שאינם יכולים לקבל רמונים. ונ״א ל״ג. שאינם יכולים לקבל רמונים. וכן בגירסת מהר״ם ועוד גורס שיש להם אזנים ותוך:

ואזנו וידיו טהורים. כתב הר״ב עבדו ביה רבנן היכרא כו׳. כמו שפי׳ בר״פ:

ז **לעריבה גדולה של עץ**. פי׳ הר״ב שאם יש משקים באחורי העריבה וידיו טמאות אוחז בבית הצביטה ואין חושש כו׳. וכ״כ הר״ש אבל הוא מפרש ג״כ ויש להן בית צביטה בכה״ג. דאם אחוריו טמאים ובית הצביטה טהורים או איפכא. לא גזרינן האי אטו האי. שלא יטלנו בזה פן יגע בזה ע״כ. והר״ב מפרש שאם נטמאו אחוריו בית הצביטה טהור כו׳. וכ״פ ברפ״ג דחגיגה וכפירש״י שם. וכן הרמב״ם התם והכא. והוא מפרש בעריבה גדולה נמי לענין זה שכאשר נטמא *) (ג״כ) הכלי [במשקין טמאין] לא נטמא בית הצביטה ע״כ. ועמ״ש לקמן במשנה ט:

אמר ר׳ יוסי לא אמרו אלא לידים הטהורות בלבד. וצ״ל היינו טעמא דר׳ יוסי דכשהוא וידיו טהורות. אז נזהר היטב שלא יבא לידי רבוי טומאה לא הוא ולא כליו. אבל כשידיו טמאות אינו נזהר כל כך וחיישי׳. מהר״ם:

ח **קומקום שהיו אחוריו טמאין**. הרמב״ם סוף הל׳ כלים:

ט **ואין להם בית צביעה**. אתאן לר״מ דאמר במ״ז לידים טמאות שייך לשון זה שהכלי טהור ובקדש דגזרי׳ בית הצביעה שאין בו משקין שמא יגע באחוריו שיש בו משקים. אבל לר״י כה״ג אפילו בתרומה גזר ולקדש כולו טמא אפילו תוכו מה שייך לשנות אין להם אחורים ובית הצביעה. כיון

דתוכו נמי [אין לו] ואי הוה תני אין להם אחוריים ותוך. סגי בהכי. אע״ג דלא תני בית הצביעה. כ״כ הר״ש מהתוספתא וזה לפי שטתו דמפרש לרישא דמתני׳ ז כל הכלים שיש להם אחוריים ותוך ויש להן בית הצביעה. שנשנה ג״כ לשלא יגע הא אטו הא. כמ״ש לעיל בשמו. אבל לשטת הרמב״ם דמפרש שנשנה לענין שאם נטמא הא׳ לא נטמא חברו אצטריך שפיר למתני דלקדש. אף בית הצביעה אין לו. כלומר אינו מחולק אלא כשנטמא הא׳ הכל טמא אף בית הצביעה. וכ״פ הר״ב ברפ״ג דחגיגה:

[*במחשבה. ועמ״ש לקמן בד״ה ומחשבה וכו׳]:

אלא בשינוי מעשה. עיין ס״פ דלקמן ממשנה ז ולהלן:

ומיד מחשבה. כ״ש [הוא. כיון] דמעשה מבטל מעשה. ולא נקטה אלא משום סיפא. דדוקא מעשה מבטל מיד מחשבה. ולא מחשבה מיד מחשבה. הר״ש:

ומחשבה אינה מבטלת לא מיד מעשה ולא מיד מחשבה. בשלמא מיד מעשה לא מפקא. לא אתי דבור ומבטל מעשה. אלא מיד מחשבה מיהא תיפק. שאני מחשבה דטומאה דכי מעשה דמי. כדרב פפא. דרב פפא רמי כתיב כי יתן וקרינן כי יותן. [*הא כיצד כי יותן] דומיא דיתן. מה יתן דניחא ליה אף יותן נמי דניחא ליה. ואע״ג דנפלו ממילא. אלא דניחא ליה במחשבה. הוי הכשר. וקרי ליה כי יתן. והיינו בידים. גמרא פ״ג דקדושין דף נט. [*ומדאמרי׳ לא אתי דבור. נ״ל דדוקא דבור. ולא סגי במחשבה. ועיין מ״ש במשנה ד פרק ט דפרה. ומ״ש בסוף פ״ג דב״מ [ד״ה החושב]. גם עיין במשנה ו פרק ח דטהרות. ובמשנה יא פרק ג דעוקצין] [ד״ה משיחרחר]:

פרק כו

א **הרי אלו מיטמאין ומיטהרין שלא באומן**. כתב הר״ב משום דכל הני יש להן רצועות וא״צ לקשרן כו׳. וכ״כ הר״ש. וכלומר דלפיכך מיטמאין שלא באומן. וז״ל הרמב״ם כי כאשר הורכבו קרסים בלולאות ואפילו בלי אומן. ויחבר הכיס עד שיחזירהו כלי קבול הנה הוא יטמא: אר״י והלא כל הכלים מיטמאין כו׳. לשון הרמב״ם ואר״י שהכלים כולם ג״כ לא יצטרכו לאומן. אבל כל ששם לכלי צורה יקבל בו הטומאה הנה הוא יטמאהו. ואע״פ שהוא הדיוט. וכן אם הפסיד ממנו זאת הצורה ואפילו הוא הדיוט הנה כבר טהר זה הכלי מטומאתו:

ג **[*כף לוקטי כו׳**. פירש הר״ב כמין כף יד כו׳. ואין לו בית אצבעות אלא עור פשוט. וז״ל הרמב״ם בחבורו פ״ז מהל׳ כלים עור שאין עליו צורת כלי אינו מקבל טומאה לפיכך כף של עור שקושרים לוקטי קוצים על כפותיהן כו׳. מפני שהוא עור פשוט ואין עליו צורת כלי. ע״כ. עיין ר״פ ט״ז:

הזון. פי׳ הר״ב אזור כו׳. מסיים בו הר״ש והיינו הזונות רחצו דקרא סוף מלכים א. וכ״כ הרמב״ם]:

ברכייר. פי׳ הר״ב דפוס של עור כו׳. וז״ל הר״ש בשם הערוך אלו שעושים מלאכה וצריכים לעמוד כורעים על ברכיהן. ועושין כמו פיסת יד מעור ומשימין על ברכיהן:

[*טמאים. פי׳ הר״ב דעשוים לקבלה. וכן לשון הר״ש. והרמב״ם כתב בפי׳ כפי נא״י שהם דמיון ב׳ קערות ע״כ. ובחבורו שם כתב שיש עליהם צורת כלי]:

[*והשרוולים. פי׳ הר״ב כמין בית יד של עור דחוק כו׳. כ״כ הר״ש בשם הערוך. ומסיים בערוך. בל׳ רומי הי״ד שיר״א. וכ״כ ג״כ הרמב״ם בפירושו. שענין זאת המלה בל׳ רומי הכנסת היד. ולא ידעתי למה לא פירשו טעם טומאתן. והרמב״ם בחבורו שם כתב שעשוי כמין טבעת שמכניסין אותן האומנים בזרועותיהן וכו׳. מתטמאין כשאר כלי עור הפשוטין. ע״כ. כלומר שהם בצורת כלי]:

וכל בית אצבעות. עיין מ״ש במשנה טו פכ״ד:

[*האוג. פי׳ הר״ב פרי אדום כו׳. ועיין בפ״ק דפאה מ״ה. ומ״ש במסכת פרה פ״ג מ״י]:

ד **סנדל שנפסקה כו׳**. כעין משנה זו תנן לעיל פי״ח [מ״ה] גבי מטה שנשברה כו׳ וע״ש:

לא הספיק כו׳ עד שנפסקה שניה. ל׳ הר״ב טהורה. דכיון שנשברו שתי אזנים תו לא חזי למידי. ונראה דגרס בהדיא טהורה. דאין לפ׳ דטהור דלקמן בסמוך קאי נמי אדהכא. דהא לקמן מפרש טהור מטומאה דלמפרע אבל מקבל טומאה מכאן ולהבא. והכא שכתב דלא חזי למידי א״כ אף מכאן ולהבא אינו מקבל טומאה. ובדברי הר״ש נראה דגרס טהור. אבל מפרש בהפך דהכא טהור למפרע ומקבל טומאה מכאן ולהבא. ובנפסק עקבו כו׳ מפרש טהור. דבטל מתורת כלי ולא חזי לתשמיש [*וכן נ״ל עיקר. שאין טעם לומר בנפסק וכו׳ שיקבל טומאה מכאן ולהבא וכ״ש בנחלק לשנים דתנן גבייהו] אבל הרמב״ם בפ״ז מה״כ [הלכה י״ב] העתיק לא הספיק כו׳ עד שנפסקה השניה או שנפסק עקבו כו׳. טהור:

[*ניטל חוטמו וכו׳ טהור. פי׳ הר״ב מטומאה דלמפרע כו׳. עמ״ש בדבור דלעיל]:

האמום. פי׳ הר״ב דפוס כו׳. ועי׳ רפכ״ג:

וחכמים מטמאין. פי׳ הר״ב דחשבי ליה נגמרה מלאכתו. משום דאינו מחוסר מלאכה הצריכה אומן. שהדיוט יכול לשמטו מהאימום. כ״מ פכ״ד מה״כ:

כל חמתות צרורות כו׳. כתב הר״ב והלכה כת״ק. ועיין מ״ש בסוף מ״א פ״ה דעדיות:

ה **[*עור שחשב עליו כו׳**. עיין מ״ש בס״ד בס״פ דלעיל]:

עור החמר. כ׳ הר״ב ול״ג עור החמור. כ״כ הר״ש בשם הערוך. אבל הרמב״ם גורס עור החמור. ומפרש אשר יקשרו באמצעיתו הדבר אשר יעתיקו על החמור ובנא״י גורס עוד ג״כ עור החמר ומפרש שהחמר משים עליו כשמעמיס על החמור. ובחבורו [ריש] פכ״ד מה״כ העתיק ג״כ עור שמניחין על החמור תחת המשאוי. ועור שחוגר החמר עליו:

ו **עב כסות וכו׳**. כתב הר״ב מפי השמועה עור שמכסים בו הבגדים כו׳. והוא פי׳ הרמב״ם. וכתב בנא״י ששמו המפורסם בערב עיבה:

למשקולת טמא. פי׳ הר״ב לפי שהוא עשוי לקבלה. ומקבל שאר הטומאות ואינו מתטמא במדרס. הרמב״ם פכ״ד מה״כ:

ז **[*מחשבה**. עיין מ״ש בס״פ דלעיל]:

שיש חסרון מלאכה. ל׳ הר״ב שעדיין חסרה מעשה ואח״כ תתקיים המלאכה. וכן לשון הר״ש. והיה נראה שצ״ל תתקיים המחשבה:

אלא העוצבה. כתב הר״ב ואינה צריכה קיצוע. ועבוד נמי אינה צריכה כדפי׳ הר״ב במשנה ג פי״א דזבחים:

ח **ושל גזלן אין מחשבה מטמאתן: פי׳ הר״ב דסתם גזילה אין בו יאוש בעלים**. בגזלן דעובד כוכבים [מיירי]. כדפי׳ הר״ב במ״ב פרק בתרא דב״ק:

ט **האזמל**. שם ברזל אשר [יחתכו] בו את העורות. הרמב״ם:

פחות מחמשה טפחים. כדתנן בפרק שאחר זה [משנה ב] ששיעור העור לטומאה ה׳ טפחים. ולזה אמרו חכמים שלא [יצא] מטומאתו. עד שישאר ממנה פחות מחמשה טפחים. הרמב״ם:

ומן הכסת טהורה. כתב הר״ב ומיהו מקבלות טומאה מכאן ולהבא. כדתנן לעיל בפכ״ד [משנה יד] של ידים טמאה מדרס. דלא מסתבר לאוקמא מתני׳ במטפחת של ספרים ושל תכריך בני לוי. דא״כ אפילו דשאר עור נמי טהור. הר״ש:

פרק כז

א **הבגד מטמא משום חמשה**. פירש הר״ב [*כגון צרור מרגלית דתנן לעיל. פרק דלעיל מ״ב. ומ״ש הר״ב או בית קבול שמן. הוא דבר תמוה. שהבגד יקבלו בו השמן ואיך יתקיים בו. אבל הרמב״ם לא כתב לזה על הבגד עצמו. אלא הביא ראיה ששיעור הקבול בכל שהוא. מדתנן בספי״ז לקבל שמן ואמשחזת נשנה שם. ומ״ש הר״ב ואם נעשה אהל למת. דכתיב והזה וכו׳ למדנו שאהל טמא. אפילו לא נגע בו טומאה. הרמב״ם פ״ה מהט״מ [הלכה יב]. ומ״ש הר״ב אם נטמא במדרס הזב שעורו אין פחות מג״ט כו׳. כדפי׳ במתני׳ דלקמן. וע׳ במ״ד. ומ״ש הר״ב אם נעשה אהל כו׳ אין טמא בפחות מטפח על טפח. עיין באהלות פ״ג מ״ז. ומה שפי׳ הר״ב] אם הוא אבנט או חגור מטמא משום אריג. אע״פ שאין בו שיעור כו׳ וילפינן ליה משק. [*ושק גופיה ילפינן בספרא. הביאה הרמב״ם בפירושו וז״ל שק אין לי אלא שק מנין לרבות את הקלקי ואת החבק ת״ל שק. אי שק יכול יטמא חבלים ומשיחות. ת״ל שק. מה שק מיוחד טווי וארוג אף כל טווי וארוג. ע״כ]. וא״ת ואכתי כל שהוא למה טמא והא בעינן שיטלטל מלא וריקן דומיא דשק [כמ״ש הר״ב רפט״ו]. י״ל דראוי לכוף ולקפל וליקח בו מרגלית. או מחט. וא״ת א״כ פשוטי כלי עור אמאי טהורין [כדתנן ברפט״ו] הרי ראוין הם לקפל בו שום דבר כמו הכא וי״ל דמיירי בעור שלוק שהוא קשה. תוס׳ פ״ו דשבת דף סג ע״ב. ול׳ הרמב״ם רפכ״ב מה״כ שיעור הבגד להתטמא ג׳ טפחים כו׳ בד״א בקרעים מן הבגדים אבל האורג בגד בפני עצמו כל שהוא. הרי זה מקבל שאר טומאות. חוץ מטומאת מדרס. שאין מקבל אותה אלא הראוי למדרס. ע״כ:

[*אין לו אחורים. פי׳ הר״ב שאין כלי חרס מקבל טומאה מאחוריו כו׳. וכ״כ הר״ש. ומסיים ותימה מה חדוש הוא דאחוריו טהורין. כיון דאפי׳ מקום תשמיש שלו טהור. ונראה דמיירי באחוריים שיש להם תוך. כגון במקום חקק בית מושבם כעין ההוא דלעיל פ׳ שני. דהאי כיון דמפניו אין לו תוך. אחוריו טהורין. אעפ״י שיש להן תוך. עכ״ל. וכה״ג לק׳ בר״פ האחרון בפי׳ הר״ב על טבלא ואסקוטל׳. ואני תמה על שניהם. על הר״ב ועל הר״ש. שכלל הזה נשנה בפ׳ ב סוף מ״ג. וכל אחד מהם מפרש שם בענין אחר. שהר״ב פי׳ שם לענין כלי שטף. כמ״ש שם בס״ד. וע״ש]:

[*מוסף עליו העור שהוא מטמא משום אהלי׳ מוסף עליו השק כו׳. ילפינן אהל דבמת מאהל דבמשכן. ושק אריג משער ונוצה של עזים. כדפירש הר״ב במשנה דלקמן. ואף עור בהמה טמאה ילפינן מק״ו [מנוצה של] עזים דאינו מטמא בנגעים. כדאיתא פרק במה מדליקין (שבת דף כח ע״ב)]:

ב **לטמא מת**. והוא הדין לשאר טומאות חוץ מן המדרס. כמ״ש הרב בריש פרק כד:

מפץ. עיין מ״ש בפרק כד מ״י:

ג **טהור**. מן המדרס. הרמב״ם פכ״ג מה״כ [הלכה ג]. וז״ל הר״ש יתכן דאפילו במת טהור אם נגע בשק ולא נגע בבגד. ואם נגע [בבגד]. הבגד טמא. והשק טהור. ע״כ:

טמא. עי׳ [מ״ש] ספ״ד דמעילה [מ״ו] :

זה הכלל כל שחבר לו מן החמור ממנו טמא. כתב הר״ב ודוקא כסדר הזה הכתוב במשנה. כו׳. וכ״כ הר״ש. גם התוס׳ בפ״ק דסוכה דף יז. אבל מסיימי דמתוך הכלל דאתא לרבויי משמע דלאו דוקא קתני מתני׳ דמצטרפים כסדר הזה. ע״כ. ויש לדחות דאשכחן דתני זה הכלל. ולא אתי לרבויי. וכמ״ש במשנה ב פ״ד דמגילה [*וכן אתה מוצא במכילתין פ״ב משנה ג. ומ״ג פ״ח דטהרות] ומ״ש הר״ב ומיהו לעשות מהן טלאי כו׳ דמאיזה מהן שיקצע טפח כו׳. דאינו מקפיד לשם אם הוא משני מינים. עירוב פירושים הן דבריו בזה. דמתחלה מפרש דמאיזה מהן שיקצע. כלומר מאיזה אחד שיקצע כו׳. וכמ״ש ג״כ במתני׳ דלקמן. ואח״כ מפ׳ דאינו מקפיד אם הוא מב׳ מינים. דהיינו שיקצע ויחבר מב׳ מינים או מיותר כשיהיו ביחד טפח על טפח. ושני הפירושים הללו כתבם רש״י בפ״ק דסוכה דף יז. והעתקתי׳ כבר בספ״ד דמעילה. וכתב רש״י שפי׳ הראשון נ״ל עיקר. וכן הסכימו התוס׳ פ״ז דשבת דף עו. וכן פי׳ הרמב״ם [במתני׳ דלקמן] :

ד **המקצע מכולם טפח על טפח טמא**. ל׳ הר״ב ראוי לטמא מושב כלומר ולא במשכב וכ״כ הרמב״ם ומסיים לפי שהוא ראוי למושב בחשבו אותו. וא״א לשכב עליו. [*ועיין מ״ש בפ״ק מ״ג בפ׳ דלקמן מ״ט]:

טפח על טפח. פי׳ הר״ב שכן לפעמים מקציעים כו׳ ולא הוי אלא טפח על טפח. כנגד בית מושב האדם. רש״י פ״ק דסוכה שם:

ה **[*ר״ע מטמא**. וחכמים כו׳. וכה״ג פליגי לעיל בפרק עשרים. משנה ד]:

ונמדד כפול. עיין במשנה דלקמן:

ו **נמדדין**. אם שלש על שלש לטמא מת. או שלשה על שלשה לטומאת מדרס. הרמב״ם:

[*אמפליא. וכן העתיק הרמב״ם והר״ב העתיק אנפליא ולפי הבגדים המניין בפרק כל כתבי (שבת דף קכ:) וכתבם הר״ב שם במ״ד. גירסתו כפי הגירסא דהתם. וכן הערוך העתיק כן]:

פנדיא. והר״ב העתיק פונדא. וכן הרמב״ם והר״ש. ולפיכך יש לפרש גם כן הפירוש השני שכתב הר״ב בפונדא ברפכ״ט. וכ״פ הרמב״ם בכאן שהוא בגד כו׳ דבק בבשרו כו׳ ובו כיסים קטנים ישימו מעות בתוכן והצרכים הקטנים [וכל] אחד ממנו יקרא כיס של פונדא:

ח **וכן בגד שארג בו שלש על שלש**. לשון הר״ב דזה שיעורו לטמא בכל הטומאות. כמ״ש בריש פרק כ״ד וע״ש [ד״ה טמא]:

ט **ועשאו וילון**. כתב הר״ב וכגון שעשה בו מעשה כו׳ לבית שמאי משיתחבר. ועיין במ״ו פרק כ:

אבל טמא מגע מדרס. [כתב הר״ב] מפני שהשמש מתחמם בו. דאל״כ אין לו עליו תורת כלי. ועיין מ״ש במשנה ד׳ פ״ח דשקלים [*ועיין מ״ש במשנה דלקמן]:

י **אבל טמא מגע מדרס**. והא דפי׳ הר״ב במשנה ה׳ פי״א דזבחים דבגד שנטמא וקרעו ברובו טהור לגמרי מדאורייתא. [ועי׳ בפ׳ דלקמן משנה ח] ופי׳ התוספות שם דף צ״ה. וכן בפ״ד דחולין דף עג. דההיא בבגד שהוא כלי. וכיון שיש [*עליו שם כלי וכשנקרע אזיל] שם כלי מיניה טהור לגמרי. אבל הכא מיירי בחתיכת בגד דעלמא ואין שם כלי עליו. ולא טהור ממגע מדרס. אף על פי שטהור מן המדרס. ועוד י״ל דההיא דזבחים מיירי כשקורע קרעים הרבה ואין בכל א׳ שלש. ולהכי טהורה לגמרי. אע״ג שכל הקריעות מחוברות בסופן. לאו חבור הוא. כגון שכל קרע וקרע קרע עד רובה של טלית בפחות [משלש על שלש]. הוי כאילו גמר כל אחד ואחד עד סופו. ע״כ. וכ״כ הר״ש בפ׳ דלקמן מ״ח. [*וטעמא דת״ק דמתני׳ דהכא דטומאת בית הסתרים מטמא. וכן הוא בהדיא ספ״ד דחולין דף עב. ועיין לקמן]:

אר״י וכי באיזה מדרס נגע זה. כתב הר״ב דבגד של שלש על שלש שפירש מבגד גדול כו׳. הכל מודים שבשעת פרישתן מאביהן מקבלין טומאה מאביהן. כיון שיש באביהן כדי לטמא [*דבשעת פרישתו מאביו א״א לצמצם שלא יגע מעט מעט. ובשעת פרישה אינו בית הסתרים. ומקבל טומאה מאביו. שיש בו שיעור אב הטומאה. רש״י דחולין שם] וה״נ לא פליג ר׳ יוסי במטה שנשברה בפרק יח משנה ו. ובסנדל שנפסק במשנה ד׳ פרק כו [*כדפי׳ הר״ב התם. ושם כתבתי דלהכי מוקי הר״ב והר״ש. וכן התוס׳ דפרק ואלו קשרים (שבת דף קיב) למתני׳ דהתם דאתיא אף כר׳ יוסי. משום דהלכתא כותיה דטומאת בית הסתרים [אינו] מטמא. והשתא קשיא לי טובא אדפסק הר״ב הכא ובמשנה דלעיל דאין הלכה כר״י וכן הרמב״ם לעיל

כתב ואין הלכה כר״י ובמשנתינו זו ג״כ במקצת ספרים בפי׳ הרמב״ם ואין הלכה כר׳ יוסי. אבל בחבורו פכ״ג מהלכות כלים [הלכה ט]. פסק בהא דמתניתין דלעיל ודהכא בתרווייהו כר׳ יוסי. והוא נכון אע״פ שהכ״מ הוה ליה לכתוב טעם בדבר דלא פסק כת״ק. אולי סמך על המבין. אבל מ״מ קשיא לי הא דמתניתין ז דההיא פסקה ג״כ הרמב״ם שם [הלכה ז] ואמאי הא אתיא כרבי מאיר *)(כדכתבתי) לעיל שם. ולכן נ״ל דלהרמב״ם מתניתין ז׳ לאו מטעמא דכתבו הר״ב והר״ש דכר״מ אתיא אלא טעמא דההיא מתני׳ שכשם שאם פירש שלש על שלש מבגד גדול אי אפשר לצמצם שלא יגע ולכך טמא מגע מדרם. ה״נ כשנוטל חוט א׳ משל שלשה על שלשה א״א לצמצם שלא יגע בעודו מושכו מן החתיכה משא״כ נחלק דמתני׳ דהכא דאינו נוגע כלל דאדרבה המחלק קורע ומושך זה לכאן וזה לכאן]:

יא **וצורר מלח**. ולא תקרע בעת שיצורו בו המלח ויהדקו אותו כמו [שיקרה] בבגד [הבלוי]. הרמב״ם [*ומ״ש הר״ב בריא וחזק וראוי כו׳. אפרש לקמן בס״ד]:

[*או בריא או צורר מלח. ולכאורה יקשה אם אינו בריא היאך יצרור מלח. ולשון הרמב״ם בפירושו כפי נא״י אם שתהיה בריאה. אע״פ שאינה חזקה באופן שתהיה ראויה לצור בה. או שתהיה חזקה אע״פ שתהיה קרועה. ע״כ. והשתא ז״ש הר״ב ברישא וחזק לא אדלעיל לפרש ובריא קאי. אלא אשלפניו וראוי לצרור בו קאי]:

יב **[*ושל זהורית טובה**. פירש הר״ב הוא המשי הצבוע כרמז״י בלע״ז עמ״ש בפ״ג דפרה משנה י׳]:

פרק כח

א **או שעשאה כדור בפני עצמה**. כתב הר״ב וכ״ש כשעשאה וכו׳. וכן כתב מהר״ם. ומסיים ונ״ל דמשום סיפא נקט ברישא לתרווייהו. ע״כ:

ב **בין מוכן בין שאינו מוכן טמא**. בשאר טומאה חוץ מן המדרס. שהרי הוא פחות מג׳ טפחים. הרמב״ם פכ״ב מה״כ [הלכה כב] [*וז״ש הר״ב במגוד קולי״א בלע״ז. כן כתב רש״י שם קבולי״א בלע״ז והרמב״ם בפירושו כתב שהוא יתד]:

ג **רבי יוסי אומר על העור טהור**. ונ״א ל״ג. וכן נמחק בנא״י [*וכן בנוסחת מהר״ם ליתיה. וכן במשניות ישנים מנוקדים]. והסברא נותנת דלא גרסי׳ ליה. דאם טהור על העור. כ״ש שיהא מטהר ג״כ על הבגד. כדמוכח ממלוגמא. ומי ששנה כן אפשר שיצא לו הטעות ממתני׳ ו. ששם נשנה רי״א על העור טהור:

ד **מצויירות טהורות**. כ׳ הר״ב שכל שאינו משמשי אדם טהור. כדתנן במ״ז פרק טז:

ושאינם מצויירות טמאות. בשאר טומאות חוץ מטומאת מדרס. מפני שאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו. הרמב״ם פכ״ב מה״כ:

ה **כפה שהוא טמא מדרס**. כתב הר״ב שפעמים שהיא יושבת עליה. ועיין במשנה ט״ז פכ״ד. ועוד עיין בריש פ״ד דזבים:

[*אבל טמא טמא מת. והר״ב כתב שאר טומאות. דטומאת מת לאו דוקא. כמו שפי׳ הר״ב בריש פכ״ד. וכתבתי שם הטעם בס״ד]:

חמת שעשאה תורמל וכו׳. כר שעשאו סדין כו׳ טמא. והר״ב כתב דגרסי׳ טהור. וכ״כ הר״ש אבל גירסת הרמב״ם טמא ומפרש כל ששינהו לשמו אם היו השני כלים אשר ישתנו [היה לו השינוי] אשר יחברם ענין א׳ כמו החמת והתורמל [ששניהן] כלי קבול והכר והסדין אשר הן יחד טמאים במדרס. לפי שהן יחד ראויין למשכב. וכן הכסת והמטפחת. ולשם אחר הוא כמו עור של שטיח אשר הוא פשוט ואמנם יטמא במדרס לבד כמו שקדם והחמת אשר תטמא בשאר טומאות. עוד כתב ולא יטעך אמרו סדין ומטפחת ותחשבם מעור לפי שהכר והכסת כבר יהיו של עור וכבר יהיו של בגד ורוב מה שישולח שם כר וכסת [סתם] על הבגד. עוד כתב ונוסח׳ התוס׳ המשנה בכלי עור מן הפשוט לפשוט טמא מן הפשוט למקבל ומן המקבל לפשוט ומן הקבול לקבול טהור. ובבגד הכל טמא ע״כ. וכן הביאה הר״ש וכן ראיתי [בתוספתא] ברפ״ו מבבא בתרא דמכילתין וצריך לומר דס״ל להרמב״ם דמשנתינו ותוספתא חלוקים הם דלמשנתינו מכלי קבול לכלי קבול נמי טמא. כמו מפשוט לפשוט. דשניהן בכלל כל ששינהו לשמו הן. וטמא. וכן בחבורו פכ״ד מה״כ כשהעתיק התוס׳ נתחכם להשמיט מקבול לקבול. ואח״כ העתיק משנתינו וכתב חמת שעשאו תורמל או תורמל שעשאו חמת. הרי הן מדרס כשהיו. ותמיהני על הכ״מ שהראה מקום על התוספתא. ולא העיר שבדין מכלי קבול לכלי קבול לא פסק כהתוספתא. עוד יש לדקדק בדברי הרמב״ם דכיון שכתב דכר וסדין וכן כסת ומטפחת הן ג״כ בכלל ששינהו לשמו. לפי שהן יחד ראוין למשכב. מפני מה א״כ הוצרך לזה לומר שלא נטעה לחשוב [*שהסדין והמטפחת] הן של עור. הא אפילו הן של עור נמי טמאים. שהרי הם בכלל ששינהו לשמו. ואי משום דבתוספתא שנינו ובבגד הכל טמא אם כן לא היה צריך לזה הטעם שהן יחד ראוין למשכב. ובחבורו העתיק כר של בגד כו׳ [*ועשאהו סדין וכו׳] או כסת של בגד [*שעשאהו

מטפחת] ולא כתב בו טעם שהן יחד ראוין למשכב. אבל נראה שסובר דכיון שהוא בגד הכל טמא וכדברי התוס׳. ולפי זה הך כללא דתנינן לא קאי אדסמיך ליה כר וכסת שהרי הן של בגד והכל טמא. אלא אירישא מהדר חמת שעשאה שטיח כו׳. וחמת שעשאה תורמל כו׳. [*ועוד נ״ל שלא כתב ואל יטעך כו׳. לענין טעם הדין. אלא להזהיר מהטעאה בעלמא שכן אין נמצא סדין ומטפחת שיהיה עור ויחשוב הטועה שמפני שנשתנו לכר וכסת. והן של עור. א״כ אף הנה על כרחין של עור הן. לז״א שהוא טעות שאע״פ שהכר וכסת יהיה של עור הנה הנם ג״כ של בגד כשנשנו סתם הם של בגד. וכן כאן נשנו סתם ולפיכך הם של בגד]:

ו **על העור טהור**. כלומר ודינו כדין טלאו על הקופה כמ״ש הרמב״ם פכ״ג מה״כ:

ז **שלש על שלש שאמרו**. לשון הר״ב דמטמא לענין טומאת מת ושרץ ונבלה. ולנגעים נמי כדתנן במשנה יא פרק יא דנגעים וכמ״ש כבר הר״ב בריש פכ״ד:

חוץ מן המלל. פי׳ הר״ב מה שמשייר האורג בראש הבגד. כ״כ הר״ש בשם הערוך. וכתב הר״ש דדבר תימה. לפי זה לרבנן דאמרי מכוונת. והמלל הוא ב׳ אצבעות והארוג אצבע א׳ איך יצטרף ורובו מלל ושמא אינו רוצה שלא יהא מאותם ג׳ אצבעות רובו אריג לכל הפחות. ע״כ:

[*כמין גאם. פירש הר״ב שתפורה מזרח ודרום כו׳. עיין מה שכתבתי בזה בס״ד ספי״ד]:

אבל בחלוק מלמעלן חבור ומלמטן אינו חבור. ל׳ הר״ב אבל בחלוק שלובשים אותו. לעולם הוי חבור. אא״כ תפורה השפה העליונה. וכן פי׳ הרמב״ם וז״ל הנה היא תהיה חבור אם לא כאשר יתפור השפה העליונה אשר ימשך לצד הראש לפי שהיא אז יתלה הפוכה. ע״כ. וצריך לדחוק דשפה העליונה היינו של החלוק. שכשהטלייה תפורה בשפה עליונה של החלוק אז מתהפכת. מה שאין כן כשתפורה בשולי החלוק. שאז היא תלויה כדרכה. ומלמעלן דקתני במתניתין קאי אטלייה. וכלומר שאם היא תלויה כדרכה שהיא תפורה בשולי החלוק. שאז היא תפורה במעלה שלה. ר״ל של הטלייה הוי חבור. ומלמטן. היינו שאם היא מתהפכת שהיא תפורה בשפה עליונה של החלוק. ומפני שאז מתהפכת. שייך לומר שהיא תפורה במלמטה שלה. ר״ל של הטלייה. וכל זה דוחק מאד. ומצאתי בנוסחת ארץ ישראל בזה הלשון. הנה היא תהיה חבור. כאשר יתפור השפה העליונה אשר ימשך לצד הראש. לפי שהיא אז כלה מלמעלה למטה. אבל אם תפר הרוח של צד מטה אינה חבור. לפי שהיא אז נתלית הפוכה. ע״כ. והר״ש כתב מלמעלה בכתף. מלמטה בשולים:

ח **אינו חבור**. בספ״ט דחולין ד׳ קכג מייתי לה ומסיים בה וטהורה. והיינו דכתב הר״ב במ״ה בפרק יא דזבחים דבגד שנטמא וקרעו ברובו דנטהר מדאורייתא לגמרי. ועמ״ש בזה לעיל פכ״ז משנה י:

[*והרכים. פי׳ הר״ב כגון השיראים והסריקין. שיראין היינו השירים דברפ״ט דכלאים. והסריקים. פירש״י בפ׳ במה מדליקין (שבת דף כ) עשוי מן המשי הרך המתפצל ומצוי במשי וקורין לו במקומנו ויד״ש. ע״כ. ובפרק התכלת (מנחות דף ל״ט) כתב נעורת של משי]:

ט **הסבלין**. פי׳ הר״ב הנושאים משאות. [מלשון] כשל כח הסבל (נחמיה ד׳:ד׳). הרמב״ם:

סבכה של זקנה. טמאה משום מושב. כתב הר״ב. לפי מה דתנן לעיל פ׳ ג׳ תריסין כו׳ ושם כתב דבתוספתא תניא של זקנה טמאה מדרס. ולפיכך אינו עולה תירוץ שני שכתב הרמב״ם. דאולי זאת הסבכה תטמא משום מושב לבד לא בכל צדדי המדרס אשר הם [חמשה] כמו שביארנו בפי״ח משנה ה וכו׳ [*ועיין בפ״ק מ״ג גם מ״ש במשנה ד פכ״ז]:

י **[*קורקרותה**. פי׳ הר״ב. כמו קרקרות הכלים. דבמ״ב פ״ב]:

[*שביס. פי׳ הר״ב מלשון השביסים דישעיה ג. ומסיים הרמב״ם והשרש אצלינו תכשיט כל שהוא טמא. כמו שנתבאר פרק יא משנה ח]:

טמאין משום חבור. פירש הר״ב שאם [*נטמאת הסבכה] נטמאו החוטין עמה כו׳. ובפירוש הרמב״ם בנא״י מסיים ואם נטמאו החוטין בהיותן מחוברין בסבכה. נטמאה הסבכה. וכך פסק בחבורו פכ״ב מה״כ:

פרק כט

א **נומי הסדין**. פירש הר״ב נימין היוצאים מן הסדין כו׳ אם נגע שרץ בנימין וכו׳. וכ״כ הר״ש. ולפי דטומאת שרץ אף בשלש על שלש. להכי נקטו. וה״ה למדרס אם הוא שלשה על שלשה והרמב״ם סתם ופירש שהבגד כאשר נטמא וכו׳. ובחבורו פכ״א מה״כ ביאר וכתב טמא במדרס. או בשאר טומאות. וגם הר״ב עצמו במשנה דלקמן סתם וכתב ואם נגעה טומאה כו׳:

והפליון. לשון הר״ב סדין שמתעטף בו כולו. ותמיהני דהא הפליון שלראש תנן. וראיתי להר״ש פליון כמו אפליון. בפרק כל כתבי מני ליה גבי י״ח

כלים. ע״כ. ומזה הוא שיצא לו להר״ב לפי שמצא שם דף ק״ך שפירש״י פליון סדין להתעטף בו כולו. אך בכאן א״א לפרש כן. ועוד דהתם במשנה ד מנה הר״ב י״ח כלים. וכשתדקדק בדבריו תמצא שבמקום פליון ומעפורת שבגמ׳. כ׳ מצנפת. וטלית קטן שמכסין בו ראשו. ובמשנה ב פ״ק דשבת כתב הר״ב מעפורת של ספרים סודר שנותן המתגלח על ברכיו כו׳. ונשאר א״כ מצנפת במקום פליון. וכיוצא בזה פירש הרמב״ם בכאן שכתב פיליון של ראש [הוא] המטפחת אשר ישימו הנשים על ראשן. ע״כ. ובאותן י״ח כלים קחשיב מצנפת ועיין מ״ש עוד בריש פ״ח דנדה:

פקרסין. כתב הר״ב כמו אפקרסותו כו׳ דפרק ואלו מגלחין. בגמ׳ דף כב. והר״ש הביא מן המשנה הקשר שבפרקסים שבכתף במ״ד פרק בתרא דמקואות:

כפה של זקנה. לשון הרמב״ם. כך שמו כיפה של זקנה לא שיש אחר של ילדה כמו שיש עשב שנקרא בערבי שיב אל עגו״ס. ע״כ בנא״י. ומשום כך בחבורו פכ״ה כתב כפה של ראש:

[*והגומדין. פי׳ הר״ב כדכתיב ולה שני וגו׳ (שופטים ג)]:

פונרא. פי׳ הר״ב שני פירושים ועיין בלשונו ספ״ג דסנהדרין. וסוף ברכות:

ב **שלש כסתות של צמר כו׳**. כתב הר״ב ויותר על מנין זה לא הוו חבור לא לטומאה ולא להזייה ותימה לפרש כן דהא תנן בסיפא יתר מכאן חבור לטומאה ואין חבור להזייה. ואין לומר דסיפא לא קאי אלא מחלוק אחד ולהלן דא״כ ברישא לא תני ולא מידי. אלא מונה והולך. וזה דבר שאין לו שחר. וכן מפורש בפי׳ הרמב״ם דיתר מכאן דסיפא קאי אכולהו. ובחבורו פי״ב מהלכות פרה העתיק חבור לטומאה ולהזייה יתר מכאן כו׳ קודם חלוק אחד כו׳:

סוברקין. כאית דמפרשי בתראי שכ׳ הר״ב. הוא מפרש גם כן בפט״ז דשבת משנה ד גבי י״ח כלים. דבתי ידים שכתב הוא במקום שני סופרקים דהתם בגמרא:

חלוק אחד וכו׳ חבור כו׳. אפילו הן ארוכין ביותר או רחבין ביותר כל שהן. הרמב״ם פי״ב מהלכות פרה:

ג **[*חוט המשקולת**. פירש הר״ב הבנאים כו׳. ועיין בפירושו בסמוך על ושל בנאים כו׳]:

[*אם רצה לקיים. פירש הר״ב אע״פ שהוא רוצה כו׳. וכן פי׳ הרמב״ם. ונ״ל דתנא מסריך סריך בלישנא דבמתניתין דסוף פרקין]:

ה **של בעלי בתים**. כלומר או של בעלי בתים. ובפ״ה דב״ב דף פט מייתי לה. וגרסינן בהדיא ושל ב״ב. וכן העתיק הרמב״ם בפכ״א מה״כ [הלכה ה]:

שירי יד הפרגול. צ״ל שכן רגילים לקרות שירי יד. וכאינך דמתניתין ז ח דקרו להו נמי בל׳ שירי. והרמב״ם בפ״כ מהלכות כלים [הלכה יב] העתיק שירי הפרגל. אבל מהר״ם כתב וז״ל יד הפרגל שניטל ונשתייר בו כשיעור טפח הוי חבור:

[*מקבת. כתב הר״ב לשון מקרא הוא ומקבות וגו׳. מלכים א ו] [ז]:

ו **יד המעצד של לגיונות**. פירש הר״ב כלי מכלי הרוצחים. על תמונת [קופין]. הרמב״ם. וזה כפירוש שכתב הר״ב במעצד בריש פי״ב דשבת. ומהר״ם גורס של גתות. ופי׳ שמתקנים בו גתות:

ז **שירי הדרבן מלמעלן ארבעה**. עיין במשנה ב פכ״ה:

יד הבדיד. פי׳ הר״ב כלי ברזל כו׳ ועל שם הגומות שקרוין בדידין כו׳. בפ״ק דמ״ק דף ד. ופי׳ שם הר״ן בשם הראב״ד שמפרש כלומר בורות קטנים שבעקרי הזיתים. ושצ״ל שהוא ברי״ש. וכן יד בריר דהכא. ע״כ. וכן הרמב״ם פ״ך מה״כ [הלכה יב] כתב שחופרין כו׳ בירירין של מים:

של נכוש. ל׳ הר״ב פטיש שמקישים בו על האבנים כו׳. כ״כ בפירוש הרמב״ם. אבל בנא״י מצאתי נכוש הוא אשר מנקה עקרי האילנות. ופטיש הוא עגול אשר ישברו בו האבנים ובן פטיש כו׳. ע״כ. וזה נראה לפי שנמצא כמה פעמים במשנה ובגמרא לשון ניכוש. והוא ענין נקירה וחפירה. כמו בפי״ב דשבת משנה ב. ובפ״ט דב״מ מ״ד. ובכלאים פ״ב מ״ה וז״ל הר״ש של נכוש שמנכש בו. כמו מנכש בשומין דהשוכר את הפועלים [דף פ״ט]:

ח **בית שמאי אומרים שבעה ובית הלל אומרים שמנה וכו׳**. וכי אתשל בבי מדרשא לענין הזייה אתשל דהוו בית הלל לקולא. ומש״ה לא תני להו בעדיות בהדי קולי בית שמאי וחומרי בית הלל. וכהנה רבות. כמ״ש במשנה ד פ״ח דברכות:

יד משמשי האור כל שהוא. אפי׳ הבית יד שלהן בתכלית האריכות הנה הן יטמאו. כי האדם צריך להן להתרחק בו מן האש. והשרש בזה כולו שכל מה שיעזרו בו בשימוש הכלי. הנה הוא יטמא בהטמאות הכלי. מאומרו ית׳ בתנור אשר בכלל הכלים וטמאים יהיו לכם. ובאה הקבלה. לכם לכל שבצרכיכם. לפי מה שהתבאר בפ״ה מזאת המסכתא. הרמב״ם. וכ״כ שם הר״ב במשנה ב:

פרק ל

א **הטבלא והאסקוטלא.** כ׳ הר״ב הכא מירי בקערה פשוטה כו׳ אלא שמתחתיה מחובר לה בית קבול קטן המשמש כשכופים הכלי על פניו כו׳. וכ״כ הר״ש. וכלומר שהוא ראוי להשתמש בו כשכופין הכלי על פניו. אבל מתחלה לא נעשה לכך וז״ל הרמב״ם יעשו בשולי הכלי שפה עגולה יהיה גבהה כמו אצבע לישב הכלי ישיבה [מתוקנת] ע״כ. [*ועיין ברפכ״ז]:

ב **אספקלריא.** פירש הר״ב מראה של זכוכית שהאשה רואה בה את פניה. ולפי זה פתרונו בלשון אשכנז שפיג״ל. והרמב״ם מפרש המלה שהוא שם מורכב. וז״ל אספקלריא הוא [המחיצה] אשר יעשה לראות מאחוריו [הצורות]. והוא אצלי מלה מורכבת ספק ראייה וזה שיראה אחורי [המראה]. שהוא מזכוכית. או מן [שוהם] או מן *)דבר [שאר] ספירי. לא יראה במקומו האמיתי כמו שהתבאר בחכמת המבטים. וכן לא יראה על שעורו האמיתי. ע״כ. ולפי זה פתרונו בלשון אשכנז ברי״ל. ובאיוב כח [יז] לא יעריכנה זהב וזכוכית. מתורגם דהבא ואספקלריא:

ג **נפגם בו שלש ברובו.** וכן גירסת הר״ב והר״ש. וגם הראב״ד גורס כן. בפי״ב מה״כ. ונ״א שליש. וכן גורס הרמב״ם. ומפרש שהוסר מן המקיף עצמו. ויהיה שליש גבהו [ברוב היקף] ובחבורו [פי״ב מה״כ] כתב בהפך נפגם בו שליש היקפו ברוב גובהו. ומהר״ם גורם ג״כ שלש אבל גורס כרובו בכ״ף. וכתב נפגם בו ג׳ פגימות כאילו נפגם רובו וטהור. אע״פ שאינו מפזר רוב המים:

ד **צלוחית קטנה שניטל פיה טמאה.** נ״ל הטעם משום כיון דקטנה היא אינו משים [בה] כל כך שמן. וגם יכול להוליכה בקל. ואינו ירא שמא ישפך השמן. אבל גדולה שמשים בה הרבה שמן והיא כבדה וירא פן ישפך השמן כשניטל פיה אינו משתמש בה עוד. מהר״ם:

של פלייטון. פי׳ הר״ב של שמן אפרסמון. ובמ״ג פ״ו דשבת מפרש מור. שקורין מוסקא. וכן פי׳ הרמב״ם התם והכא. ומסיים נמי או שאר מיני הבושם. וראיתי לרש״י דמפרש התם כמ״ש הר״ב בכאן:

והארפכס. פירש הר״ב כלי עשוי לרחים. וכ״פ ספי״ד ועיין מ״ש שם:

של זכוכית טהורה. ולזה הוא טהור לפי שכלי זכוכית לא יטמא מהן רק המקבלין כמו שנזכר. הרמב״ם:

סליקא לה מסכת כלים